

ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΙ ΜΕΛΕΤΗ
ΤΩΝ ΕΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΩΝ ΜΝΗΜΕΙΩΝ

Γνώμη τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας ἔδει ν' ἀπέλθω κατὰ τὸ παρελθὸν θέρος (1913) εἰς Ἡπειρον πρῶτον καὶ ἐξ αὐτῆς ὕστερον εἰς Μακεδονίαν πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν αὐτόθι μνημείων τῶν χριστιανικῶν χρόνων. Ἀλλ' ἐπειδὴ κατὰ τὴν συνθήκην τοῦ Βουκουρεστίου (Ἰούλιος τοῦ 1913) τὸ ἐν τῇ Ἄνω Μακεδονίᾳ Μελένικον ἤθελε περιέλθῃ εἰς τοὺς Βουλγάρους, ἐκ τούτου δ' ἀπόλλυντο διὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπιστήμην αἱ κατὰ τὴν πόλιν ἐκείνην πολύτιμοι βυζαντιακῶν χρόνων ἀρχαιοτάτες, καλὸν ἔκρινα νὰ σπεύσω ἐκεῖ πρῶτον, καὶ ἐργασθῶ εἰς τὴν μελέτην μὲν τῶν κτισμάτων, ὑπὲρ τῆς μεταφορᾶς δὲ τῶν κινητῶν ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους. Ἀπῆλθον λοιπὸν τῇ 6 Αὐγούστου εἰς Θεσσαλονίκην.

Ἀλλ' ὅμως τῇ ἐπιούσῃ ἰδὼν ἐν Θεσσαλονίκῃ τὸν κ. Γενικὸν Διοικητὴν τῆς Μακεδονίας ἔμαθον ὅτι εἶχεν ἤδη καταληφθῆ τὸ Μελένικον ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, ὥστε δὲν ἦτο δυνατόν πλέον ν' ἀπέλθω ἐκεῖσε· ὅμως δ' ἐβεβαίωσέ με ὅτι κατὰ τὴν παραγγελίαν τοῦ Ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν πρὸς τὴν Γενικὴν Διοίκησιν, (περὶ ἧς εἶχον λάβῃ μέρειν μίαν ἑβδομάδα πρὸ τῆς ἐξ Ἀθηνῶν ἀναχωρήσεώς μου), τὰ κινητὰ τοῦ Μελένικου κειμήλια πάντα εἶχον κομισθῆ ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς γῆς.

Ἐν Μακεδονίᾳ ἤδη ὄν καλὸν ἔκρινα ν' ἀσχοληθῶ εἰς πρόχειρόν τινα ἐπίσκεψιν καὶ κατὰ τὸ δυνατόν ἐξέτασιν τῶν ἐν αὐτῇ μεσαιωνικῶν καὶ ὑστέρων χρόνων μνημείων. Περὶ τούτων λοιπὸν πέμπω ὑμῖν, κ. γραμματεῦ, τὰ βραχέα ταῦτα. Καὶ πρῶτον περὶ τῶν ἐν Θεσσαλονίκῃ.

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΜΝΗΜΕΙΑ

Ἐνταῦθα μνημείων, πλὴν ἐλαχίστων τινῶν τοῦ τείχους καὶ ἐπιγραφῶν ἀναφερομένων εἰς χρόνους πρὸ Χριστοῦ, παλαιότατα μ. Χ. εἶναι αἱ ἐπὶ τῆς Ἐγγατίας ὁδοῦ δύο θριαμβικαὶ πύλαι, ἡ πρὸς δυσμᾶς, ἄγουσα πρὸς τὸν Ἀξιὸν (Βαρδάριον), ἡ καλουμένη ὑπὸ πολλῶν *Χρυσῆ Πύλη* (Πόρτα τοῦ Βαρδαρίου) καὶ ἡ πρὸς ἀνατολὰς κατὰ τὴν Καλαμαριὰν *Πύλη τοῦ Γαλερίου*, ὧν ἡ δευτέρα σφίζεται κατὰ τὸ πλείστον (1).

Ἅγιος Γεώργιος (*Ἐπιτομή Σουλεϊμὰν ἐφφένδη τζαμί*). Παλαιότατον δὲ χριστιανικῶν χρόνων ἱδρυμα μετὰ τὰς ἀψίδας (2) λήγοντος τοῦ Δ' αἰῶνος ἔχομεν τὸν λεγόμενον ναὸν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, θολωτόν, στρογγύλον κατὰ τὸ ἐν Ῥώμῃ Πάνθεον τοῦ Ἀγρίππα (3), τὰ ἐπὶ τῆς Ἀππίας ὁδοῦ κτίσματα (ναὸς τοῦ Ῥωμύλου, τάφος τῶν Καλατίνῃ, τάφος τῆς Καικιλίας Μετέλλας) (4), καὶ τὸν ἐν Ῥαβέννῃ τάφον τοῦ Θεοδορίου (5), διὰ τὸ στρογγύλον τοῦ σχήματος καὶ νῦν ἔτι (6), μάλιστα δὲ πρότερον γνῶρισμον ὑπὸ τὸνομα *rotonda* (7). (*Ἦρα πίνακα Α'*).

(1) Καλεῖται συνήθως ὑπὸ τῶν πολλῶν Πύλη τοῦ Κωνσταντίνου. Περὶ αὐτῆς ἴσρα *Kinch* *l'arc de triomphe de Salonique*. — Χατζηϊωάννου ἀστυγραφία Θεσσαλονίκης σελ. 106. — *Tafali* topographie de Thessalonique σ. 138-139. — Ὁ Michaëlis (*Springer* *Kunstgeschichte I* das Altertum σ. 448) λέγει ὅτι ἐκτίσθη ὑπὸ Θεοδοσίου τοῦ μεγάλου. — Εἶναι ἰκανῶς βεβαίως κερωσμένη, ἔχει δὲ καλὰς μὲν τὰς ἀψίδας, κάκιστα δὲ εἰργασμένα τὰ κατὰ βωμαϊκὸν τρόπον πεποικνωμένα ἀνάγλυφα.

(2) *Holzinger* *Die altchristliche und byzantinische Baukunst* σ. 136 κέξ. — *Tafali*, αὐτ. σ. 157.

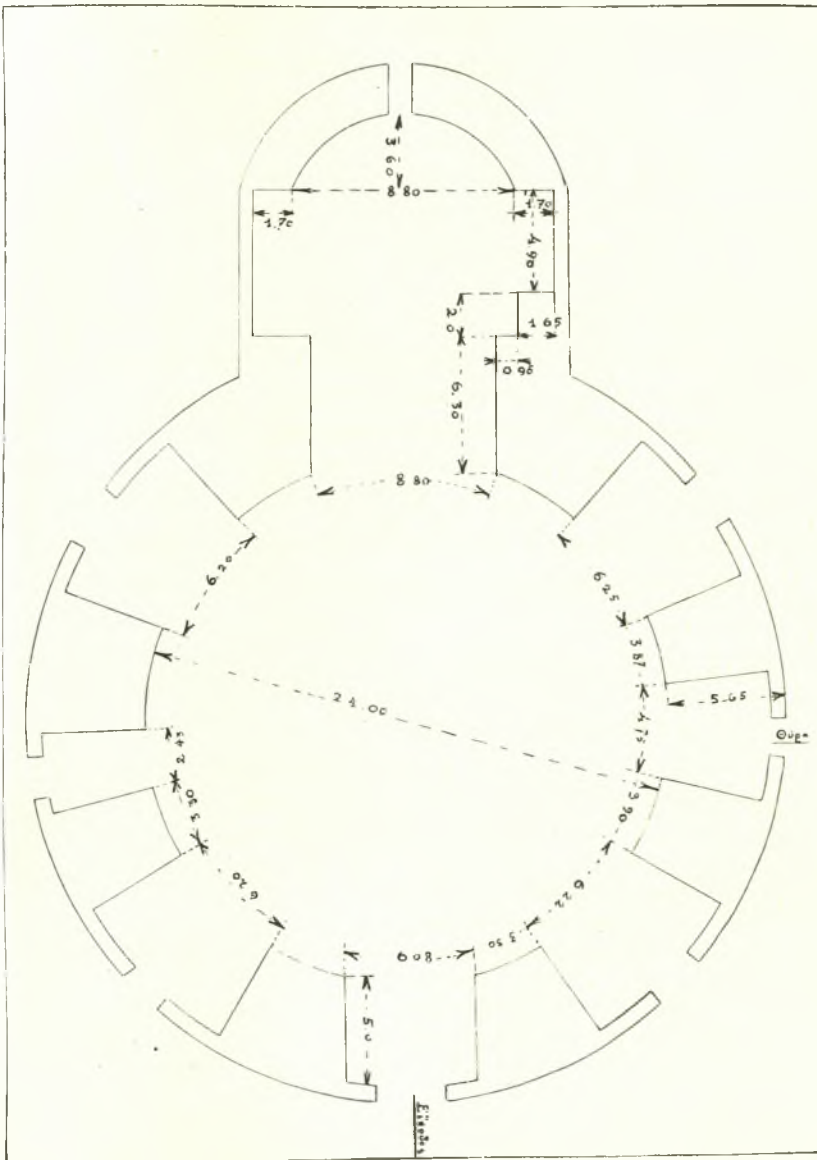
(3) *Springer Michaëlis* *Kunstgeschichte I* σελ. 419. — *Martha* *l'archeologie étrusque et romaine* σ. 129 — *Corroyer* *l'architecture romane* σελ. 37 κέξ.

(4) *Springer-Michaëlis* αὐτ. σ. 392. — *Ripostelli e Marucchi* *la via Appia*. — *Canina* *la prima parte de la via Appia* etc.

(5) *Springer-Neuwirth* *Kunstgeschichte II*, σελ. 50 εἰκ. 58. — *Enlart* *l'architecture chrétienne en occident avant l'époque romane* ἐν *Histoire de l'art* ἐκδ. A. Michel tome I, σελ. 103. — Τοιοῦτος ἐν ὑστέροις χρόνοις ὁ τάφος τοῦ Ἰμάμ Μαγεμέδ ἐν Δαμγὰν καὶ τὸ ἐν Ἱερουσαλήμ Σάχρα τζαμί. Ἦρα *Springer-Neuwirth* αὐτ. σ. 83 εἰκ. 96 καὶ σ. 77 εἰκ. 89.

(6) *Κονδακὼφ* *Μακεδόνικα* σ. 83 εἰκ. 25.

(7) *Germain, Leake, Cousinery, Smith, Omont* κλπ.

Πίν. Α') Ναός Ἁγίου Γεωργίου (Ὁρταζῆ Σουλεϊμάν ἐφφένδη τζαμί) Τομή ὁριζοντία.

Περὶ τοῦ κτίσματος τούτου ἄξιον ἐρεύνης εἶναι πρῶτον ὁ χρόνος τῆς ἰδρύσεως αὐτοῦ. Ἐπὶ τούτου οἱ μέχρι τοῦ Texier πραγματευθέντες περὶ αὐτοῦ ἀπεφάνοντο ὅτι ἐκτίσθη ἐπὶ Νέρωνος ἢ Τραϊανοῦ καὶ ἦτο τὸ πρῶτον ναὸς τῶν Καβείρων (1), ἀλλ' ὁ σοφὸς οὗτος (2) ἀπέδειξεν ἀσύστατον τὴν γνώμην ταύτην, διότι ἐξετάσας εὔρεν ὅτι ἐπὶ τῶν ὀπτῶν πλίνθων, ἐξ ὧν ὅλον τὸ οἰκοδόμημα ἔχει κτισθῆναι, εἶναι ἐντετυπωμένοι σφραγίδες σταυροῦ, δι' ὧν ἀποδεικνύεται ὅτι ἰδρύθη ἐπικρατοῦντος πλέον ἐν Θεσσαλονίκῃ τοῦ χριστιανισμοῦ. Τὰ σφραγίσματα δὲ ταῦτα κωλύουσιν ἡμᾶς νὰ δεχθῶμεν καὶ περὶ τοῦ ἰδρύματος τούτου γνώμην, ὅποιαν περὶ τοῦ ἐν Ῥαβέννῃ Βαπτιστηρίου τῶν Ὁρθοδόξων (San Giovanni in Fonte) εἶπεν ὁ Neuwirth (πειθόμενος ἐκ τοῦ στρογγύλου τοῦ σχήματος, ὅπερ ἔχει τὸ caldarium ἐν ταῖς Θέρμικς τοῦ Καρακάλλα) (3), ὅτι τὸ Βαπτιστήριον ἐκεῖνο πρὸ τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ χριστιανισμοῦ ἦτο θέρμαι (4).

Ἡμεῖς περὶ τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ ἰδρύματος τούτου ἔχομεν τὴν γνώμην ὅτι ἐκτίσθη λήγοντος τοῦ Δ' αἰῶνος ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ μεγάλου, πολλαχῶς πρὸς τὴν πόλιν ταύτην οἰκείως ἔχοντος, σύγχρονον ἴσως τοῦ ἐν Ῥαβέννῃ Βαπτιστηρίου τῶν Ὁρθοδόξων, πρὸς ὃ περὶ τὴν ἀρχιτεκτονικὴν μορφήν κατὰ πολλὰ ἐμπερὲς εἶναι (5), καὶ κατὰ τὴν κοσμητικὴν, περὶ ἧς θὰ εἴπωμεν μικρὸν κατωτέρω. Νομίζομεν δ' ὅτι ἀρχῆθεν ἰδρύθη, ἵνα χρησιμεύσῃ ὡς **βαπτιστήριον** τῶν χριστιανῶν ἐν Θεσσαλονίκῃ.

Εἰσερχόμεθα δὲ νῦν εἰς τὸν ναὸν μόνον διὰ τῆς πρὸς δυσμᾶς

(1) *Germain* (1746). — *Leake*: Travels in North. Greece III, σ. 240 κεξ. — *Cousinery*: Voyage dans la Macédoine σ. 34-35. — Προχορόβ: Παμιάτικι βιζαντιοκαγο ισερκόβναγο τζοδέσειβα ἢ Θεσσαλονίκιγε ἐν τοῖς Χριστιάνοκιγια Δρεβνόσι ἔ' Αρχαιολόγια 1872.

(2) *Texier e Pullan*: L'architecture byzantine σελ. 144 κεξ.

(3) *Corroyer*: architecture romane σ. 31 εἰκ. 8 καὶ 35 εἰκ. 10. — *Springer-Michaëlis*: Kunstgeschichte I σελ. 428 εἰκ. 753.

(4) *Springer-Neuwirth*: Kunst. II σ. 53-54.

(5) Κατὰ τὸ στρογγύλον ἔξωθεν ὅμοιον εἶναι πρὸς τὸ ἐν Ῥαβέννῃ Βαπτιστήριον τῶν Ὁρθοδόξων καὶ πρὸς τὸ μασσώλειον βαπτιστήριον τῆς ἁγίας Κωνσταντίας ἐν Ῥώμῃ (*Pératé*: archéologie chrétienne σ. 177 εἰκ. 131), διαφέρει δὲ τούτου κατὰ τὴν προσαίνουσαν πολὺ ἔξω τοῦ κυρίου οἰκοδομήματος ἀψίδα τοῦ ἱεροῦ ἀδύτου.

κυρίας εισόδου. Κυρίας λέγομεν ἢ πομπικῆς, διότι εἶχεν ἄλλοτε δύο προσέτι θύρας (1), ὧν ἡδὴ ἡ πρὸς βορρᾶν μετεβλήθη εἰς παράθυρον. Ἔχει δ' ἔσωθεν τὸ βαπτιστήριον τοῦτο, πλὴν τῶν τριῶν θυρῶν καὶ τῆς ἀψίδος τοῦ ἱεροῦ αὐτοῦ, τέσσαρα ἔτι μεταξὺ αὐτῶν κοιλώματα ἐν τῇ παχυτάτῳ τοίχῳ καὶ εἰς τὸ ἐκκλησιαστικὰ χρήσιμα καὶ εἰς τὸν φωτισμὸν τοῦ ναοῦ διὰ παραθύρων, εἰς ὁκτὼ χωριζόμενον οὕτω μέρη, εἰς ὅσα διήρηνται καὶ τὰ μουσειώματα τὰ κατὰ τὸ τύμπανον τοῦ θόλου (2).

Διὰ μουσειωμάτων δ' ἐκοσμεῖτο βεβαίως πάλαι ἅπας ὁ ἔσωτερικὸς τοίχος τοῦ ναοῦ, κατέπεσον δ' ὑπὸ τοῦ χρόνου ἢ καὶ ἐξέστησαν ἢ ἐκαλύφθησαν δι' ἐπιχρίσεως ὑπὸ τῶν Τούρκων (3), ὅτε μετεβλήθη ὑπ' αὐτῶν εἰς μωαμεθανικὸν τέμενος, διεσώθησαν δὲ μόνον τὰ κατὰ τὸ τύμπανον ὑπὸ τὸν θόλον. Πολλῆς δὲ προσοχῆς καὶ μελέτης εἶναι ἄξια τὰ μουσειώματα ταῦτα ἐξειργασμένα πιθανώτατα κατὰ τὸ πρῶτον τέταρτον τοῦ Ε' μ. Χ. αἰῶνος. Τοῦτο δὲ μαρτυροῦσιν οὐ μόνον ἡ ὁμοιότης τῆς ἐργασίας πρὸς τὰ τοῦ ναοῦ τῆς Γενέσεως ἐν Βηθλεέμ, τοῦ ἐν Ῥαβέννη Βαπτιστηρίου τῶν Ὁρθοδόξων καὶ τῆς ἀψίδος τοῦ ἐν Ῥώμῃ ναοῦ τῆς Sancta Pudentianna (4), ἀτινα περὶ τοὺς αὐτοὺς συνετελέσθησαν χρόνους, ἀλλὰ καὶ οἱ εἰκονιζόμενοι ἅγιοι καὶ προσέτι ἢ στάσις αὐτῶν. Διότι πάντες εἶναι τῶν μέχρι τοῦ Διοκλητιανοῦ καὶ τοῦ Μαξιμιανοῦ ὑπηρετησάντων τῇ ἐκκλησίᾳ ἢ μαρτυρησάντων ὑπὲρ τῆς πίστεως (5). Καὶ δυσχέρεια μὲν προβάλλεται εἰς τὴν ἀποδοχὴν τοῦ χρόνου τούτου τῆς εἰκονίσεως τῶν ἁγίων αὕτη, ὅτι ἀνα-

(1) Τῶν πολυτελῶν βεβαίως προθύρων σφίζονται μόνον τὰ θεμέλια ὑπὸ τὴν γῆν.

(2) Εἰς τοσαῦτα εἶναι διηρημένον καὶ τὸ ἐν Ῥαβέννη Βαπτιστήριον καὶ ὁ Ἅγιος Γεώργιος τῆς Ἐζρας (βαπτιστήριον) ἐν τῇ Κεντρικῇ Συρίᾳ (*Corroyer* αὐτ. σ. 78 εἰκ. 38).

(3) Ὡνομάσθη ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς ἀλώσεως Ὁρτατζῆ Σουλεϊμάν ἐμφρόνη τζαμί. Ἐκαλύφθησαν δὲ δι' ἐπιχρισμάτων, ὅπως οἱ τοῖχοι τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἁγίας Σοφίας διὰ τουγράδων καὶ βητῶν τοῦ κορανίου καὶ ἄλλων ναῶν ἀλλαχοῦ.

(4) *Springer-Neuwirth* Kunstgeschichte II, σ. 54 Tafel II.—*Millet* Part byzantin ἐν *Histoire de l'art* ἐκδ. A. Michel tom. I σελ. 167 εἰκ. 98 καὶ σελ. 45 εἰκ. 25.

(5) Περὶ πάντων τούτων ὅρα *Συναξαριστὴν* Νικοδήμου Ἀγιορείτου, *Μέγαν Συναξαριστὴν* Κ. Δουκάκη καὶ *Μηναῖα*.

γράφεται ὁ μῆν, καθ' ὃν ἐτιμᾶτο ἡ μνήμη αὐτῶν, ἐν ᾧ, ὡς λέγεται, βραδύτερον ταῦτα ἐκανονίσθησαν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ. Ἡμεῖς νομίζομεν ὅτι, ἀφ' οὗ τὸ πολὺ μέχρι τοῦ Ε' αἰῶνος ἀρχομένου ὠρίσθη βεβαίᾳ πλέον ἢ προσκύνησις τῶν ἁγίων καὶ τόποι προσκυνήματος ἐκτίσθησαν δι' αὐτοὺς καὶ τὰ λείψανα αὐτῶν ἐτιμῶντο καὶ εἰκόνας ἐγράφοντο (1), ὠρίσθη πιθανώτατα καὶ ὁ μῆν καὶ ἡ ἡμέρα τοῦ μηνός, καθ' ἣν ἡ δι' αὐτοὺς ἱεροτελεστία ἐτελεῖτο. Ἀπόδειξις δὲ τῆς παλαιότητος ἔστω καὶ τοῦτο, ὅτι οἱ δι' ἕκαστον τῶν ἁγίων ἀναγραφόμενοι μῆνες εἶναι διάφοροι τῶν σημειουμένων ἐν τοῖς συναξαρίοις καὶ τοῖς μηναίοις (2). Οὕτω λοιπὸν εἰς τοὺς πρώτους ἀνήκει αἰῶνας ὁ Ἀναίας εἴτε εἶναι ὁ ἀκμάσας κατὰ τὸν Α' μ. Χ. αἰῶνα, ὁ ἀπόστολος, ὁ γενόμενος ἐπίσκοπος Δαμασκοῦ καὶ βαπτίσας τὸν ἀπόστολον Παῦλον, εἴτε ὁ πρεσβύτερος ὁ μαρτυρήσας τῷ 295 ἐπὶ Διοκλητιανοῦ (3)· ὁ Ἀρσισαρχος εἶναι ὁ ἐκ τῶν Ο' ἀποστόλων ὁ ἐπίσκοπος Ἀπαμείας τῆς ἐν Συρίᾳ· ὁ Βασιλίσκος εἶναι ὁ ἀνεψιὸς Θεοδώρου τοῦ Τύρωνος ὁ μετὰ τῶν συστρατιωτῶν τοῦ θείου αὐτοῦ Εὐτροπίου καὶ Κλεονίκου μαρτυρήσας τῷ 296· ὁ Πρίσκος εἶναι ἐκ τῶν ἐπὶ Λικινίου (τῷ 320) Τεσσαράκοντα Μαρτύρων· ὁ Φίλιππος εἶναι ὁ ἀπόστολος· ὁ Θερινὸς ἐκ τῶν μαρτύρων· ὁ Κύριλλος δὲν εἶναι ὁ Ἀλεξανδρείας οὔτε ὁ Ἱεροσολύμων, ἀλλ' ὁ Γορτύνης ἐπίσκοπος τῆς ἐν Κρήτῃ ὁ μαρτυρήσας ἐπὶ Διοκλητιανοῦ· Λέων εἶναι ὁ μετὰ τοῦ συστρατήγου Ἰωάννου ἀθλήσας· Φιλήμων εἶναι ὁ χοραύλης ὁ μαρτυρήσας ἐν Ἀντινουπόλει τῆς Θηβαΐδος (τῷ 290)· Πορφύριος εἶναι οὐχὶ ὁ ἀπὸ μίμων, ἀλλ' ὁ μετὰ Ὀνησιφόρου μαρτυρήσας ὑπὲρ τῆς πίστεως ἐπὶ Διοκλητιανοῦ καὶ Μαξιμιανοῦ ὡσαύτως (τῷ 290)· Δαμιανὸς ὁ ἱατρὸς εἶναι ὁ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ Κοσμᾶ ἀκμάσας ἐπὶ Καρίνου καὶ Νουμεριανοῦ (284)· Εὐκαρπίων εἶναι ὁ ἐν τοῖς βασιλικαῖς συναριθμούμενος στρατεύ-

(1) Ὅρα Δ. Λάτα· χριστιανικὴ ἀρχαιολογία σ. 311-313. — *Péroté* l'archéologie chrétienne εἰς. 2, 63, 74, 76, 80 κλπ.

(2) Ὅρα καὶ *Acta sanctorum*. — Τὸ περὶ παλαιότερων μηναιῶν σύγγραμμα τοῦ κ. Γεδειῶν δὲν ἠδυνήθην δυστυχῶς νὰ εὕρω ἐν Ἀθήναις.

(3) Ὅτι ἀδιαφόρως ἐκαλοῦντο παλαιότερον ἐπίσκοποι ἢ πρεσβύτεροι Ὅρα Δ. Λάτα χριστιανικῆς ἀρχαιολογίας σελ. 112-119.

μασι και ἀθλήσας ἐπὶ Μαξιμιανοῦ (τῷ 298)· ὁ δὲ Ῥωμανὸς δὲν εἶναι ὁ μελωδὸς ὁ ἀκμάσας κατὰ μὲν τοὺς πολλοὺς ἐπὶ Ἀναστασίου Α' τοῦ δικόρου (491-518), κατὰ τὰς πιθανωτέρας δὲ γνώμας (1) ἐπὶ Ἀναστασίου Ἀρτεμίου (713-715), ἀλλ' ὁ μαρτυρήσας ἐν Ἀντιοχείᾳ ἐπὶ Διοκκλητιανοῦ (τῷ 288), τῆς ἐν Παλαιστίνῃ Καισαρείας ὡν διάκονος. "Ὅτι δ' ὀνομάζεται ἐν τῷ Συναξαρίῳ διάκονος, ἐν ᾧ καλεῖται πρεσβύτερος ἐν τῇ ἐπιγραφῇ, μαρτυρεῖ μὲν διαφορὰν τινα, ἀλλὰ και ὁ μελωδὸς ὑπὸ τοῦ συναξαριστοῦ μόνον διάκονος καλεῖται, οὐδεὶς δ' ἄλλος τῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο ἀγίων καλεῖται πρεσβύτερος.

Ἡ δὲ περιβολὴ τῶν ἀγίων, ἄνευ στεφάνων φωτὸς δόξης περὶ τὴν κεφαλὴν και ἐν στάσει δεομένων μετὰ τῶν χειρῶν τεταμένων, εἶναι ὁμοία πρὸς τὰς εἰκόνας τῶν ἐν ταῖς κατακόμοδαις τῆς Ῥώμης ἀγίων (2). Καὶ ἐκ τούτων δὲ δηλοῦται τῶν εἰκόνων ἡ ἀρχαιότης (E' ἀρχόμενος αἰῶν).

Εἶναι δὲ εἰργασμένα τὰ μουσειώματα ταῦτα κατὰ τὸν ἐκ παλαιότερων Ῥωμαϊκῶν χρόνων ἀρξάμενον τρόπον τὸν κατ' ἐπίδρασιν ἐλληνιστικὴν ἀλεξανδρεωτικὴν, φόρτον ἔχουσαν παραστάσεων και κοσμημάτων, ὁποῖον βλέπομεν ἐν τῇ καθ' ὄλου κοσμητικῇ ἐν Πομπηῆ (3), ἐν Ῥώμῃ ἐν τῇ κατακόμοδῃ Sancta Lucina (4),

1) Ὅρα περὶ τούτου Κρουμβάχερ· βυζαντιν. λογοτεχν. II σ. 521 σημ. (βιβλιοθ. Μαρασλή).

2) *Pérraté* l'art chrétienne σελ. 76, 77, 79, 81, 86, 103, 109, 113, 115, 119, 129, 158, 165, 175.— Τοῦ αὐτοῦ· L'art pre-romane ἐν *Michel* hist de l'art σ. 19, 36 και 75.— *Springer-Neuwirth* αὐτ. II, σελ. 7, εἰκ. 7.— Τοιαύτην στάσιν δεομένου, εὐρθίου, ἔχοντος τὰς χεῖρας ὑψωμένας πρὸς τὸν οὐρανόν», εἶχεν ἡ διὰ ψηφιδίων εἰκὼν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου ἡ παλαιότητα και θαυματουργός ἡ ἐκ Θεσσαλονίκης μετακομισθεῖσα εἰς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει μονὴν τοῦ Παντοκράτορος τῷ 1149 ἐπὶ Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ. (Ὅρα *Συναξαριστὴν* μηνὸς Ὀκτωβρίου· ἔκδ. Κ. Δουκάκη σελ. 444). Δεομένου στάσιν εἶχον και τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου αἱ εἰκόνας. Περὶ τῶν διατάξεων δὲ τῆς ἐκκλησίας διὰ τὴν στάσιν τῶν χριστιανῶν κατὰ τὴν προσευχὴν ὅρα *Αἴπαν* αὐτ. σελ. 339 κέξ. και *Γ Λέοβου* χριστιαν. ἀρχαιολογ. σ. 38 κέξ.

3) *Springer-Michaëlis*· Kunstg. I σελ. 381 εἰκ. 681, 408 εἰκ. 725, 409 tafel IX.

4) *Pérraté* l'archéologie chrétienne σελ. 78, 85.— *Springer-Neuwirth*· Kunstg. II, 4, εἰκ. 3.— *Michel*· αὐτ. σ. 18 εἰκ. 11.

ἐν τῇ ὄροφῇ τοῦ κοιμητηρίου τῆς Δομιτίλλης (1), ἐν τῷ ναῷ τῆς Sancta Pudenzianna (2) καὶ τῆς Ἁγίας Κωνσταντίας (3), ἐν τῷ θόλῳ τοῦ χοροῦ τοῦ Ἁγίου Βιταλίου ἐν Ῥαβέννη (4) καὶ ἐν τοῖς παλαιότεροις μουσειώμασι τῆς ἐν Βηθλεέμ βασιλικῆς τῆς Γενέσεως (5).

Μάλιστα δὲ ταυτότης μεγίστη τῶν παραστάσεων παρατηρεῖται ἐν τοῖς μουσειώμασι τοῦ ναοῦ τῆς Γενέσεως ἐν Βηθλεέμ, τοῦ ἐν Ῥαβέννη Βαπτιστηρίου τῶν Ὁρθοδόξων καὶ τούτου τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῆς Θεσσαλονίκης. Νάσκοι παντοῖοι βασταζόμενοι ὑπὸ κίονων ὁμοίου ῥυθμοῦ, ἅγιοι τράπεζαι, ἐφ' ἧν δισκοπότηρα ἢ εὐαγγέλια ἠνεωγμένα, πτηνά, μάλιστα ἐπὶ τῶν ὄροφων, στῦλοι διανθείς χωρίζοντες τῶν τμημάτων τὰς παραστάσεις, πολυκόσμητοι λυχοστάται καὶ ἡ ἄλλη κοσμητικὴ μαρτυροῦσιν ὅτι ἂν μὴ ὁ αὐτὸς τεχνίτης, ἀλλ' ὅμως τῆς αὐτῆς σχολῆς τεχνίται ἐξειργάσαντο τὰ μουσειώματα τῶν τριῶν τούτων ναῶν. Τοῦτο δέ, τὸ πολυκόσμητον καὶ πεφορτισμένον τῶν παραστάσεων τὸ κατὰ τὸν ἐλληνιστικὸν τρόπον, εἶναι μὲν καὶ ἐν τῷ ναῷ τούτῳ τῆς Θεσσαλονίκης, ἀλλ' ὅμως οὐχὶ ἀνιαρὸν τὴν θέαν διὰ τοὺς εὐρύτατα περιδλήματα ἠμφισμένους ἁγίους, διὰ τὰς κομφὰς ἀψίδας, τὴν εὐγενῆ τῶν στύλων ἀναδρομήν, τὰ πτηνά, τὰνθέμια καὶ τὴν καθ' ὅλου ἐξαισίαν κοσμητικὴν (6).

Εἶναι δὲ τὸ ὅλον τύμπανον τοῦ θόλου εἰς ὀκτὼ τμήματα διηρημένον διὰ τῶν πολυανθῶν στύλων, ἐν ἐκάστῳ δὲ τῶν τμημάτων εἰκονίζεται ἄδυτον νάσκου ἢ καὶ πλειόνων, ὅπου ἐπὶ ἁγίας τραπέζης εὐαγγέλιον ἠνεωγμένον ἢ κανθόλα ἀνημμένη κρέματα, οἱ ἅγιοι δὲ πρὸ αὐτῶν ἴστανται δεομένου, ὡς εἴπομεν. παρέ-

(1) *Pératé* αὐτόθι σελ. 104. — *Springer-Neuwirth* αὐτόθι σελ. 27 εἰκ. 17. — *A. Michel* Histoire de l'art I σελ. 27 εἰκ. 17.

(2) *Pératé* αὐτ. σελ. 209. — *Springer* etc. αὐτ. II, 26 εἰκ. 29. — *A. Michel* αὐτ. σελ. 45 εἰκ. 25

(3) *Diehl* l'art byzantin σ. 62 εἰκ. 19. — *A. Michel* αὐτ. σ. 41 εἰκ. 24. — *Pératé* αὐτ. σελ. 191 εἰκ. 135.

(4) *Diehl* αὐτ. σ. 201 εἰκ. 100.

(5) *Diehl* αὐτ. σ. 528 εἰκ. 256.

(6) Ὅρα πίνακα *Diehl* αὐτ. σελ. 122 εἰκ. 53. — *Κονδακώφ* Μακεδόνικα σελ. 80 εἰκ. 23 καὶ σ. 81 εἰκ. 24 καὶ ἐν τῷ παραρτήματι πίνακα ἔγχρωμον I.

χροντες σχήμα. Τῶν ἁπλῶ δὲ τούτων τμημάτων τὸ μὲν ὑπὲρ τὸ δρύφακτον (τέμπλεον) καὶ τὴν ἀψίδα (ιερόν), τὸ ἀντικρὺ τῆς εἰσοδοῦ εἰς τὸν σηκὸν (ναῶν), ἔχει μὲν τὰς αὐτὰς καὶ τὸ καταντικρὺ αὐτοῦ ὑπὲρ τὴν εἰσοδὸν εἰς τὸν στρογγύλον σηκὸν τοῦ ναοῦ παραστάσεις, δὲν ἔχει δὲ ἁγίους. Ἐν τῷ καταντικρὺ δὲ τούτου τμήματι τῷ ὑπὲρ τὴν εἰσοδὸν ἔχουσιν εἰκονισθῆ τρεῖς ἅγιοι πρὸ ἀψίδος ναοῦ, ὧν ὁ ἐν μέσῳ ἴσταται ἐντὸς τετραγώνου καλάθου (1), παρ' αὐτὸν δὲ ἡ ἐπιγραφὴ

ΡΩΜΑ
ΝΟΥ
ΠΡΕΣΒ^ω

1) Ρωμα|νου | πρεσβ(υτέρου)

Ἐξ ἀριστερᾶ αὐτοῦ ἅγιος εἶναι ἀνώνυμος, ὁ ἀριστερὰ δὲ αὐτοῦ φέρει ἐπιγραφὴν

2) Ευκαρ|πιωνος | στρατι(ωτικοῦ) | μηνι Δε|κεμβρ(ίου)

Ἐν τῷ Γ' τμήματι δεξιὰ (τῷ θεωμένῳ) τοῦ πρότερον παρὰ τὴν εἰκόνα ἁγίου

3) Αρισταρ|χου επισ(κόπου) | μηνι Απρι|λιου

παρ' αὐτὸν δὲ ἅγιος μετ' ἐπιγραφῆς

4) Αναγι|ου πρεσβ(υτέρου) μηνι | Ιανουαρι(ου)

Ἐν τῷ Δ' τμήματι δεξιὰ τοῦ πρότερον ἅγιος μετ' ἐπιγραφῆς

5) Βασιλι|σκου στρατι(ωτικοῦ) | μηνι Απρι|λιου

παρ' αὐτὸν δὲ ἅγιος μετ' ἐπιγραφῆς

6) Πρισκου || στρατι(ωτικοῦ) | μηνι | Απρι|λιου

Ἐν τῷ Ε' τμήματι ἀριστερὰ τοῦ ὑπὲρ τὴν ἀψίδα τοῦ ἄνευ ἁγίων τμήματος παρὰ τὴν εἰκόνα ἁγίου

(1) Οὕτως εἰκονίζεται ἐν κιβωτῷ τετραγώνῳ ὁ Νῶε. Ὁρα *Péralé* αὐτ. σ. 103 εἰκ. 61 καὶ 62 καὶ σελ. 104 εἰκ. 63.

7) Φιλίπ|που επι|σκό(που) μη|γι οκτω|δριου

παρ' αὐτὸν εἰκὼν ἁγίου

8) Θερινου | στρα(ιωτικου) μηγι ιου|λι(ου)

παρ' αὐτὸν δ' εἰκὼν ἁγίου

9) Κυριλ(λου) | επι(σκόπου) μη(γι)

Ἐν τῇ Γ' τμήματι δεξιὰ (τῇ θεωμένῃ) τοῦ ὑπὲρ τὴν ἀψίδα τοῦ ἄνευ ἁγίων Α' τμήματος εἰκὼν ἁγίου μετ' ἐπιγραφῆς

10) Λεοντος | στρα(ιωτικου) | μηγι | ιουνι(ου)

παρ' αὐτὸν εἰκὼν ἁγίου

11) Φημη|μον x (1) | χοραυ|λου

μηγι | μαρ|τι(ου)

Ἐν τῇ Ζ' τμήματι δεξιὰ τοῦ πρότερον ἁγίος μετ' ἐπιγραφῆς

12) Ονησι|φορου | στρα(ιωτικου) μηγι | αυγ(ουστου)

παρ' αὐτὸν δ' εἰκὼν ἁγίου

13) Πορφοριου | μηγι αυ|γου(στου)

Ἐν τῇ Η' τμήματι, τῇ δεξιὰ τοῦ ὑπὲρ τὴν εἴσοδον εἰς τὴν ναὸν τοῦ στρογγύλου σηκοῦ, εἰκὼν ἁγίου

14) <Κοσμά ιατροῦ μηγι σεπτεμ(βριου)>

παρ' αὐτὸν δὲ εἰκὼν ἁγίου μετ' ἐπιγραφῆς

15) Δαμα|νου ια|τρου μη|γι σε|πτεμ(βριου)

Οἱ ἅγιοι οὗτοι δὲν φέρουσι φωτιστέφανον, ὅπως πάντες σχεδὸν οὕτως εἰκονίζονται κατὰ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς χρόνους (2). Ἐν τῇ στάσει δὲ τῶν θεωμένων, ὅπως εἰκονίσθησαν, δὲν

(1) Φιλήμωνος.

(2) *Springer Neuwirth* αὐτ. II σ. 25, 26, 27. — *A. Michel* αὐτ. σ. 45, 51, 57, 71, 178. — *Péroté* αὐτ. σελ. 105, 115, 118, 121, 123, 125, 126, 137, 146 κλπ.

ἀφωέρων βεβαίως πρὸς τὸν νοητὸν σωτήρα τοῦ κόσμου, ἀλλ' εἰς ὄρατὴν μορφὴν τοῦ Κυρίου παρισταμένου ἐν εἰκόνι πρὸ αὐτῶν, ἐπὶ τοῦ θόλου βεβαίως, συμβολίζοντας τὸν οὐρανόν (1). Διότι πιθανῶς, καίτοι βαπτιστήριον, κατὰ τὴν γνώμην ἡμῶν, ὁ ναὸς ἦτο. δὲν εἶχεν ἐπὶ τοῦ θόλου, ὅπως ἐν Ῥαβέννη, τῆς βαπτίσεως τοῦ Κυρίου τὴν εἰκόνα, ἀλλὰ τὸν Σωτήρα αὐτόν, τὸν Παντοκράτορα, πρὸς ὃν ἱκετικῶς ἀπέτεινον τὰς δεήσεις. Τοῦτο δὲ στηρίζομεν καὶ εἰς τὴν γνώμην τῶν Χατζηγιωάννου καὶ Tafrali (2), ὅτι ὁ ναὸς ἦτο καθιερωμένος εἰς τὸν Παντοκράτορα. «τὸν μέγαν Θεόν».

Ναὸς τῆς Παρθένου καὶ Θεοτόκου, τῆς Ἀχειροποιήτου (Ἑσκή Δζουμά). Οὗ μακρὰν τῆς Ἁγίας Σοφίας διερχόμενοι τὴν Ἑγγατίαν ὁδὸν μικρὸν πρὸς βορρᾶν αὐτῆς κατὰ τὸ μέσον σχεδὸν τῆς πόλεως, ἐν συνοικίᾳ, ἣτις ἐκαλεῖτο κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους *Οἰκονομεῖον* (3) ἴδρυται ὁ ναὸς οὗτος. Ὑπὸ τῶν Τούρκων καλεῖται *Ἑσκή Δζουμά*, ἐπειδὴ δὲ τοῦτο ἐρμηνεύεται Ἀρχαία Παρασκευή, οἱ πολλοὶ ἀταλαιπώρως εἶπον ὅτι ἐπὶ τῆς χριστιανικῆς ἐπικρατήσεως ἦτο ναὸς τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς. Ἀλλὰ τοιοῦτος ναὸς εἰς τιμὴν τῆς ἁγίας ταύτης (ὅμοιος ὁρομικὸς ὁμοίους ἔχων στύλους μετὰ θεοδοσιακῶν κιονοκράνων), ἀλλὰ μικρότερος εἶναι ἐν Χαλκίδι, ἐν Θεσσαλονίκῃ δὲ ὑπ' οὐδενὸς οὐδεὶς μνημονεύεται ναὸς τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς. Ὅρθῶς δ' ἐρμηνεύουσι νῦν τινες τὴν κληρίν *Ἑσκή Δζουμά* (4), λέγοντες ὅτι τὸ ὄνομα ὀφείλεται πιθανῶς εἰς διήγησιν ὅτι μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Θεσσαλονίκης ὑπὸ Μουράτ τοῦ Β' (1430) αὕτη ἡ ἐκκλησία μετεβλήθη πρώτη εἰς τζαμίον τῆς ἐπισήμου τῶν μωαμεθανῶν λατρείας, καὶ ἐκεῖ ἐτελείτο τὸ καθ' ἑκάστην Παρασκευὴν τῆς Ἑβδομάδος

(1) Ὡς ἐν τῇ θόλῳ τῆς Ἁγίας Σοφίας τῆς Θεσσαλονίκης.

(2) *Tafel* αὐτόθι. — Χατζη Ἰωάννου αὐτ. σ. 70. — Ὅρα καὶ *Tafrali* αὐτ. σ. 159

(3) Ἰωάνν υ Σταυρακίου ὁμιλία εἰς τὸν Ἅγιον Δημήτριον. Χειρόγραφον Ἑθν. Βιβλιοθ. Παρισίων σελ. 146 φυλλ. 61.

(4) Ὅρα καὶ *Cousinery Voyage en Macédoine I* σελ. 42 σημ. Παρανοήθη καὶ παρερμηνεύθη ἡ τουρκικὴ λέξις *Δζουμά* σημαίνουσα τὴν ἡμέραν τῆς ἑβδομάδος, τὴν Παρασκευὴν, καθ' ἣν οἱ μωαμεθανοὶ τελοῦσι τὸ θρησκευτικὸν προσκύνημα αὐτῶν, οὐδαμῶς δὲ τὴν χριστιανὴν ἁγίαν Παρασκευὴν.

προσκύνημα, ἕως μετὰ πάροδον ἑπτὰ σχεδὸν δεκαετηρίδων, ὡς θὰ ἴδωμεν, μετεδλήθη εἰς τζαμίον πλὴν ἄλλων χριστιανικῶν ναῶν καὶ ὁ Ἅγιος Δημήτριος, ἔνθα πλέον ἐτέλουν τὸ ἐπίσημον προσκύνημα αὐτῶν οἱ Μωαμεθανοὶ (1).

Ὁ ναὸς, ὅπως μετ' εὐρυτάτης πολυμαθείας πιθανώτατα ἀπέδειξεν ὁ Tafrafi (2), ἦτο ἰδρυμένος εἰς τιμὴν τῆς Παρθένου καὶ Θεοτόκου τῆς Ἀχειροποιήτου (3). Ἄν δ' ἡ γνώμη αὕτη εἶναι ἀκριβὴς ἢ ἀποδειχθῆ καὶ δι' ἐγγράφων μνημείων, ἐπιγραφῶν κτ., καὶ δι' ἀνασκαφῶν μάλιστα ἐν τῷ ναῷ. Διότι, ὡς μανθάνομεν ἐκ λόγου τινὸς Κωνσταντίνου τοῦ Ἀρμενοπούλου (4), ὑπὸ τὸ δάπεδον τοῦ ναοῦ ὑπῆρχεν ἡ Καταφυγή, ἐξ ἧς μετὰ δέησιν τελουμένην ἐνταῦθα κατὰ τὴν νύκτα τῆς 25 πρὸς τὴν 26 Ὀκτωβρίου προσέβαινε πρὸς τὸν ναὸν τὸν μέγαν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου ἡ πομπή «διὰ τῆς Λεωφόρου (τῆς Ἐγνατίας) ἐκ τῆς οὕτω λεγομένης Καταφυγῆς, διὰ τὸ τοῦτον τὸν ἀριστέα (τὸν ἅγιον Δημήτριον) καταπεφευγέναι ἐκεῖσε· ὑπόγειο γὰρ εἶον ἐνταῦθα στοαί».

Εἶναι δ' ὁ ναὸς ὁρομικὸς περὶ τὰ τεσσαράκοντα μέτρα μήκους ἀπὸ τῆς εἰσόδου εἰς τὸν νάρθηκα μέχρι τοῦ βήθους τῆς ἀψίδος καὶ περὶ τὰ εἴκοσι δύο πλάτους μετὰ τοῦ ἐκατέρωθεν κλίτους. Διότι τρισυπόστατος εἶναι ὁ ναὸς χωριζόμενος ἀπὸ μὲν τοῦ νάρθηκος διὰ τοίχου καὶ δύο κατὰ τὴν εἰσόδον κιόνων, ἀπὸ δὲ τοῦ ἔνθεν καὶ ἔνθεν κλίτους διὰ δύοδεκα ἐκατέρωθεν κιόνων φερόντων καλὰ κιονόκρανα κορινθιακά, τὰ λεγόμενα θεοδοσιακά (5), τὰ ἔχοντα τὰς ἀκάνθας ἀνεστραμιμένας πρὸς τὰ κάτω ἢ

(1) *Cousinery* αὐτ. σ. 14.

(2) *Topographie de Thessalonique* σελ. 160-165.

(3) Καλεῖται ὠσαύτως Πανάχατος Ὀδηγήτρια καὶ Ἀχειροποίητος, Πάναγνος καὶ Θεομήτωρ. Ὅρα Καντακουζηνόν 3, 93 — I. Αναγνώστην σ. 520 ἐκδ. Βόννης. — Ἀχειροποίητος ἐκαλεῖτο διὰ τὴν εἰκόνα βεβαίως, ὅπως καὶ ἡ μονὴ τῆς Κοσμοφρονείσης, ἧς ἡ εἰκὼν λέγεται ὅτι δὲν ἐποιήθη ὑπὸ γειρὸς ἀνθρωπίνης.

(4) Τῆς βιβλιοθήκης τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ Γυμνασίου χειρόγραφον 46 φύλλ. 17.

(5) Ἐκλήθησαν οὕτω ὑπὸ τοῦ Strzygowski. Ὅρα περὶ τούτου *Millet l'art byzantin* ἐν *Michel histoire de l'art I* σελ. 154 καὶ εἰκ. 92 καὶ 94. — *Diehl: Manuel de l'art byzantin* σ. 128-129. — *Springer-Neuwirth Kunstg.* II, σελ. 42-43.

συστρεφόμενας ἰσχυρῶς περὶ τὸν κάλαθον, ὡσεὶ παραφέρονται ὑπὸ ἀνέμου (1). Ὁμοίᾳ δὲ πρὸς ταῦτα καὶ ἰσάριθμα εἰς τοίχους, παραστάτας καὶ κίονας εἶναι καὶ τὰ κατὰ τὸν ἄνω ὄροφον (τὴν γυναικωνῆτιν) τὰ ἀνέχοντα τὴν στέγην, διαφέροντα κατὰ τὸ ἀκόσμητον τῶν κιονοκράνων.

Κατάκοσμος δὲ ἦτο ὁ ναὸς καὶ ἄλλως καὶ διὰ μουσειωμάτων, καλῶν τὴν τέχνην, ὡς ἐκ τῶν σφῆζομένων κρίνομεν καὶ ἐξ ὧσιν λέγει ὁ Γ. Σταυράκιος (2) ἀναφέρων τὸ θαῦμα τῆς ἰάσεως τοῦ τυφλοῦ· «ἀνάστα, λέγει πρὸς τὸν κοιμώμενον τυφλὸν ὁ ἅγιος Δημήτριος, καὶ τῷ εὐκτηρίῳ οἴκῳ γενόμενος τῆς Πανάγνου καὶ Θεομήτορος — *Οἰκοκομῆιον* τῷ τόπῳ τὸ ὄνομα — ἐνδὸν εὐρήσεις με καὶ ὀφθήσομαί σοι, καὶ ἔσῃ παραχρήμα βλέπων φῶς. Ἐξυπνος ὁ ἀνθρώπος (ὁ τυφλὸς) παραυτίκα γενόμενος ἀνίσταται, τρέχει, τὸν θεῖον οἶκον ἐκεῖνος (γρ. ἐκεῖνον) τῆς Πανάγνου ἀνερευνητῶς εὐρίσκει· εἴπεισι τῷ ναῶ· ἐρωτᾷ ποῦ ὁ μέγας Δημήτριος· ἀκούει ὡς «ἰδοὺ εἰκὼν ἢ θεῖα τοῦ μάρτυρος». Ἦν δ' ἐκ ψηφιδῶν συγκειμένη φιλοτέχνως εὖ μίλα καὶ ἄριστα».

Νῦν ὁ ναὸς κακῶς ἔχων ἔχει ἀνάγκην συντόνου στηρίζεως καὶ σοφῆς ἐπισκευῆς, οὕτω δ' ἡ τέχνη θέλει ἀνακτήσῃ ἔργον ἐκ τῶν καλλίστων ἐν τῇ ἀρχιτεκτονικῇ τῶν ὁρομικῶν ναῶν.

Ἅγιος Δημήτριος (Κασσιμέ) (3).

Ὁ Tafel (4) εἶπεν ὅτι τρεῖς ναοὶ ἐπὶ τῆς αὐτῆς θέσεως εἰς τὸν Ἅγιον Δημήτριον ἰδρύθησαν κατὰ διαφόρους χρόνους, πρῶτος μὲν μικρότερος ἀρχομένου τοῦ Δ' αἰῶνος, δεύτερος ἀντὶ τοῦ παλαιότερου καταλυθέντος ὑπὸ τῶν Θεσσαλονικέων διὰ τὸ εὐτε-

(1) Οἱ κίονες οὗτοι βαπτόμενοι πράσινοι ὑπὸ τῶν μωαμεθανῶν ἔγρουσι τὸ μάρμαρον, ὅπου ἀπεξέσθη ἡ βαφή, ἐρυθρὸν. Ἄν τὸ πράσινον ἐπίχρισμα ἀποξεσθῇ ἐπιμελῶς καὶ μετὰ προσοχῆς. ὕσως εὐρεθῶσι γράμματα ἐπιγραφικὰ (grafitti), δι' ὧν θέλει δηλωθῆ τι περὶ τῶν χρόνων τῆς ἰδρύσεως, ἐπισκευῆς κττ.

(2) Ὁμιλία εἰς τὸν ἅγιον Δημήτριον· (χειρόγραφον τῆς ἔθνικ. βιβλιοθ. τῶν Παρισίων· *Coislín* 146 φολλ. 61. Παρὰ *Trafali* αὐτ. σελ. 162).

(3) Ὁ Ἅγιος Δημήτριος εἶναι ἐν τιμῇ παρα τοῖς Τούρκοις ὑπὸ τὸ ὄνομα *Κασσιμ-Γιουνί*, ὅπως ὁ Ἅγιος Γεώργιος ὑπὸ τὸ ὄνομα *Χυδυρλέζ*. (Ὁρα καὶ *Acta sanctorum* μην. Ὀκτωβρ. III, σ. 387).

(4) *De Thessalonica* σ. 58-69.

λές μεγαλοπρεπέστερος κατὰ τὰ μέσα τοῦ Ε' αἰῶνος ἐπὶ Λεοντίου (1), ἐπάρχου τοῦ Ἰλλυρικοῦ, μετὰ τὴν πυρπόλησιν δ' αὐτοῦ περὶ τὸ 690 τρίτος ὁ σφῆζόμενος μέχρι ἡμῶν. Ἄλλ' ἡμεῖς ἔχομεν τὴν γνώμην ὅτι ὁ ἅγιος εἶχε μὲν γὰρ ἴδιον μικρὸν ἐν Θεσσαλονίκῃ μέχρι τῶν μέσων τοῦ Ε' αἰῶνος, ἀλλ' ἐλατρεύετο καὶ ἐν τῷ τῆς Ἀχειροποιήτου ναῷ, πιθανῶς ἐν τῇ ὑπὸ τὸ δάπεδον κρύπτῃ, κειμένη ἴσως ὑπὸ τὴν διὰ ψηφίδων εἰκόνα τοῦ Ἀγίου (2), ἣτις ἐκαλεῖτο *Καταφυγή* «διὰ τὸ ἐκεῖσε τὸν ἀριστέα τοῦτον (τὸν ἅγιον Δημήτριον), ζητούμενον (ὑπὸ τῶν διωκτῶν), καταπεφευγῆναι, τόπον τῇ ὀργῇ διδόντα, μικρὸν ἀποκρυπτόμενον» (3). Ἐνταῦθα λοιπὸν πιθανώτατα, ἐν τῇ κρύπτῃ *Καταφυγῇ*, τὸ παρεκκλήσιον ἦτο τοῦ Ἀγίου εὐρὺ ἱκανῶς, ἀφ' οὗ πολλοὺς ἐχώρει, οὓς ἐδίδασκε τοῦ χριστιανισμοῦ τὰς ἀληθείας ὁ ἅγιος. Ἐν ὑστέροις δὲ χρόνοις εἰς ἀνάμνησιν τῶν ἐν τῇ Καταφυγῇ πάλαι τελουμένων, μετὰ τὴν αὐτόθι ὀλονυκτίαν, προέβαιεν ἡ λιτανεῖα «εἰς τὸν θεῖον καὶ περιβόητον γὰρ μετ' ὧδῆς καὶ θεῖου παιῶνος καὶ φωτοχυσίας (3)».

Περὶ δὲ τῆς πυρκαϊᾶς τῆς ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἡρακλείου μετὰ τὸ 629 καὶ 634 γενομένης δεχόμεθα ὡς ὀρθοτάτην τὴν γνώμην τοῦ Tafrafi ὅτι αὕτη δὲν ἠφάνισεν ἀλλ' ἤ τὴν ξυ-

(1) Ὁ Μέγας Συναξαριστὴς (Κ. Δουκάκη. Ὀκτώβριος σ. 434) λέγει ὅτι Λεόντιος ὁ πρῶτος κτίστης τοῦ ναοῦ ἐγένετο ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου.

(2) Ὅρα ἀνωτέρω (σελ. 131) τὸ θαῦμα τοῦ τυφλοῦ.

(3) Κωνστ. Ἀρμενοπούλου λόγος ὅρα ἀνωτέρω σελ. 130 σημ. 4. Ὁ Γρ. Παλαμᾶς ἐν τῷ εἰς Ἀγ. Δημήτριον λόγῳ (ἔκδ. Σοφοκλείου τοῦ ἐξ Οἰκονόμων σελ. 92-93) εἰς ἀνάμνησιν μόνον τῆς ἐν τῇ Καταφυγῇ διδασκαλίας τοῦ ἁγίου πρὸς τοὺς χριστιανούς, τῆς συλλήψεως καὶ τῆς ἀπαγωγῆς εἰς τὸ μαρτύριον διὰ τῆς λεωφόρου εἰς τὸν τόπον τοῦ μαρτυρίου, ὅπου ἰδρύθη ὕστερον ὁ ναὸς αὐτοῦ, ἀναφέρει τὴν ὀλονυκτίαν καὶ τὴν πομπήν, λέγων· «Στοῦ τῆς ἐστίν ὑπόγειος ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἀειπαρθένου καὶ Θεομήτορος, οὗ Καταφυγῆ τὸ ἐπώνυμον. Ὅθεν ἔθος ἐστὶ παλαιὸν τῆς τοῦ μεγαλομάρτυρος πανηγύρεως τὴν ἀρχὴν δι' ἔτους ποιεῖσθαι καθεῖθεν διὰ τῆς λεωφόρου μετ' ὕμνων τῶν πρὸς αὐτὸν ἀνιόντας ἐνθάδε (ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἀγ. Δημητρίου, ἐνθα ἐρρήθη ὁ λόγος) ταύτην ἀνύειν καὶ εἰς τέλος ἄγειν τὴν εορτὴν . . . (οἱ πεμφθέντες ὑπὸ τοῦ Μαξιμιανοῦ) κρατήσαντες (τοῦ ἁγίου) διὰ τῆς λεωφόρου ἄγουσι ταύτης καὶ τῷ Μαξιμιανῷ παριστάσιν ἐνιαῦθα ποι διατριβόντι. Ὅ δὲ ἐνιαῦθα κατάκλειστον γενέσθαι προστάττει τὸν ἅγιον, οὗ καὶ τὸ μαρτύριον ἦνυσε. Ταῦθ' ἡμεῖς εἰκονίζοντες κατ' ἔτος εἰκότως, ἐκεῖ μὲν τῆς πανηγύρεως ποιούμεθα τὴν ἀρχὴν, ὡς δὲ τὴν τελείωσιν».

λίγην στέγγην, καὶ πᾶν δὲ βεβαίως ἄλλο ἐκ ξύλων ἐν τῇ ναῷ, τὰς ἐντοιχίους γραφὰς καὶ ἄλλας εἰκόνας, τὰ πλεῖστα τῶν μουσειωμάτων καὶ ὅ τι ἄλλο εὐκόλως φθείρεται ὑπὸ τῶν φλογῶν (1). Οὕτω δ' οὐδέποτε ἐκτίσθη ὁ κατὰ τὸν Tafel τρίτος ναὸς.

Ἐτάξαμεν δ' ἀνωτέρω δεύτερον κατὰ χρόνους τὸν ναὸν τῆς Πανάγνου καὶ Θεομήτορος τῆς Ἀχειροποιήτου, διότι ἀγνότερος εἶναι ἐν τῇ ρυθμῇ ἢ ὁ τοῦ Ἀγίου Δημητρίου, μόνον τὸν παραφθαρέντα κορινθιακόν, τὸν θεοδοσιακόν, ἔχων ἐν χρήσει, οὐδαμῶς οὔτε τοῦ μετὰ πτηγῶν (2) κατὰ τὰς γωνίας κορινθιακοῦ ἢ μὴ οὔτε τῆς ἀνεστραμμένης κυψέλης, κιονοκράνου καλουμένου περσικοῦ, ἄτινα βραδύτερον τοῦ Ε' αἰῶνος ἀρχομένου δεκτὰ ἐγένοντο εἰς τὴν Ἑλληνικὴν τέχνην, χρήσιν ποιούμενος. Ὁ ναὸς λοιπὸν τοῦ Ἀγίου Δημητρίου, οὔτινος τὰ κιονόκρανα εἶναι καὶ θεοδοσιακὰ παντοῖα καὶ μετὰ πτηγῶν κατὰ τὰς γωνίας οὔτε θεοδοσιακὰ οὔτε κορινθιακὰ, ὥσαύτως δὲ περσικά (ἀνεστραμμένη κυψέλη), εἶναι πιθανώτατα μεταγενέστερος τοῦ ναοῦ τῆς Ἀχειροποιήτου, ὅστις οὕτως ἐγένετο πρόπειρά τις λόγου ἀξία διὰ τὸν μέγαν ναὸν τοῦ Ἀγίου, ἰδρυθέντα κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα μεσοῦντα, ὅτε ἐξ ἐπιδράσεως ἀνατολικῆς ἢ τέχνη ἀντὶ τῆς παλαιότερας ἀφελείας εἰς τὸ ποικίλον ἤρεσκετο καὶ τὸν φόρτον.

Ὁ ναὸς ὁρομικὸς κατὰ τὰ προγενέστερα ἐν τῇ Δύσει τοιαῦτα κτίσματα (3), ὅμοιος ἐκ τῶν ἐν Ἑλλάδι πρὸς τὸν ἐν Θεσσαλονίκη τῆς Ἀχειροποιήτου καὶ τὸν ἐν Χαλκίδι τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς, ἀλλὰ πολλῷ εὐρύτερος ἀμφοτέρων, πολυτελέστερος δὲ

(1) Μετὰ τὴν πυρκαϊάν ἐκείνην ἴσως εἰς ἔρεισμα τοῦ παθόντος πῦρος τοίγου ἐκτίσθησαν αἱ ἰσχυραὶ ἀντηρίδες αἱ πρὸς νότον καὶ πρὸς ἀνατολάς.

(2) Τὸ μετὰ πτηγῶν κατὰ τὰς ἑλικας κορινθιακόν κιονόκρανον εἶναι αἰῶνάς τινος πηλοῦτερον τῶν χρόνων τούτων· διότι ἐγένετο χρήσις αὐτοῦ εἰς τὸ ἐν Ἐλευσίνοι Μικρὸν Πρότυλον, ἰδρυθὲν ὑπὸ τοῦ ἀνθυπάτου Κλ. Ὀππίου Πούλχρου τῷ 44 π. Χ. κατὰ τὴν ἐπ' αὐτοῦ λατινικὴν ἐπιγραφὴν

(3) Ἐν Ἰσπύρῃ ἀρχαῖος ναὸς τοῦ Ἀγίου Πέτρου, Ἅγιος Παῦλος, Ἅγια Μαρία Μεϊζων, Ἅγιος Κλήμης καὶ Ἅγια Ἀγνή καὶ ἐν Ραβέννη Ἅγιος Ἀπολλινάριος (*Springer-Neuwirth Kunstg* II εἰκ. 21, 22, 23, 25, 26. — *Corroyer arch. rom.* εἰκ. 18, 19, 22, 23, 56, 57, 58, 60. — *Enlard* ἐν *Histoire de l'art* ἐδ. A. Michel I εἰκ. 56, 57, 62 καὶ 63. — Περὶ τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ ὄρα βιβλιογραφίαν παρὰ Diehl: *l'art byzantin* σελ. 83 σημ. 2.

τοῦ ἐν Χαλκίδι μάλιστα, ἔχομεν τὴν γνώμην ὅτι μετὰ τὴν πυρκαϊάν (τῷ 690) ἐπεσκευάσθη χρόνον βραχὺν ὕστερον ἴσως οὐχὶ σπουδαίως, ἀλλὰ κατὰ τὴν στέγγην μόνον, τὸ δρύφακτον (τέμπλεον) καὶ τὰλλα προχειρότερα, ὁ δὲ κόσμος ὁ διὰ μουσειώσεως ὁ δαπάνης πολλῆς καὶ χρόνου μακροῦ ἔχων ἀνάγκην ἐδράδυνεν, ἕως βασιλεύσαντος μετ' οὐ πολὺ (τῷ 717) Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου οὐδὲν ἐγένετο εἰς κόσμον ναοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ καὶ μάλιστα δι' εἰκόνων, ἀφ' οὗ ὁ Λέων δὲν εἶχε μὲν βεβαίως εὐμενῶς πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην, ἐξ ἧς ὁ πρόωγν αὐτοκράτωρ Ἀρτέμιος Ἀναστάσιος μετὰ τοῦ αὐτόθι μαγίστρου Νικήτα τοῦ Ευλινίτου, τοῦ ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης καὶ ἄλλων ἐπισήμων, τὴν πόλιν ταύτην ἔχων ὀρμητήριον, στασιάσας ἐπῆλθε κατ' αὐτοῦ (1), καὶ τὸ σπουδαιότατον, ἀφ' οὗ ἦτο εἰκονομάχος. Ἔμενε λοιπὸν ἀκόσμητος ὁ ναὸς μέχρι τῆς ἐν Νικαίᾳ Ζ' οἰκουμένης συνόδου (787), ἣτις ἀποκατέστησε τὴν προσκύνησιν τῶν εἰκόνων. Ἀλλὰ κατὰ τὸν βραχὺν χρόνον τὸν ἀπὸ τῆς συνόδου ταύτης μέχρι τῆς καθαιρέσεως ἐκ τῆς ἀρχῆς Εἰρήνης τῆς Ἀθηναίας (802) δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ γείνωσι σπουδαία τινα εἰς κόσμον τοῦ ναοῦ ὥστε μετὰ τὸν Θεόφιλον καὶ τὴν κατάλυσιν τῆς εἰκονομαχίας ἤρξατο ὁ τοῦ ναοῦ ὄλου ἐξωραϊσμός καὶ πρῶτοι τοῦ ἔργου τούτου προέστησαν ὁ τότε ἀρχιεπίσκοπος καὶ ὁ ἔπαρχος οἱ κατὰ τὸν δεξιὸν παραστάτην πρὸ τῆς ἀνάδοις εἰς τὴν ἀψίδα εἰκονιζόμενοι ὑπὸ τοὺς προστατευτικούς βραχίονας τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, ὧν κάτωθεν ἡ ἐπιγραφή εἰς τρίμετρα ἰαμβεῖα (2).

(1) Περὶ τούτων ἴσα Ζησίου «Κυριακὴ τῆς Ὁρθοδοξίας» ἐν τῇ *Ἐφημερίδι* ἔτ. 1912 ἀρ. 12-15.

(2) «Τοὺς ἀνακαινιστὰς τοῦ πανενδόξου ναοῦ θεωρεῖς ἐκατέρωθεν (ἐνθεν ἀκείθεν) τοῦ μάρτυρος Δημητρίου τοῦ διὰ στόλου βαρβάρων μετατρέποντος βαρβαρικὸν κλύδωνα καὶ λυτρομένου τὴν πόλιν». Δὲν δυνάμεθα οὐδὲ νὰ εἰκάζωμεν τίνα λυτρώσιν τῆς πόλεως ἔννοσι ὁ γράψας ταῦτα καὶ πότε, τὴν ἀπὸ τῶν Σθλαβίνων, περὶ ὧν ἀναφέρει ὁ Μεταφράστης (Μηναιῶν Ὁκτωβρίου σ. 144 στήλη β' ἔκδ. Παρασκευοπούλου), ὅτε βάρβαρος μὲν κλύδων εἶναι ἢ τοῦ ὄγλου ἐπιδρομῆ, εἰς τὸν ναὸν πρὸς διαρπαγὴν. ὅτ' ἐκαίετο ἢ ἀργυρᾶ τοῦ ἁγίου λάραξ, βαρβάρων δὲ στόλος (παρασκευὴ καὶ στρατεία) ἢ ἐπίθεσις τῶν βαρβάρων τούτων. Τὸ πρᾶγμα εἶναι ἐπισφαλές. Πολλῶ δὲ μᾶλλον ἀπίθανον εἶναι ὅτι ἀναφέρεται εἰς τὴν πολιτορικίαν τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν Ἀβάρων (Μηναιῶν αὐτόθι) ἢ εἰς τὴν ἐκπόρθησιν αὐτῆς ὑπὸ Λέοντος τοῦ Τριπολίτου. Μηδαμῶς δὲ τινα ταραξὴ ὅτι καλοῦσιν ἑαυ-

16) † Κτίστας θεωρείς τοῦ πανενδόξου δόμου ἐκείθεν ἐνθεν
 μάρτυρος Δημητρίου
 τοῦ βάρβαρον κλύδωνα βαρβάρων στόλῳ μετατρέποντος καὶ πό-
 λιν λυτρομένου †.

Ἐγένετο δὲ πιθανώτατα ἢ τελεία τοῦ ναοῦ ἀνακαινίσις ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Λέοντος Σ' τοῦ σοφοῦ ἐπιμελείᾳ αὐτοῦ καὶ οὐχὶ ἐπάρχου τινὸς Λέοντος (1) οὔτε δὲ ὑπὸ ἄλλου τινὸς τῶν αὐτοκρατόρων τῶν τῶνομα τοῦτο φερόντων, οὔτε ὑπὸ Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου, δι' οὗς λόγους εἴπομεν ἄνωτέρῳ, οὔτε ὑπὸ Λέοντος τοῦ Χαζάρου υἱοῦ Κωνσταντίνου Δ' τοῦ Κοπρωνόμου οὔτε ὑπὸ Λέοντος Ε' τοῦ Ἀρμενίου. Ἡ γνώμη αὕτη τῶν πολλῶν καὶ τινῶν τῶν σοφωτέρων ὅλως ἀσύστατος εἶναι· διότι δέχονται οὔτοι εἰκονομάχους κοσμοῦντας ναὸν δι' εἰκόνων καὶ μάλιστα διὰ μουσειωμάτων ἀνεξιτήλων. Εἰς τὸν Λέοντα λοιπὸν τὸν Σ' ἀναφέρεται ἢ ἐπιγραφῇ εἰς τρίμετρα ἱαμβεῖα αὕτη:

τοὺς κτίστας, ἐν ᾧ εἶναι μόνον ἀνακαινισαί. Τοῦτο δὲν εἶναι ἀσύνηθες τότε· οὕτως ἐν Μυστρᾷ χάραγμα μὲν ἐπὶ τινος στύλου ἐν τῇ ναῷ τῆς Παντανάσσης λέγει «ἄτους ζῆρις» (μ. Χ. 1608) *εὐτηάσι* ἢ *Παιτάνασσα*, δηλ. ἐπισκευάσθη, ἐπὶ στύλου δὲ τινος τῆς ἔξω στοᾶς ἔχει *χαραγθῆ* «ἐκτίσται ἢ παντανάσα· ἀνάνιας ἐφημέριος», ὅστις ἦτο ἐφημέριος τοῦ ναοῦ μετὰ ἓνα καὶ ἡμισίον αἰῶνα (1759-1775), δὲν προσέθηκε δ' εἰς τὸν ναὸν οὐδ' ἐν κιονόκρανον. ("Ὁρα *Βυζαντιδος* τόμ. Α' σελ. 443-447 *χαράγματα* 162, 173, 174, 177. Παραβ. καὶ Γ. Χατζηδάκι κτήτωρ, κτίτωρ κλπ.). Περὶ τῆς αὐτοῦ δὲ ἰδρύσεως τῆς Παντανάσσης καὶ τοῦ κτήτορος Φραγγοπούλου ὄρα *Ζησίου* Σύμμικτα καὶ *Βυζαντιδος* αὐτ. *χαράγμα*. 143, 144, 145

(1) *Diehl* αὐτ. σ. 193. — *Tafralet* αὐτ. σ. 173. — εἶναι πολὺ παράδοξον νὰ δεχθῶμεν ὅτι δούξ τις καὶ ἑξαρχος Λέων ὁ Χιτζιλάκης (ὄρα *Παλαεωργίου* «*Zur Vita der heilige Theodora von Thess.* ἐν *Byz. Zeitschr.* 10) ὁ διὰ τὴν ἀνανδρίαν καὶ μορῖαν γενόμενος αἴτιος τῆς ἀλώσεως τῆς πόλεως ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν κατὰ τὸν βραχὺν χρόνον τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ *ἡβῶνια* ἐποίησε τὸν ναὸν Δημητρίου ἠθελόμεν δεχθῆ κοσμητῆν τοῦ περποληθέντος ναοῦ φέροντα τῶνομα *Λέων* τὸν μέγαν φιλόσοφον καὶ μαθηματικὸν καὶ ἀστρονόμον Λέοντα γενόμενον μητροπολίτην Θεσσαλονίκης, ἂν μὴ ἦτο φανατικὸς εἰκονομάχος, ἀφ' οὗ εἰς τὸν μητροπολιτικὸν θρόνον ἀνερρήθη γνώμη τοῦ αὐτοκράτορος Θεοφίλου καὶ τοῦ πατριάρχου *Γιάννη* (Ἰωάννου τοῦ Γραμματικοῦ). "Ὁρα *Ζωναῶν* Β', 161 «ὁ Λέων συγκαθῆρητο ὅτι μὴ τιμῆν ταῖς θείαις εἰκόσιν ἀπένεμε». — Κεδρη-νὸν 2, 169 κέξ. (ἐκδ. Βόννης).

17) Ἐπὶ χρόνων Λέοντος ἡβῶντα βλέπει
καυθέντα τὸ πρὶν τὸν ναὸν Δημητρίου

ποιηθεῖσα ἴσως ὑπ' αὐτοῦ (1): διότι γινώσκομεν ὅτι «ὁ Λέων οὗτος ὁ Σοφὸς Ἑλληνικὸν (ἐμπνεόμενος ἐκ τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ βίου) ἐγκώμιον πλέκει εἰς αὐτὸν (τὸν Ἅγιον Δημήτριον) σφισόμενον ἐν τῇ μονῇ τοῦ Παντοκράτορος, οὗ ἡ ἀρχή: «Θαυμαστός ὁ Θεὸς ἐν τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ» (2).

Ἐπιερχόμενοι εἰς τὸν ναὸν διὰ τῆς πομπικῆς εἰσόδου (τῆς ἀπὸ δυσμῶν) εἰς τὴν αὐλήν, ἔχομεν καλὴν μαρμαρίνην παλαιὰν τὴν φιάλην μετὰ κοιμῶν περὶ αὐτὴν ἀκοσμήτων στύλων, μετὰ δὲ τὸν *Τρίβολον* (τὸν πρόναον) διὰ δύο ὑψηλῶν θεσσαλικῶν κίωνων (3) ἐμβαίνομεν εἰς τὸν ναόν. Εἶναι διηρημένος οὗτος εἰς πέντε κλίτη διὰ τετραπλῆς κιονοστοιχίας, ὧν αἱ μὲν πρὸς τοὺς τοίχους ἔχουσιν ἀκόσμητα τὰ κιονόκρανα, κεκοσμημένα δὲ τὰ ἑκατέρωθεν τῆς νεώς.

Ἐν τῇ βραχείᾳ ταύτῃ ἐκθέσει δὲν δυνάμεθα νὰ ἐκταθῶμεν εἰς μακρὸν λόγον περὶ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς τοῦ ἰδρύματος, ἀναφέροντες δὲ μόνον ὅτι περιεργία διακρίνει τὴν κάτω σειρὰν τῶν κίωνων τοῦ κεντρικοῦ μεγάλου κλίτους (4). Σημειοῦμεθα δ' ὡσαύ-

(1) Γνωστός ὁ Λέων καὶ ἐκ τῶν ἱστορικῶν καὶ τῶν μεστῶν κενολεσχίας ποιημάτων αὐτοῦ.

(2) *Συναξαριστῆς Νικοδήμου Ἀγιορείτου Α'* σελ. 161 σημ. 2. Μέγας Συναξαριστής Κ. Δουκάκη Ὀκτωβρίου σελ. 424. Ἰσως ἀνεκαινίσει τὸν ναὸν ἔχων συνεργὸν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Ἀλέξανδρον, ὅστις καὶ ἀλλαγοῦ, ἐν Θεσσαλονικῇ μάλιστα, φαίνεται συνεργαζόμενος εἰς τοιαῦτα: οὕτως ἐπὶ μαρμαρίνου ὑπερθύρου ἐν Θεσσαλονικῇ (*Παπαγεωργίου: Zur Vita der heil Theodora etc.* ἐν *Byz. Zeit.* 10 σελ. 151 κέξ) ἔγει γαραβθῆ ἡ ἐπιγραφή «Ἀνεκαινίσθη ἐπὶ Λέοντος καὶ Ἀλεξάνδρου τῶν ἀγαθῶν καὶ αυτοκρατόρων καὶ φιλοχριστῶν ἡμῶν βασιλέων ἐπὶ Νικολάου τοῦ οἰκουμενικοῦ ἡμῶν Πατριάρχου κτλ.»

(3) «Ἐφῆ (ὁ ἰλουστριος) ... δύο ἄνδρες ἐπιστάντας τοῦ Ναοῦ ἔξωθεν, πρὸς δὲ τὸ λεγόμενον *Τρίβολον* διαγενομένους, ἀρχὴ δὲ τοῦτο τῆς πρὸς τὸν ναὸν εἰσόδου καὶ μεθόριον τῶν πρὸς ἐσπέραν αὐτοῦ Θεσσαλῶν μεγάλων δύο κίωνων». Μηναῖον Ὀκτωβρίου σελ. 144 στήλη β' ἐκδ. Παρασκευοπούλου.

(4) Οἱ στύλοι γ', δ', ε' καὶ ζ' ἑκατέρας τῶν πλευρῶν εἶναι πρᾶσινον μαρμάρου, οἱ δὲ λοιποὶ λευκοῦ. Ὁ στύλος α' τῆς ἀριστερᾶς στοᾶς ἔχει κιονόκρανον θεοδοσιακόν, ὁ δ' περσικόν (ἀνεστραμμένην κυψέλην), ὁ γ' παραλλαγμένον πολὺ κορινθιακόν ἔχον κατὰ τὰς γωνίας ἀντὶ ἐλίκων πτηνά, ὁ δ', ε' καὶ ζ' θεοδοσιακὰ

τως ὅτι οἱ ἑκατέρωθεν τῆς ἀψίδος βραχύτεροι τῶν τῆς στοᾶς κιονίσκοι ὡς καὶ οἱ τῶν ἐσωτέρων στοῶν καὶ οἱ τοῦ ἄνω ὀρόφου στυλοὶ φέρουσιν ἀκόσμητον κιονόκρανον, ὅτι τέσσαρες ἐν τῇ κεντρικῇ στοᾷ ἔνθεν καὶ ἔνθεν ἐν ἀρχῇ, μεταξὺ τῶν στύλων καὶ ἐν τῇ πέρατι τῶν στοῶν ἴδρυνται παραστάται κτιστοὶ μετὰ ἐπιχρίσεως χρόνων τῆς τουρκικῆς ἀρχῆς, ὑπ' αὐτὴν δέ, ὅπου κατέπεσαν, ὑποφαίνονται εἰκόνες ἀγίων. Τῶν παραστατῶν δὲ τούτων ὁ πρῶτος δεξιὰ (1) ἔχει διπλοῦν ἐπάλληλον (2) κιονόκρανον, ὃν τὸ κάτω φέρει σειρὰν ἀκανθῶν, ὑπὲρ αὐτὰς δὲ ἀγγεῖα δύο, ὃν ἑκάτερον ἔνθεν καὶ ἔνθεν ἀνά ἐν πτηγόν (3)· τὸ ἄνω δὲ κιονόκρανον (imposte) φέρει σειρὰν ἀκανθῶν. Ὁ δὲ τελευταῖος ὁ πρὸ τοῦ ἀδύτου παραστάτης ἑκατέρας τῶν πλευρῶν εὐρὺς ὡς τοίχος ἔχει μουσεῖώματα, περὶ ὃν κατωτέρω. Τοῦ ἄνω δ' ὀρόφου τὸ στηθαῖον καὶ ἡ ἄλλη παντὸς τοῦ ναοῦ κοσμητικὴ — παρὰ τὰ μουσεῖώματα — διὰ παντοίας χροιάς μαρμάρων καὶ σχιμμάτων ποικιλωτάτη καὶ ἐξαισία εἶναι.

Ἄριστερά δὲ τῇ εἰσιόντι εἰς τὴν κεντρικὴν στοᾶν, καλοῦπτον ὅλως σχεδὸν τοὺς δύο πρώτους κίονας, αἴρεται (βυθμοῦ Ἄναγεννήσεως) τὸ μνημεῖον τοῦ Λουκά Σπαντουνη, ἐπὶ τῆς λάρνακος, ἐν ἣ τὰ λείψανα τοῦ κοιμηθέντος, φέρον κεχαραγμένον τὸ ἐπίγραμμα (4) εἰς τρίμετρα ἰαμβεῖα (5):

διαφέροντα ἀλλήλων, ὁ ζ' θεοδοσιακὸν μετὰ συστρεφομένων φύλλων, ὁ η' καὶ θ' θεοδοσιακὰ ἔχοντα πτηγὰ ἀντὶ ἐλίκων. Ἡ αὐτὴ τάξις τῶν κιονοκράνων ἐπὶ τοῦ δεξιὰ στοίχου τῶν κίωνων πλὴν ὅτι ἔχει τὸ ε' φέρον ἀντὶ ἐλίκων πτηγὰ καὶ ἐν ἔτι περσικὸν ἐν ἀρχῇ τῆς στοᾶς (τοῦ ἀντιθέτου ἀριστερὰ στοίχου ὁ α' στυλὸς καλύπτεται ὑπὸ τοῦ μνημείου τοῦ Σπαντουνη).

(1) Ὁ πρῶτος ἀριστερὰ ἔχει καλυφθῆ ὑπὸ τοῦ μνημείου τοῦ Σπαντουνη.

(2) Ὁ Diehl καὶ ὁ Millet καλοῦντες αὐτὸ imposte νομίζουσιν ὅτι εἶναι ἐπιθράσεις ἀνατολιστικῆς.

(3) Περὶ τῶν ἐξ Ἄνατολῆς προελθόντων τοιοῦτων μετὰ δύο ἀντιποῶν ζώων ὄρα *Perrot et Chépiez: histoire de l'art* τόμ. IV les Hétéens σελ. 623 κέξ (ἐν σελ. 682 ὁ δικέφαλος ἀετὸς) καὶ τόμ. V Perse σελ. 509 εἰκ. 544 καὶ σελ. 852 εἰκ. 501, 502 503 καὶ 504.

(4) Ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον ὑπὸ P. Loucas ἐν *Voyage en Grèce*. — Ὅρα καὶ Π. Παπαγεωργίου ἐφημερίς *Ἀσιτὴ Θεσσαλονίκης* τοῦ 1908 ἀρ. 33, 34, 35, 37. — Χατζηγιάννου αὐτ. σ. 83 καὶ 90. — *Duchesne et Bayet Mission au Mont Athos* σελ. 69.

(5) Οἱ στίχοι (1 καὶ 2, 3 καὶ 4 κέξ.) ἀναγνωστέοι εἰς μίαν σειρὰν.

1	Αὐχ/μα δεχθεῖς τοῦ τῶν Ἑλλήνων γένους	2	τῷ περιόντι τοῦ τῶν ἀρετῶν κύκλου
3	καὶ τὴν π(ατ)ρίδα ἀποδέλιχώς, σῖμοι!	4	τῆς βαρβαρικῆς οὐ μετέσχες κηλίδος·
5	τῶν γὰρ π(ατ)ρίων ἀρετῶν ἐξιμμένος	6	χρυσῶς ὄσπερ τις ἢ ἀστὴρ ἑωσφόρος,
7	ἐλαμφας λαμπρῶς τῷ τῶν ἀρετῶν κάλλει·	8	σωφροσύνην γὰρ καὶ ἀνδρείην ἀσκήσας
9	τὴν τε φρόνησιν καὶ τὴν ἰσνομίαν,	10	ἃς βάρθρον ἔθου ἀρετῶν τῶν ἐνθέων,
11	ἄγαλμα θεῖον τοῖς πᾶσιν ἀνεδέλχθης,	12	θέλγων δὲ πάντας τῆ τῶν λόγων σειρῆνι
13	καὶ τῆ γλαφυρᾶ τοῦ κάλους ἀγλαΐα	14	καὶ τοῖς γενναίαις τῶν ἔργων καταπλήττων
15	ἐν τῇ ἀκμῇ φεῖ τῶν μεγίστων ἐπιπέδων	16	οἴχη μοι τὸ φῶς καὶ κλέος τῆς ζωῆς μου,
17	τὸ κοινὸν κλέος ἢ σειρὰ τοῦ χρυσοῦ γένους,	18	ἢ τῆς οὐσέως λαμπρᾶ φιλοτιμία.
19	αἰαὶ τῆς ἐμῆς καὶ κοινῆς δυστυχίας,	20	οἶα ὑπέστην ἐπὶ σοὶ φεῖ τοῦ πάθους
21	φθίη κεφαλῆ, ἐλπές, ζωῆ, φῶς, τέρψις.	22	τοῦ Βουζαντίου καὶ τῶν Ἑλλήνων ὄρπηξ.
- Ἐκοιμήθη ὁ δούλος τοῦ Θ(εο)ῦ Λουκάς
^{ω ω ω}
 ὁ Σπαντουνης ἐν ἔτοι , 5 9 Π Θ ἐνδ. 14
 μινὸν Ἰανουαρίῳ Α.: (1)

(1) μ. X. 1481.

Ἡ τοῦ πολυτελοῦς δὲ μνημείου τούτου ἴδρυσις ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου τῷ 1481 μαρτυρεῖ ὅτι εἶναι ἀσφαλῆς ἡ τοῦ Δούκα (1) εἰδήσις ὅτι Μουράτ ὁ Β' «(ἐν Θεσσαλονίκῃ) τὰ τῶν μοναστηρίων (ναῶν) κρειττότερα, ὧν αἱ φῆμαι πανταχοῦ ἐκηρύττοντο, ἐποίησε βιωμοὺς τῆς αὐτῶν θρησκείας, πλὴν τοῦ ναοῦ τοῦ μεγάλου μάρτυρος Δημητρίου. Καὶ γὰρ ἐν αὐτῷ εἰσελθὼν καὶ θύσας κριὸν ἕνα οἰκειαῖς χερσὶν προσηύξατο, εἶτα ἐκέλευσε τοῦ εἶναι ἐν χερσὶ χριστιανῶν». Ὡστε εἶναι ἀκριβῆς ἡ γνώμη (2), ἡ στηριζομένη ἐπὶ τινος ὑπὲρ τὴν πύλιν τοῦ ναοῦ ἀραδικῆς ἐπιγραφῆς, καθ' ἣν ἐπὶ Βαγιαζήτ (τοῦ Β' (3), 1481-1512) ἐπισκευαὶ ἐγένοντο ἐν τῷ ναῷ, ὅτι ἐπὶ τοῦ σουλτάνου τούτου ὁ Ἅγιος Δημήτριος μετετράπη εἰς τζαμίον. Ὅτι δὲ βραδύτερον τοῦ 1490 ἐγένετο τζαμίον ὁ χριστιανικὸς ναὸς μαρτυροῦσι καὶ τὰ ἐπὶ τοῦ παραστάτου τοῦ πρὸ τοῦ μνημείου τοῦ Σπαντουῆ ἀναγεγραμμένα δι' ἰκανῶς εὐμεγέθων κεφαλαίων γραμμιάτων Πασχάλια, ἅτινα ἐξικινῶνται μέχρι τοῦ 1490, τάδε:

+ Εἰς τὸ ΠΙΝ

IB^{θκλ} K I T C B
 K^ε P O Φ A B C
 Δ^α Φ A P T M O I
 K^κ Φ A C M P K Θ
 X Π A Δ P B

24) + ἔτους ,CΘΠΙ' ἰνδικτιῶνος

IB ἡλίου κύκλοι ις' σελήνης Β'
 Κρεοφαγίας ἑβδομάδες. . .
 Ἀπόκρεως φευρουαρίου ε' νομ
 κὸν φάσκα Μαρτίου ΚΘ
 χριστιανῶν πάσχα Ἀπριλίου Β

25) + ἔτους ,CΘΗΓ' ἰνδικτιῶνος

. . . ἡλίου κύκλοι. . . σελήνης Δ'
 Κρεοφαγίας ἑβδομάδες ε'
 Ἀπόκρεως Φευρουαρίου C'. Νομι
 κὸν φάσκα Ἀπριλλίου Β'
 Χριστιανῶν πάσχα Ἀπριλίου Β

(1) Δούκας σ. 201 (ἔκδ. Βόννης).

(2) Παλαεωρογίου' ἐφημερίς Ἀσιήρ (Θεσσαλονίκης) ἀρ. 35 τῆς 24 Σεπτεμβρίου 1608.

(3) Ὁ Textier λέγει ὅτι μετετράπη ἐπὶ Βαγιαζήτ τοῦ Α', ἀλλ' οὕτως ἐβασίλευσε τῷ 791-805 τῆς ἐγίρας, 1389-1402 μ. Χ.

- 26) + ἔτους ,ϚϞϩῆῃ ἰνδικοτιῶνος
 Δ' Ἡλίου κύκλοι ΚΒ' σελήνης δ'
 Κρεοφαγίας ἐβδομάδες ε'
 Ἀπόκρεως Ἰανουαρίου ΚΘ'
 Νομικὸν φάσκα Μαρτίου
 ΚΒ Χριστιανῶν πάσχα
 Μαρτίου ΚϚ
- 27) + ἔτους ,ϚϞϩῆ. ἰνδικοτιῶνος)
 ε' Ἡλίου κύκλοι Κ' (σελήνης . . . Κρε)
 σφαγίας ἐβδομάδες (Η' Ἀπόκρεως Φεβρουαρίου
 ΙΗ' Νομικὸν (φάσκα)
 Ἀπριλλίου Ι. Χριστιανῶν (πάσχα)
 Ἀπριλλίου ΙΕ
- 28) + ἔτους ,ϚϞϩῆῃ ἰνδικοτιῶνος
 Ζ' Ἡλίου κύκλοι ΚΕ Σελήνης Ε
 Κρεοφαγίας εὔδομάδες
 Η'. Ἀπόκρεως Φεβρουαρίου ΚΒ'
 Νομικὸν πάσχα Ἀπριλλίου
 ΙΗ Χριστιανῶν πάσχα Ἀπριλλίου ΙΘ
- 29) + ἔτους ,ϚϞϩῆΗ (1) ἰνδικοτιῶνος
 Η'. Ἡλίου κύκλοι ΚϚ' Σελήνης Ϛ'
 κρεοφαγίας εὔδομάδες . . . Νομι
 κὸν φάσκα Ἀπριλλίου Ζ' ἡμέρα Δ'
 Χριστιανῶν πάσχα Ἀπριλλίου ΙΑ'

Τοῦ ναοῦ τούτου, παρὰ τοὺς εὐπρεπεστάτους εἰς κομφίην ἀνα-
 ὀρομὴν στύλους καὶ τὰ κιονόκρανα τῆς κεντρικῆς στοᾶς καὶ τὴν
 διὰ ποικίλων τὴν χροιάν μικρῶν μαρμαρίνων πλακῶν κοσμητι-
 κήν, τῶν καλλίστων εἰς κόσμον αὐτοῦ εἶναι τὰ μουσειώματα.
 Ἐν αὐτοῖς παρατηρεῖται διάφορος ἐργασία καὶ διάφοροι χρόνοι
 αὐτῆς· κρίνομεν οὕτω ὅτι παλαιότερων χρόνων, ἐπὶ Μιχαήλ τοῦ

(1) μ. Χ. 1490.

οινόφυλλος ἢ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνοσ, εἶναι διὰ τὸν αὐστηρότερόν πως τρόπον τὰ κατὰ τὴν ἀψίδα, ταῦτα πρῶτα συντελεσθέντα ὕστερον τῆσ πυρκαϊᾶσ μετ' ἄλλων ἐνταῦθα τοῦ ναοῦ φθαρέντων, ἐπειδὴ ἦσαν ἐν τῇ σημαντικωτάτῃ χώρῃ τοῦ ἱεροῦ ἀδούτου. Εἶναι δὲ ταῦτα οἱ δύο κτίσται τοῦ ναοῦ ὀνομαζόμενοι (1) καὶ ὁ ἐν μέσῃ αὐτῶν τὰσ προστάτιδασ χειρας αὐτοῦ ἐπὶ τῶν ὤμων ἐκείνων ἔχων "Ἄγιος Δημήτριος, περαιτέρω τούτων ἐπὶ τοῦ δεξιᾶ πρὸ τῆσ ἀνόδοσ εἰς τὴν ἀψίδα παραστάτου

30. † ΟΑΓΙΟC (C Ε Ρ Γ Ι C : (C)

καὶ ἐπὶ τοῦ καταντικρῦ παραστάτου ὁ "Ἄγιος Δημήτριος ὡσ προστάτις δύο παιδαρίων.

Ἐπειδὴ δὲ δευτέρας βεβαίως φροντίδοσ ἦτο ἡ διακόσμησις τῆσ πλαγίας τῆσ πρὸσ βορρᾶν στοᾶσ τῆσ χωριζούσῃσ τὸ δεῦτερον πρὸσ ἄριστερὰ κλίτουσ τοῦ ναοῦ ἀπὸ τοῦ τρίτου, τοῦτο ἐγένετο κατὰ τὴν τελείαν τοῦ καυθέντοσ ἰδρύματοσ ἀνακαίνισιν ἐπὶ Λέοντοσ τοῦ Σοφοῦ, ὡσ εἴπομεν. Ἐνταῦθα δὲ εἶναι καὶ ἡ ἐπιγραφὴ ἢ λέγουσα ὅτι ἐπὶ τῶν χρόνων αὐτοῦ πάλιν ἐνεώθη ὁ εἰς χρόνουσ παλαιότερουσ καυθεῖσ ναὸσ τοῦ Ἁγίου. Μαρτυρεῖ δὲ περὶ τούτου καὶ ἡ τέχνη, νεωτέρα, κομφοτέρα καὶ χαριεσττέρα δηγλουμένη, ἢ τῆσ ἀναγεννήσεωσ τῶν μετὰ τοῦσ εἰκονομάχοσ χρόνων περὶ τὸν δέκατον αἰῶνα ἐν Βυζαντίῃ, ἢ νεανικωτέρα καὶ ἀνθηροτέρα.

Καθ' ὄλου δὲ ἐν τῇ μουσειωτικῇ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, ἐν τοῖσ νεωτέροισ μάλιστα τοῦ ἄριστερὰ κλίτουσ, δηλοῦται ἄκρα δεξιότης τέχνησ. Τὸ διάγραμμα τῶν σωμάτων ἄριστον καὶ ἡ περιβολὴ ἢ πρέπουσα μετὰ πτωχώσεωσ ἱκανῶσ πλουσίασ. Τὰ σώματα εὐγενῆ, αἱ δὲ ὄψεις τῶν μὲν ἐν τελείᾳ ἡλικίᾳ, ὅποιοι οἱ

(1) Εἰκονίζονται ὁ μὲν δεξιὰ τοῦ ἁγίου βαθυπόγων ἀνὴρ τὴν κόμην ἔχων ἐν χρῆσ σχεδὸν κεκαρμένην στολὴν περιβεβλημένος ἀρχιερατικὴν καὶ ἐν χερσὶ κρατῶν εὐαγγέλιον, ὁ δ' ἐξ εὐωνύμων πωγωνίτησ κόμην τρέφων βαθείαν ἱκανῶσ, στολὴν φορᾶν πολιτικοῦ ἀνδρόσ, τῇ δεξιᾷ συνέχων εἰλυτόν τι καὶ τῇ ἄριστερᾷ τὴν βᾶθρον τοῦ ἀξιώματοσ. (Ὁρα *Diehl* αὐτ. σελ. 194 εἰκ. 94. — Παράβαλε καὶ τὴν ἐν μουσειῶματι εἰκόνα τοῦ ἐπισκόπου Εὐφρασίου καὶ τοῦ ἀρχιερατικῶν αὐτοῦ ἐν τῇ ἀψίδι τοῦ Parenzo παρὰ Millet αὐτ. σελ. 178.

δύο κτίσται τοῦ ναοῦ, αἱ προτομαὶ δύο ἀρχιερέων ἄγνωστον τί-
νων ἐν χρῆ κεκαρμένων μετὰ βαθέος πώγωνος σεμνοπροσώπων
κρατούντων εὐαγγέλιον (1), ἐχόντων ἐν μέσῳ αὐτῶν τὸν Ἅγιον
Δημήτριον ὡσαύτως ἐν προτομῇ (2), ἡ Θεοτόκος ἡ κρατοῦσα
εἰλυτόν, ἐφ' οὗ ἡ ἐπιγραφή

31) «Κ(ύρι)ε ὁ θε(ο)ς | εἰσακουσον τῆς | φωνῆς τις | δαιησεως |
μου σι υ|περ του ΜΧ(ιμονογενοῦς;) | μου δεσ|με

καὶ ὁ παρ' αὐτὴν ἅγιος, παρ' ὃν ἡ ἐπιγραφή

32) «... ἐν ἀνθρωποις ἀπελπισθεις παρα δε τῆς θειας | δυναμειος
ζωοποη(θεις) και ευχαριστων ἀνεθε(μην) | ΚΛΗΜ(ης)

σεμναὶ εἶναι πᾶσαι καὶ μεγαλεῖται, τῶν δὲ λοιπῶν λάμπουσιν ἐκ
νεότητος καὶ φαιδρᾶς χαρᾶς, ὡς τὰ αὐτόθι ἀφελῆ παιδιάρια, ἐκ-
φράσεως δὲ πάντα θαυμασίας, μάλιστα οἱ δύο κτίσται τοῦ ναοῦ
καὶ ἐν τῷ ἐπιστυλίῳ τῆς ἐσωτέρας στοᾶς ἐν τῇ εἰκόνι μὲν τῶν
Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου, ὅπου ἡ ἐπιγραφή

33) «-Και συ δεσποτα μου | . . . ἡμιν | τοις δουλοις σου και |
τη δουλη σου Μαρι|α ἡν εδωκες+ | ἡμιν +

ἡ κορασίς (Θεοτόκος), τρεῖς κεφαλαὶ περαιτέρω, ἡ ἐντεθρο-
σμένη Θεοτόκος (3) ἡ ἔχουσα ἐν τῷ κόλπῳ τὸν Χριστὸν καὶ οἱ
ἐκατέρωθεν αὐτῆς δύο ἄγγελοι, μάλιστα ὁ δεξιὰ τοῦ θρόνου, καὶ
ὁ ὑπὲρ τὴν εἰκόνα τῶν Εἰσοδίων Χριστὸς ἀρρήτου ἐκφράσεως
εἰς δύναμιν καὶ θεϊότητα μορφῆς.

Ταῦτα δὲ κατώρθωσεν ὁ δαιμόνιος τεχνίτης καὶ διὰ τῆς χρή-
σεως ψιφιδίων λεπτοτάτων καὶ πλουσιωτάτων ἀποχρώσεων, ὥστε
ἐνέβαλεν εἰς τοὺς εἰκονιζομένους ἄνευ βιαίων κινήσεων ζῶην
καὶ ἀλήθειαν καὶ ἅμα νεότητα, κάλλος, εὐγένειαν, λάμψιν.

(1) Ὅρα ἀνωτέρω σελ. 135.

(2) Ὅρα εἰκόνα παρὰ Diehl αὐτ. σ. 345.

(3) Ὑπὲρ τὸν στῦλον τὸν μεταξύ τῆς Γ' καὶ Δ' ἀψίδος.

Ἁγία Σοφία.

Περὶ τοῦ χρόνου τῆς ἰδρύσεως τοῦ ναοῦ τούτου πολλὰ ἔχουσι ῥηθῆναι ὑπὸ τῶν σοφῶν, ὧν οἱ μὲν (1) λέγουσιν ἰδρυθέντα αὐτὸν μετὰ τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁμώνυμον, ὁ Laurent μάλιστα ἐξ ἐσφαλμένης ἀναγνώσεως τῆς ἐν τῷ ναῷ ἀναγραφῆς τοῦ χρόνου τῆς ἰδρύσεως ὥρισε τὴν Ἁγίαν Σοφίαν κτισθεῖσαν τῷ 645, οἱ δὲ (2), ὧν ἡγήθη ὁ πολὺς Strzygowski (3), ὅτι ὁ ναὸς οὗτος κατὰ τοὺς ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ Συρίᾳ ὁρομικοὺς μετὰ θόλου ναοὺς ἰδρυθεῖς, ἐγένετο δοκιμὴ τις, οὕτως εἶπεῖν, καὶ πρόπειρα τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁμωνύμου ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας. Ἡ γνώμη αὕτη ἀπεδείχθη ἀκριβῆς ἐκ τῆς ἀνακαλυφθείσης αὐτόθι ἐπὶ τῶν τοίχων τοῦ ναοῦ, μετὰ τὴν γενομένην τῷ 1890 πυρκαϊάν, ἐπιγραφῆς διὰ ψιφιδῶν τῆσδε (4).

34) Μηνι Νοεμβριωι ινδικοιτιωιι τεταρτη ετους | απο κτισσεως
κόσμου S

† ΜΗΝΙΝΟΕΜΒΡΙΩΙΝΙΚ
ΤΙΟΝΙΤΕΤΑΡΤΗΕΤΟΝΟ
ΑΠΟΚΤΙΣΕΩΟΚΟCΜΟΝC

Ἐπὶ Παύλου τοῦ ἀγιωτάτου (ἡμῶν) ἀρχιεπισκοποῦ ἐγεν(ετο)
σ)υγ Θεω) το εργον του(το

Ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ταύτῃ, βλέπων τις τὰ πρόστυχα κοσμήματα
τὰ παρ' αὐτήν, δι' ὧν οἱ Τούρκοι ἐπέχρισάν που τὸν θόλον, ᾗθε-

(1) *Wulff* Die Koimesiskirche in Nicäa σελ. 44. — *Laurent* sur la date des églises de S. Dém. et *Sainte-Sophie* à Salonique ἐν *Byz. Zeitschr.* IV, σελ. 432-433.

(2) *Millet* ἐν *Michel* histoire de l'art σελ. 145. — *Diehl* αὐτ. σελ. 120-121. — *Tafrahi* αὐτ. σελ. 165 κεξ. — "Ὁρα καὶ *Κονδακῶφ* αὐτ. σελ. 94 κεξ.

(3) Ἐν *Kleinasien, ein Neuland der Kunstgeschichte* καὶ *Sophienkirche in Salonik* ἐν τῷ περιοδικῷ *Oriens Christianus A'* σελ. 153 κεξ.

(4) Ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Ἑλλήνου σοφοῦ Πέτροῦ Παπαγεωργίου ἐν τῷ περιοδικῷ *Ἐοτιά* ἔτους 1893 σ. 218.

λεν ἴσως νομίσει ὅτι δι' αὐτῶν ἐκαλύφθησαν γράμματα, ὁ δὲ Παπαγεωργίου ἤκασεν (1) ὅτι, ὅπου εἶναι ἀναγεγραμμένος ὁ χρόνος τῆς ἰδρύσεως, μετὰ τὸ S (Ϛ) ἠφανίσθη ἓν μόνον γράμμα, τοῦτο δὲ ἦτο τὸ Δ ἢ τὸ Κ ἢ τὸ Ν ἢ τὸ Π. Καὶ καθ' ὅσον μὲν ἀφορᾷ εἰς τὸ ἐπικαλυφθὲν γράμμα ἀσφαλῶς ὀρθὴν παρατήρησιν ἐποιήσατο ὁ κ. Σπ. Λάμπρος ὅτι εἰς τὴν τετάρτην ἰνδικτιῶνα ἀποκρίνεται τὸ 496 ἀπὸ Χριστοῦ ἔτος· κατὰ ταῦτα λοιπὸν ὁ χρόνος τῆς ἰδρύσεως τοῦ ναοῦ συμπληροῦται οὕτως· « . . . ἔτος ἀπὸ κτίσεως κόσμου ,SΔ' (6004 μ. X. 496). Ἀλλ' ἔμως τὸ πρᾶγμα ἔχει πολλὰς τὰς ζητήσεις· πρῶτον μὲν ὅτι, ἐν ᾧ ἐν τῇ παρ' αὐτὴν ἐπιγραφῇ «ἐπὶ Παύλου κτλ.» εἶναι προφανές ὅτι καὶ ἐπὶ τῶν τριῶν στηλῶν ἔχουσι καλυφθῆ ἑκατέρωθεν γράμματα, ἐνταῦθα « +μγλ̄ Νοεμδρίω κτλ.» αἱ σειραὶ τελευτῶσιν εἰς κάθετον γραμμὴν, ὑπὸ τὸ Κ τῆς λέξεως ἰνδικ-τιωνι τὸ C τῆς λέξεως ἔτους καὶ ὑπὸ τὸ C τῆς λέξεως ἔτους τῆς δευτέρας σειρᾶς τὸ τῆς τρίτης σειρᾶς S. Ἐκ τούτου δὲ κρίνομεν ὅτι οὐδὲν γράμμα ἐκαλύφθη· ὥστε ἔτος τῆς ἰδρύσεως τοῦ ναοῦ εἶναι μ. X. τὸ 492. Δεύτερον ἐξετάσεως ἔχει ἀνάγκη τὸ ζήτημα τοῦ ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης· διότι κατὰ τὸ ἔτος 496, ὡς συν-επληρώθη πλέον ὑπὸ τοῦ Παπαγεωργίου, ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης ἦτο ὁ Ἀνδρέας, οὐχὶ «*quo tempore Felix papa Romae sedebat.*» (Le Quien· Orienschristian. II, σελ. 34-35), ἀλλ' ἐπὶ Γελασίου τῷ 494 καὶ «ἐπὶ πάπα Ἀναστασίου» τῷ 499 (Le Quien αὐτόθι). Ἀρχιεπίσκοπος δὲ Παῦλος Θεσσαλονίκης εἶνε ὁ ἐπὶ πάπα Μαρτίνου τοῦ Α' (649-654) ὁ ἀναθεματισθεὶς ὡς μονοθελήτης ἐν τῇ συνόδῳ τοῦ Λατερανοῦ (3). Ἀλλὰ δύσκολον γὰρ δεχθῶμεν ὅτι ἐπὶ τοῦ ἀρχιεπισκόπου τούτου κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Laurent (4) ἐκοσμήθη τὸ τύμπανον τοῦ θόλου, διότι, πλὴν τῆς ἐργασίας τῶν μουσειωμάτων, ἦτις προφανῶς εἶναι παλαιότερα τοῦ Ζ' αἰῶνος μεσοῦντος, ἵνα ἔχωμεν τετάρτην ἰνδικτιῶνα ἐπὶ τοῦ ἀρχιεπισκόπου τούτου, πρέπει γὰρ

(1) Περιοδικὸν Ἑστία αὐτόθι.

(2) Ἑστία ἔτους 1893 σελ. 239.

(3) Le Quien· oriens chr. σ. 40-42.

(4) Laurent αὐτ. σ. 143 σημ. 1.

συμπληρώσωμεν οὕτω τὴν τρίτην σειρὰν τῆς ἐπιγραφῆς «ἀπὸ κτίσεως κόσμου S (PNΔ), δηλαδὴ νὰ εἴπωμεν ὅτι τρία ὄλα γράμματα, ἔξω τῆς καθέτου ὄντα, ἔχουσι καλυφθῆ. Τοῦτου ἕνεκα ἔχομεν τὴν γνώμην ὅτι πρὸ τοῦ Ἄνδρέου (494-499) πρέπει νὰ ζητηθῆ ἄρχιεπίσκοπος Παῦλος Α', ἐφ' οὗ τῷ 492 (ἀπὸ κτίσεως κόσμου 6000) — καίτοι κωλύει βεβαίως ἡ ἰνδικτιών, διότι τότε ἦτο δεκάτη πέμπτη — «ἐγένετο σὺν θεῷ τὸ ἔργον τοῦτο», ἡ τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας κτίσις. Καὶ ἴσως ὁ Παῦλος οὗτος εἶναι ὁ ἀνώνυμος, ἐφ' οὗ οἱ Θεσσαλονικεῖς κατὰ τὴν ἐπὶ Ζήνωνος ἐπιδρομὴν τῆς Μακεδονίας ὑπὸ τῶν Γότθων, ἀγομένων ὑπὸ τοῦ Βαλαμῆρου, ἐξ υποφίας πρὸς τὸν Ζήωνα καὶ τὰς στήλας (τάγαλματα) τούτου κατέβαλον πάσας καὶ τὸν ὑπαρχον, ὃν παρὰ μικρὸν ἤλθον νὰ διασπάσωσι, καθαιρέσαντες «τὰς κλεῖς τῶν πυλῶν παρ' αὐτοῦ λαβόντες τῷ ἀρχιερεὶ ἔδοσαν» (1), ὅστις πιθανώτατα διηύθυνε τὰ πηδάλια τῆς ἐκκλησίας μέχρι καὶ τοῦ 492, ὅτε συνετέλεσε τὴν ἴδρυσιν τοῦ ναοῦ, τεσσαράκοντα πέντε ἔτη πρὸ τῶν ἐγκαινίων τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἁγίας Σοφίας (2).

Περὶ τοῦ ναοῦ τούτου ὡς κτίσματος ἐκ τῶν πρώτων μαρτυροῦντος τὴν ἐξ ἐπιδράσεως ἀνατολικῆς ἑλληριστικῆς μετάδασιν ἐκ τοῦ ὁρομικοῦ ναοῦ εἰς τὸν ὁρομικὸν μετὰ θόλου (3), καὶ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς αὐτοῦ, ὅτι δηλοῖ σκαιότιγρά τινα τοῦ τεχνησαμένου αὐτόν, ἔγραψαν πολλὰ οἱ ἀκριβέστερον περὶ αὐτοῦ πραγματευθέντες (4). Ἡμεῖς δὲ περὶ τῶν μουσειωμάτων μόνον αὐτοῦ, ἅτινα, ὡς δικαίως παρατηροῦσι, καὶ διαφόρων χρόνων καὶ ἐργασίας διαφόρου εἶναι, πλείονά τινα κρίνομεν καλὸν νὰ διαλάβωμεν ἐνταῦθα. Καὶ πασιφανῆς μὲν εἶναι ἐν αὐτοῖς ἡ διαφορὰ τῆς ἐργασίας τοῦ ἐν τῇ κορυφῇ τοῦ θόλου ἐπὶ τῆς οὐρανίας ἱριδος καθηγμένου Παντοκράτορος πρὸς τοὺς κατὰ τὸ τύμπανον περισταμένους Ἀποστόλους καὶ τὴν Θεοτόκον τὴν ἐν μέσῳ αὐ-

(1) *Málxou* ῥήτορος ἐκλογαὶ περὶ πρέσβειων Ῥωμίων πρὸς ἔθνη P 78 B.

(2) Γενομένων τῇ 26 Δεκεμβρίου τοῦ 537.

(3) *Strzygowski* Kleinasion etc.

(4) *Millet* αὐτ. σ. 144 καὶ 149. — *Diehl* αὐτ. σ. 91 καὶ 120 121. — *Κονδακῶφ*: Μακεδόνιγα σ. 91 κεξ. — *Tafrafi*: αὐτ. σ. 165 κεξ.

τῶν, καὶ τούτων δὲ πάντων πρὸς τὴν ἐν τῇ ἀψίδι τοῦ ναοῦ ἐν-
τεθρονισμένην Πλατυτέραν τῶν Οὐρανῶν. Ἡ δὲ διαφορὰ τῶν
χρόνων μαρτυρεῖται καὶ ἐκ τούτου, ὅτι ἡ βᾶσις τοῦ θρόνου τῆς
Πλατυτέρας ταύτης κατεπάτησε καὶ ἐκάλυψε τὸ μέσον ἐπιγρα-
φῆς τινος, περὶ ἧς κατωτέρω (ἐπιγραφή 36 καὶ σημείωσις).

Καὶ πλῆθειότατα μὲν τῶν μουσειωμάτων τούτων εἶναι τὰ εἰ-
κονίζοντα ἐν μέσῳ δένδρων ἀκόμψων καὶ ἀψύχων τοὺς Ἀπο-
στόλους, σώματα ὑψηλὰ μὲν ἀλλὰ κακοτέχνου διαμορφώσεως
μετὰ διεστραμμένων ἐνίοτε ἕλως ἀπιθάνως τραχήλων, πτυχολο-
γίας δὲ ξηρᾶς καὶ πενιχρᾶς. Μόνον δὲ ἡ Θεοτόκος ἡ παρ' αὐ-
τοὺς ὑπερέχει διὰ τὸ μεγαλεῖον τῆς ἀναδρομῆς τοῦ σώματος,
πρὸς τὸν ἐπὶ τῆς οὐρανίας Ἱριδος υἶδὸν αὐτῆς ἀποδλέπουσα, ἧς
ἄνωθεν ἡ ἐπιγραφή·

35) + Ἀνδρες Γαλιλαιοι τι εστηκατε εμβλεποντες
εις τον ου(ρα)νον < ; > ουτος εις ον αναληφθεις αφ υμων εις
τον ου(ρα)νον ουτως ελευσεται ον τροπον εθεασασ
θε αυτον πορευομενον εις τον ου(ρα)νον

Σύγχρονος δὲ τούτων εἶναι πιθανῶς ἡ κατὰ τὴν ζώνην τῆς
ἀψίδος ὑπὸ τὸν θρόνον τῆς Πλατυτέρας διὰ μουσειώματος ἐν
μῆξ γραμμῇ ἐπιγραφή·

36) + Κ(ύρι)ε ο Θ(εο)ς των π(ατέ)ρων ημων στερεωσον
τον οικον τουτον εως της συντελει(ας τῶν αἰώνων πάν(1))τον
προς δοξᾶν σην και του μονογενοϋ σου Υ(ιο)Υ και του πανα-
γιου σου πν(εύματο)ς.

Νεωτάτη δ' ἐργασία μουσειωτικῇ ἐν τῇ ναῷ τούτῳ, μετὰ τὸν
ἐπὶ τῆς Ἱριδος Χριστόν, εἶναι ἡ ἐντεθρονισμένη καὶ τὸν Χριστόν
ἐν τῇ κόλπῳ αὐτῆς ἔχουσα Θεοτόκος, ὣν ἐκατέρωθεν ἔχει γραφῇ

37) ΙC ΧC και Η CΟΦΙΑ ΤΟΥ Θ(εο)Υ

Καὶ εἶναι μὲν ἡ ἐργασία ἐνταῦθα ὑπερτέρα τῆς ἐν τῇ θόλῳ
καὶ τῇ τυμπάνῳ, ἀλλ' ὅμως ὁ τεχνίτης εἰκόνισε τὴν Θεοτόκον

(1) Ταῦτα τὰ ἐν παρενθέσει καὶ ἀδρὰ ἐπάτησεν ὁ θρόνος τῆς Πλατυτέρας.

κεκαμμένην ὡς καὶ τὸν ἐν τῷ κόλπῳ αὐτῆς Χριστόν· διότι δὲν ἠδυνήθη διὰ σοφῆς χρήσεως μεγάλης ἀποχρώσεως καὶ λεπτοτάτων ψηφίδων, κερδαίνων εἰς φωτισκίαν, ν' ἀπαλλαγῇ τῆς ἰσχυρῶς ἐπιβαλλομένης ἀνάγκης τοῦ κοίλου τῆς ἀψίδος καὶ νὰ εἰκονίσῃ ὀρθίους τὴν Θεοτόκον καὶ τὸν Ἰησοῦν, ὅπως ἠδυνήθη νὰ ἐξεργασθῇ τοῦτο καὶ νὰ εἰκονίσῃ τὴν Θεομήτορα μεγαλειοτάτην ὃ δαιμόνιος τεχνίτης τῆς ἐν τῇ Βοιωτίᾳ μονῆς τοῦ Ὁσίου Λουκᾶ. Πλὴν δὲ τούτου δυσαναλόγως μικρὸν εἰκόνισε τὸν ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Θεοτόκου Χριστόν. Ἐγένετο δ' ἡ μουσείωσις αὐτῆ δι' ἀνακαινίσεως ἐπὶ τῆς Εἰρήνης τῆς Ἀττικῆς καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτῆς Κωνσταντίνου, ὡς μαρτυροῦσι τὰ διὰ ψηφίδων ἐν τῷ ἱερῷ πρὸ τῆς κόγχης ἐν συμπιλήμασι γραμμάτων τάδε (1):

38)

α') Κυριε βογηθει

β') Εἰρηνης δεσπυνης

γ') Κωνσταντινου δεσποτου

μεταξὺ δὲ τούτων ἐν σειρᾷ τάδε·

δ') Θεοφιλου ταπινου επισκοπου

Καὶ εἶναι τοῦτο ἀκριβέστατον· διότι ἐν τῇ Ζ' Οἰκουμηνικῇ συνόδῳ τῇ συγκροτηθείσῃ ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Β' καὶ τῆς μητρὸς αὐτοῦ Εἰρήνης τῆς Ἀττικῆς παρεκάθητο καὶ ὑπέγραψε «Θεόφιλος ἀνάξιος ἐπίσκοπος Θεσσαλονίκης» (2).

Εἰς τοὺς αὐτοὺς δὲ πιθανῶς χρόνους ἐγράφη διὰ ψηφίδων καὶ ἡ κατὰ τὸ τόξον τὸ ὑπὲρ τὴν ἀψίδα ἐπιγραφή·

39) + Πλησθησομεθα εν τοις αγαθοις του οικου σου<.>

αγιος ο ναος <σ>ου θαυμαστος εν δικαιοσυνη +

Ἄλλοι ναοί.

Παρὰ τοὺς τέσσαρας, περὶ ὧν εἶπομεν, ναοὺς, ἰδρυθέντας μέχρι τοῦ Β' αἰῶνος λήγοντος ἐν Θεσσαλονίκῃ, ἔχομεν ἰκανοὺς ἄλλους αὐτόθι τῶν χρόνων τῆς ἐν Βυζαντίῳ αὐτοκρατορίας ἡμῶν. Οὗτοι εἶναι ἰδρυμένοι κατὰ τὸν νέον ῥυθμὸν τὸν βυζαντιακόν, τὸν ὕστερον τῶν εἰκονομάχων καὶ τοῦ ἐνάτου μάλιστα αἰῶνος, μετὰ τοῦ ὑψηλοῦ καὶ στενωτέρου τυμπάνου καὶ τοῦ ὀρθιωτέρου

(1) Ὅρα καὶ Κονδακῶφ αὐτ. σ. 94.

(2) *Le Quien* αὐτ. σελ. 42-43.

τρούλλου, ὅποιοι ἱκανοὶ καὶ ἐν τῇ ἐνταῦθα Ἑλλάδι (1). Τούτων (τῶν ἐν Θεσσαλονίκῃ) διὰ τὸ εὐρύτερον τοῦ τυμπάνου καὶ τοῦ θόλου τὸ χθαμαλότερον, παλαιότερος ἴσως εἶναι ὁ λεγόμενος **Προφήτης Ἡλίας**, ἰδρυμένος ὑπὸ τὸ τεῖχος τὸ πρὸς τὴν πόλιν πρὸς δυσμὰς αὐτοῦ παρὰ τὸ ἄλλοτε διοικητήριον (σεράι), ἐξ οὗ ὑπὸ τῶν Τούρκων **Ἐσκι-σεράι ιζαμί** καλεῖται, καλὸν κτίσμα, οὔτινος πρέπει ν' ἀφαιρεθῇ τὸ ἐπὶ τουρκοκρατίας στηθὲν ξύλινον εὐτελὲς προστόφον, ἵνα εὐπρεπέστερον φανῇ. Παρὰ τοὺς ἄλλους δὲ νεωτέρους αὐτοῦ, τὸν τῶν **Ἀρχαγγέλων**, τῆς **Ἁγίας Αἰκατερίνης** (ἢ **Γιακούβ πασᾶ ιζαμί**), τοῦ **Σωτήρος**, τοῦ **Ἁγίου Παντελεήμονος** καὶ λοιποὺς σημειούμεθα πλεονά τινα περὶ τοῦ ναοῦ τῆς **Θεοτόκου**.

Ναὸς Θεοτόκου (Καζαντζιλάρ ιζαμί).

Κεῖται οὗτος πρὸς δυσμὰς τοῦ ναοῦ τῆς Ἀχειροποιήτου οὗ μακρὰν τῆς Ἐγνατίας ὁδοῦ, ὅπου ἄλλοτε τὰ ἐργαστήρια τῶν λεθιτοποιῶν (τουρκ. καζαντζή, ἐξ οὗ **Καζαντζηλάρ ιζαμί** καλεῖται). Περὶ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς τοῦ ναοῦ οὐδὲν ἀναφέρομεν ἐνταῦθα παραπέμποντες εἰς ὅσα σπουδαῖα περὶ αὐτοῦ ἔγραψαν πλὴν τῶν παλαιότερων (2) καὶ οἱ νεώτεροι περὶ ταῦτα διατρέχοντες πάντες (3), γράφοντες δὲ ὅτι εἶναι ἀνάγκη ν' ἀποκομισθῇ ὁ ἐν τῇ περιδόλῳ καὶ τῇ ναῷ παντοῖος ἀκόσμος σεσωρευμένος μετὰ χόμματος φορυτός, κταχωρίζομεν μόνον ἀκριβὲς ἀντίγραφον τῆς ἐπὶ τοῦ μαρμαρίνου ὑπερθύρου τῆς εἰσόδου εἰς τὸν ναὸν κεχαραγμένης ἐπιγραφῆς τῆσδε (4):

(1) Ἐν Ἀθήναις Παναγία ἢ Γοργοεπήκοος ("Ἄγιο; Ἐλευθέριος), οἱ Ἅγιοι Θεόδωροι, ἢ Καπνικαρέα, οἱ Ἅγιοι Ἀπόστολοι καὶ ὁ ὑπὸ τὴν Ἀκρόπολιν (B) Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Θεολόγος καὶ ἔξω τῶν Ἀθηνῶν ἢ Ἐξομορφῆ Ἐκκλησία, ἢ Καισαριανή, ἢ Μονὴ τοῦ Δαφνίου κίλλ., ἐν Βοιωτίᾳ ὁ τῆς Σκριποῦς καὶ οἱ δύο ναοὶ τοῦ Ὁσίου Λουκά, οἱ τέσσαρες ναοὶ τῆς Ἀργολίδος ("Ἁγία μονή, Παναρίτη, Μέρθακα καὶ Χώνικα), ὁ ναὸς τῆς Ἐπισκοπῆς ἐν Τεγέᾳ, ὁ τῆς Χριστιανοπούλειος ἐν τῇ ἄνω Μεσσηνίᾳ, ὁ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων ἐν Καλάμαις, ἢ Παναγία τῶν Κρητικῶν καὶ ἢ Ἁγία Σοφία τῆς Μονεμβασίας, ἐν Γερακίῳ ὁ Ἅγιος Σώζων, ἐν Μυστρᾷ ὁ Ἅγιος Δημήτριος, ἢ Ὁδηγήτρια τοῦ Βροντοχίου, ἢ Περιόλεπτος, ἢ Παντάνασσα καὶ ἢ Ἁγία Σοφία, καὶ ἢ πάντας τούτους εἰς μεγαλοπρέπειαν προτεροῦσα Παρηγορήτρια τῆς Ἄρτης.

(2) *Texier et Pullan* architecture byzantine.

(3) *Diehl* αὐτ. σελ. 413 414, 418, 433 -- *Tafrahi* αὐτ. σελ. 177. -- *Κονδακώφ* αὐτ. σ. 112. -- *Millet* αὐτ. σ. 147.

(4) Σημειούμεθα διὰ παγυτέρων γραμμμάτων τὰς διαφορὰς πρὸς τὴν ἔκδοσιν

1

2

40) + Δφ^αηροθ^η σ π^ρην βεθ^ηλος τοπ^ας εις γ^αν περιβλεπ^ον τ^ης θε^οτό^κου πα^ρά Χρισ^τωφ^ος(ρου) του ενδο^ξο-
τα^τ(ου) βασι^λη^κου ||

Δσπα^θαρη^ου και κα^τ(ε)σ^ανο Δα^γουδα^ρδι^κε και τις συν^δου αυ^του Μα^ρια^ς και τ^ων τεκ^νων αυ^των Νη^κη^φο(ρου)
Α^ννη^ς και Κα^τα^κα^λι^ς μ^ηνη σ^επτε^μβ^ριο ΙΝ^ζ IB ^Δετι 'ς Φ^λΖ + (μ. X. 1029)

Ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης διδασκόμεθα ὅτι τῷ 1029, μῆνας δύο πρὸ τοῦ θανάτου Κωνσταντίνου τοῦ Η' ἀδελφοῦ Βασιλείου τοῦ Β', ὁ πρωτοσπαθάριος Χριστοφόρος, πολεμιστῆς εὐσεβῆς, ὑπηρετήσας πιθανῶς ὑπὸ τὸν Βουλγαροκτόνον, ὅστις εἶχε καταστήσῃ αὐτὸν κατεπάνω Λαγουβαρδίας ἱδρύσει τὸν περικαλλίη τουτον γαδὸν εἰς τιμὴν τῆς Θεοτόκου ἐπικαλουμένης ἴσως *Περιβλέπτου*. Ἐν ἀπορίᾳ δ' ἐχόμεθα ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς τίς εἶναι ἡ Λαγουβαρδία, ἐν ᾗ ὁ πρωτοσπαθάριος οὗτος Χριστοφόρος ἦρχεν ὡς κατεπάνω, καὶ τίς ὁ μέγα οὕτως ἀξίωμα ἔχων ἀνὴρ. Καὶ περὶ τοῦ θέματος μὲν, οὕτινος κατεπάνω ἦτο ὁ πρωτοσπαθάριος οὗτος Χριστοφόρος πάντες (1) νομίζουσι καὶ προχειρῶς λέγουσιν ὅτι εἶναι ἡ Λογγιβαρδία τῆς Κάτω Ἰταλίας (ἐνταῦθα παραφθαρῆσα εἰς Λαγουβαρδίαν), ἀλλ' ἡμεῖς δεχόμεθα μὲν ὅτι ὁ ἀμαθέστατος χαρακτῆς τῆς ἐπιγραφῆς παρέφθειρε, κακῶς ἀναγνούς τὸ δοθὲν αὐτῷ ὑπὸ κακογράφου τινὸς σημεῖωμα, τὸ Λογγιβαρδία (ἢ Λογγοβαρδία) εἰς Λαγουβαρδία, ἀλλ' ὅμως σφόδρ' ἀμφιδάλλομεν ἂν πρόκειται ἐνταῦθα περὶ τῆς ἐν Ἰταλίᾳ Λογγιβαρδίας. Διότι κατὰ τοὺς χρόνους τοὺς μικρὸν πρὸ τοῦ θανάτου Βασιλείου τοῦ Β' (1020) μέχρι τῶν πρώτων ἐτῶν τῆς ἀρχῆς Ῥωμανοῦ Γ' τοῦ Ἀργυροῦ (1030) οὐδένα κατεπάνω τῆς ἐν Ἰταλίᾳ Λογγιβαρδίας (2) εὐρίσκομεν τῶνομα Χριστοφόρος φέροντα. Ἐκ τούτου δ' εἰκάζομεν ὅτι ἀλλαγῆς, ἐν ταῖς εὐρωπαϊκαῖς τοῦ Βυζαντίου χώραις, εἶναι δυνατὸν ν' ἀναζητηθῇ τὸ θέμα Λαγουβαρδίας ἢ Λογγοβαρδίας. Ἀφ' οὗ δὲ εἶναι γνωστὴ ἡ καὶ ἐν τῇ Βασιλείῳ ἔτι Τάξει Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου ἀταξία περὶ τῶν θεμάτων (ὅπως καὶ τὰ περὶ τῆς τάξεως τῶν μητροπόλεων ἀπὸ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ καὶ ὕστερον), δὲν εἶναι ἀπίθανον ὅτι παρελή-

τοῦ Mordtmann. Τὰς ἀναγνώσεις τοῦ Παπαγεωργίου δὲν ἔχομεν πρὸ ὀφθαλμῶν, διότι δὲν ἤδυνήθημεν νὰ εὕρωμεν ἐν Ἀθήναις τὴν ἐφημερίδα *Ἀστέρα* τῆς Θεσσαλονίκης, ἔνθα κατεγώρισε τὰ περὶ τῆς ἐπιγραφῆς (Tafrali αὐτ. σ. 178). Παραδοξοτάτη δ' εἶναι ἡ παρὰ Κίρκωφ (ἐν C. I. Gr. n° 8705) ἀνάγνωσις «καταπονολάγου (?) Βαρδίας». Τὰ τεμάχια (1, 2) τῆς εἰκόνος τῆς ἐπιγραφῆς ἀναγνωστέα ἐν συνεχείᾳ.

(1) *Tafrali* αὐτ. σ. 178.

(2) Δηλαδῆ καὶ οὗς χρόνους ἰδρύθη ὁ ναὸς (1029). "Ὁρα *Σκυλίτην, Κεδρηνὸν, Ζωαράν, Schlumberger* Βασίλειος ὁ Βουλγαροκτόνος κλπ.

φθῆ τις περιοχή ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Χερσονήσῳ, Λογγοβαρδία ἢ Λαγουβαρδία καλουμένη, καὶ μέχρι ἀσφαλῶς τινος ἐκ συγγραμμάτων ἢ ἐπιγραφῶν ἀποδείξεως θέτομεν ὑπὸ μελέτην τὸ Πόρτο Λάγο (1), ἀνήκον τότε εἰς τὸ θέμα Μακεδονίας καὶ οὐχὶ εἰς τὴν Θράκην, καὶ τὴν μίαν καὶ ἡμίσειαν ὥραν Α τοῦ Μοναστηρίου (Βιτωλίων) ἀπέχουσαν κώμην Λογγοβάρδι (1).

Ἐκ τοῦ κυρίου δ' ὀνόματος τῆς νεωτέρας τῶν θυγατέρων τοῦ κατεπάνω Χριστοφόρου φερούσης τὸ ὅλως ἀσύνηθες ὄνομα *Κατακαλή*, τολμῶμεν νὰ εἰκάσωμεν ὅτι οὗτος εἶχεν ἴσως ἐπίθετον *Κατακαλῶν*, δηλαδὴ ἀνήκεν εἰς τὴν μεγάλην ἀπὸ τοῦ Γ' αἰῶνος ἀρχομένου γενεάν (2). Ἰκανοὺς περὶ τὰ πολέμια ἔργα ἀναδείξασαν ἄνδρας, ἐν οἷς ὁ *Κατακαλῶν Κεκαυμένος* (3), *Νικηφόρος ὁ υἱὸς Κωνσταντίνου Κατακαλῶν τοῦ Εὐφορόβητου*, ὁ γενόμενος γαμβρὸς Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ (4), ὁ *Μαυριανὸς Μαυροκατακαλῶν* (4) καὶ ἄλλοι (5).

Δώδεκα Ἀπόστολοι.

Περὶ τοῦ ναοῦ δὲ τῶν *Δώδεκ' Ἀποστόλων* (6) ἱκανὰ μὲν ἡδύνατό τις νὰ εἴπῃ εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν ἀναφερόμενα αὐτοῦ, ἐκ

(1) Τονίζεται Πόρτο Λάγο καὶ οὐχὶ Πόρτο Λαγό. Διὰ δὲ τὴν κώμην Λογγοβάρδι ὄρα *Νικολάου Σχινᾶ* ὀδοιπορικὰς σημειώσεις Μακεδονίας κλπ. τεύχ. Β' σ. 331. ΝΔ τοῦ Μοναστηρίου ἡμίσειαν ὥραν μακρὰν κεῖται χωρίον Χριστοφόρου καὶ ἡ μονὴ Χριστοφόρου (τῆς Ἀναλήψεως) *Ν. Σχινᾶ* αὐτ. σ. 264. — Ὅρα καὶ *Γεωγραφικὸν χάρτην* Θεσσαλίας, Ἠπείρου, Μακεδονίας ἐκδόσις Κοντογόνη.

(2) Ὅρα περὶ τούτου *Du Cange Familiae byzantinae* 1 σελ. 148-149.

(3) Ὁ σώσας τὴν ἐν Σικελίᾳ Μεσσήνην ἀπὸ τῶν Σαρακηνῶν καὶ φονεύσας ἐν ἐξόδῳ τὸν Ἀβδὺλ Ἀφφάρ, ὁ ἐν Ἰθρίτζ τῇ πρὸς τῇ Ἀρμενίᾳ μετὰ τοῦ Ἀραῶν νικησας καὶ ἀποκτείνας τὸν ἡγεμόνα τῶν Τούρκων Ἀσάν καὶ ὡς στρατηλάτης Ἀνατολῆς ἐν Δακενὲ τῶν Ἑκατὸν Βουνῶν τῆς βορείου Θράκης βαρέως τραυθεὶς καὶ σωθεὶς διὰ παραδόξου τρόπου καὶ θεραπείας ὑπὸ τινος Πατρίνακου. (Ὅρα *Ζωναρᾶν* Β', 238. — *Κεδρηνόν* 2, 597 κεξ.)

(4) *Ζωναρᾶς* Β' 299. — *Ἄννα Κομνηνή* Χ. 3, σελ. 276-277.

(5) *Σκυλίτης*, σ. 597. — *Χρονικῶν* 11, 13 σ. 24-389 — Οἱ *Κατακαλῶν* ὕστερον εὐρίσκονται περὶ τὰ δυτικὰ τῆς Μακεδονίας καὶ τὴν Θεσσαλίαν. Οὕτω: «† Δημήτριος πρόεδρος † κητόρας ὁ *Κατακαλῶν*» ἱδρυτεν ἢ ἐπισκεύασε τὸν ἐν Ἰπάτῃ ναὸν τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ὡς μαρτυρεῖ ἡ ἐπὶ τοῦ μαρμαρίνου ὑπερθύρου τοῦ ναοῦ ἐπιγραφή αὕτη. Ἐχομεν δὲ τὴν γνώμην ὅτι τῶν *Κατακαλῶν* *Κεκαυμένων* τις εἶναι ὁ γράψας τὰς ὑπὸ *Vasilievski* ἐκδοθείσας «*Συμβουλᾶς κτλ.*».

(6) Κατὰ τὴν καλεῖται συνήθως *Ἄγιοι Ἀπόστολοι*.

τῶν καλλίστων τοῦ νεωτέρου βυζαντιτικοῦ ρυθμοῦ ἰδρυμάτων, ἀλλὰ πολλὰ ὡσαύτως περὶ αὐτοῦ ἐσημείωσαν οἱ μάλιστα ἐπαίοντες (1). Περὶ τοῦ προστόφου δ' αὐτοῦ ἱκανὰ καὶ σοφά, ὡς συνήθως, ἔγραψεν ὁ ἀείμνηστος Πέτρος Παπαγεωργίου (2), ὅστις καὶ τὰς ἐπὶ τοῦ θριγκοῦ τοῦ προστόφου τούτου ἐδημοσίευσεν ἐπιγραφὰς τὰςδε

ΝΙΦΩΝ (3) Ν(1) ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ ΚΑΙ ΚΤΗΤΩΡ Φ(ων) ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ (3) ΚΤΗΤΩΡ (3)

ἃς ὀρθῶς ἀνέγνω. Διαφωνοῦμεν δὲ μόνον καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν πατριάρχην, τὸν ἐπισκευάσαντα βεβαίως — ὅπως δικαίως λέγεται — καὶ οὐχὶ ἀνεγείραντα τὸν ναόν, ἔχοντες τὴν γνώμην ὅτι δὲν εἶναι Νήφων ὁ Α' (1312-1315), ἀλλὰ Νήφων ὁ Β'. Τοῦτο δὲ λέγομεν πρῶτον μὲν ἐπειδὴ δεχόμεθα πῶς τὴν εἰδησίην περὶ Νήφωνος τοῦ Α' ὅτι περὶ κήπους σχεδὸν μόνον καὶ ἐμφυτεύσεις ἀμπέλων κατεγίνετο, εἶχε δ' οἰκείως πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην μόνον καθ' ὅσον κατήγετο ἐκ τῆς Μακεδονικῆς Βερροίας, ἔπειτα δ' ἐπειδὴ Νήφων ὁ Β' οὐ μόνον λέγεται «χρησιμώτατος καὶ λογιώτατος ὑπὲρ τοὺς τότε φιλοσόφους» (4) κατ' ἀκολουθίαν φιλόκαλος ὁ μεγαλόφρων (5), ἀλλὰ καὶ ἦτο, πρὶν γείνη πατριάρχης, μητροπολίτης Θεσσαλονίκης (1482) (6).

(1) *Millet* αὐτ. σελ. 149-150. — *Diehl* αὐτ. σελ. 419. — *Tafrahi* αὐτ. σ. 179-180. — *Κορδακώφ* αὐτ. σ. 119 κέξ.

(2) *Byzant. Zeit.* X, σ. 23 κέξ.

(3) Ταῦτα ἔχουσι χαραχθῆ εἰς συμπληρώματα γραμμάτων. Τὸ ὄνομα τοῦ κτήτορος πατριάρχου ἔχει γραφῆ δι' ἰ (Νήφων) ἀτόπως. Ἐν τῷ καταλόγῳ τῆς μονῆς τῶν Ἱερόων, ἐν τῷ καταλόγῳ Δούκα τοῦ Καταβολάνου (Παπαδόπουλος *Κεραμεὺς Byz. Zeit.* 8, 333-401), ἐν τῇ Πατριαρχικῇ Ἱστορίᾳ (ἔκδ. Βόννης σ. 128 κέξ.) καὶ ἐν τῇ χειρογράφῳ Ἱστορίᾳ τῇ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Μ. Προδρόμου γράφεται ὀρθῶς διὰ τοῦ Η (Νήφων).

(4) Ἐκ χειρογράφου Ἱστορίας ἀποκειμένης ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς ὑπὲρ τὰς Σέρρας Μονῆς τοῦ Προδρόμου. — Ὅρα καὶ Πατριαρχικὴν Ἱστορίαν σ. 128 κέξ. (ἔκδ. Βόννης).

(5) Μετὰ τὸν πατριάρχην Μάξιμον (πρώην Μανασσῆν Σερροῦν) ἐγένετο τὸ δεύτερον πατριάρχης δι' ἑν μόνον ἔτος ὁ Νήφων, καθαιρεθέντος δὲ μετ' ὀλίγον τοῦ διαδεξαμένου αὐτὸν Ἰωακείμ τοῦ Δράμας «ἔστειλαν εἰς τὸν πρώην πατριάρχην κύρ Νήφωνα εἰς τὴν Βλαχίαν, καὶ δὲν ἠθέλησε νὰ ἔλθῃ» (Χειρῶγρ. Ἱστ. Μονῆς Προδρόμου καὶ Ἱστορία Πατριαρχικῆ (σ. 138).

(6) Χειρ. Ἱστ. Μονῆς Προδρόμου. — Ὅρα καταλόγους πατριαρχῶν Ζαχ.

Ἐπιτάφιος Ἁγίου Νικολάου Παναγούδη. Δεξιὰ τῷ ἔρχομένῳ τὴν Ἐγνατίαν ὁδὸν πρὸς τὴν πύλην τοῦ Γαλερίου οὐ μακρὰν αὐτῆς ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἁγίου Νικολάου ἀνάκειται ἐπιτάφιος, ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς τέχνης ἐν τῇ ποικιλικῇ πεφημισμένος (1), θαυμάσιος ὡς ἀληθῶς διὰ τὴν σύνθεσιν ὡς εἰκόνων (2), διὰ τὴν ἁρμονίαν τῶν σωματίων, διὰ τῶν χρωμάτων τὴν σοφὴν χρῆσιν, διὰ τὴν ἔκφρασιν ἐν τῇ ὄψει τῶν Ἀποστόλων, τῶν Ἀγγέλων, τοῦ Χριστοῦ μάλιστα δηλοῦσαν τὴν θεῖαν εὐμένειαν τοῦ σταυρωθέντος χάριν τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων καὶ τὸ θεῖον ἅμα μεγαλεῖον αὐτοῦ.

Ὁ ἐπιτάφιος οὗτος ἐκ τῶν πολυτιμοτάτων κειμηλίων τῆς τέχνης τῆς βυζαντικῆς καλὸν εἶναι ν' ἀσφαλισθῆ ἀπὸ τῶν φθορῶν — καὶ δυστυχῶς ἔχει πάθη τοιαύτας ἐκ τοῦ χρόνου καὶ τοῦ τρόπου τῆς συντηρήσεως — καὶ ἀπὸ τῶν τυχόν κακοποιῶν.

Μονὴ τῶν Βλαταίων.

Ἀνερχόμενοι ὑπὸ τὸ τεῖχος τῆς ἀκροπόλεως πρὸς τὴν πόλιν (ΝΔ) ἔχομεν τὴν μονὴν τῶν Βλαταίων. Ἐν αὐτῇ, πλὴν τῆς βιβλιοθήκης χειρόγραφα ἱκανά, ὡς λέγεται, περιεχομένης, ἦν διὰ τὸν βραχυτάτον χρόνον τῆς ἐν Θεσσαλονίκῃ διατριβῆς ἡμῶν δὲν ἐτύχομεν καιροῦ νὰ ἐπισκεφθῶμεν, προσοχῆς ἄξια εἶναι ἐπιγραφὴ τις ἐπὶ τοῦ τοίχου τοῦ ναοῦ (Ν) δεξιὰ τῷ εἰσιόντι εἰς αὐτὸν εἰς τρίμετρα ἱαμβεῖα, ἦν διὰ τινος οὐχὶ ἀναξίας λόγου διαφοράς (3) ἐν τῇ ἀναγνώσει ἀναδημοσιεύομεν (4) ὡδε:

42) Ὡς τῷ Χριστῷ τῶν ὄλων τῷ δεσπότῃ
ναὸς (5) ὁ σεπτὸς οὗτος ἠγγέρθη πάλαι
κριτῶν (6) ὑπ' ἀνδρῶν Βλαταίων τῶν κτητόρων
ὕψ' ὧν γε τῆδε τῇ μονῇ τοῦπώνυμον.

(1) *Κονιακόφ'* αὐτ. σελ. 138-143.—'Ανάγνωθι *Le Tourneau et Millet un chef-d'œuvre de la broderie byzantine* (BCH XXIX 1905) σελ. 262 καὶ μάλιστα *Diehl* αὐτ. σ. 802 κέξ.

(3) Δι' ἀδροτέρων γραμμάτων δηλοῦνται αἱ διαφοραὶ τῆς ἀναγνώσεως.

(4) Ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Παπαγεωργίου ἐν *Byz. Zeit.* VI, σ. 546. VIII σ. 402 κέξ.

(5) Ὁ Παπαγεωργίου *νεώς*.

(6) Ὁ Π. *Κρητῶν*.

ρueis χρόνω δέ, και πεσών εν τῷ μέσῳ (1)
 ἐκ δευτέρου νῦν ὡδ' ἀνηγέρθη πόνω
 σπουδῇ δαπάνῃ τοῦ σεβασμιωτάτου
 κυρ Ἰγνατίου τῆς μονῆς ἡγουμένου
 και τῶν ἐν αὐτῇ συμβιούντων πατέρων
 ἐν συνδρομῇ δὲ μάλιστα τοῦ **Καυταντζόγλου** (2)
 ἄρχοντος ὄντως εὐκλεοῦς Ἰωάννου
 οὕτω πολὺς μὲν μισθὸς ἔστ' ἐν τῇ γεα
 σὺν πᾶσιν **ἀπλῶς τοῖς** (3) συνεργοῖς τῷ τέλει
 πλείων δὲ πάντως **και τέλειος** (4) ἐν πόλῳ
 + X (5) ἐν ἔτει αωα: Σεπτεμρου Κ:..

Ἐντὸς δὲ τοῦ ναοῦ πλὴν εἰκόνων τινῶν οὐχὶ πολλοῦ λόγου
 ἀξίων οὔτε παλαιῶν ἔχομεν ἐπὶ εἰκόνας Ἁγίου Δημητρίου, Γρη-
 γορίου Παλαμᾶ και Ἁγίου Νέστωρος τὰς ἐπιγραφὰς ((χρῶματι):

43) Ταῖς τοῦ ἱεράρχου, και τῶν μεγαλομαρτύρων
 πρεσβείαις ἐλέησον, και φύλαξον Χριστέ τὸν
 δούλον σου Ἀναστάση Στογιάννου <αψβ>

Ἐπὶ εἰκόνας Ἁγίου Δημητρίου

44) »δεησις του δουλου του θεου Παπαχρίστου
 εκ χοριου μεγάλου βρανιανωῶν
 τον αγραφον .: ετος 1821

Ἐπὶ εἰκόνας Ἁγ. Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ

45) Δέησις τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ
 Γεωργίου ράπτη, ἀντωνίου ἀναστασίου
 νικολάου ἀναστασίου. Δημητρίου Ταϊάνας (Τατιανῆς);
 Ἀθανασίου Δημητρίου Ταντζις Χριστου
 Ἐπὶ ὕγουμένου κυρίου Ἰγνατιου Βουτζᾶ
 1825

(1) Ὁ Π. μέρος.

(2) Ὁ Π. *Κυταίου*. Κατὰ σημείωσιν τοῦ Μηνᾶ Μηνωίδου ὁ ἔμπορος Καφ-
 ταντζόγλου ἴδρυσεν ἀρχομένου τοῦ ΙΘ' αἰῶνος και τὴν ἐκκλησίαν τῆς Λαγουδια-
 νῆς (Ταουσᾶν Μοναστήρ). "Ὁρα *Tafrali* αὐτ. σ. 185 σημ. 2.

(3) Ὁ Π. *πλωτούς*.

(4) Ὁ Π. *παντὸς ἀτέλειος*.

(5) Χριστοῦ ἐν ἔτει ὁ Π. παρέλιπε τὸ X τοῦτο.

ΚΑΛΕΙΣΙΑΔΙΤΗΣ ΜΕΓΙΣΤΗΡΑΝ ΗΣΑΣΜΑΜΕΜΠΙΤΤΩΣ ΕΙΜΚΗ

ΕΤΟΥΣ ΗΡΡΡ
ΛΟΥ ΚΒ

ΙΑΣΧΑΡΙΝ

Ἐπὶ κρήνης ἔξω τοῦ περιόλου τῆς Ἁγίας Σοφίας (ΒΑ) εἶναι ἐντετειχισμένοι λωρίδες μαρμάρων, ἐφ' ὧν ἡ ἐπιγραφή

46) Κλ. (= Κλαυδία) Τεισιαδι(;) τη συνδιω ζησαση ἀμέμπτως ἐτη ΚΗ (φιλ;)ιας χαριν Ετους ϚΗΒ (=μ. X. 584)

Λουο ΚΒ'

Ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ταύτῃ τὸ σπουδαιότατον καὶ παραδοξότατον εἶναι ὅτι κατὰ τὸν ἔβδομον μ. X. αἰῶνα λήγοντα (584) ὀνομάζεται εἰσέτι ἐν τῇ μακεδονικῇ Θεσσαλονικῇ μῆνι Λῶος, ὁ ἀρχαῖος μακεδονικὸς ὁ ἀντιστοιχῶν πρὸς τοὺς ἀττικοὺς μῆνας Βοηδρομιῶνα ἢ Ἑκατομβαιῶνα (1).

Ἐπί τινος δὲ πύλης τοῦ τείχους τοῦ κάστρου πρὸς ἀνατολὰς ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς τῇ εἰσιόντι παραστάδος εἶναι κεχαραγμένη ἐπιγραφή, ἣν διὰ τινος διαφορᾶς (2) ἐν τῇ ἀναγνώσει ἀναδημοσιεύομεν (3) ὧδε·

47) +. Ἀνηγέρθη [η] η παροῦ σα πύλη ορισμω της

(1) Βοηδρομιῶν, παρὰ Κορινθίους Πάνημος (Δημοσθένης περὶ τοῦ στεφάνου 157), ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ Σεπτεμβρίου μέχρι τῶν μέσων τοῦ Ὀκτωβρίου, Ἑκατομβαιῶν δὲ (Πλουτάρχου Ἀλέξ. 3) ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ Ἰουλίου μέχρι τῶν μέσων τοῦ Αὐγούστου.

(2) Σημειούμεθα διὰ παχυτέρων γραμμάτων τὰς ἡμετέρας ἀναγνώσεις.

(3) Ἐδημοσιεύθη ὑπὸ *Tafra* αὐτ. σ. 49.

κραταιᾶς και αγια<ς> ἡμῶν
 κυρίας και δεσπόινις
 κυρᾶς Ἐγγις ἑτης Παλαι
 ὀλογινᾶς· υπηρετήσαντος
 καστροφυλακος Ἰω(άνν)ου Χαμα<ρ>ετου
 τοῦ κοιμοτος ετω ,σω(Δ') (1)
 Ν θ'

Διὰ τὸ βραχὺ τῆς διαμονῆς ἡμῶν ἐν Θεσσαλονίκῃ (ἡμέρας
 ιγ') ταῦτα μόνον νὰ ἐξετάσωμεν ἡδυνήθημεν. Ἡδὴ δ' ἐρχόμεθα
 εἰς τὴν ἄλλην Μακεδονίαν.

ΣΕΡΡΑΙ

Ἐκ Θεσσαλονίκης ἐρχόμεθα μακρὰν ὁδὸν εἰς Σέρρας, ὧν τὰς
 παντοίας ἀρχαιότητας περιέγραψεν ἐν λεπτομερείᾳ ὁ Παπαγε-
 ωργίου (2). Οὐδὲν λοιπὸν μένει δι' ἡμᾶς ἀλλ' ἢ νὰ συστήσωμεν
 τὴν συντήρησιν τῶν ὑπὸ τῶν φευγόντων Βουλγάρων (Ἰούλιος
 1913) ἀθέως πυρποληθέντων μνημείων τῆς τέχνης, ὧς, ἐπειδὴ
 ὁ τοῖχος τοῦ ὑπ' ἐκείνων καέντος μητροπολιτικοῦ ναοῦ τῶν
 Ἁγίων Θεοδώρων κατέστη ἐτοιμόρροπος, τὴν διὰ παντὸς τρό-
 που ταχίστην φροντίδα τῆς ἀποκολλήσεως τῶν μόνων διατηρη-
 θέντων ἐν τῇ ἀψίδι λόγου ἀξίων μουσειωμάτων (3). Ἀναδημοσι-
 εύομεν δὲ διὰ τινὰς διαφορὰς τὴν ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς ὄψεως τοῦ
 τοῖχου ἐπιγραφὴν τήνδε:

48) Ἐν ετι ΑΨΚΕ + ο ταπεινος ΜΡοπολιτι<ς> Σερρων Σεφαν(ος)
 ⊕Ϝ⊖Ϝ (=Θραξ;)

Σημειούμεθα δ' ὠσαύτως ἐκ τοῦ ἔξω μὲν τῆς πόλεως ναοῦ Ἁγίου

(1) Συνεπληρώσαμεν Χαμαρέτου πιστεύοντες ὅτι ὁ Ἰωάννης οὗτος ὁ καστρο-
 φύλαξ καὶ κόμης ἀνήκεν εἰς τὴν ἐν Λακεδαίμονι μεγάλην τότε οἰκογένειαν τῶν
 Χαμαρέτων. Εἰς τὸ ἔτος δὲ ,σω προσθέσαμεν τὸ Δ, διότι κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο
 (6804) ἦτο ἐνάτη (θ') ἰνδικτιών. Τὸ παρὰ *Taftrali* (αὐτ. σελ. 49) ἀντίγρα-
 φον δὲν ἔχει καλῶς, τὸ δὲ ἔτος 6863 (ἴσως ἀνέγνω) δὲν ἀναποκρίνεται εἰς
 ἐνάτην (θ) ἀλλ' εἰς ὄγδοην (η) ἰνδικτιῶνα.

(2) Αἱ Σέρραι κτλ. ἐν *Byz. Zeit.* III σελ. 236 κέξ.

(3) Περὶ αὐτῶν ἴσα *Millet* αὐτ. I σελ. 196-197. — *Diehl* αὐτ. σ. 490
 καὶ σ. 458 εἰκ. 223 — *Κονδακῶφ* αὐτ. σ. 151-152.

κατ' ἐκείνων, ἀνέκτισε δ' αὐτὸν, παθόντα ἴσως ὑπὸ πυρκαϊᾶς ἢ ἄλλως ἐπηρεασθέντα, ὁ γνωστὸς τῶν χρόνων ἐκείνων στρατηγὸς Ὀρέστης ὁ περὶ τὸ τέλος τοῦ βουλγαρικοῦ πολέμου εἰς ἐνέδραν περιπεσὼν μετὰ τῆς ἑαυτοῦ στρατιᾶς καὶ φθαρεῖς. Διὰ τὸν χρόνον τῆς κτίσεως συνεπληρώσαμεν, ὡς νομίζομεν, τὸ Ο το μετὰ τὸ ΔΠ διὰ γραμμῆς ἐκπεσοῦσης ἐκ τοῦ κέντρου· διότι ἦτο κατὰ τὴν γνώμην ἡμῶν Θ. Μηδεὶς δ' ἀπορήσῃ διὰ τὴν κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἀπὸ Χριστοῦ χρονολογίαν, διότι καὶ ἄλλας ἔχομεν τοιαύτας τοῦ χρόνου ἀναγραφάς (1).

Ἐπὶ τοῦ πρὸς ἀνατολὰς δὲ πέρατος τῆς ἀκροπόλεως κατεφθαρμένος ἴσταται ἔτι ὁ ναῦσκος τοῦ Ἁγίου Νικολάου τοῦ Ι' πιθανῶς αἰῶνος ἴδρυμα, οὔτινος εἰκόνα παραθέτομεν ἴδε·

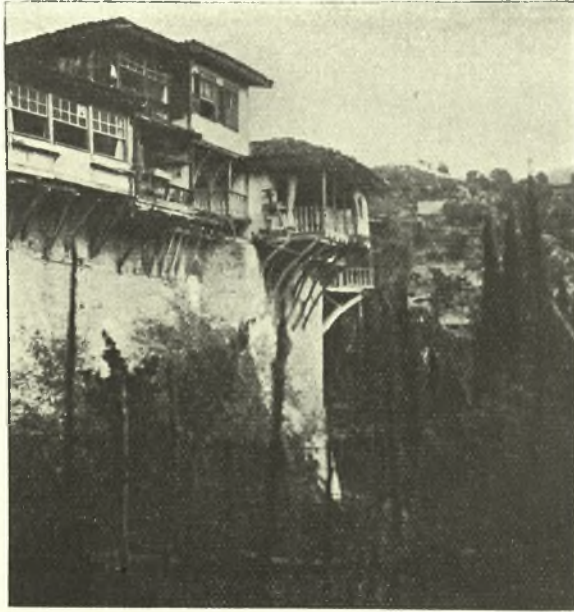

Εἰκ. 1. Ναὸς Ἁγίου Νικολάου (Σέρραι Κουλιές).

(1) *Gardhausen* Griech. Pal. σ. 384 κελ.—Πρόβλ. ἐπιγραφ. Θεσσαίου καλλ.

ΜΟΝΗ ΠΡΟΔΡΟΜΟΥ

Ἐκ Σερρῶν μίαν καὶ ἡμίσειαν ὥραν ἀνερχόμενοι πρὸς βορρῶν ἀφικνούμεθα εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ Μενοικέους ὄρους κλεινοτάτην μονὴν τοῦ Τιμίου Προδρόμου.

Εἰκ. 2. Μονῆς Τιμίου Προδρόμου ὄφεις ἔξωθεν (N).

Ἡ περιγραφὴ τῆς θαυμασίας χαράδρας καταψύτου ἐκ πίτυος μάλιστα καὶ καλλικάρπου ἐλαίας, καταρρευομένης δ' ἐκ βυάκων καὶ καταρρακτῶν κρυσταλλίνου ὕδατος, ὅπου μετὰ πολλὰς ἀγὰ τὸ Μενοίκιον ὄρος πλάνας ἐγκατέστη ψυχὴ εὐσεβῆς καὶ ποιητικῶς φιλέρημος, ὁ μακάριος τῆς μονῆς ἰδρυτῆς Ἰωαννίκιος, δὲν εἶναι ἔργον τῆς ἐκθέσεως τῆςδε τῆς βραχυτάτης. Περὶ τοῦ χρόνου δὲ τῆς ἰδρύσεως αὐτῆς, τῆς κτίσεως τοῦ μεγάλου ναοῦ καὶ τῆς ὅλης μονῆς καὶ τῆς ἱστορίας αὐτῆς ἔγραψεν (1) ὁ ὑπὲρ τὰ

(1) Προσκνητάριον τῆς ἐν Μακεδονίᾳ παρὰ τῇ πόλει Σερρῶν σταυροπηγιακῆς Ἱ. Μονῆς τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου παρὰ Χριστοφόρου ἱεροδι-

ἐνενήκοντα τέσσαρα ἔτη μέχρι τοῦδε βιώσας προηγούμενος Χριστοφόρος Δημητριάδης περίσεμος διὰ τὴν παντοίαν ἀρετὴν μοναχὸς καὶ διὰ τὴν εὐρυμάθειαν περὶ τὰ Ἑλληνικὰ καὶ Λατινικὰ γράμματα καὶ περὶ τοὺς θείους λόγους. Ἐκ τῆς συγγραφῆς δ' ἐκείνου (1) μανθάνομεν περὶ τε τοῦ καθιδρυτοῦ τῆς μονῆς (μ. Χ. 1270-1275) Ἰωαννικίου καὶ τοῦ ἀνεψιοῦ αὐτοῦ Ἰωακείμ, ὅστις διὰ τοῦ θεοῦ καὶ ἀγγελικοῦ σχήματος μετωνομάσθη Ἰωάννης, ἔκτισε τὸν ναόν, ἐκόσμησε τὴν μονὴν καὶ διὰ πλοῦτου λόγου ἀξίου αὐτὴν περιέβαλεν. Ὁ Ἰωάννης οὗτος γενόμενος ἐπίσκοπος Ζυχῶν (2) — ὅπως καὶ ὁ θεὸς αὐτοῦ Ἰωαννίκιος ἐγένετο ἐπίσκοπος τῆς περιφερείας Ἐξεδῶν (3) — ἐπανήλθε καὶ ἐγκατεδίδωσεν, ὅπως καὶ ἐκεῖνος, ἐν τῇ μονῇ, διὰ τὴν ὁσιότητα δὲ καὶ τὴν θεολογικὴν παιδείαν ὁ Ἰωάννης ἐπὶ πατριάρχου Παχωμίου (1505-1514) (4) κατετάχθη εἰς τοὺς ἁγίους τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἀκολουθία γραφείσα ὑπὸ τοῦ μεγάλου ῥήτορος τῶν πατριαρχείων Ἐμμανουὴλ ἐπέμφθη ὑπὸ τῶν πατριαρχείων εἰς τὴν μονὴν, ἔνθα ψάλλεται ἐν τῷ νάρθηκι τῇ 12 Δεκεμβρίου τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ τῆς τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος ἑορτῆς προηγούμενης ὀλονυκτίας.

Εἰσερχόμενοι εἰς τὸν περίβολον τῆς μονῆς πολλὰ καὶ θέας ἄξια ἔχομεν καὶ μελέτης. Καταβαίνομεν πρῶτον εἰς τὸν ναόν. Οὗτος τοῦ νέου ρυθμοῦ τῆς ἐν Βυζαντίῳ τέχνης, τοῦ ΙΔ' αἰῶνος ἀρχομένου ἱδρυμα, ἔχει δεξιὰ μὲν στοὰν ἐστεγασμένην κτισθεῖσαν τῷ 1621, συγκοινωνοῦσαν μετὰ τοῦ καθολικοῦ διὰ θύρας, περὶ ἧς μικρὸν κατωτέρω, ἐξ εὐνόμων δὲ παρεκκλήσιον εἰς τιμὴν τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος καὶ Ἰωάννου τοῦ κτίτορος τῆς μονῆς, οὗτινος ἄνωθεν ἄλλο παρεκκλήσιον τιμώμενον ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Νικολάου. ("Ὁρα πίνακα Β').

Τὸ καθολικὸν τοῦ ὄλου ναοῦ μετὰ τὸ προστῶον εἶναι διηρη-

δασκάλου καὶ ἡγουμένου. 1904. — "Ὁρα καὶ Παπαγεωργίου αἱ Σέρραι κτλ. ἐν Byz. Zeit. III, σελ. 308 κέξ.

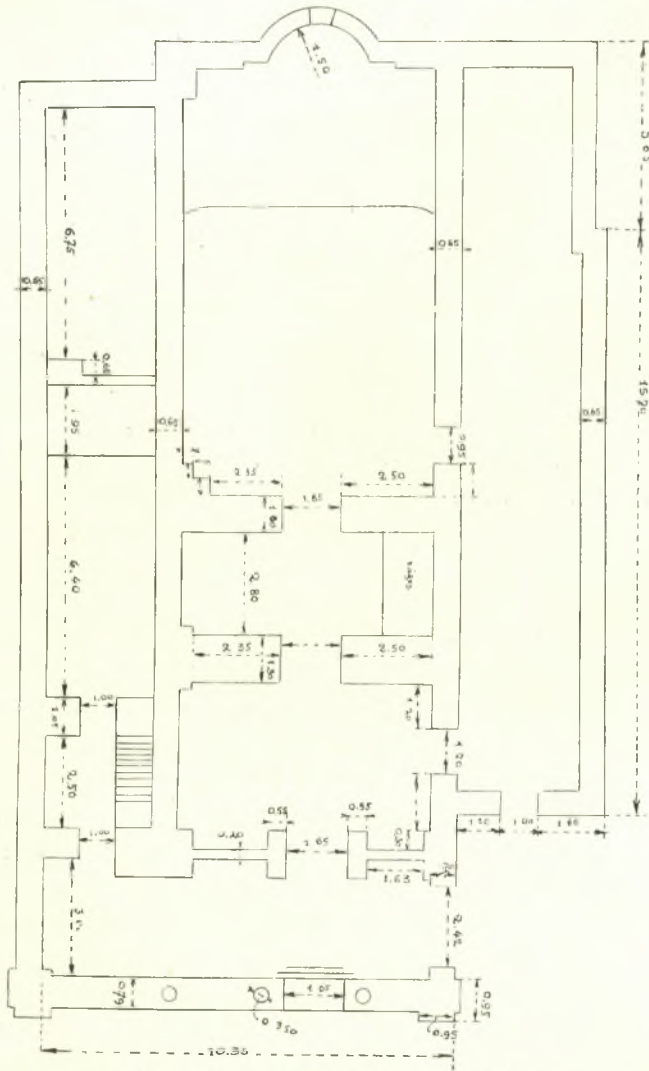
(1) Σελ. 17 κέξ.

(2) Αὐτόθι σελ. 21 κέξ.

(3) Σήμερον ἐν τῇ πεδιάδι τῆς Δράμας χωριδίον "Ἐξεβα "Ὁρα καὶ Παπαγεωργίου" αἱ Σέρραι κτλ. αὐτ. σελ. 299-300.

(4) Κατὰ τὴν πιθανὴν γνώμην τοῦ γράψαντος τὸ Προσκυνητάριον σελ. 21 σημείωσις.

μένον εἰς πρόναον ἢ ἐξωνάρθηκα, εἰς νάρθηκα, εἰς τὸν σηκὸν ἢ
ναῦν καὶ εἰς τὸ ἱερὸν ἄδυτον μετὰ τῆς ἀψίδος. Οἱ τοῖχοι τοῦ

Πίν. Β'. Ναὸς μονῆς Προδρομοῦ. Τομὴ ὁριζοντία.

ναοῦ ἔχουσι καλυφθῆ ὑπὸ εἰκόνων ἀγίων καὶ ἐν τῇ νάρθηκι
ὑπὸ τῶν εἰκόνων τῶν καθιδρυτῶν ἀμαυρῶν ἐκ τοῦ χρόνου καὶ

συνήθους μετρίας τέχνης, υπερέχει δ' αὐτῶν ἐπὶ σανίδος ἐξωγραφημένη ἐν τῷ ἐξωνάρθητι εἰκὼν τῆς Θεοτόκου ἐχούσης ἐν τῇ ἀγκάλῃ τὸν Χριστὸν σεμνὴ καὶ καλή. Ὁσαύτως δὲ ἀνερχόμενοι εἰς τὸ ἄνω ἐξ ἀριστερῶν παρεκκλήσιον τοῦ Ἁγίου Νικολάου θεώμεθα ἐπὶ τοῦ τοίχου μεγέθει μεγάλην εἰκόνα ἐν προτομῇ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρομοῦ. Τὸ στέρνον τοῦ ἁγίου εἶναι εὐρύ, ὁ δὲ τράχηλος δυσαναλόγως πρὸς τὸν κορμὸν ἰσχνός καὶ ξηρός, ἀλλ' ὅμως ὑπέροχος εἶναι εἰς ἀκρίβειαν γραμμῶν καὶ εἰς δύναμιν ἐκφράσεως ἢ κεφαλῇ τοῦ ἁγίου. Πολυτιμότερον δὲ τῆς μονῆς κειμήλιον εἶναι ἢ ἐπὶ σανίδος (1) εἰκονιζομένη Ἀποκαθάλωσις. Ἐν τῇ εἰκόνι ταύτῃ (ὕψους 0,91, πλάτους 0,65) καὶ ἢ ὅλη σύνθεσις φυσικὴ εἶναι καὶ σοφὴ, εὐγενεστάτης ἀναδρομῆς τὰ σώματα τῶν εἰκονιζομένων, τοῦ Ἰωσήφ (ὕψους 0,46), Μαρίας τοῦ Κλωπᾶ (ὕψ. 0,47) καὶ τῆς Θεοτόκου (ὕψ. 0,44) καὶ τὰ μέλη τῶν σωμάτων ἡρμοσμένα, τοῦ γυμνοῦ Χριστοῦ μάλιστα, οὐτινος κάλλιστα ἀρμόττονται ἢ κεφαλῇ πρὸς τὸν τράχηλον, οὗτος πρὸς τὸν κορμὸν καὶ ἐξῆς. Ἡ ἔκφρασις ἐν τῇ ὄψει πάντων, πλὴν Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου καὶ τοῦ ὑπηρέτου τοῦ λύοντος καὶ ἀφαιροῦντος τὰ σχοινία ἀπὸ τοῦ σταυροῦ, ὧν αἱ ὄψεις οὐδὲν δηλοῦσιν, εἶναι θαυμασία. Ὁ Χριστὸς καὶ πελιδὸς καὶ ὡς νεκρὸς ἀπὸ τοῦ σταυροῦ καταβιβαζόμενος ἐνέχει ζωὴν, εἶναι ὁ ἀθάνατος, ἢ θλιψίς δεινὴ εἶναι Μαρίας τοῦ Κλωπᾶ, μονονουχὶ δάκρυα βρέχουσι τὸ ἐρυθρὸν πρόσωπον τοῦ Ἰωσήφ, μεγίστη δὲ εἶναι ἢ ὀδύνη ἐν τῇ λευκῇ παγκάλῳ ὄψει τῆς Θεοτόκου. Τὸ ἔργον καθορῶμεν ὅτι ψυχὴ τις νεωτερικὴ περιπνέει καὶ ἤθελε πιστεύσῃ ὁ θεώμενος ὅτι εἰργάσθη αὐτὸ Ἕλληνας τις φοιτήρας εἰς σχολὴν γραφικῆς ἐν τῇ Δύσει κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἀναγεννήσεως τῶν τεχνῶν, ὅστις ἔμεινε μὲν βυζαντιακὸς τὸν τύπον καὶ τὸν χαρακτήρα, ἐνέδυσσε δὲ τὴν τέχνην αὐτοῦ τὴν περιβολὴν τῆς ἐν τῇ Δύσει τέχνης, ὅπως ἐποίησεν ὁ Κρῆς Στέφ. Ζαγκαρόλας διὰ τὴν Παναγίαν τῶν Σισίων ἐν Κεφαλληνίᾳ (2). Ἄλλ' αὕτη ἢ γνώμη δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι δικαία· διότι ὑπὸ τὴν Παναγίαν τοῦ Ζαγκα-

(1) Ὅρα καὶ Παπαγεωργίου· αἱ Σέφραι κτλ. Byz. Zeit. III σελ. 313-314.

(2) Ζησίου· Κεφαλληνίας χριστιανικαὶ ἀργιότητες σελ. 11-12 καὶ 27.

ρόλα (ἐξαίρουμένων τῶν περιβαλλόντων αὐτὴν 24 εἰκονιδίων) βλέπομεν τὴν Madona della sedia τοῦ Ῥαφαήλου, ἐν τῇ Ἀποκαθηλώσει δὲ τοῦ ἀγνώστου τούτου Ἑλληγνος ζωγράφου — τοῦ ΙΔ' ἴσως αἰῶνος — ἡ ἐργασία κατὰ πάντα μένει ἀγνή βυζαντιακὴ (1).

Φέρονται δὲ καὶ ἐπιγραφαὶ ἐπὶ τῆς εἰκόνος, ὅπου μὲν συνήθως ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ σταυροῦ τὸ ΙΝΒΙ, τάδε

52) Ο ΒΑΣΙΛΕΥΣ Τ ΔΟΞ(ΗΣ)

ἀριστερὰ (τῷ θεωμένῳ) ὑπὸ τὸν βραχίονα τοῦ σταυροῦ

IC XP MH ΘΥ

καὶ κάτωθεν ἔνθεν καὶ ἔνθεν τοῦ σταυροῦ

Η Δ Π Ο Κ Δ

Θ Η Λ Ω Σ Ι C
Γ Ο Α Ι Ω Ο Θ Ε Ο Λ Ο Γ Γ

Πλὴν δὲ τῶν εἰκόνων τούτων καὶ ἄλλα πολλὰ ἔργα τέχνης ἀνάκεινται καὶ ἐν τῷ ναῷ καὶ ἐν τῷ σκευοφυλακείῳ τῆς μονῆς, ὧν ἐλάχιστά τινα, ἔνεκα τῆς βραχυτάτης αὐτόθι διατριβῆς ἡμῶν, ἠδυνήθημεν νὰ ἐξετάσωμεν ἀκριδῶς. Τούτων σημειούμεθ' αἰτινα.

Οὕτως ἐν τῷ προνάῳ (ἐξωνάρθηκι) ὑπὲρ τὸν τάφον Ἰωάννου τοῦ κτίτορος εἶναι εἰκὼν τῆς Θεοτόκου τῆς Ἐλεούσης ἀργυρᾷ ἔχουσα τορευτικὴν ἀμιλλωμένην εἰς μετριότητα πρὸς τοὺς στίχους τοῦ ἐπὶ τοῦ ἀργύρου τῆς εἰκόνος κεχαραγμένου ἐπιγράμματος τοῦδε:

53) Ἡργυρώθη ἡ παροῦσα Παναγία Ἐλεοῦσα
Ἀπὸ πλείστων βοηθείας Οἰκετῶν τῆς Παναγίας
Τῆς τὸν Κύριον τεξάσης Καὶ τῶν Σεραφείμ ἀνάσσης
Τοὺς ὅποιους λυτρῶσάτω Ἀπαντας ἀπηλλάξάτω
Ἐκ τοῦ τόπου τῆς αἰσχύνης Τῆς κολάσεως ἐκεῖνης
Παρὰ χρυσοχοῦ τεχνήτου
Χρίστου τοῦ Ἰωαννίτου

(1) Σύγγραφοι εἶναι αἱ ἔξοχοι εἰς τέχνην τοιχογραφίαι τοῦ Μυστραῶ, αἱ τῆς Παναγίας τῆς Ὁδηγητρίας μάλιστα τοῦ Βροντογίου.

Τοῦ αὐτοῦ τεχνίτου ἀλλ' ὑπερτέρας τέχνης εἶναι ἡ τορευ-
τικὴ τῆς ἐν τῷ ὄρυφάκτῳ (τεμπλέῳ) ἀργυρᾶς εἰκόνας Ἁγίου
Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου μετὰ τῆς — ἀνευ στίχων εὐτυχῶς —
ἐπιγραφῆς·

54) + Αὐτῆ ἡ σεδιάσμιος εἰκὼν γέγονε διὰ δαπάνης τῶν εὐσεβῶν
τῶν ἐν τῇ κώμῃ Βροντοῦ<.> Ταῖς τοῦ Προδρόμου σου
πρεσβείαις περὶσώξε διὰ παντὸς τούτων τὴν κώμην. Τέχνην)
Χρίστου τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων 1779
ἰανουαρίου 24

Καλῆς ἐργασίας εἶναι ἡ κοσμητικὴ τοῦ ἀργυροῦ εὐαγγελίου,
ὅπερ κρατεῖ ἐν τῇ χειρὶ ὁ παντοκράτωρ τοῦ ὄρυφάκτου ἐν τῷ
καθολικῷ ὡσαύτως, κατὰ τὰ περιθέοντα τὸ εὐαγγέλιον ἀνθέμια
καὶ τὸν βόδακα τὸν ἐν τῷ μέσῳ αὐτοῦ. Ἄγνοοῦμεν τὸν τεχνί-
την, ἀλλ' ὅμως γινώσκομεν τὸν δαπανήσαντα διὰ τὴν ἐπαργύ-
ρωσιν τοῦ εὐαγγελίου ἐξ ἐπιγραφῆς κεχαραγμένης ἄνω ὑπὲρ
τὸν βόδακα (βλ. εἰκόνα ἐν σελ. 166)

55) + Μητα (1) προσδεῖται προσκυν
ητοῦ δεῖς<ιν> τα^φτυ<ν> μου ὅπως σ
ον ελεος ευρο<ι>τ<ο>με εν ωρα
της τελευτης μου<.> 1762

Καλλίστης δ' ἐξεργασίας τορευμάτων μετὰ ἐγκουστιακῆς εἶναι
τὰ δύο ἐξαπτέρυγα, ἅτινα ἐδημοσίευσεν μὲν καὶ ὁ Κονδακῶφ (2),
ἀναδημοσιεύομεν δὲ καὶ ἡμεῖς ἐνταῦθα (σελ. 167 καὶ 168), κατα-
χωρίζοντες καὶ τὰ ἐπιγεγραμμένα μετὰ τοῦ χρόνου τῆς κατα-
σκευῆς αὐτῶν καὶ τῶν τεχνησαμένων αὐτὰ Θεοδώρου καὶ Γεωρ-
γίου (3).

(1) Κατὰ συγκοπὴν ἐκ τοῦ Δημήτριος·

(2) Αὐτόθι σελ. 165 καὶ 166. Ὁμοία ἦσαν τῶν αὐτῶν βεβαίως τεχνιτῶν τὰ
ἐξαπτέρυγα τοῦ ἐν Σέρραις Μητροπολιτικοῦ ναοῦ· ὅρα Κονδακῶφ αὐτ. σ. 155-156.

(3) Παρὰ Κονδακῶφ αἱ εἰκόνας εἶναι ἄξια θέας. Ἡμεῖς ἐξ ἀποτυπώματος διὰ
χάρτου τῶν ἐπιγραφῶν ἔχοντες αὐτὰς δημοσιεύομεν χάριν τῶν ἀναγνωστῶν τῆς
ἐκθέσεως ταύτης. Σημειωτέον δὲ ὅτι ὑπὸ τοῦ Κονδακῶφ οὐδεμία κατεχωρίσθη
ἀνάγνωσις τῶν ἐπιγραφῶν αὐτῶν καὶ σημείωσις περὶ τῶν τεχνιτῶν.

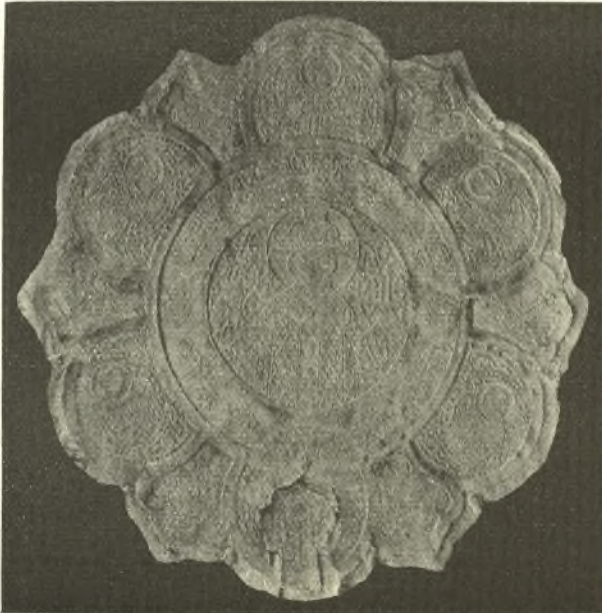

Εἰκ. 3. Ἄργυρον Εὐαγγέλιον Μονῆς Προδρομῶν.

Ἐν τῷ κέντρῳ ἐκατέρωθεν τοῦ Χριστοῦ

56)	ΙC	XC
	Ο Μέγας	ἀρχιε
	ρ ε	υ ς

Εἰκ. 4. Ἐξαπτεράγα Μονῆς Προδρομοῦ
(Πρώτη ὄψις).

κατὰ τὸν κύκλον δὲ μεταξὺ τῶν ἀγγέλων

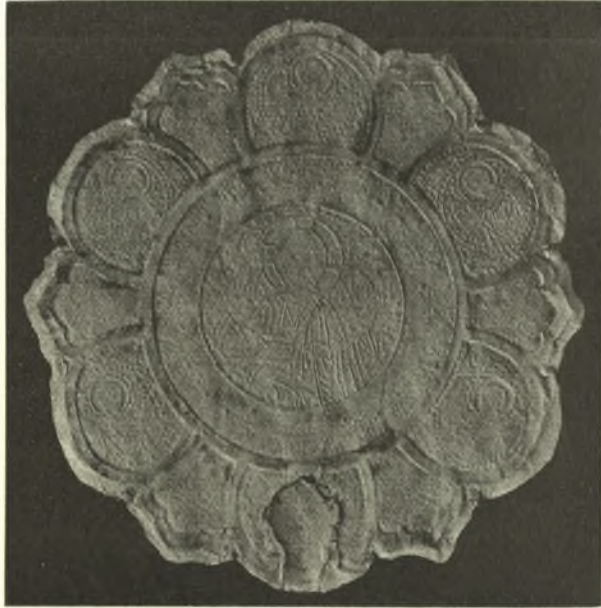
+ Ἅγιος Ἅγιος Ἅγιος Κύριος Σαβᾶθ) πλήρης ὁ οὐρανὸς
καὶ ἡ γῆ τῆς Δωξῆς σου ὡσαναοε ντῆς υ ψυστῆς εὐλο γῆμε νος

κάτωθεν ἐν συμπιλήματι

Προδρομοῦ

Ἐπὶ τῆς ἐτέρας ὀψεως ἐν τῇ κέντρῳ ἐκατέρωθεν τοῦ Χριστοῦ

57)	IC	XC
	ὁ Εμμ	ανουήλ

Εἰκ. 5. Ἐξαπτέρυγα Μονῆς Προδρομοῦ
(*Η ἑτέρα ὄψις).

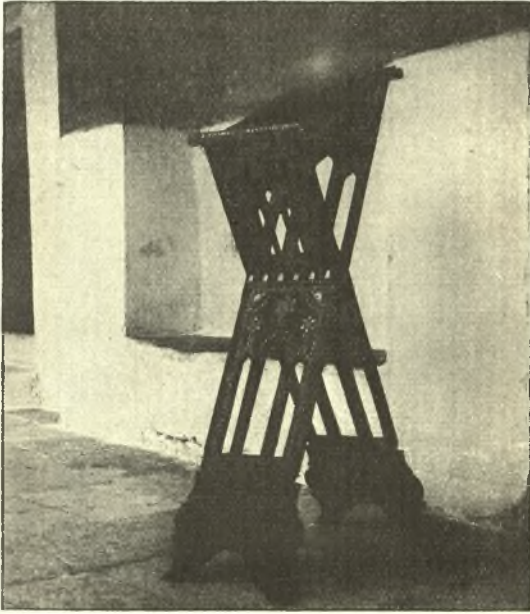
κατὰ τὸν κύκλον δὲ μεταξὺ τῶν ἀγγέλων

+ Ἅγιος Ἅγιος Ἅγιος Κ(υρι)ος Σαβαωθ πλήρης ὁ ουρανὸς καὶ
ἡ γῆ τῆς δόξης σου ὡσανα ὁ ἐν τῆς υψύστης εὐλογημένος ὁ
ἐρχόμενος)

κάτωθεν

Θεοδ(ω)ρος. καὶ | Γεωργ(ι)ος |
ΖΡΒ (=μ. X. 1594)

Καλὸν εἰς λεπτὰ τορεύματα καὶ δι' ὀστρέων κόσμου εἶναι τὸ
 δισκελές, ἐφ' οὗ τίθεται κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν τὸ ἱερὸν Εὐαγγέλιον

Εἰκ. 6. Δισκελές δοτρεοκόσμητον.

καὶ ἡ δι' ὀστρέων κατάκοσμος — ἡ ἔχουσα ὑπὲρ αὐτὴν τῆς Ἀπο-
 καθηλώσεως τὴν εἰκόνα — ξυλίνη θύρα, δι' ἧς συγκαινωνεῖ τὸ
 καθολικὸν πρὸς τὴν δεξιὰ στοάν, ἔχουσα δι' ὀστρέων ὡσαύτως
 ἐπιγραφὴν δηλοῦσαν τὸν χρόνον τῆς ἐξεργασίας τήνδε·
 (ἐπὶ τοῦ ἀριστερὰ τῷ θεωμένῳ θυροφύλλου)

58) + Ἐγένετο ἡ παρούσα πηλι διε
 ξόδου τοῦ τιμιωτατου ἀρχωντος Κ(υροῦ)
 Ἀγγελουδι και πρωτεκδίκου Αρχιερατευον
 τος κυρου Τιμοθεου : ἡγουμενευον

(ἐπὶ τοῦ δεξιὰ θυροφύλλου)

τος Γαλακτίου ἱερο

μοναχου. Χῆρ Κωνσταντίνου του Τραπεζουνταίου
ἐπὶ ἔτους , ΓΡΚΘ (μ. Χ. 1621) Ἀγούστῳ ΚΗ

Ζωγράφος τις τὴν τέχνην ἐν τῇ Δύσει πον παιδευθεὶς, οὐχὶ
πολὺ ἀδέξιος, ἔχει κοσμήσῃ, λήγοντος τοῦ ΙΗ' αἰῶνος (τῷ 1795).
τὸ ἐστιατόριον δι' ἐντοιχίων εἰκόνων πόλεων, λιμένων καὶ τοπίων
ἄλλων παντοίων μετὰ κοσμημάτων τρόπου *rococo*, ἔχει δὲ καὶ
ὑπὲρ τὴν θύραν εἰς στροφᾶς τάδε ἀναγεγραμμένα:

59) Τοὺς οἶακας ἰθύνοντος τῆς πανιέρου ταύτης
Σταυροπηγιακῆς μονῆς τῆς σεβασμιωτάτης,
Τοῦ τρισολοδίου Γέροντος, ὄντι Χριστομημήτου
Μεγάλου Σκευοφύλακος κυρίου Θεοκλήτου,

Ἄνεκαινίσθη ὁ παρὼν λίαν πεποικιλμένος
Οἰκίσκος ὁ περικαλλῆς καὶ καθωραΐσμένος.
Δαπάνη τε καὶ συνδρομῆ τῶν Πανεπιμοσάτων
Τζερετζίδων (1) τῶν θεοφιλῶν καὶ πανευλαδισταίων

Ἀνάστου : Σίμου : καὶ Ναοῦμ : Πέτρου : Ἀθανασίου :
Παναγιώτου : Θωδωρῆ : Πέτρου : Ἀναστασίου :
Μανώλη : Δούκα : Κωνσταντῆ : Μιχάλη : Γεωργίου :
Παναγιώτου : Θω<δωρῆ> : Γεωργη : Δημητρίου :

Καὶ Πολυμέρους : τῶν πιστῶν τοῦ βαπτιστοῦ παιδίων,
ὧν τὰς ψυχὰς τάξον Χριστέ, ἐν σκηναῖς τῶν Ἀγίων
Ἐξωγραφῆθη δὲ παρὰ τοῦ θαυμαστοῦ Ζωγράφου
Νεδέλκου τοῦ ἀγγίνοος καὶ ἱστοριογράφου.

Καὶ πέρας ἤδη εἴληφεν μὴν ἰανουαρίῳ,
Ἐν ἔτοι δὲ ἀπὸ Χριστοῦ τοῦ Κοσμοσωτηρίου
Πέμπτῳ καὶ ἐννενηκοστῷ πρὸς τοὺς Ἐπιτακισίους
Προσθέτοντές τα ἑαυτοῖς Χρόνους ἔτι Χιλίους

(1) Τερετζίδες τουρκ. οἱ βᾶπτται.

Πολυτιμώτατον δὲ κειμήλιον τῆς μονῆς εἶναι ἢ ἐν τῇ αὐτῇ ἐστιατορίῳ ἀνακειμένη, εἰκὼν τοῦ πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε΄, μόνῃ, ὡς νομίζομεν, δίδουσα πιστὴν τὴν μορφήν τοῦ μάρτυρος τοῦ γένους.

Εἰκ. 7. Πατριάρχης Γρηγόριος ὁ Ε΄.

Ἀπόκεινται δ' ἐν τῇ σκευοφυλακείῳ τῆς μονῆς ἔργα τορευτικῆς καὶ ἄλλα σκεύη πολύτιμα διὰ τὴν τέχνην καὶ τὴν ἀρχαιότητα καὶ εὐαγγέλια μετὰ περιβλημάτων ἐκ τιμίου μετάλλου, τινὰ δὲ κεκοσμημένα δι' εἰκόνων μετ' ἐγκαυστικῆς καὶ ἱερατικῆς ἄμφια πολυτελῆ καὶ περικαλλῆ. Ἀλλὰ ταῦτα ἔνεκα τοῦ βραχυτάτου χρόνου τῆς ἐν τῇ μονῇ διατριβῆς ἡμῶν δὲν ἐτύχομεν εὐκαιρίας νὰ ἐξετάσωμεν ἀκριβῶς. Σημειούμεθα δὲ μόνον ἐπιγραφὰς ἀνακειμένας κατὰ τὴν μονήν.

Καὶ παλαιοτάτη μὲν εἶναι ἢ ἀριστερὰ τῷ εἰσιόντι εἰς τὴν δεξιὰ τοῦ καθολικοῦ στοᾶν ἐπὶ μαρμαρίνης πλακῶς ἀνακειμένης ἐπὶ τοιχαρίου, ἣτις, ἐπειδὴ τὸ τοιχάριον χρήσιμον εἶναι καὶ ὡς ἔδρανον τῶν ἐπισκεπτῶν τῆς μονῆς, ἔχει φθαρῆ ἱκανῶς κατὰ τὸ ἕτερον ἡμισυ. Εἶναι δὲ γεγραμμένη, ὡς σύνηθες κατὰ τοὺς μέσους χρόνους, εἰς τριμέτρους ἰαμβικούς στίχους.

+ΟΙ ΝΒΟΓΥΚΗΣΟΣ ΠΑΡΑΚΗΣΤΩΝΑΦΩΝ
 ΩΛΙΓΡΕΜΨΔΕ ΜΟΝΗΣ ΜΙΚΡΑΣ ΛΙΘΟΥ
 ΘΝΕΚΥΣΕ ΨΥΝΕΝΔΟΝ ΖΘΑΝΖΙΟΝ
 ΜΑΣ ΓΔΑΣ ΓΑΡ ΤΟ ΝΟΜΑ ΚΤΙΡΚΕΝΔΑΥΤΩ
 ΘΣΚΑΙΒΙΟΝ ΩΚΙΣΕ ΜΕ ΨΕΩΣ ΔΙΧΑ
 ΔΑΝ ΡΑΤΡΕΚΗΣ ΚΑΙ ΤΑ Π ΝΟΣΤ. ΣΤΡΕΜΙΣ
 ΔΑΝ ΡΩΝ ΔΑΛΗΡΩΤΙΚΩΝ ΓΕΝΟΥΝ ΕΑΡΓΕ
 ΘΣΩΝ ΔΟΛΙΟΤΗΤΕΝ ΔΟΣΣ ΜΤΙΖΩ ΔΣ
 ΔΥΚΕΖΑΝ ΚΤΟΣ ΚΑΙ ΜΚΕΖΙΟΡΓ
 ΗΣ ΔΥΣΕΒΟΝ ΣΣΚΨΘΗΙΣ ΚΓΟ
 ΜΙΣΥΝ ΤΙΒΗΙΣ ΚΕΡΑΜΕ ΚΙΕΨ
 ΜΕΛΥΡΕΝΟΥΝ ΓΕΝΟΣ ΦΙΣΟΥ ΤΗΡ ΝΤΑΤΙ

+ ΤΟ ΜΗ ΔΑΤΩΝ
 ΟΙΚΟΝΑΡΣ ΓΩΝ ΗΕΓΗ
 ΟΙΚΟΣ ΒΡΑΧΥΣ ΕΚΡΥ
 ΨΕΤΥΝ ΒΟΣ ΕΝ ΟΛΩΣ
 ΠΑΝ ΔΙΚΑ ΝΕΝΤΟΣ
 ΜΣΕΝ ΩΠΙΟΚΗ Ε
 ΤΡΑ ΤΗΝ ΤΗ
 ΚΑΙ ΤΑ ΜΗ Ε ΠΗ
 ΜΗΤΗΡ ΤΗ
 ΨΥ

60) + ο τυμβορρυκτης ὁ σπαράκτης τῶν ταφῶν + Τον. . . . .
 ὠ' λιγρε μι ψαύε μου τῆς μῆκράς λίθου οἶκον ἀρετῶν μεγαν
 ο γένυς ἐστίν' ἐνδον Ἀθνασιου. οἶκος βραχυς ἐκρυ
 Μασγιῶδας γὰρ τούνομα καὶ ρακενδυτης ψε τυμβος ἐνθαδε
 ὄς καὶ βιον ὄκιστε μεμψεως δίχα. 'πλην δικαν' ἐντῶς
 ἀνὴρ ἀτρεκῆς καὶ ταπεινὸς τὰς φρένας. ὁ ἀνω πα σοκ. . . πὲ
 ἀνδρῶν ἀλλιτρῶν ἐκφυγῶν συνεδριας. τρας ταις α(υ)ταις . . .
 ος ου δολιωτητα ἐνιδῶς ἐμπας [ας κλιτα. . . . .
 εὐκαταρυκτος καὶ μακρὰν οργῆς πασις
 τῆς δυσεβους . . . . . ἰνδ Δ ετους
 μη συντριβῆς κεραμε . . . . . ΨΩ(ΙΔ;) (=μ. X. 1306;)

Ἰκανῶς δὲ ὑστέρων χρόνων εἶναι ἢ ἐπὶ πλακὸς κατακειμένης ἐν τῷ κάτω ὀρόφῳ τῆς βιβλιοθήκης (βλέπε πανομοιότυπον ἐπιγραφῆς ἐν τῇ ἐπομένη σελίδι).

61) + συνδρομῆ
 καὶ ἐργον
 Θεοδωρον
 τοῦ Τζεκύργη
 , ΨΩμζ (= μ. X. 1439)

καὶ δεξιὰ ἐν συνήθει συμπιλήματι γραμμῶν

Προδρομου

Ἐν τῷ ναῷ δὲ ὑπὲρ τὴν θύραν τοῦ νάρθηκος, ὅπου οἱ τάφοι Γενναδίου καὶ Ἰωαννικίου (1), ἔχομεν ἀναγεγραμμένα ταῦτα διὰ χρώματος:

(1) Τοῦ παρελθόντος αἰῶνος μεσοῦντος εἰσι ταῦτα: 'Ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Ἰωαννικίου: «Τάφος τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Ἰωαννικίου ἐπισκόπου Ἐξεβῶν καὶ πρώτου καθιδρυτοῦ τῆς Ἱερᾶς ταύτης μονῆς θείου δὲ τοῦ μετὰ ταῦτα κτήτορος αὐτῆς καὶ μητροπολίτου Ζηγνῶν ἁγίου Ἰωάννου. Ἐγένετο δὲ ἡ ἀνακομιδὴ τῶν λειψάνων αὐτοῦ κατὰ τὸ 1854 ὅτε καὶ ἡ τοῦ Γενναδίου πατριάρχου καὶ ἡ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ κτήτορος». Ἐπὶ τῆς πλακὸς δὲ τῆς αὐτοῦ: ἐντετυλισμένης ὑπὲρ τὸν τάφον Γενναδίου τοῦ Σχολαρίου — γραφέν, ὡς λέγεται, ὑπὸ Ἡλία τοῦ Τανταλίδου, πεμφθὲν δὲ ὑπὸ τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας — τὸ ἐπίγραμμα:

«Ἐὶς τὸν ἐν μακαρίοις Γεννάδιον τὸν Σχολάριον πατριάρχην Κωνσταντινουπό-

λεως κείμενον ἐν τῇ παρὰ τὰς Σέφρας ἱερᾷ μονῇ τοῦ τιμίου Προδρόμου. , ΑΘΝΑ.

Ἦδε μὲν ἡ Προδρομοιο μονὴ τὴν κόσμος ἀεῖδει :

ἡ πολὴ μήτηρ Μακεδόνων ζαθέων :

Ἦδε δὲ Γενναδίου πατριάρχου τοῦ κλεος εὐρύ :

νεχροδόγος λάραξ ἀθανάτου φθιμένου :

62) + Ἀνεκένισθη καὶ ἀνιστωρίθη οὗτος ὁ θεῖος καὶ περι-
κλεῖς ἀρτιγῆ τῆς σεβασμίας καὶ | βασιλικῆς καὶ πατριαρχικῆς
μονῆς τοῦ τιμίου ἐνδόξου προφήτου | προδρόμου καὶ βαπτιστοῦ
Ἰωάννου διὰ ἐξοδὸν τῶν τιμίων ἀγαθῶν | Χατζῆ Κωνσταν-
τίνου καὶ Χατζῆ Σιλδέστρου μοναχοῦ τοῦ ποτὲ | Νικολάου Κοβ-
δατζόγλου (2) ἐκ πόλεως Σερρών ἡγουμενεύοντος | τοῦ πανο-
σιωτάτου ἐν ἱερομονάχοις κυροῦ Χριστοφοροῦ. Ἀπὸ κτίσεως κό-
σμου 7313 | ἐν ἔτει σωτηρίῳ 1805 ἐν μηνὶ Ἰανουαρίου

Ἐπερ τὴν θύραν τῆς εἰσόδου εἰς τὴν ναὺν (κεφαλαίους χρώ-
μασιν) ἔσωθεν·

63) Εἰς δόξαν τῆς ἀγίας καὶ ὁμοουσίου καὶ ζωοποιῦ καὶ
ἀδιαιρέτου Τριάδος | τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου
Πνεύματος ἀμήν. | Διὰ τῆς θερμῆς προστασίας καὶ ἀόκνου ἐπι-
μελείας τῶν τριῶν ἐπιτροπευόντων | σεβασμιωτάτων γερόντων
κυροῦ Ματθαίου, Παρθενίου καὶ Δαμασκηνοῦ τοῦ τιμίου, | αὕτη
ἡ πάγκαλος καὶ θεία ἀνεκαίνισθη ἱστορία εἰς αἰώνιον λαμπρὰν
φήμην καὶ αἰῶδιον αὐτῶν | μνήμην ἐν ἔτει χιλιοστῷ τε ἄμα ὀκτα-
κοσιοστῷ τε καὶ τρίτῳ τῆς οἰκονομίας τῆς ἡμετέρας σωτηρίας.

Ὡ δειλαὶ γενεαὶ βροτῶν, χρονὴ τε κάκωσις·
καὶ μοῖρη στυγερῆ χριστιανῶν προτέρων·
βαίον καὶ μόγις εὐρατο χούν, ὅς πάσαν ἐπῆλθε
γῆν ἀρετῆ, σοφίῃ, εὐσεβίῃ, καμάτοις·
ἀλλὰ καὶ ὡς ἐνθὲνδε μάκαρ νεκρὸς τετρααίων
ἀντιβίους ἄγχει, βιώνουσι δ' ἐμφυλίους·.

Ἐπὶ τῆς ἐτέρας δὲ πλακῆς τῆς ἐπὶ τοῦ τάφου· «Τάφος Γενναδίου πατριάρχου
Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Σχολαρίου τοῦ Α' μετὰ τὴν ἄλωσιν αὐτῆς. Ἐγένετο
δὲ ἡ ἀνακομιδὴ τῶν λειψάνων αὐτοῦ ἐπὶ ἔτους 1854 Μαΐου 7 ἐπὶ πατριαρχίας
τοῦ κλεινοῦ Ἀνθίμου Κουταλινοῦ ἐπὶ μητροπολίτου Σερρών κυρίου Ἰακώβου
Πατμίου καὶ ἐπὶ ἡγουμενίας Ἀνθίμου ἱερομονάχου Σερραίου καὶ Θεοδοσίου
δικαίου. (Δικαῖος τίτλος μοναχικὸς τοῦ μετὰ τὸν ἡγουμένον).

(2) Περὶ τῶν ἀγαθῶν Κοβατζόγλου ἱδρυτῶν μετοχίου τοῦ Ἁγίου Ἰωάν-
νου ἐν Σέρραις ὅρα Παπαγεωργίου αἱ Σέρραι κτλ. ἐν Byz. Zeit. III σελ. 254.
Ἐκ τῆς ὑφ' ἡμῶν δὲ δημοσιευομένης ἐπιγραφῆς ταύτης (ἀρ. 62) δῆλον γίνεται
ὅτι ὁ συγγενὴς τῶν Κοβατζόγλου μητροπολίτης Σερρών Στέφανος εἶναι ἕτερος
τοῦ κατὰ τὸ 1725 κατέχοντος τὸν ἐπισκοπικὸν θρόνον Στεφάνου (ἀνωτέρω ἐπι-
γραφῆ 48 ἐν σελ. 157).

Ἐπεὶ τὴν θύραν τὴν μεταξὺ τοῦ καθολικοῦ καὶ τῆς δεξιᾶ σταῶς· ἐσωθεν χρώματι μελανῷ κεφαλαίοις·

64) + Ἄνιστοργθῆι ο θειος καὶ ἱερός ἄρτηξ τῆς σεβασμικῆς καὶ βασιλικῆς μο|νῆς του τιμιου ενδοξου προφητου προδρομου καὶ βαπτιστοῦ Ἰωάννου δι' ἐξόδου παντός τῶν τιμοτάτων καὶ εὐγενεστάτων ἀμπατζήδων· κυρ | Γεωργίου Μαυροῦδι ζαγορη Σαρικνουῦ· Πασχάλη Βούλτζηου. | Δημητρίου Μαυροῦδι. Κύρκου· Θεοδώρου· Δημητρίου· καὶ Χριστου | Ἀρχιερατεύοντος τοῦ πανιερωτάτου μητροπολίτου Σερρών Κυροῦ Δανιήλ· ἴγγουμενεύοντος δὲ τοῦ | πανοσιωτάτου καθηγουμένου κύρου Γαλακτίου. ἔτους ΖΡΛΗ (=μ. X. 1630).

Ἐπὶ τοῦ τοίχου αὐτόθι ἐκατέρωθεν σταυροῦ

65)	Φ Χ	Φ Π
	Χ Χ	Χ Χ
	Τ Ξ	Δ Φ

σημαίνοντα «Φῶς Χριστοῦ Φαίνει Πᾶσι | Χριστὸς Χριστιανοῖς Χάριν Χαρίζεται | Τοῦτο Ἔθλον Δαίμονες Φρίττουσι»(1).

Ἐπὶ τοῦ μαρμαρίνου στυλοβάτου τοῦ δρυφάκτου

66) ΜΝΗΘΗΤΙ ΚΥΡΙΕ ΤΟΝ ΔΟΥΛΟΝ ΣΟΝ ΔΗΜΗΤΡΙΟΝ

Ἐπὶ τῆς μαρμαρίνης φλιᾶς τῆς Ὁραίας Πύλης

67) Α Δ Ρ Α

Ἐπὶ τῆς εἰκόνης τοῦ Παντοκράτορος τοῦ δρυφάκτου

68) Δεῆσις τῆς δούλης | τοῦ Θεοῦ Λαυρεντίας | ἔτους <ΖΡΚ'>(2)

Ἐπὶ τῆς εἰκόνης τῆς Θεοτόκου τοῦ δρυφάκτου

69) Δεῆσις του δούλου <τοῦ Θεοῦ> | Παχωμου | ετους ΖΡΚ (=μ. X. 1612).

(1) Περὶ τῶν τοιούτων ἔρα Ζηδίου Ἐπιγραφαὶ χριστιανικῶν χρόνων τῆς Ἑλλάδος ἐν Βυζαντίδος τόμου Α' σελ. 132.

(2) Συνεπληρώσαμεν οὕτω τὸν χρόνον ἐπειδὴ ἡ ζωγραφικὴ τῆς εἰκόνης εἶναι ἢ αὐτὴ πρὸς τὴν τῆς Θεοτόκου (ἐπιγραφή 69).

Ἐπί τῆς ἐξ ἀργύρου χειρὸς τῆς εἰκόνας ταύτης τῆς Θεοτόκου

70) Δημος του Νικόλα ἀπο χο|ριον Θολον 1752

Ἐν τῇ στοᾶ (νοτία) ἐπὶ τῆς ὑπὲρ τὴν θύραν τῆς εἰσόδου εἰκό-
νος τοῦ ἐντεθρονισμένου Χριστοῦ ἔχοντος δεξιὰ τὴν Θεοτόκον
καὶ ἀριστερὰ τὸν Ἅγιον Ἰωάννην ὀρθοῦς πρὸ αὐτοῦ ἐν δεομέ-
νων σχήματι·

71) Δεησεις   του δουλου
του Θεου   Αλεξι

Ἐν τῇ παρεκκλησίῳ «Τὸ Γενέθλιον τοῦ Προδρόμου» ἐπὶ τῶν
ἐν τῇ δρυφάκτῳ εἰκόνων τῆς Θεοτόκου, τοῦ Παντοκράτορος καὶ
τῆς Γενέσεως τοῦ Ἰωάννου ἢ αὐτῆ καὶ ἐν ταῖς τρισὶν ἐπιγραφῇ·

72) + Δέησις τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ Σάνδριου, Μίτα, Βάσιου,
ετος 1776. Ἰωάννου.

Ἐν τῇ παρεκκλησίῳ τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος ὑπὲρ τὴν θύραν
τῆς εἰσόδου (ἔσωθεν· χρώματι)

73) + Ἐστορηθῆ ὁ θεὸς καὶ πανσεπτος ναὸς του ἁγίου καὶ
θαυματουργοῦ Σπυριδιωνος καὶ Ἰωαννου τοῦ κτήτορος δι' ἐξό-
δου παντὸς των τιμωτατων κυρ Χατζι Δημητριου. | Νικολάου.
Δημητριου. Μανδῆλ. Νικολαου Ρατου. Ἀλεξίου καὶ Μαθροδί.
ἡγουμενεύοντος Κυ | Ἰωάσαφ ἱερομοναχου. καὶ σκευοφύλακος.
ἐπὶ ἔτους 1761 ὀκτωμβριου 20.

Αὐτόθι ἐπὶ τῆς εἰκόνας τοῦ Παντοκράτορος

74) + Δέησις τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ Χριστοφόρου ἱερομονάχου
Σερραίου καὶ πρωτοσυγγέλου τοῦ πανιερωτάτου | ἁγίου Σερρών
κὺρ Ἰωανικίου | 1761.

Αὐτόθι ἐπὶ εἰκόνας τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος

75) Δεησις τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ Γιανο 1768

Αὐτόθι ἐπὶ τοῦ τοίχου (χρώματι)

76)	IC	XC
	NI	KA
	T	K
	Π	Γ

ὄν τὰ κατωτέρω δηλοῦσι **Τ**όπος **Κ**ρανίου **Π**αράδεισος **Γ**έγονεν.

Ἐπὶ ποιμαντορικῆς βάρβδου ἐν τῷ θησαυροφυλακείῳ

77) Ἡ παροῦσα βακτηρία ἐγένετο παρὰ τοῦ εὐγενεστάτου ἄρχοντος κιν Ασάν καὶ ἐπροσηλωθη εἰς τὸν τήμιον $\Gamma\overset{\Delta}{\Pi}$ (=Πρόδρομον) ἔτους ΖΡΚΔ (=μ. X. 1616).

Ἐν τῇ αὐτῇ τῆς μονῆς ἐπὶ πλακῶς ἐντετειχισμένης ἐπὶ τῶν πρὸς βορρᾶν οἰκημάτων

78) + Ἔργον συνδρομῆ καὶ παντός ἐξοδου Σερρῶν Ἀρσενίου τοῦ πανιερωτάτου ἐν ἔτει δε Ζ ἐξηχοστοῦ τε τριτου (=μ. X. 1555).

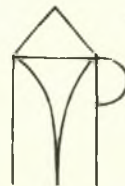
Ἐπὶ τῆς μαρμαρίνης κρήνης ἐν τῇ αὐτῇ (πρὸς Β ἔκτυπα)

79) (+) Αὐτὴ ἡ πηγή | ἀνακαινισθῆ | δι' ἐξόδου Ἰωαννοῦ Ἀλεξάνδρου ἐκ Σερρῶν ἔτει ΑΨ[Ζ]ΞΗ
(βλ. πανομοιότυπον ἐπιγραφῆς ἐν σελίδι 179)

Ἐπὶ μαρμαρίνης κρήνης πρὸ τῆς πρὸς Β στοᾶς (ἔκτυπα)

80) :+ Ἐστοντας σκευοφύλαξ Μακάριος ἱερομόναχος

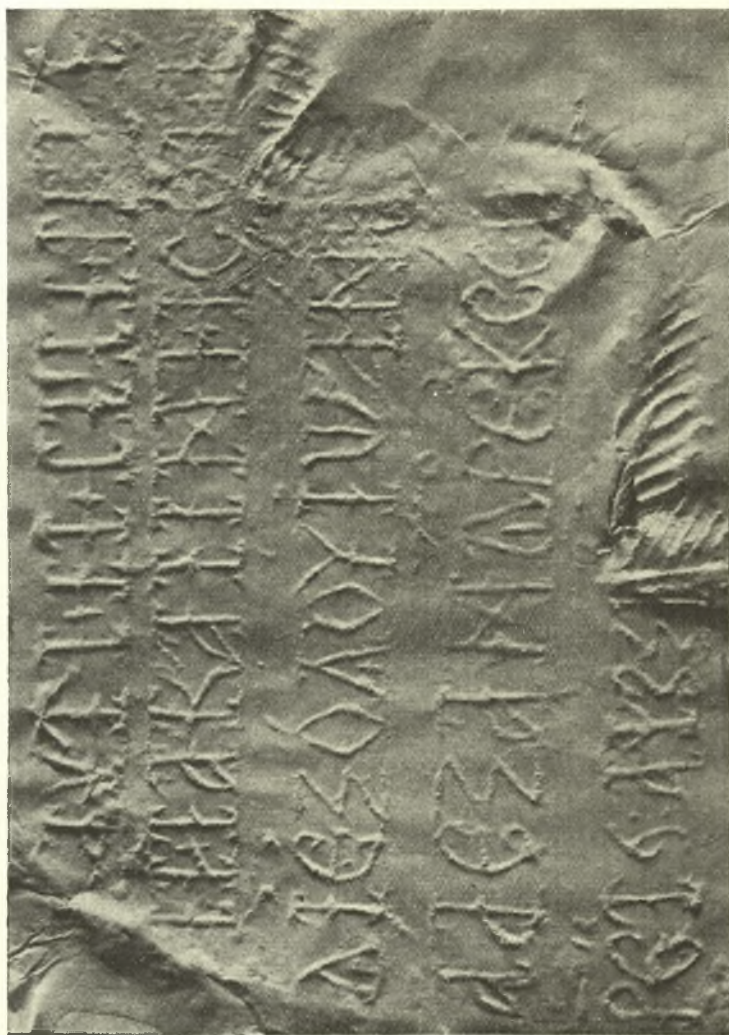
+ παροῦσα σκαφ :
συνδρομῆ καὶ παντός
ἐξόδου τοῦ ὀσιωτάτου
ἐν μοναχοῖς χα

+ ἡγουμενεῦσ
τος κυροῦ : Ἰωαν-
ναφ ἱερομονά
χου : 1754 :

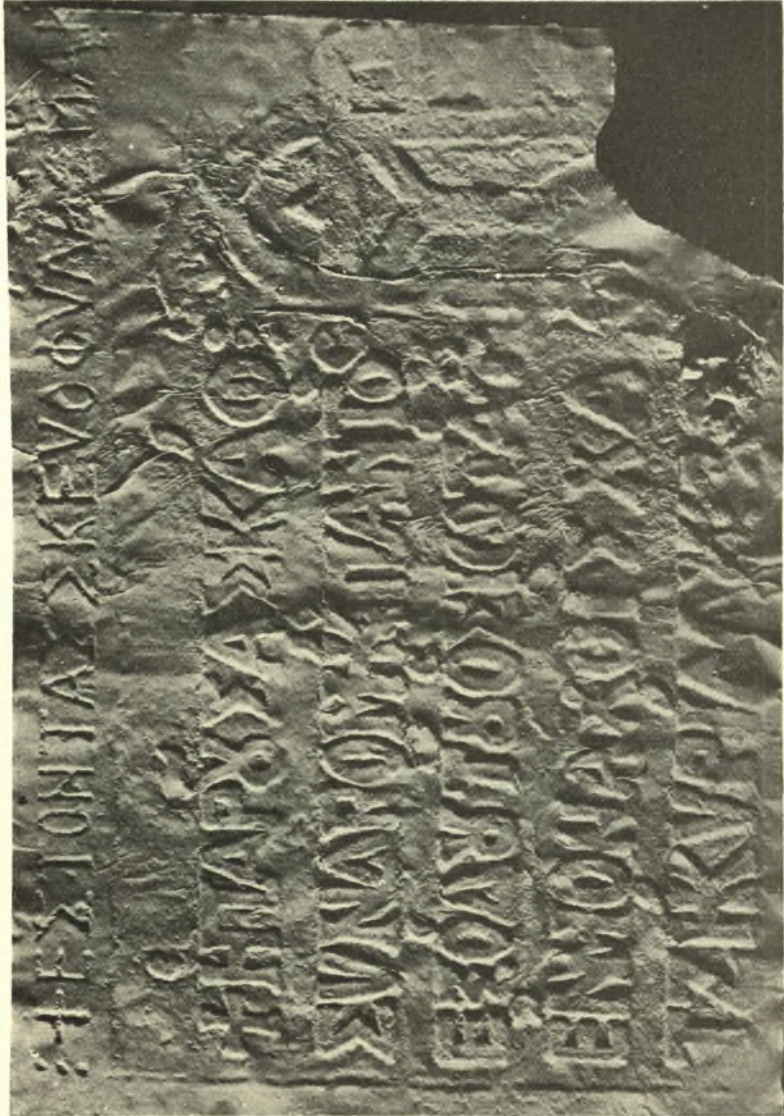
τῆς Κυρίλλου : ΖCΞΒ

(βλ. πανομοιότυπον ἐπιγραφῆς ἐν σελ. 180)

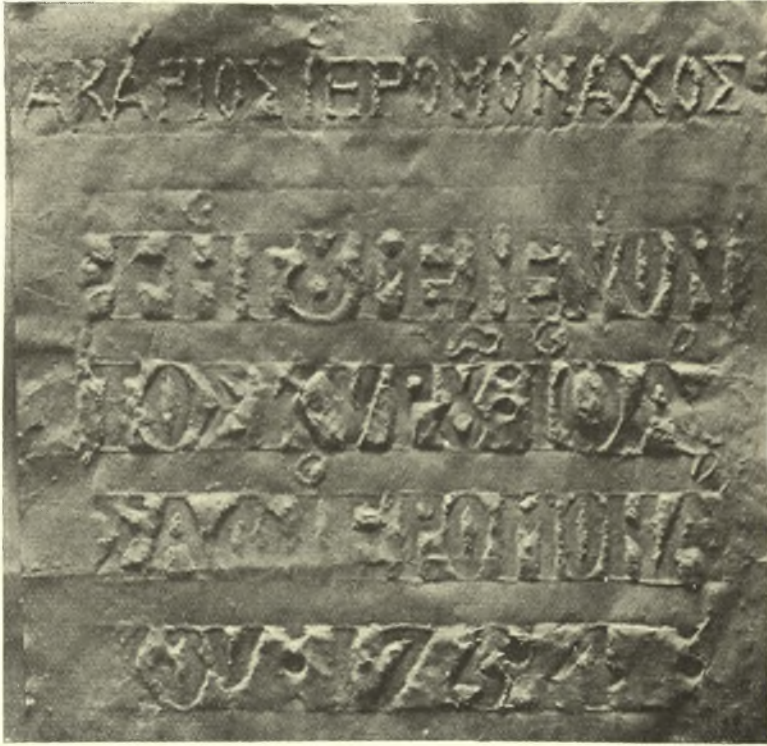

Ἐπὶ τοῦ τοίχου ἐν τῇ αὐλῇ (γράμματα ἔκτυπα)

81) ΖΡΝ + ἐξοδου παντός κυροῦ
Γρηγορίου ιερομοναχου . κέ
γγουμενευωντος (μ. Χ. 1642)

Ἐπιγραφή 80 τμήμα Α'

Ἐπιγραφῆς 80 τμήμα Β

Ἐπιγραφὴ 81

Ἐπί μαρμαρίνης κρήνης κατὰ τὴν ἀριστερὰ γωνίαν τοῦ προστύου· (ἔκτυπα· βλ. πανομοιότυπον ἐπιγραφῆς ἐν σελ. 183)

82)

1763 : Μαιου

Οὐ'κ Ἰακῶδ ἐγὼ πηγῇ τοῦ θεοῦ δὲ Προδρομοῦ : καλλιόνά
[πη ἀληθῶς τό. . . . . τοῦτου κόσμου

Τίς δε ο καλλωπίσας με καὶ καλῶς ωραΐσας : Μαρκος υπηρχε
[τονυμα ὁ μοι κα(ι) δαπανήσας.

κάτωθεν δὲ ἐκατέρωθεν τοῦ σταυροῦ

I C	X C
N I	K A

Ἐξῶ τῆς μονῆς ἐπὶ τοῦ ὑδραγωγοῦ τοῦ μύλωνος

83) Οὗτος ὁ ὑδραγωγὸς | ἐκ τῆς πηγῆς αὐτοῦ | μέχρις ἐντὸς
τοῦ μοναστηρίου ἐγένετο πάσῃ | δαπανῇ τοῦ εὐγενεστάτου
καὶ ἐπιτρόπου περικλεοῦς τοῦ ἱεροῦ μοναστηρίου κυροῦ Χα-
τζῆ Πέτρου | Σπανδωνῆ βασιματζῆ | 1755

Καὶ ταῦτα μὲν εἶναι τὰναφερόμενα εἰς τὰρχιτεκτονικά, τὰ το-
ρευτικά καὶ ζωγραφικὰ ἔργα τῆς τέχνης ἐν τῇ μονῇ. Παρὰ τὰ
ἐπιγραφικὰ δὲ μνημεῖα ἔχομεν ὡσαύτως ἀξία προσοχῆς ἐν τῇ
μονῇ, ἂν μὴ πολυτιμότερα, τὰ ἐν τῷ ἄνω ὀρόφῳ τοῦ κἀστρου
ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ ἀποκειμένα χειρόγραφα. Περὶ τούτων καὶ ὁ
ἱερολογιώτατος προηγούμενος κύριος Χριστοφόρος πολλὰ ἀνα-
φέρει ἐν τῷ Προσκυνηταρίῳ (1) καὶ ὁ Παπαγεωργίου ἐν τῇ περὶ
Σερρών κλπ. πραγματείᾳ αὐτοῦ (2), ἡμεῖς δὲ βραχύτατον χρό-
νον διατρέψαντες αὐτόθι δὲν ἠξυνήθημεν εἰ μὴ νὰ σημειώσωμεν
ἀναγραφὴν τινα τῶν κεφαλαίων μόνον ἱστορίας βωμαϊκῆς, βυζαν-
τικῆς καὶ τουρκικῆς μέχρι Σελίμ τοῦ Β', τάξιν μητροπολιτῶν
γενομένων ἐπὶ Λέοντος τοῦ σοφοῦ καὶ Ἀνδρονίκου τοῦ γέροντος
καὶ εἰδήσεις ἱστορικὰς ἀγνώστους συμπληρούσας ἢ ἀναιρούσας
ἄλλας ἀναγεγραμμένας ἐν τοῖς Χρονογράφοις καὶ τῷ Βραχεῖ
Χρονικῷ. Ταῦτα δὲ μετὰ τῶν ἐκ τῆς βιβλιοθήκης τῆς μονῆς
Κορσσυφηνέισης θέλομεν δημοσιεύσῃ ἐν τέλει τῆς ἐκθέσεως ταύτης.

(1) Σελ. 3, 75 καὶ 84.

(2) Byz. Zeit. III ἐνθ' ἀνωτέρω.

ΜΟΝΗ ΚΟΣΣΥΦΗΝΕΙΣΗΣ

Καταλιπόντες τὴν φιλόξενον μονὴν τοῦ Τιμίου Προδρόμου κατήλθομεν εἰς Σέρρας, ἐντεῦθεν δὲ δι' Ἀγγίστας καὶ Βιτάστας ἀνήλθομεν εἰς τὴν ἱεράν μονὴν τῆς Ἀχειροποιήτου, τῆς ἐπιλεγόμενης Κοσσυφηνεΐσης (1).

Ἡ ἔκθεσις αὕτη δὲν παρέχει χῶρον εἰς περιγραφὴν τῶν θαυμασίων τοπείων τῶν περιστεφόντων τὴν μονήν, ὧν πολλὰ κατὰ τὴν ἀνοδὸν ἐκ δυσμῶν, ἔξω τῆς μονῆς πρὸς νότον ἢ Ἀμπελιὰ καὶ πρὸς ἀνατολὰς ἢ Βίγλα, ὁ ὑπὸ μεσαιωνικοῦ τειχίσματος περιβαλλόμενος κατάφυτος ὠσαύτως λόφος. Εἰσερχόμεθα λοιπὸν εἰς τὴν μονήν, διπλὴν δὲ διαβαίνοντες αὐτὴν ἐρχόμεθα πρὸ τοῦ ναοῦ, νέου ἰδρύματος κτισθέντος οὐ πρὸ πολλῶν δεκαετηρίδων ἀντὶ τοῦ φθαρέντος πολλαχῶς παλαιότερου. Δὲν ἔχομεν λοιπὸν ἀλλ' ἢ περὶ τῶν εἰς τὴν ἄλλην τέχνην καὶ τῶν εἰς τὰ χριστιανικὰ μνημεῖα ἀναφερομένων ν' ἀσχοληθῶμεν. Καὶ εἶναι ἱκανὰ ταῦτα.

Οὕτως ἐν τῷ γὰρ ἔχομεν τὸ δρύφακτον (τέμπλεον) ἐκ τῶν καλλίστων εἰς τορέυτικὴν τοιούτων (2), μάλιστα τὰ ὑπὲρ τὴν Ὁραϊάν Πύλῃν, ὅπως κάλλιστος εἶναι καὶ ὁ θρόνος ὁ μητροπολιτικὸς (Εἰκ. 8). Δι' ὁστρέων δὲ κομψῶς κεκοσμημένα ἔχομεν ἀναλόγια τρία, ὧν ἐπὶ τοῦ πρώτου ἢ ἐπιγραφῇ

84) Ἀφιέρωμα τοῦ | Χανζῆ παπα | Ἀννανία | 1806

ἐπὶ τοῦ δευτέρου

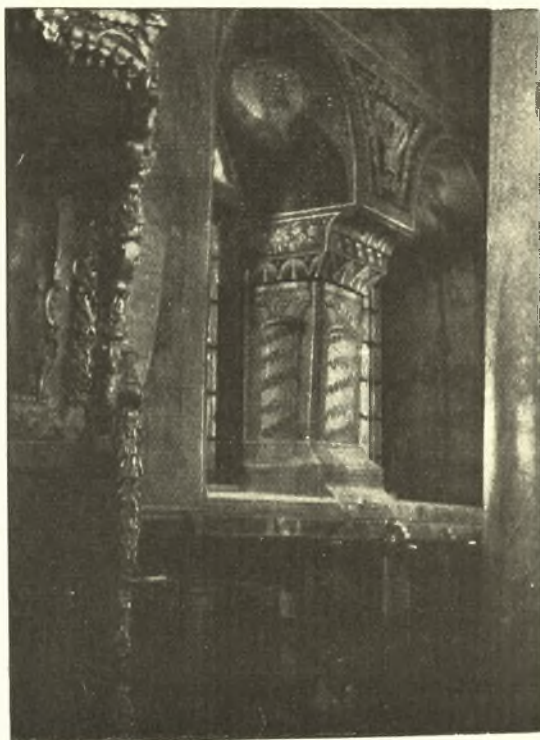
85) Αφιερωμα του | Χανζῆ παπα | Αννανια | 1806

καὶ ἐπὶ τοῦ τρίτου ἀποκειμένου ἐν τῷ ἱερῷ ἀδύτῳ

86) Κονστα|τινος κα|θιγουμε|:νος : | 1813 ἀγούστου | Κ

(1) Ἀχειροποιήσιος καλεῖται διὰ τὴν εἰκόνα, περὶ ἧς λέγουσιν ὅτι δὲν ἐποίηθη ὑπὸ χειρὸς ἀνθρωπίνης, Κοσσυφηνεῖσα δὲ διότι κόσσυφος ἔφηγεν αὐτὴν κειμένην παρὰ τὸ Ἀγίασμα. Καλεῖται δ' ὁσαύτως Εἰκοσιφοίνισσα, Κοσιφοίνισσα, Κοσφήνισσα, Κόνιτσα καὶ ἄλλως κατὰ παραφθορὰν τοῦ ὀνόματος.

(2) Τοιαῦτα τῆς ἐν Ἀδριανουπόλει Ἁγίας Παρασκευῆς, τοῦ ἐν Μονεμβασίῃ Ἐλκομένου, τῆς μονῆς Ἐλώνης (Κυνουρία), τοῦ ἐν Ζακύνθῳ ναοῦ τῆς Φανερωμένης.

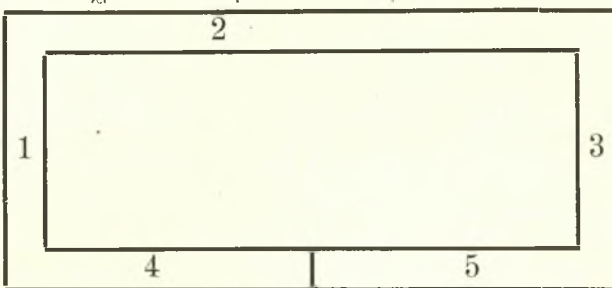
Εικ. 8.

Ἐπὶ κεντητοῦ ἐπιταφίου τέχνης καλῆς (κεφαλαίως)

87)

2 Τὸ ἄχραντον σου σῶμα σινδόνι καθαρά ειλησας καὶ αρωμασι

1 ο εὐσχημῶν ἰωσήφ ἀπο τοῦ [ἐβραίου καθεύων]

3 ἐν μνηματι κ(α)τανοα κηδεύ-
σας ἀπέθετο

4

Τα σα ἐκ Φ (= τῶν) σου προσφερω Κ(ύριε) καὶ μνήσθητι τῷ ἀναξίῳ δούλῳ σου Χαράλαμῳ προηγουμένῳ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως

5 ο θεῖος οὗτος ἐπιτάφιος ἐγειροπῆθη παρ' ἐμοὶ Θεοκλήτῳ ἱερομονάχῳ καὶ πρωτοσυγγέλλῳ. ἐν ἔτι : 1819 : ἐν μηνί Ὀκτωβρίῳ

Καλή δὲ καὶ ἡ ἀργυρᾶ βάρδος τοῦ καθηγουμένου, ἐφ' ἧς ἡ ἐπιγραφὴ

88) Διὰ συνδρομῆς Δανιὴλ πρ(ωτοσυγκελλου) | Κοσν(ι)σ(ης) κ(αί)
προνουμένου 1767

Πολυτιμώτατα δὲ κειμήλια φυλάσσονται ἐν τῷ σκευοφυλακείῳ τῆς μονῆς, ὧν πολλὰ θαυμάσια εἰς ποικιλικὴν καὶ τορευτικὴν. Οὕτως ἀνάκειται θαυμαστῆς χρυσοχοικῆς τέχνης (σορματερῆς) σταυρὸς ἀργυροῦς περιβάλλων σταυρὸν ξύλινον ἐξαιτίας μικρο-γλυφίας, οὗτινος ἐπὶ τῆς ἀργυρᾶς βάσεως ἡ ἐπιγραφὴ

89) ΠΡ(Ο)Η Γ(Ο)ΥΜΕΝΟΣ Χ(ΑΤΖ)Η ΑΝΑΝΗΑΣ ΚΟΣΦΙΝΗΣ ΖΗΣ
<1806>

Αὐτόθι ταπεινότερας ἐργασίας σταυροὶ δύο μετάλλιοι, ὧν ἐπὶ τοῦ μὲν ἡ ἐπιγραφὴ

90) Αδερκου | ἱ(ε)ρ(ο)μ(ο)ν(α)χου της | μ(ο)ν(ης) Κοσφινιτζης
ἐπὶ δὲ τοῦ ἑτέρου

91) γηγουμενουτος Δανιὴλ ἱερομοναχου 1765 (ὄρα περὶ τοῦ Δανιὴλ τούτου καὶ ἐπιγραφὴν 88)

Αὐτόθι ἱκανῶς καλῆς τέχνης ἀργυροῦν κουδούκλιον, ἐφ' οὗ ἡ ἐπιγραφὴ

92) Κ(Α)Θ(Η)Γ(Ο)ΥΜΕΝΟΣ Χ(ΑΤΖ)Η ΑΝ(ΑΝΙΑΣ)
ΚΟΣΦΗ ΝΗΣ ΖΗΣ 1816

Αὐτόθι λεπτοτάτης ἐργασίας ἀργυροῦν κιβώτιον ἁγίου λειψάνου μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς κατὰ τὰ πλάγια μὲν

93) Εκοσμιθη τὸ παρὸν κηρο|τινον της αγιας κε ιερας καρας | του εν αγιης πατρος υμων κε αρχι|επισκοπου Διονυσιου τοῦ ἐκ της | Κωνσταντινουπολεως | υς την υεραν κε σεδασμηγαν μο(ν)ηγ τις πανυπερευλογημενης δεσπηνης υμιον Θεο|τωκου κε αυπαρ-θενου Μαριας | τις επονομαζομενης Κοσνη|Ζας δια σιγδρομης του πα|νωσηοτατου αγιου προιγουμενου | κηριου κηρ: σοφρο-

νουου δυ|α χηρος εμου δουλου θεου Γε|ωργηου χρυσοχώου έκο-
μης Αινοτωπη εν ετι 1788 | Γιοργι Μιχαλι Πισκα

έν δέ τῇ βάσει

Νεοκ(υ)δοτιον | 1788

Ἐπί ἐτέρου δέ ἀργυροῦ κιβωτίου ἔχουσιν ἀναγραφῆ ὑπὸ τοῦ
τότε ἐν τοῖς ἀδελφοῖς τῆς μονῆς καταλεγομένου φιλοκάλου
προσκυνητοῦ Ἀνανίου (ἄρα περὶ αὐτοῦ ἐπιγραφᾶς 84, 85, 89,
92) τάδε

94) + Η παροῦσα κἀρα υπαρχει του αγιου κα ιαματικου
αναργυρου Κοσμα των ἐν Ρώμῃ μαρτυρησαντων ἀνακεισθη
δε δια επιστασιαν κε συνδρομην του πανοσιστατου εν ιερομοναχῳ
Χ(ατζῆ) κυρ Ανανιου Κοσφημιτζοτου, εν ετηγσι (1). ΑΩΕ

Καὶ τρίτη δὲ φυλάσσεται αὐτόθι θήκη λειψάνων τῶν ἁγίων
Χαραλάμπους καὶ Χρυσοστόμου, ἐφ' ἧς ἔχουσι χαραχθῆ

95) Γεγονεν του παρον διὰ εξοδου του
πανοσιστατου σεραφ(η)μ ηερομοναχου
1821 Μαρτιου 25

Αὐτόθι ἀργυρᾶ μετὰ τορευμάτων φιάλη τοῦ ἁγιασμοῦ, ἐφ' ἧς
ἦ ἐπιγραφῆ

96) + Δεισης τον δουλον του Θεου Δημητριου Θεοδορου
Μαρινη Δημκο Διμο Θεωδορου χοριο Βροντου αφηροθι
εις μοναστιριον τις Παναγιας Κοσφυν(τζας)

καὶ ἐν τῇ βάσει κύκλω

+ δηα χηρος του δουλος Χρηστου (2) αθανασηου του δημητρηου
χοριο Αινοτοπι 1179

Αὐτόθι ὁμοία φιάλη τοῦ ἁγιασμοῦ ἐκ πορσελάνης φερούσης
καλὰ ζωγραφικὰ κοσμήματα, ἧς ἐπὶ τοῦ ἀργυροῦ δοχείου ἦ ἐπι-
γραφῆ

(1) Ἀναγνωστέον· ἐν ἐτει ἡ ἔτεσι, οὐγὶ Ἐνετίησι.

(2) Ἀνάγν. τοῦ δούλου τοῦ Χριστοῦ.

97) Πόνημα τοῦ πανοσηωτάτου κε καθηγουμενου της Ψεράς μονης
Κοσφηνήσζης κηριου Κονσταντηου <ΑΩΙΓ (1)>

Ὅμοία δὲ φιάλη ἐκ πορσελάνης καλλίστου ζωγραφικοῦ κό-
σμου ἀνάκειται ἐν τῷ σκευοφυλακείῳ, ἣς ἐν τῇ βάσει τοῦ ἀργυ-
ροῦ δοχείου

98) + Ἡ παροῦσα φυάλη ὑπάρχει της σεβασμιας μονης τῆς
Κοσιφοινισης ητης ἔγεινεν εἰς τους 1819

Αὐτόθι καὶ ἀργυροῦς δίσκος τῆς ἀρτοκλασίας, ἐφ' οὗ ἡ ἐπι-
γραφὴ

99) + Τῆς ιερας σταυροπηγιακῆς μονης εικοσι
φοινισσης : καθηγουμενος Ακακιος 1827

Ἐν τῷ σκευοφυλακείῳ ὡσαύτως τηροῦνται ἐξόχου ποικιλτι-
κῆς ἄμφια ἱερά, ἐν οἷς κάλλιστον πάντων θαυμασίας τέχνης εἰς
ποικίλιματα ὠμοφόριον, οὔτινος καθ' ἐκάτερον τῶν ἄκρων ἐχου-
σιν ἀναγραφῆ

100) + Τὸ παρὸν ὠμοφοριον ὑπάρχει τοῦ
πανιερωτατου Μ(η)Τροπολίτου Παλαιων Πατρῶν ὑπερ
τίμου καὶ ἐξάρχου πάσης Ἀχαΐας κυροῦ Θεοφάνους
Διὰ χειρὸς Νεοφυτου ιερ(ομον)αχ(ου) ετους αχιη ρα'

ὡσαύτως ἐπιτραχίλιον φέρον τὴν ἐπιγραφὴν

101) Ἰωσήφ ΙΕΡ(ο)Μ(όνά)χ(ου) εἰκοσιφοινισσης
καὶ C(ε)ΡΡ(αιδου) ΑΩΚΘ

Καὶ ἐπιγονάτια δὲ καλῆς ἐργασίας ἀνάκεινται αὐτόθι τρία, ὧν
ἐπὶ τοῦ πρώτου εἰκονίζεται ἡ Θεοτόκος ἐν μέσῳ τῶν ἀγγέλων,
μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς περὶ τοὺς ἀγγέλους μὲν

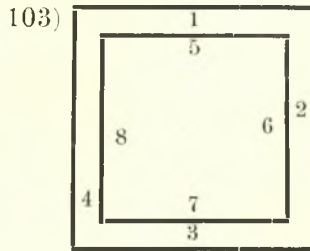
102) + Τὸ παρὸν ἐπιγονάτιον καὶ ἐν ἐπιτραχίλιον ἀφιερῶσεν
ὁ Μ(ητ)Ροπολίτης Νικομιδιᾶς Νεοφυτος ἐν τῷ μοναστηρί(ῳ)
τις αχιρ<ο>πιη

(1) Περὶ Κωνσταντίου ὄρα ἐπιγραφὴν 86.

περί δὲ τὴν Θεοτόκον

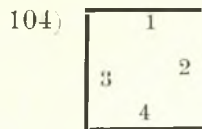
του Λ (=διὰ) το μιμοσειον τον γονεον αυτου ως δηλαμβανει ο κοδιξ

Ἐπὶ τοῦ δευτέρου εἰκονίζεται ἡ Ἀνάστασις, ἐπ' αὐτοῦ δὲ διὰ ποικιλικῆς ὡσαύτως ἔχουσι γραφῆ

- 1) † Περίζωται τὴν ρομφαίαν σου ἐπὶ τὸν μηρόν σου
- 2) δυνατε τη ὠραιστητι σου και τω καλλει σου Κ(ύρι)ε ἐν
- 3) τεινε καὶ κατευοδοῦ καὶ βασιλευε ἔνεκεν ἀλγι
- 4) θειας καὶ πραστητος καὶ δικαιοσύνης. Νοεμβρίου Κ
- 5) † Τω παρων ἡπογονατηρον υπαρχη του
- 6) Μωναστηριου της Κοσνίτζας και επι
- 7) υσε αυτη κυρα Αργυρη απο τον κο
- 8) σταντηνουπολην δια ψυχικην σοτηριας

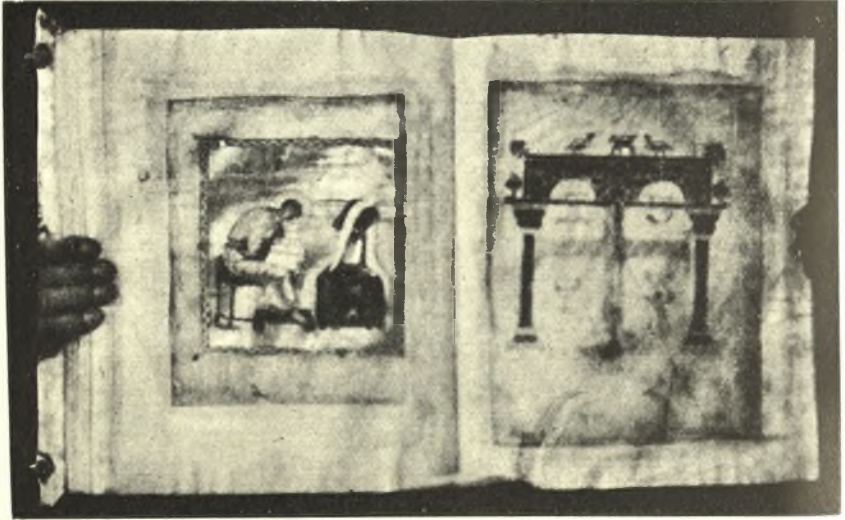
ἐπὶ τοῦ τρίτου δὲ φέρεται καλῶς εἰργασμένος ὁ δικέφαλος ἀετός, ἀναγράφονται δὲ καὶ οἱ ἀφιερῶσαντες διὰ τῶνδε

- 1) Σουλτανας και τον γονεον
- 2) Μανολη
- 3) Μπαλασι και τον τεκνον
- 4) 1806

Ἀνάκεινται δ' ἐν τῷ σκευοφυλακείῳ καὶ εὐαγγέλια ἀξίας με-

ρίστης χειρόγραφα πολυτιμότετα διὰ τὴν ἐξαισίαν γραφῆν, διὰ τὰ ἐγχρωμα κεφαλαία γράμματα, διὰ τὰς καλλιτεχνικὰς εἰκόνας τῶν εὐαγγελιστῶν (Εἰκ. 9) καὶ διὰ τὰ ἐπὶ τοῦ σταχίωματος ὑπερ-

Εἰκ. 9.

χου τέχνης καὶ κάλλους ἔγκαιστα. Τούτων δὲ τὸ σημαντικώτατον ἴσως ἐγράφη αὐτῇ χειρὶ ὑπὸ Ἰωάννου τοῦ Καντακουζηνοῦ, ὅστις γενόμενος μοναχὸς καὶ μετονομασθεὶς Ἰωάσαφ μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ τῇ 1383 ἠσχολεῖτο μὲν καὶ εἰς τὴν συγγραφὴν τῆς ἑαυτοῦ ἱστορίας, ἀλλὰ καὶ ὡς καλλιγράφος κατεγίνετο, ὡς γνωστόν, εἰς τὴν ἀντιγραφὴν ἱερῶν κειμένων. Ἡ γνώμη ἡμῶν στηρίζεται εἰς τὸ ὄνομα Ἰωάσαφ, ὅπερ φέρει ὁ ἀντιγραφεὺς τοῦ Εὐαγγελίου τούτου, καὶ εἰς τὸν χρόνον τῆς ἀντιγραφῆς 1378, γενομένης πέντε ἔτη πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ Καντακουζηνοῦ, ὡς δηλοῦσι τὰ ἐπὶ τῇ πέρατι τῆς ἀντιγραφῆς σημειωθέντα

Ἐτελειώθη, ἐν ἔτει
 ϚωπϚ (=μ. χ. 1378)
 Μηνι Ἰουνιω εἴς·
 Ν Δ

Θ(εο)ῦ τὸ δῶρον: Κ/
ἰωασαφ πόνος +

Θέλει δὲ ἀποδειχθῆ τὸ ἀκριβὲς τῆς εἰκασίας ἡμῶν ἐξ ἀντιπαραβολῆς τῆς γραφῆς τοῦ εὐαγγελίου τῆς Κοσσυφηλείης πρὸς τὰ σφριζόμενα κείμενα τοῦ Καντακουζηνοῦ, ὧν εὐαγγέλιόν τι ἐν τῇ Ἐθνικῇ Βιβλιοθήκῃ γραφὲν ὑπὸ τοῦ Καντακουζηνοῦ τούτου κατὰ τὴν γνώμην τοῦ ἀειμνήστου σοφωτάτου περὶ τὴν παλαιογραφίαν Ἰωάννου τοῦ Σακελλίωνος. Τότε δὲ θὰ προσθέσωμεν εἰς τὰ χειρόγραφα τοῦ Καντακουζηνοῦ καὶ τὸ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου ἀποκείμενον εἰλυτὸν τὸ περιέχον μὲν λειτουργίαν τοῦ Χρυσοστόμου φέρουσιν ἐν τέλει τάδε

Θ(εο)ῦ τὸ δῶρον καὶ ἰωασαφ πόνος
μηγὶ φευρουαριω ΚΗ
του ,ΣΩΠ ἔτους (= μ. Χ. 1372)

ὁμοίωτατον δὲ κατὰ τὸν τύπον τῆς γραφῆς τῶν τελευταίων τούτων (καθ' ὅσον ἔχω ἀντίγραφον αὐτῶν ἀκριβὲς) πρὸς τὰ τοῦ Εὐαγγελίου τῆς Κοσσυφηλείης.

Ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ ὡσαύτως ἀπόκεινται τὰ χαλκᾶ καλύμματα εὐαγγελίου μετὰ λόγου ἀξίων τορευμάτων, ὧν τὸ μὲν εἰκονίζει τὴν Σταύρωσιν (Εἰκ. 10), ἐν ἣ εἰκονίζονται ἐν καλλίστῃ ἐργασίᾳ ἑκατέρωθεν τοῦ Ἐσταυρωμένου ἡ Θεοτόκος καὶ ὁ ἅγιος Ἰωάννης, κατὰ τὸ πλαίσιον δὲ ἄνωθεν μὲν πάλιν ὁ Χριστὸς εὐλογῶν ἔχων ἔνθεν καὶ ἔνθεν τὴν Θεομήτορα καὶ τὸν ἅγιον Ἰωάννην, κατὰ τὰς πλευράς δὲ καὶ κάτωθεν τοὺς δώδεκ' Ἀποστόλους, τὸ δὲ τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Σωτῆρος (Εἰκ. 11) ἐν καλλίστῃ ὡσαύτως ἐργασίᾳ καὶ συνθέσει, ἔνθα εἰκονίζεται ὁ Ἀνιστάμενος ἐκ νεκρῶν, οὗτινος ἄνωθεν μὲν ΙC ΧC, ἑκατέρωθεν δὲ τοῦ ἀκτινοδόλου φωτιστεφάνου

105) ΗΑΝΑC ΤΑCΗC

ἔχων ἔνθεν καὶ ἔνθεν τὴν Θεοτόκον καὶ τὸν Ἰωάννην γονυπετεῖς
καὶ ὀπίσω αὐτῶν ὑπὲρ τὴν Θεομήτορα μὲν δύο βασιλεῖς, ὑπὲρ

Εἰκ. 10. Κάλυμμα Εὐαγγελίου χαλκοῦν.

τὸν Ἰωάννην δὲ τὸν Ἰωσήφ, Μαρίαν τοῦ Κλωπᾶ καὶ Μαρίαν τὴν
Μαγδαληνίην. Ὑπὲρ αὐτοὺς δὲ εἰκονίζονται ἔντεῦθεν καὶ ἐκεῖθεν

δηλοῦντά·

Ὁ προφήτης Σοφονίας
ὁ προφήτης Ἡσαΐας

καὶ ὑπεράνω ἐν μέσῳ τεσσάρων ἐκατέρωθεν ἀγγέλων ἀδόντων

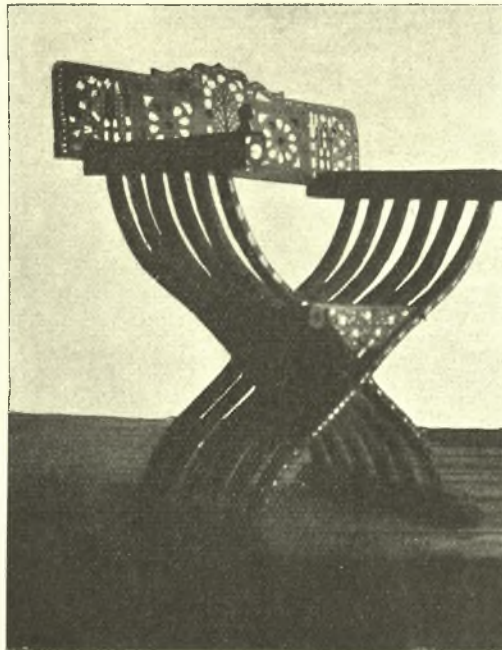
Ἅγιος Ἅγιος Ἅγιος Κύριος   Καθαῶθ

ὁ Ἰησοῦς στέμμα βασιλέως φορῶν καὶ ἐν χειρὶ τὸ ἅγιον ποτήριον ἔχων, οὕτινος ἐκατέρωθεν

107)   Ι C   Χ C
          Η Ν Ε Δ   Δ Η Δ
          Θ Η   Κ V

ἄτινα ἀναγνωστέα· Ἰησοῦς Χριστὸς | Ἡ Νέα Διαθήκη

Πρὸ τοῦ ἐστιατορίου δὲ κείνται δύο τέχνης ἐξαισίας θρόνοι ὧν ὁ μὲν ὀστρεοκόσμητος (εἰκ. 12).

Εἰκ. 12. Θρόνος ὀστρεοκόσμητος.

ὁ δὲ (εἰκ. 13) τορεύματα μόνον φέρει, ὀρθίος οὗτος καὶ ὑψηλὸς

Εἰκ. 13. Θρόνος τορευτός.

Καὶ ἐπιγραφὰς δέ, πλὴν ὅσων ἀνεγράψαμεν ἄνωτέρω, ἔχομεν ἐν τῇ μονῇ. Οὕτως ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἀχειροποιήτου ἐπὶ τῆς εἰκό-
νος τοῦ Χριστοῦ τοῦ δρυφάκτου ἀναγιγνώσκεται αὕτη

108) δέσποτα Χ(ριστ)ε ἐλέησον τὴν ποι|μνὴ σου |
Γερμανοῦ (1) μοναχοῦ

καὶ ἐπὶ τῆς εἰκόνας τῆς Θεοτόκου (αὐτόθι)

109) Παναγία Θεοτόκε | βοήθησον | τοὺς δούλους σου | δήμιο

Ἐπὶ τῶν ἄλλων τῆς ἀυλείου θύρας

(1) Ἀνάγνωθι Γερμανοῦ.

- 110) 1811   1811
   ιγουμενεβοντος Κοστάντιος
 111) ιωανι   1811   Κρουσιδο
                                   +   νικολα
                                   +   πετρε

Ἵπὲρ τὴν θύραν τῆς εἰσόδου εἰς τὴν ἔσω ἀλλήν (χρώματι)

- 112) + Δείσις τῶν δούλων τοῦ Θ(εο)ῦ
           Ἰουανου Τζύρτζι   1775

Ἵπὲρ αὐτὴν χάραγμα τόδε

- 113) εν 1798 I. X(α)τζή παπα δανηηλ 1797
   παπα Κοσμα
   1811 βασιλι

Ἐπὶ τῆς ἐν τῇ ἔσω ἀλλῇ μαρμαρίνης φιάλης δηλοῦσα τὸν
 χρόνον τῆς ἰδρύσεως αὐτῆς

114) 180X (= 1804)

Ἐν τῷ κατὰ τὸν ἄνω ὄροφον παρεκκλησίῳ τοῦ Προδρόμου

115) 1818 + διὰ συνδρομῆς καὶ ἐξόδων τοῦ πανοσιωτατου
 προηγουμεένου κυρίου Χρυσάνθου κοσφοινιτζιώτου | καὶ δεήσεως
 αὐτοῦ πρὸς ὠφέλειαν ψυχῆς αὐτοῦ· ἐν μηνι μαρτιου κς

Αὐτόθι ἐπὶ τῆς εἰκόνας τοῦ Παντοκράτορος

116) ετη αωιη + διὰ συνδρομῆς καὶ ἐξόδων τοῦ πανοσιωτατου
 προηγουμεενου | κυριου Χρυσάνθου κοσφοινιτζιώτου Καὶ δεή-
 σεως αὐτοῦ

Αὐτόθι ἐπὶ ἀναλογίου ὀστρεοκοσμῆτου ἢ δι' ὀστρέων ὠσαύ-
 τως ἐπιγραφῆ

117) + 1742 ἐν μηνι(νι) Μαρτιου εἰς τοὺς Κ νΓουμενευοντος
 Παῖσιος ιερομο ναχος — Μαστορις ιωανου ιε ρεος εκ κοιμς Κλι-
 νοδός

Ἐν τῷ πρὸ τῆς βιβλιοθήκης παρεκκλησίῳ τοῦ Ἁγίου Νικολάου ἐπὶ τῆς εἰκόνης Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου

118) ΔέυειC τὸν δοῦλον' τοῦ θεοῦ
 Αλεξάντρας. Νηκολαου: αωιῶ

Ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἁγ. Ἀναργύρων τοῦ νεκροταφείου ὑπὲρ τὴν θύραν ἔτωθεν

+ Ανιστορήθη ο θεῖος καὶ πάνσεπτος ναὸς τῶν ἁγίων Ἀναργύρων Κωσμά καὶ Δαμιανοῦ διὰ σηνδρο(μῆς) | τοῦ πανιερωτατου μ(ητ)ροπολίτου τῆς ἁγιοτάτης μ(ηητ)ροπόλεως Δραμας κυροῦ ιωακειμ | . . . . (ζωγρα)|φος ἐγράφη ἐν ἔτι τοῦ Χ(ριστο)ῦ
 ΑΧΜ

Ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ ἀνάκειται ἡ ἐπὶ μαρμαρίνης πλακὸς κεχαραγμένης ἐπιγραφῆ ἣδε (βλ. πανομοιότυπον ἐπιγραφῆς ἐν σελ. 198).

119) + Στίχοι εἰς τὸν τάφον τοῦ κυρ Ἀθανασιο(υ)
 ποίημα Θεοφάνους μ(ητ)ρ'οπολίτου Σερρ(ῶν)
 + εὐσεβείης ἱερὸν στόμα, εἶδ' ἀρετῶν θεῖον κρα|μα
 καὶ σοφίης τὸ καλὸν βάρβυτον Ἀθανάσιον:
 Μακεδονία ἐνθάδε χειωνέει πορτητρόφος αἰα:
 καλύπτει μισ'αον ποιμένα. φεῦ Δραμα:
 ε'τους ΖΝϚ (μ. Χ. 1548) ινδ. Ϛ: ~

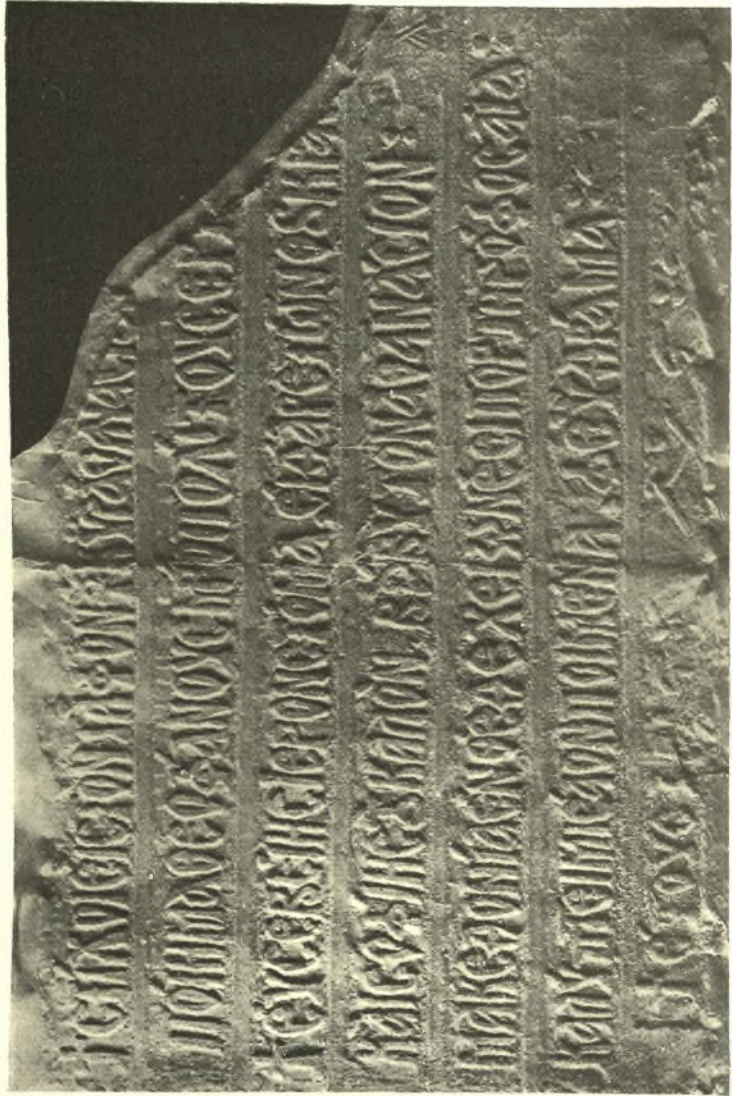
Ἀνάγνωθι δὲ τὸ ποίημα οὕτως:

Εὐσεβείης ἱερὸν στόμα ἠδ' ἀρετῶν θεῖον κράμα
 καὶ σοφίης τὸ καλὸν βάρβυτον (1) Ἀθανάσιον
 Μακεδονία ἐνθάδε **χιονέη** (2) πορτιτρόφος αἰα
 καλύπτει **μισάων** ποιμένα· φεῦ Δράμα (3).

(1) Οὐδετέρου γένους παρὰ μεταγενεστέροις.

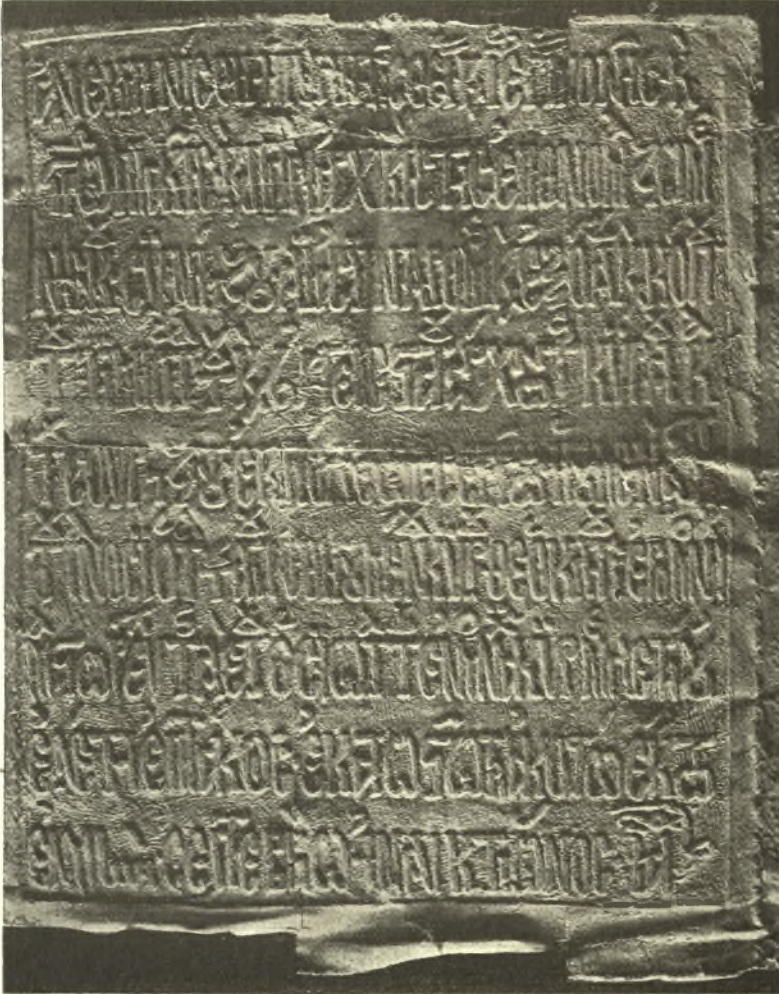
(2) Χιονοσκεπῆς συνήθως.

(3) Ἦτο πιθανὸς ὁ Ἀθανάσιος μητροπολίτης Δράμας.

Αυτόθι ἐπὶ μαρμαρίνης πλακῶς

- 120) Ἀνεκαινίσθη ἡ πύλη τῆς θείας καὶ ἱερᾶς μονῆς καὶ
 Ψ(αυ)ρωπ(ηγ)ῆς καὶ πατριαρχικῆς τῆς ἐπονομαζόμε
 νης Κουσύντζου. διὰ συνδρομῆς καὶ ἐξόδου καὶ κόπου
 του τημιότατου καὶ εὐγενεστατου ἀρχωντος κύρ Δουκα

τοῦ Σουρτζίτου ἐκ πόλεως Σερρῶν ἡγουμενευοντος
 του πανοσ'ότατου αγίου καθηγοῦμένου κυρου Θεόκλητου
 ἱερομοναχου
 μαστωρευοντος δὲ του ὁσ'ώτατου ἐν μοναχοῖς κυρ Μελετίου
 ἐν ἔτη ἐπτάκους ἑκατοστῷ τριάκοστῷ ἔκτω (μ. X. 1628)
 ἐν μηνί Σεπτεμβρίῳ ἰνδικι'ώνος ια

Αὐτόθι ἐπὶ πλακῶς λιθίνης·

121) ἐπὶ πατρ)υαρχου
 Αλ)εξάνδρου
 του πολί του
 Ηγουμεν'εδοντος
 Κυρ Βισαρίου ἱερομοναχου †
 ετος ΖΟΗ (μ. X. 1570)

Ἐν τῷ ἄνω ὀρόφῳ πρὸς δυσμὰς ἐπὶ λιθίνῃς πλακάδῃ·

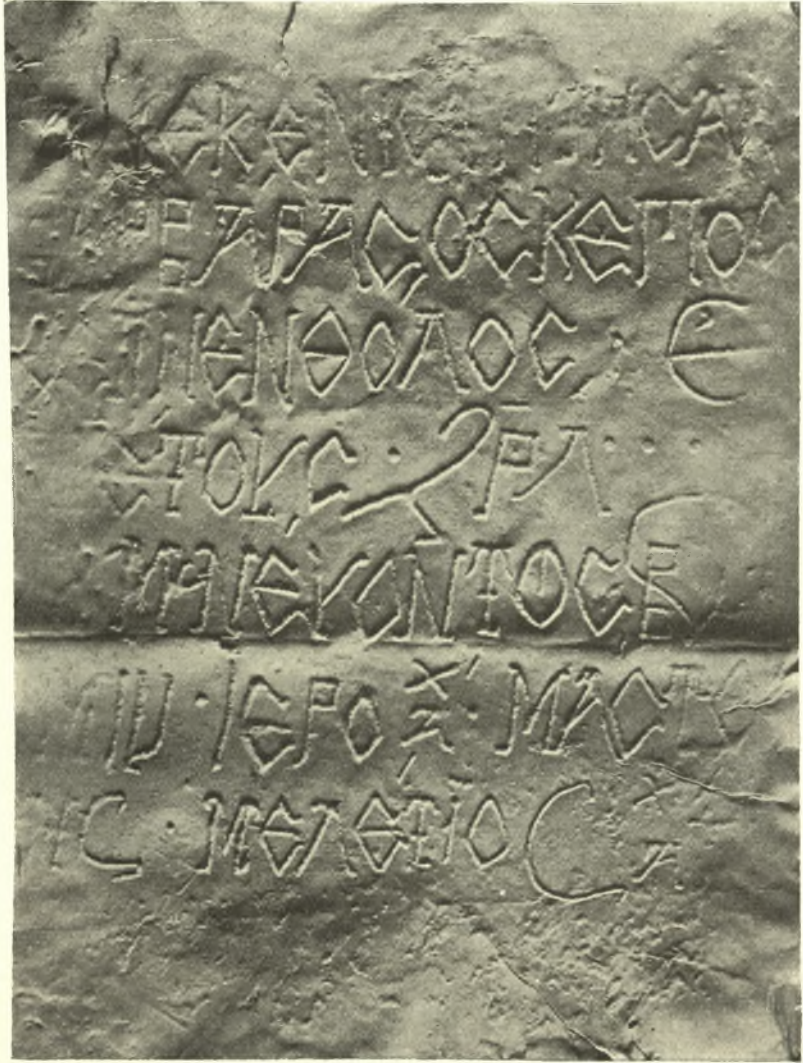

- 122) + Ανακαινισθια
 ν δια σινδρομι(ς)
 και εξοδου του πανι
 ερυτάτου μ(ητ)ροπολ
 υτου Δραμας κυ
 ρου Ιωακημ ~ S
 εν ετει ΖΞΓ ινδ ΙΓ (μ. X. 1555)

Ἐν τῷ τοίχῳ τῆς καταβάσεως εἰς τὸ ἅγιασμα

- 123) . . . Ανεκενίστητησαν
 . . . Ἁγίας Β)αρβάρας ος κε ποσ (. . . .
 τινων θόλος ἐπί

ἔτους ΖΡΛ... (μ.Χ. 1622)—
 ἡγουμένοντος Βεν(α)
 μιν. ἱερομονάχου· μάστο
 ρις. Μελέτιος μοναχός +

Ἡ ἄξια μείζονος τῶν ἐπιγραφικῶν τούτων μνημείων λόγου εἶναι τὰ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς μονῆς ἀποκειμένα χειρόγραφα, περιέχοντα πλὴν ἐκκλησιαστικῶν λόγων σημαντικὰς εἰδήσεις ἀναφερομένας εἰς τὴν ἱστορίαν τὴν ῥωμαϊκὴν, τὴν βυζαντιακὴν, τὴν τῆς τουρκοκρατίας καὶ τὸν ἄλλον τοῦ γένους βίον. Τούτων ἡμεῖς προχεῖρως ἀντεγράψαμέν τινα, ὡς διήγησιν περὶ τῆς διὰ θαύματος σωτηρίας τῆς Πόλεως ἀπὸ τῶν πολιορκησάντων αὐτὴν βαρβάρων (Ἀδάρων) καὶ Περσῶν, διήγησιν περὶ τοῦ «πῶς ἐχώρισαν οἱ Ἑλλατῆροι (Λατῖνοι) ἀπὸ τοῦ Ῥωμαίου» περὶ τῆς ἀποστασίας τοῦ πάπα τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης», ἱστορίαν ἀπὸ κτίσεως κόσμου μέχρι τῆς βασιλείας Μανουὴλ τοῦ Κομνηνοῦ μετ' ἀναγραφῆς ἀξιολόγου τῶν χρόνων καὶ ἐκθέσεως περὶ τοῦ πῶς οἱ Βούλγαροι προσῆλθον εἰς τὸν χριστιανισμὸν διδαχθέντες ὑπὸ τινος ἐκ Κωνσταντινουπόλεως φιλοσόφου ζωγράφου, διήγησιν περὶ τοῦ παρὰ τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἁγίαν Σοφίαν «*Παραδείσου σοφίας*», ὅστις, ὅμοιος πρὸς τὸ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Μουσεῖον, σοφῶν ἦτο ἐνδιαίτημα, ἱστορίαν «καὶ σύγγραμμα κῦρ Συμεῶν τοῦ μεγίστου καὶ λογοθέτου περὶ τοῦ περικαλλοῦς ναοῦ τῆς τοῦ θεολόγου Σοφίας», ἣτις ἔχει μὲν ἱκανὰς διαφορὰς πρὸς τὴν ἦδη δημοσιευθεῖσαν, δηλοῖ δὲ ἀσφαλῶς πλέον ὅτι ὁ συγγραφεὺς τῆς ἱστορίας ταύτης εἶναι ὁ μάγιστρος καὶ λογοθέτης Συμεῶν. Ὡσαύτως δὲ ἐκίθειον περὶ τῆς τάξεως τῶν μητροπόλεων, χρονογράφον τοῦ πατριάρχου Νικηφόρου διάφορον ἐν οὐκ ὀλίγοις πρὸς τὸν ἦδη δημοσιευθέντα καὶ βραχείας ἱστορικὰς εἰδήσεις διάφορους ὅλως ἢ συμπληρούσας τὸ *Βραχὺ Χρονικὸν* (breve chronicum), ὧν τινα θέλομεν δημοσιεύσῃ ἐν τέλει τῆς ἐκθέσεως ταύτης.

ΝΙΚΗΣΙΑΝΗ

Ἀπὸ τῆς ἱεράς καὶ φιλοξένου μονῆς τῆς Ἀχειροποιήτου καταβαίνοντες πρὸς ἀνατολὰς ἐρχόμεθα εἰς τὴν Νικήσιανην, κόμην κατὰ τὰς ὑπωρείας τοῦ Παγγαίου. Ἐν αὐτῇ πλὴν λατινικῆς τινος ἐπιγραφῆς

124) Ae)LIO. VAL(erio
grat)ISS(imo) AN(norum)I

.....

κεχαραγμένης ἐπὶ τῆς μαρμαρίνης φλιᾶς τῆς Ὠραίας Πύλης τοῦ ἔξω τῆς κώμης πρὸς ἀνατολὰς ναοῦ, οὐδὲν ἄλλο εἰς ἀρ-
χαιότητα λόγου ἄξιον ἔχομεν εἰ μὴ σκάφας λελαξευμένας ἐπὶ
τοῦ βραχώδους ἐδάφους τοῦ ἀπὸ τοῦ ὄρους κατερχομένου χει-

Εἰκ. 14. Σκάφη ἐν τῷ χειμάρρῳ.

μάρρου χρησίμους, κατὰ τὴν σοφὴν γνώμην τοῦ συνεκδραμόντος
μεθ' ἡμῶν καθηγητοῦ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν κ. Παν. Κονδύλη,
εἰς πλυντήρια τῶν ἀπὸ τοῦ Παγγαίου καταφερομένων μεταλ-
λευμάτων, ὧν σωροὶ σκωρίας κεῖνται ἔτι παρὰ τοῦ χειμάρρου
τὰς ὄχθας (ἄρα εἰκόνα 14).

ΠΡΑΒΙΟΝ

Ἀπὸ τῆς Νικήσιανης δέ, διερχόμενοι ὑπὸ τὸ Παλαισχώριον, ἀφικνούμεθα εἰς Πράβιον, πολίχνην κατὰ τὴν ἀρχαίαν πόλιν Σύμβολον κειμένην. Ἐν αὐτῇ ἔχομεν ἐντὸς μὲν τῆς πόλεως ἐπὶ κρήνης ἔξωθεν τοῦ ἄλλοτε σχολείου τὴν ἐπιγραφὴν

125) Ἐν ἔτει 1807 Μαρτίου 2

ΑἰαμοΓ. . CPB8 AMZA

ἣς ἡ δευτέρα σειρὰ ἀναγνωστέα «Ἀδάμος Σέρβου (X)άμζα» ἐν τῇ ναφῇ δὲ τοῦ μικρὸν ἔξω τῆς πολίχνης κατὰ τοὺς ἀγροὺς Ἁγίου Νικολάου ἐν τῇ ἀλλῇ μὲν, πλὴν δύο λατινικῶν ἐπιγραφῶν, ἐπὶ πλακῶς μὲν κεχαραγμένην τὴν ἐπιγραφὴν

126) Εἴθα κυτε ὁ δδλο(ς)

τ8 θ(εδ)ς: Σοφίανος:

Προσκυ

νι τις οἶτα

κιοτις: 1800

Κατὰ τὴν κατάβασιν δὲ ὑπὸ τὸν ναὸν δεξιὰ ἐπὶ τοῦ τοίχου

127) . . . . τ)ελευτήν μου παρακαύσωσιν

. . . . μοι παρεντα λιοις(1) λιαν δε

. . . . παρακαύσωσιν ποτε δωσιν(2)

. . . . οις κερδωΖΙΞΝΙ(3) ΓΡ ΟΞΤΙΜΟΧΕΙΝ(4)

ΚΑΒΑΛΛΑ

Ἐν τῇ Καβάλλᾳ δέ, τῇ ἀρχαίᾳ Νεαπόλει τῶν Δατινῶν, ἔχομεν τὰ τείχη τῆς ἀκροπόλεως, τὸ ῥωμαϊκῶν χρόνων ὑδραγωγεῖον καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ ἀστροῦ ἐπὶ εἰκόνας

(1) Ἀνάγνωθι *παρενταλίους*. Εἶναι δὲ *παρεντάλια* (λατ. *parentalia*) τὰ γενέσια, νεκύσια, ἑναγισμός.

(2) Ἀναγν. *δώσειν*.

(3) Ἀναγν. *κερδίξωσιν*.

(4) Ἀναγν. *προσιμῶσιν*.

128) Δεξις τοῦ δούλου τοῦ θεοῦ Σα
μουγλ καὶ τῆς σιζήγου αἰκατερίνης
προσ(κ)υνητοῦ 1821 χωρ Ἰ(ωάνν)ου

ΦΙΛΙΠΠΙΟΙ — ΔΡΑΜΑ

Κατὰ τὴν πρὸς τὴν Δράμαν δὲ ὁδὸν ἔχομεν πρὸ τῶν Φι-

Εἰκ. 15. Τεκελῆ Τάς.

λίππων ἐπὶ μονολίθου μεγάλου βάρους, καλουμένου τουρκιστὶ
«Τεκελῆ Τάς» (=ἔστημένος λίθος) (ἔρα εἰκ. 15) λατινικὴν ἐπι-
γραφήν διγλοῦσαν ἔτι C. Vibius τὸ βᾶθρον ἔστησε τοῦτο, μι-

κρὸν δὲ περαιτέρω ναὸν εὐρὺν χριστιανικῶν χρόνων, (κοινῶς «παλάτια τοῦ Ἀλεξάνδρου»).

Ἐν Δράμῃ δὲ ἀναγιγνώσκωμεν ἐπὶ μαρμαρίνης πλακῶς ἐν τῇ αὐτῇ τοῦ Διοικητοῦ τὴν ἐπιγραφὴν

129) Βαίθιον Οὐ|αλέριον Φίρμον | τὸν
κράτιστον | ὁ δῆμος ἐκ τῶν | ἰδίῳν

ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΠΕΛΛΑΝ

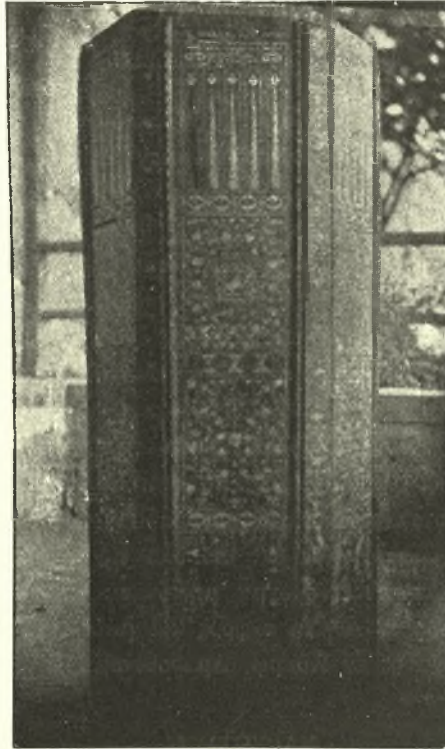
Βαίνοντες πρὸς δυσμὰς ἀπὸ τῆς Θεσσαλονίκης, (ἔπου ἐπανήλθομεν ἐκ Δράμας), εὐθὺς ὡς παρέλθωμεν παραπόταμόν τινα τοῦ Ἐχεδώρου, ἔχομεν δεξιὰ τῆς ὁδοῦ τύμβον ὑψηλὸν καὶ μετ' αὐτὸν κατὰ τὴν πορείαν ἡμῶν πρὸς τὴν ἀρχαίαν Πέλλαν (κατὰ τὸ ἐκεῖ σημερινὸν χωρίον Ἀποστόλους ὑπάρχει θέσις Πέλλ') συναντῶμεν δέκα ἔτι τοιοῦτους τύμβους (τούμπας κοινῶς), ἐν ὧν ἑνδεκα, ὧν ἑννέα μὲν πρὸ τῆς Πέλλας, δύο δὲ μετ' αὐτήν. Τούτων δ' ἑννέα μὲν κείνται δεξιὰ τῆ ἐκ Θεσσαλονίκης εἰς Πέλλαν ἐρχομένην τὴν Ἐγνατίαν ὁδόν, δύο δ' ἀριστερά. Ὁ ἕβδομος δ' ἐκ τούτων ὁ ὑπὸ τοῦς Ἀποστόλους, χθαμαλώτατος καὶ μικρὸς καὶ ὀλίγον δεξιὰ (τῆ πρὸς δυσμὰς βαίνοντι) ὑπὲρ τὴν ὁδόν, ἔχει ἀνασκαφῆ. Οὗτος, εἰς ὃν κατέρχεται τις διὰ σφόδρα κεκλιμένης καταβάσεως, ὀρωρυγμένος ἐπὶ τοῦ ὑπὸ τὴν γῆν βράχου, ἔχει τρία περὶ κεντρικόν τι ὄρυγμα μικρότατα δωμάτια, ἐμφορῆς πολὺ πρὸς τοὺς ἐν Αἰγίνῃ τάφους καὶ μάλιστα πρὸς τὸν ὑπὸ τὴν ἀκρόπολιν τῆς ἐν Κύπρῳ Ἀμθουῦντος.

ΚΑΡΥΩΤΙΣΣΑ

Ἐκ Γεννητῶν δέ, ἔπου θέας ἄξιον εἶναι ῥωμαϊκὸν βαλανεῖον, βαίνοντες πρὸς δυσμὰς ἐρχόμεθα κλίνοντες ἀριστερὰ τῆς Ἐγνατίας ὁδοῦ εἰς τὸ χωρίον Καρυώτισσαν, οὗτινος πρὸ τοῦ ναοῦ τύμβοι χθαμαλοὶ συμπεφυρμένοι, ἐν τῇ ναῷ δὲ ἐπὶ ἀναλογίου μὲν ὀστρεοκοσμῆτου (Εἰκ. 16) δι' ὀστρέων γεγραμμένη ἡ ἐπιγραφὴ

130) Ο ΚΙΠΠΡΙΑΝΟΣ ΤΟΥ ΓΕΡ
ΓΙΟΥ ΤΟΥ ΣΤΑΘΟΥ
ΕΠΙ ΕΤΟΥΣ ΖΡΙΒ
ΘΑΥΑ ΣΗ

ἀναγνωστέα «ὁ Κυπριανὸς τοῦ Γεωργίου τοῦ Στάθου ἐπὶ ἔτους
ΖΡΙΒ (μ. Χ. 1604) (χειρ) Θανάσι».

Εἰκ. 16.

Ἐν τῷ αὐτῷ δὲ ναῷ ἐπὶ μαρμαρίνης πλακῆς ἢ ῥωμαϊκῶν χριστιανικῶν χρόνων (1) ἐπιγραφή, τέσσαρα ἐπιγράμματα εἰς ἠρωελεγεῖον ἔχουσα ἤδη· (βλ. πανομοιότ. ἐπιγραφῆς ἐν σελ. 209-210).

(1) Ὁ τύπος τῶν γραμμάτων καὶ τὰ ὀνόματα τῶν ὑπὸ τὴν πλάκα καλυφθέντων (Καστρίκιος, Τίτος, Κλαυδία καὶ ἅμα Μαρία) μαρτυροῦσι τοῦτο. Περὶ τῶν πρὸ τοῦ ναοῦ τύμβων λαλεῖ καὶ ἡ ἐπιγραφή.

ΧΑΤΡΙΚΙΟΝ ΕΦΙΛΠΠΟΝΕΤ ΜΒΕΚΘΗΤΙΤΟΣ ΥΙΟΣ
 ΕΙΟΝΙΟΥ ΤΕΛΑΓΟΥ ΣΑΝΧΙΚΑ ΤΑΦΘΗΜΕΝΟΝ
 ΚΣΤΕ ΑΜΕΝΟΝ ΧΝΕΙΚΕΝΕΓ ΙΓΛΥΚ ΥΚΛΙΜΕΤΑ ΜΟΙΡΑΝ
 ΟΥ ΧΙ ΜΟΝΟΝ ΚΩ ΟΙΕ ΠΑΤΡΙΟΝ ΕΣΤΕ ΛΑΦΟΣ
 Η ΔΑ ΜΑ ΝΕ ΥΚ ΛΕΙΑ ΓΕΡΝ ΚΑ ΣΜ ΑΡΙΑΝ ΜΕΘ
 ΜΗΤΕΡΑ ΤΗΝ ΙΑΙΗΝ ΥΙΟΣ ΕΘΑΥ ΣΤΙΤΟΣ
 ΟΚ ΤΩ ΚΑΙ ΔΕ ΚΕΤΗ ΣΚΕΙΦΟΕΙΣ ΝΕΟΣ ΤΑ ΝΕΤΤΑΙ ΡΕ
 ΖΙΣ Ε ΝΕΘΗ ΚΕ ΝΕ ΜΟΙ ΔΥΡΡΑΧ ΙΟΥ ΚΟ ΜΙΣΑΣ
 ΕΙΧΙ ΠΤΤΟΝ ΕΘΑΥ ΝΕ ΜΟΝΤ ΣΙΝ ΑΛΑ ΤΡΟ ΦΣΙΣΩΝ
 ΜΗΝ ΣΘΕΙΣ ΑΜΦΟΤΕΡΟΙΣ ΤΡΟΝ ΕΧΩ ΛΕΝΕΝΑ
 ΕΠΙΦΑΝΙΑ ΠΤΤΟΥ

ΣΤΟΝΕΜΟΝΙΑΡΑΤΜΟΝΑΙΕΙΣΤΠΟΝΘ
 ΠΑΤΡΟΣΕΔΩΣΑΙΟΝΤΙΑΙΔΑΝΕΚΑΙΜΑΡΙΑΣ
 ΠΑΤΡΙΕΜΟΙΕΔΕΣΑΤΟΔΝΟΜΑΚΑΛΑΥΔΙΑΠΑΙΤΤΗ
 ΚΕΙΜΑΙΔΣΕΝΟΑΧΕΓΩΛΥΝΙΑΜΚΣΟΥΣΑΤΙΤΟΥ

131) α') Καστρίκιον με Φίλιππον ἐτύμβευσεν Τίτος υἱός

Εἰσίου πελάγους ἀγχι καταφθήμενον.

ὅσπερ δ' ἐνθάδ' ἐνεικεν, ἐπεὶ γλυκὺ καὶ μετὰ μοῖραν

οὐχὶ μόνον ζῶσις πάτριον ἔστ' ἔδαφος.

β') Ἦδα.α.ψ(;) Εὐκλείας τὴν καὶ Μαρίαν μεθ' (ανοῦσαν);

μητέρα τὴν ἴδιον υἱὸς ἔθαψε Τίτος

ὀκτωκαιδεκτής λειψθεὶς νέος· ὅσπ' ἀδ' πατρός

εἰσενέθημεν ἔμοι Δυρραχίου κομίσας.

ἤχι Φίλιππον ἔθαψεν ἔμὸν πόσιν' ἀλλὰ τροφείων

μητροθεὶς ἀμφοτέροις τύμβον ἔχωσεν ἔνα.

γ') Ὅς τὸν ἔμὸν παρὰ τύμβον ἄγεις Τίτον ἴσθι(;) Φιλίππου

πατρός Ἠδεσσαίου παιδα με καὶ Μαρίαε.

δ') Πατρίς μὲν μοι Ἠδεσσα τὸ δ' ὄνομα Κλαυδία Γραπτή.

κειμαι δ' ἐνθάδ' ἐγὼ σύγγαμος οὖσα Τίτου.

ΕΠΙΜΕΤΡΟΝ

ΔΙΗΓΗΣΙΣ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΙΔΡΥΣΕΩΣ ΤΟΥ ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ ΝΑΟΥ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΣΟΦΙΑΣ

Τῆς διηγήσεως ταύτης ἴκαναί ἀπό τοῦ Lambecius (1655) καὶ Combe-
fisius (1664) μέχρι τοῦ νῦν ἐγένοντο δημοσιεύσεις κατὰ τριάκοντα σχε-
δόν κώδικας ἀποκειμένους ἐν βιβλιοθήκαις πόλεων τῆς Ἑυρώπης, τοῦ
Ἄθω, τοῦ Σινᾶ καὶ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Μετοχίου τοῦ Παναγίου
Τάφου. Εὐρόντιες καὶ ἡμεῖς τοιαύτην ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς μονῆς τῆς
Κοσσυφηνείσης ἐν τέλει τοῦ ὑπ' ἀριθ. 209 χαρτῶου κώδικος, περιέχοντος
λόγους διαφόρων πατέρων, δημοσιεύομεν ὧδε διὰ τὰς πολλὰς διαφορὰς
πρὸς τὰς ἡδὴ δημοσιευθείσας, πρὸς τὴν ὑπὸ Th. Preger μάλιστα (Scripto-
res originum constantinopolitanarum. Fasciculus prior σελ. 74-108
ἔκδ. Teubner 1901). Σημαντικὸν δ' ἐν τούτῳ εἶναι ὅτι καὶ δι' αὐτοῦ
βέβαιον γίνεταί ὅτι τῆς διηγήσεως συγγραφεὺς ἦν Συμεὼν ὁ μαιστρὸς
καὶ λογοθέτης. (*Ὅρα Preger αὐτ. προλεγόμενα σελ. XV). Ὁ ἀντιγραφ-
εὺς ἱκανῶς ἀμαθὴς ἔφθειρε πολλαχθῦ τὸ κείμενον, διωρθώσαμεν δ' αὐτό,
ὅπου παρεφθείρετο ἢ ἔννοια, ὅπως καὶ τὰς δεινὰς ἀνορθογραφίας καὶ
τὴν κακὴν στίξιν. Περιλαμβάνεται δὲ ἡ διήγησις, ἑλλειπούσα ἐν τέλει. ἐν
σελίσι τοῦ κώδικος εἴκοσι καὶ δύο.

Χειρόγραφον (ἀρ. 209) περιέχον λόγους διαφόρων πατέρων. Ἐν τῷ τέλει αὐτοῦ.

ἜΙστορία καὶ σύγγραμμα κῦρ συμεῶν μαγίστρου καὶ λογοθέτου
περὶ τοῦ περικαλλοῦς ναοῦ τῆς τοῦ Θεοῦ Λόγου Σοφίας.

Κωνσταντῖνος ὁ μέγας ἐβασίλευσεν ἔτη τριάκοντα καὶ τρία
τῷ δὲ δωδεκάτῳ τῆς βασιλείας αὐτοῦ ἔκτισεν τὴν Κωνσταντι-
νούπολιν καὶ τὴν μεγάλην τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίαν ὁρομικήν. ἐπὶ(1)
δὲ τῆς βασιλείας Θεοδοσίου τοῦ μεγάλου στασιάζσαντες οἱ ἀρειαν-
νοὶ κατέκαυσαν(2) τὴν στέγην τῆς μεγάλης ἐκκλησίας, ὁ δὲ ἀγιώ-
τατος π(ατ)ριάρχης Νεκτᾶριος ἐκαθέζετο εἰς τὴν Ἁγίαν Εἰρήνην
τὴν ἐπονομαζομένην Παλαιάν, ἣν καὶ αὐτὴν ἠκοδόμησεν ὁ μέ-
γας Κωνσταντῖνος. Ἰστατο δὲ ἀσκέπαστος ἡ ἐκκλησία χρόνους
δύο. μετὰ ταῦτα προσέταξεν ὁ μέγας Θεοδόσιος Ῥουφῖνον τὸν
μάγιστρον αὐτοῦ καὶ ἐσκέπασε τὸν ναὸν διὰ κυλιῶνδρικῶν(3)

(1) Τὸ χειρ. ἀπό.

(2) Τὸ χειρ. κατέκαψαν.

(3) Τὸ χειρ. ἔχει κυλιῶν ἰδρικῶν.

μαρμάρων, καὶ οὕτως ἐστέκετον τὸ αὐτὸ κτίσμα ἕως τῆς βασιλείας Ἰουστινιανοῦ τοῦ μεγάλου. ἐβασίλευσεν δὲ ὁ αὐτὸς φιλόχριστος βασιλεὺς ἔτη. ἐν δὲ τῷ πρώτῳ ἔτει τῆς βασιλείας αὐτοῦ γέγονεν ἐμφύλιος πόλεμος· ἐν ἡμέρᾳ ἵπποδρομίου γέγονεν ἀμφιβολία ὑπὸ τε Ὑπατίου π(ατ)ρικίου καὶ δημάρχου μέρους πρασινῶν καὶ διαλεύκων καὶ ἀνηρέθησαν χιλιάδες λε. ἐλυπήθη δὲ ὁ βασιλεὺς λύπην μεγάλην διὰ τὴν ἐξάφηνην γενομένην σφαγὴν τοῦ τοσοῦτου λαοῦ. ἀθιμοιοῦντος οὖν το(ῦ) βασιλέως ἐνέβαλεν ὁ θε(ο)ς ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ λογισμὸν ἀγαθὸν τ(ο)ιοῦτον, τοῦ ἀναγεῖραι νόον, οἷος οὐκ ἐκτίσθη ἀπὸ ἀδᾶμι μέχρι τὴν σήμερον | .

Ἐγγραψε δὲ ὁ βασιλεὺς κατὰ πᾶσαν πόλιν καὶ χώραν τοῖς κριταῖς καὶ στρατηγοῖς καὶ σατράποις καὶ πᾶσι τοῖς μεγιστάσι καὶ φορολόγοις τοῖς ἐν πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ, τοῦ ποιῆσαι πᾶσαν σπουδὴν καὶ ἔρευναν τοῦ ἀποστεῖλαι κίονας καλλίστους, συστημάτιά τε καὶ ἀμβάκια καὶ καγγελοθυρίδια καὶ πᾶσαν τὴν ὕλην τὴν πρέπουσαν καὶ ἀρμόζουσαν εἰς νόον ἐκλεκτὸν καὶ περίφανον. πάντες δὲ οἱ ἄρχοντες δεξάμενοι τὰς ἐπιστολάς τοῦ βασιλέως ἐσπούδαζεν ἕκαστος ἐκ τοῦ θεραπεῦσαι τὸν βασιλέα. καὶ μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας ἐρευνήσαντες εὗρον πολλὰ ἀπὸ παλαιῶν οἰκῶν τε καὶ λωετρῶν καὶ εἰδωλικῶν ναῶν καὶ συναγαγόντε(ς) αὐτὰ ἀπέστειλον τῷ βασιλεῖ ἐν Κωνσταντινουπόλει διὰ τῆς θαλάσσης μετὰ σχεδίων καὶ ἀπὸ τῶν μεγάλων ποταμῶν ἀπὸ πάντων τῶν θεμάτων, ἀνατολῆς τε καὶ δύσεως, βορρᾶ τε καὶ νότου. καὶ ἐκ τῆς μεγαλοπόλεως Ῥώμης ἀπεστάλησαν οἱ μεγάλοι κίονες οἱ ἐπονομαζόμενοι Ῥωμαῖοι ὑπὸ πρωτασηκρήτου (1) τινος Πλουτάρχου καὶ ἐπιστολογράφου μετὰ σχεδίων διὰ θαλάσσης (2), οὓς κίονας εἶχε τις γυνὴ, χήρα ὀνόματι Μαρκία εἰς προῖκα αὐτῆς. καὶ ἴσταντο οὗτοι εἰς τὸν νόον <Ἡλίου τῆς> Ἡλιουπόλεως, τοῦ κτισθέντος ὑπὸ Αὐρηλιανοῦ βασιλέως Ῥώμης καὶ προδόσαντες αὐτὸν τοῖς Πέρσαις. τοὺς δὲ ὀκτὼ πρασίνοὺς κίονας τοὺς ἀξιοθαυμάστους ἀπέστειλεν Κωνσταντῖνος ὁ στρατηγὸς αὐτοῦ ἀπὸ πόλεως Ἐφέσου λελατομημένους. ἡ δὲ

(1) Τὸ χειρ. παρὰ συγγροίτου.

(2) Τὸ χειρ. μετὰ σχεδίων ἐν τῇ θαλάσῃ.

προειρημένη Μαρκία ἢ ῥωμαία ἔγραψε τῷ βασιλεῖ οὕτως· ἀπέ-
 στείλά σοι, βασιλεῦ, κίονας ἢ ἰσοστάθμους, ἰσοπλάτους, ἰσομή-
 κους ὑπὲρ ψυχ(ικ)ῆς μου σ(ωτη)ρίας. συν(ήν)εγκαν δὲ και
 λοιποὺς κίονας τοὺς μὲν ἀπὸ Κυζίκου, τοὺς δὲ ἀπὸ Τρωάδος
 καὶ ἑτέροισ ἀπὸ τῶν Κυκλάδων νήσ[σ]ων καὶ ἐκ πάσης τῆς
 ὑπ' οὐρανὸν γῆς καὶ ἄλλους ἀπὸ Ῥώμης καὶ Κρήτης καὶ ἀπὸ
 τῆς Σάμου νήσ[σ]ου καὶ ἐκ τῆν Ῥόδον κολοσσόν. Καὶ ἀπλῶς
 εἰπεῖν ἐκ πασῶν τῶν νήσ[σ]ων. πᾶσαν δὲ τῆν ὕλην παρήγγει-
 λεν ὁ βασιλεὺς διὰ θαλάσσης ὑπὸ σχεδιῶν(1) κομίζεσθαι. ὡς
 εἶοικε, τοῦτο[υ] λογισάμενος. ἵνα μὴ στενάζωσιν οἱ ἄλλοι βόες.
 καὶ γένηται τὸ τοιοῦτον ἀπρόσδεκτον τῷ θε(ῷ). σεσῶρευται δὲ
 πᾶσα ἢ ὕλη διὰ χρόνους ζς" τῷ δὲ δωδεκάτῳ ἔτει τῆς βα-
 σιλείας αὐτοῦ τοῦ Ἰουστινιανοῦ τὸν προειρημένον ναὸν τὸν
 παρὰ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου κτισθέντα(2) ὁ Ἰουστινιανὸς
 ἐκ θεμελίων αὐτὸν κατέστρεψεν καὶ τῆν ὕλην πᾶσαν ἰδίως
 ἀπέθετο διὰ τὸ πολλὴν καὶ ἀπειρον ὕλην ἐτοιμᾶσαι αὐτόν.
 ἤρξατο δὲ ὁ βασιλεὺς ἀγοράζειν οἰκήματα ἐν τῇ τόπῳ, ἐν ᾗ
 τὸ κτίσμα ἔμελλεν ποιεῖν. ὁ βασιλεὺς δὲ οὔτε εἰς τὸν θρόνον
 αὐτοῦ ἐκαθέζετο οὔτε εἰς ὕπνον ἀπίει. ἀλλ' ἔτι σπουδῆν καὶ
 ἐπιμέλειαν ἀπερχόμενος καθ' ἐκάστην ὥραν καὶ θεωρῶν τοὺς
 τεχνίτας, τοὺς λιθοξόους καὶ λατόμους τῶν μαρμάρων καὶ τοὺς
 τέκτονας καὶ πάντας τοὺς οἰκοδόμους πολλὰ νουθετῶν καὶ
 παρακαλῶν εἰς τὸ σπουδῆν ποιῆσαι τοῦ ἔργου. ἔξωθεν τοῦ
 μισθοῦ αὐτῶν ἐδίδου αὐτοῖς ὁ βασιλεὺς [κατὰ] ἀνὰ δύο καὶ
 τρία νομίσματα(3) καὶ ἕτερα πολλὰ εὐηργέτει(4) | διὰ τὸ εἶναι
 αὐτοὺς προθύμους εἰς τὸ ἔργον. ἐρχόμενος δὲ ὁ βασιλεὺς εἰς
 τὸ ὄραν τοὺς τεχνίτας καὶ τὸ ἔργον ἠμφιένετο στολῆν λευκὴν
 καὶ σουδάριον ἄμυδρον(5) καὶ ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ κρατῶν ῥάβδον
 πτενὸν κόκκινον. ἀνεγείραντες(6) δὲ τὰς ἄνω ἀψίδας ἐν ὑπερφῶ
 τὰς μεγάλας ἐν ἡμέρᾳ σαββάτου κλητορεύσας ὁ βασιλεὺς πάν-

(1) Τὸ χειρ. σχεδιῶν.

(2) Τὸ χειρ. ὁ προειρημένος ναὸς... ὁ κτισθείς.

(3) Τὸ χειρ. καὶ τριῶν νομισμάτων.

(4) Τὸ χειρ. ἐβεργέτα.

(5) Τὸ χειρ. ἄμυδρον.

(6) Τὸ χειρ. μὴ ἐγειραντος.

τας τοὺς τεχνίτας καὶ ἐργάτας <σὺν> παντὶ τῷ λαῷ(1), ὁ δὲ πρῶτος τῶν μαϊστῶρων κατέλιπε τὸν υἱὸν αὐτοῦ εἰς πάντα τὰ ἐργαλεῖα τὰ πρὸς οἰκοδομὴν ἐν τῷ δεξιῷ μέχρι τοῦ ὑπερφίου. ἦν δὲ ὁ παῖς ὡσεὶ χρόνων ἰδ'. Καθεζόμενος οὖν ὁ παῖς καὶ φυλάττων, ἐφάνη αὐτῷ εὐνοῦχος λαμπρὰν ἐσθῆτα ἡ<μι>φιεσιμένος καὶ φοβερός τῇ ὄψει. παρηλλαγμένη οὖν ἡ ὄψις αὐτοῦ, καὶ πῦρ ἀστράπτων(2) ἐκ τοῦ προσώπου αὐτοῦ. Καὶ λέγει ὡς διή-θεν ἐκ τοῦ παλατίου ἦν ἐκπεμφθεὶς παρὰ τοῦ βασιλέως. καὶ λέγει πρὸς τὸν παῖδα(3), τίνας χάριν κατέλιπον τὸ ἔργον τοῦ θεοῦ οἱ τεχνίται καὶ ἀπῆλθον ἐσθῆειν καὶ πίνειν πρὸς ἀπλη-σ<τ>ίαν καὶ μέθην. ἀπεκρίθη ὁ παῖς, ἴδοὺ ταχέως ἐλεύσονται. ὁ δὲ πάλιν λέγει πρὸς τὸν παῖδα, πορευθήτι καὶ λάλησον αὐτοῖς, ἵνα ταχέως ἐλθόντες ἐργάζωνται τὸ ἔργον τοῦ θεοῦ, ἵνα μή τι κακὸν ποιήσω αὐτοῖς δι' αἰκισμῶν καὶ βασάνων. Καὶ τὰς παρειὰς αὐτῶν πυρὶ κατακαύσω· ἀπεσταλμένος γὰρ εἰμὶ παρὰ τοῦ βασιλέως, ὅπως ταχέως τελειωθῇ τὸ ἔργον τοῦ θεοῦ, ἵνα μή τι κακὸν ποιήσω αὐτοῖς. ὁ δὲ παῖς μετὰ φόβου πρὸς αὐτὸν ἀπεκρίνατο, ὅτι προσημα(ι), κ(ύρι)ε μου, μήπως ἀπ<ελθῶν> ἐργαλεῖον ἀπολεσθῇ τι. τότε ὁ εὐνοῦχος εἶπε πρὸς αὐτὸν | . ἀπελθε. Καγὼ σοὶ ὁμνῶ ὅτι μὰ τὴν Ἁγίαν Σοφίαν τὴν νῦν κτιζομένην, ἣτις ἐστὶν ὁ λόγος τοῦ θεοῦ, δι' οὗ τὰ πάντα γέγονεν δι' αὐτοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ τοῦ Ἁγίου οὐ μὴ ἀποχωρήσω τῶν ὧδε. διότι παρὰ τοῦ λόγου τοῦ ὑψίστου προσ-ετάχθη προσμένειν καὶ φυλάσσειν τὰ ὧδε. καὶ οὐ δύναμαι ἀπελθεῖν ἀπὸ τῶν ὧδε, ἕως οὗ ὑποστρέψῃς. ἀπελθε οὖν, τέκνον, εἰς ὁδὸν εἰρήνης, καγὼ τὰ ὧδε καλῶς φυλάττω. Ταῦτα ἀκούσας ὁ παῖς ὄρματιος ἀπίει ἐν τῷ βασιλικῇ ἀρίστῳ. ἦσαν γὰρ ἐν τῷ οἰκητηρίῳ τοῦ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου ὁ βασιλεὺς καὶ πάντες οἱ τεχνίται καθήμενοι ἐν τῷ ἀρίστῳ(4). τὸν δὲ ἀγγε-λον κατέλιπεν ὁ παῖς ἐν τῷ ὑπερφίῳ κτίσματι. καὶ πάντα ἀφη-γγεσάμενος ὁ π(αῖς) <πρὸς> τὸν π(ατέ)ρα αὐτοῦ ἀπήγγειλεν

(1) Ἐλλείπουσὶ τινα.

(2) Τὸ χειρ. ἀστράπτων.

(3) Τὸ χειρ. πρὸς τὸν βασιλέα.

(4) Τὸ χειρ. ἐν τῇ ἀρίστῳ.

ταῦτα ὁ π(ατ)ήρ αὐτοῦ πρὸς τὸν βασιλέα. ἀπέστειλεν δὲ ὁ βασιλεὺς στρατοπεδάρχην εἰς τὸ ἅγιον κτίσιμα. ὅπως [ε]ἶδῃ τίς ἐστὶν ὁ λαλῶν ταῦτα. ὁ δὲ ἀπελθὼν μηδὲνα εὗρεν ἐκεῖσε. προσεκαλέσατο δὲ ὁ βασιλεὺς πάντας τοὺς εὐνοῦχοις τοῦ παλατίου. καὶ ἐπεδείκνυεν αὐτοὺς τῇ παιδί, εἴ ἐστὶν ἐξ αὐτῶν τις, ὃν ἐώρακεν ἐν τῷ κτίσιματι. ὁ δὲ παῖς ἐδόγησε πρὸς τὸν βασιλέα ὅτι τούτων μὲν οὐδεὶς ἐφάνη ἐκεῖσε. ἀλλ' οὐδὲ τῆς θεωρίας ἐκείνου ἑθεασάμην εὐνοῦχον ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ πώποτε. ἐκείνος γὰρ λευκοφόρος ὑπῆρχεν καὶ πρὸ προσώπου αὐτοῦ πῦρ ἐξαστράπτων(1) καὶ παρηλλαγμένη(2) ἡ ὄρασις αὐτοῦ. ἀκούσας δὲ ὁ βασιλεὺς τὰ ῥήματα ταῦτα ἐπέγνωκεν καὶ εἶπε· ἰαληθῶς τὰ ῥήματα καὶ ὁ ὄρκος ἐκείνος ἁγίου ἐστὶν καὶ ἄγγελος κ(υρίου) ἦν ὁ ταῦτα λαλῶν. ἐδόγησε δὲ πρὸς τὸν θεὸν λέγων· εὐχαριστῶ σοι, βασιλεῦ ἄβρατε, ὅτι ἐφανέρωσας ἡμῖν τὸ ἔλεός σου καὶ τὴν ἀλήθειάν σου, καὶ τὴν εὐδοκίαν σου καὶ τὴν μέριμναν, ἣν εἶχον ἐν τῇ ψυχῇ μου τὸ πῶς καλέσω τὸ ὄνομα τοῦ ναοῦ τοῦ νῦν κτιζομένου ἐπὶ τῷ(3) ὀνόματι, ἀπεκάλυψάς μοι διὰ τοῦ σοῦ ἀγγέλου ἁγίου. οὐ μόνον δὲ τοῦτο, ἀλλὰ καὶ φύλακα αὐτὸν ἀπέστειλας τοῦ φυλάσσειν αὐτόν, ἕως τοῦ αἰῶνος. ἔκτατε οὖν ἔλαβε τὴν προσηγορίαν τοῦ ὀνόματος ἡ Ἁγία Σοφία ἐρμηνευόμενον τουτέστιν ὁ λόγος τοῦ θε(ο)ῦ. σκοπιάσας αὐτὴν ὁ βασιλεὺς, οὐκ εἶασε τὸν παῖδα ὑποστρέψαι ἐν τῷ ἁγίῳ κτίσιματι μήπως ὁ ἄγγελος ὑποχωρήσῃ, ἀλλ' εἰς τὸ διηνεχὲς διαμένειν, καὶ φυλάσσειν τὸν ἅγιον οἶκον τοῦ θε(ο)ῦ κατὰ τὸν ὄρκον αὐτοῦ. Συνεβουλεύσατο οὖν ὁ βασιλεὺς τὸν τε π(ατ)ριάρχην, ἐπισκόπους καὶ ποιμένας καὶ πᾶσαν τὴν σύγκλητον καὶ συνεβουλεύσαντο πάντες τῷ βασιλεῖ τοῦ μὴ ὑποστρέψαι τὸν παῖδα ἐν τῷ κτίσιματι, ἵνα μὴ (ὁ) ἄγγελος κ(υρίου) ὑποχωρήσῃ, ἀλλὰ καθὼς εἶπεν ὅτι προσετάχθη τὸ φυλάττειν ἕως τέλος τοῦ κόσμου, καὶ διαμένειν ἕως τῆς συντελείας τοῦ κόσμου. ἔσται δὲ ἡ κατοίκησις τοῦ ἁγίου ἀγγέλου φύλακος τῆς μεγάλης τοῦ θε(ο)ῦ ἐκκλησίας ἐν τῷ δεξιῷ μέρει τοῦ πινσοῦ

(1) Τὸ χειρ. *ἐξαστάπτων*.

(2) Τὸ χειρ. *παρηλαμμένη*.

(3) Ἐπὶ *τίνι* ὀνόματι.

τῆς ἄνω ἀψίδος τῆς μεγάλης τῆς ἀνερχομένης ἐπὶ τὸν τροῦλλον τὸν μέγαν. ὁ δὲ βασιλεὺς ἀξιωμασιν καὶ δωρεαῖς (1) πλουτίσας τὸν παῖδα ἀπέστειλεν αὐτὸν μετὰ βουλῆς τοῦ π(ατ)ρ(ὸ)ς αὐτοῦ ἐν μιᾷ τῶν Κυκλάδων νήσων εἰς ἐξορίαν. φθασάντων δὲ τῶν οἰκοδόμων εἰς τὰ δεύτερα ὑπερῶα καὶ ἐγειράντων τοὺς ἐπάνω κίονας καὶ τὰς ἐνεκεὶ καμάρας, καὶ σκεπασάντων (2) τὰ περίξ (3) πάντα ἐξέλιπεν τὸ χρυσίον τοῦ παλατίου. Καὶ ἐν πολλῇ ἀθυμίᾳ καὶ θλίψει ὑπῆρχεν ὁ βασιλεὺς. Ἰσταμένου δὲ αὐτοῦ εἰς τὰ ὑπερῶα τῆς ἀνωτάτης βαθμίδος (4) καὶ θεωρῶν τοὺς τεχνίτας· ἐμελλον γὰρ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐγειραὶ τὸν μέγαν τροῦλλον, ἦν δὲ ἡμέρα σαββάτου καὶ ἡσυχάετο (5) τί διαπραῖξαι ἐπὶ τοῦ χρυσίου, ἐν ὕπνῳ ἀναπεσὼν ὁ βασιλεὺς ἐφάνη αὐτῷ εὐνοῦχος λευκοφόρος καὶ λαμπρότερος τοῦ ἡλίου καὶ λέγει πρὸς τὸν βασιλέα· τί λυπεῖσαι, δεσποτά μου ἄγιε; ὁ δὲ βασιλεὺς ἀπεκρίθη· τὸ χρυσίον τοῦ παλατίου ἐξέλιπε, καὶ τούτου χάριν ἀδημονῶ ὅτι οὐκ ἔχω τίνα δώσω τοῖς τεχνίταις μισθὸν αὐτοῦ. ὁ δὲ λαμπροφόρος ἐκείνος ἀπεκρίθη μετὰ περιχαρείας τῷ βασιλεῖ· μὴ λοιποῦ περὶ τούτου καὶ μὴ ἀδημονῆς. ἀλλὰ αὔριον ταχὺ ἀπόστειλον ἐκ τῶν μεγιστάνων σου τῶν πιστῶν καὶ λοιποὺς ὅσους κελεύεις· ἐγὼ γὰρ μένω[ν] ἐν τῇ Χρυσέᾳ Πόρτᾳ καὶ δανείσω σου χρυσίον χαράγματος καὶ ὑπὲρ χαρίσματος ὅσον θέλεις. ὁ δὲ βασιλεὺς ὡς ἐν ἐκστάσει γενόμενος ἐπελάθετο ἐρωτῆσαι αὐτὸν τίς ἐστὶ καὶ πόθεν. τῇ δὲ ἐπαύριον κατὰ τὸν λόγον αὐτοῦ ἀπέστειλεν ὁ βασιλεὺς τὸν κοιαίστορα Βασιλίδην καὶ τὸν ὑπαρχον Θεόδωρον τὸν π(ατ)ρίκιον Καὶ τὸν Στρατήγιον (6) καὶ ὑπηρέτας Ὦ καὶ τετράποδα ὑποζύγια καὶ μετὰ ζυγίων, βουλγίδων. καὶ ἐξεληθόντες τὴν Χρυσέαν Πόρταν εὗρον ἐκεῖσε εὐνοῦχον, ἡλίου μορφὴν ἔχοντα καὶ τὸ ἐνδυμα αὐτοῦ ἐξαστράπτον (7), ἐφ' ἕππον (8) πύρινον καθήμενον. καὶ

(1) Τὸ χειρ. δωρεῶν. (2) Τὸ χειρ. σκεπάσαντες.

(3) Τὸ χειρ. ἐξαπτερυγα. (4) Τὸ χειρ. εὐθυμίδος.

(5) Ἐποιήσατο πιθανῶς χρῆσιν μέσου τύπου τοῦ ἀσγάλω. Τὸ χειρόγραφον ἠδολέσχετο.

(6) Τὸ χειρ. τὸν στρατηγὸν αὐτοῦ.

(7) Τὸ χειρ. ἐξαστράπτων.

(8) Τὸ χειρ. ἐφίππον.

λαβὼν αὐτοὺς ὁ εὐνοῦχος ἤγαγεν αὐτοὺς ἐν τῇ τριβουναλίῳ (1). ἐφάνησαν δὲ αὐτοῖς παλάτια χρυσόροφα καὶ τρικλίνες κεκοσμημένοι. ἀποκαταδάντων αὐτῶν τῶν ἵππων ἀνέβασεν αὐτοὺς ὁ εὐνοῦχος εἰς κλίμακα χρυσόροφον καὶ λίαν θαυμασίαν. καὶ ἐκβαλὼν χρυσὸν κλυδίον ἀνέωξεν κουβούκλιον χρυσόροφον, κείμενον εἰς ἔδαφος, χρυσοῦ χαράγματος καθαρῷ (2) γέμον. Καὶ λαβὼν ὁ εὐνοῦχος πτύον ἔβαλεν ἐφ' ἓνα ἕκαστον (3) βουλγίδιον ἀνὰ τεσσάρων κεντηναρίων. καὶ ἐγέμισε (4) τὰ ἡ βουλγίδια ὁμοῦ γενόμενα Π. λύτερες σπ. φορτώσας δὲ τὰ ζῶα ἀπέστειλεν αὐτοὺς εἰπὼν (5) ταῦτα· δόσατε τῷ βασιλεῖ Ἰουστινιανῷ εἰς τὴν οἰκοδομὴν τοῦ ναοῦ τοῦ λόγου τοῦ θεοῦ τῆς Ἁγίας Σοφίας. καὶ σφαλισάμενος [αὐτὰ] ἔμπροσθεν αὐτῶν τὸ κουβούκλιον, ὅθεν δέδωκεν αὐτοῖς τὸ χρυσίον, εἶπεν αὐτοῖς· ὑπάγετε ἐν εἰρήνῃ. ἀπελθόντων δὲ καὶ ἰδὼν ὁ βασιλεὺς ἐξεπλάγη καὶ μεγάλως θαυμάσας, ἐν ποίῳ τρόπῳ εἰσῆλθατε. ἠρώτησεν αὐτοὺς, καὶ τίς ἐστὶν ὁ εὐνοῦχος, ὅτι τὴν τόσῃν δωρεάν τοῦ θεοῦ παρέσχεν ἡμῖν. οἱ δὲ ἀπήγγειλαν αὐτῷ τὸν τόπον τῶν οἰκημάτων, τοὺς τε τρικλίνους καὶ τὰ κουβούκλια, τὴν τε χρυσὴν κλίμακα καὶ περὶ τοῦ κλειδῶς τοῦ λαμπροτάτου καὶ ὅτι χρυσίον εἶχεν χάραγμα τι ἐν τῷ ἔδαφει τοῦ κουβουκλίου πλῆθος ἀπειρον ἐκ καθαρῷ χρυσοῦ. προσδοκῶν ὁ βασιλεὺς τῷ ἐπαύριον ἐπανελθὼν τὸν εὐνοῦχον εὔρειν, ὅπως ταῖς πρεπούσαις τιμαῖς καὶ ἀξιώμασιν αὐτὸν ἀνταμείψηται, αὐτὸς δὲ οὐδαμῶς ἐφάνη. Ὡς οὖν εἶδεν ὁ χριστιανώτατος βασιλεὺς ὅτι ἐχρόνισεν, ἀπέστειλεν τὸν αὐτοῦ ἀκόλουθον καὶ ἑτέρους ἄρχοντας. ἀπελθόντες δὲ ἐπὶ τὸν τόπον οὐδὲν εὔρον, ἀλλ' οὐδὲ ἴχνος οὐκίας, ἀλλὰ πάντα ἀόρατα (6). ἐγνώρισεν δὲ τῷ βασιλεῖ (7) ταῦτα. ἐκπλαγεὶς δὲ ὁ βασιλεὺς ἐπὶ τῷ παραδόξῳ θεάματι ἔδωκε δόξαν τῷ θεῷ καὶ εἶπεν· γινῶσκων ὅτι ἀπέστειλεν ὁ θεὸς τὸν ἄγγελον αὐτοῦ,

(1) Τὸ χειρ. *τριβουκλίνο*.

(2) Τὸ χειρ. *χρυσόν. . . καθαρά*.

(3) Τὸ χειρ. *ἕκαστου*.

(4) Τὸ χειρ. *κεντηναρίων γεμίσαι*.

(5) Τὸ χειρ. *εἶπε*.

(6) Τὸ χειρ. *ἄωρα*.

(7) Τὸ χειρ. *ὁ βασιλεὺς*.

καὶ ὡς ἠθέλησεν ἐχαρίσατο ἡμῖν τσσαύτην δωρεάν τοῦ θεοχαράκτου χρυσοῦ. Οὕτως (1) ὁ θε(ε)ὸς θαυμαστός ἐν τοῖς ἔργοις (2) αὐτοῦ. ἐν δὲ τῷ μέλλειν τὸν μέγαν τεχνίτην ἐγείρειν τὸ μονοκάμαρον, καὶ πάλιν μεταμεληθεὶς εἶπεν ὁ βασιλεὺς· πρέπει ἵνα γένηται δικάμαρος, ὅπως μὴ δέξηται πολυ[ν] βάρος. διότι ἐκεῖ κίονια οὐκ ἔθετο, ὡσπερ ἔθεντο ἐν τῇ νάρθηκι καὶ ἐν ταῖς πλευραῖς τοῦ ναοῦ. οἱ δὲ λοιποὶ τῶν τεχνιτῶν τοῦ πλήθους λεγόντων ὅτι μία καμάρα αὐταρκεῖ (3) φωτίζειν ὄλον τὸν ναόν. | ὁ δὲ πρωτομάστωρ ἀδημονῶν (4) ὅτι εἶπεν ὁ βασιλεὺς γενέσθαι μίαν θυρίδα, ἄλλοτε πάλιν δύο, οὐκ εἶχεν περὶ τούτου τί πράξει καὶ ἦν ἐν πολλῇ ἀθυμίᾳ. ἐν ἡμέρᾳ Δ ὥρα Γ ἐφάνη αὐτῷ ἄγγελος κ(υρί)ου ἐν ὀνόματι τοῦ βασιλέως, ἐσθῆτα βασιλικὴν ἡμφιεσμένος καὶ στέφανον φορῶν εἰς τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ καὶ ῥάβδον βασιλικὴν κατέχων ἐν τῇ χειρί. Καὶ λέγει πρὸς τὸν μάστορα τὸν πρῶτον· θέλω (5) ἵνα ποιήσῃς τὴν κοίλην τοῦ ἁγίου βήματος τρίφωτον, διὰ τριῶν καμαρῶν καὶ τριῶν στοῶν εἰς τύπον καὶ ὄνομα τῆς ἁγίας τριάδος, πατρὸς, υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος. ταῦτα εἰπὼν ὁ ἄγγελος ἀφανῆς ἐγένετο ἀπ' αὐτοῦ (6). καταπλαγεὶς δὲ ὁ μάστωρ ὑπάγει πρὸς τὸν βασιλέα καὶ ἀντιλέγων αὐτῷ στερεῶς (7) ὅτι, δέσποτά μου βασιλεῦ, οὐκ ἔχεις ἓνα λόγον. πρῶτον μὲν προσέταξας γενέσθαι μίαν θυρίδα, πάλιν δευτέρον εἶπες δύο, καὶ ὅτε (8) ταῦτα ἠρξάμην, ἄρτι παρέστης (9) μοι καὶ λέγει(ς) ὅτι τρεῖς θυρίδας ποιήσω τῷ ἁγίῳ βήματι, εἰς ὄνομα π(ατ)ρ(ὸ)ς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πν(εύμα)τος. ταῦτα ἀκούσας ὁ βασιλεὺς εἶπεν πρὸς τὸν μάστοριν· πιστευσόν, ἀδελφέ, ἐν τῇ χάριτι τοῦ Χ(ριστο)ῦ οὐκ ἐξήλθον ἐκ τοῦ παλατίου τὴν ὥραν

- (1) Τὸ χειρ. οὔτως.
- (2) Τὸ χειρ. ἁγίοις.
- (3) Τὸ χειρ. εὐταρκεῖ.
- (4) Τὸ χειρ. εἰδημόνως.
- (5) Τὸ χειρ. θέλεις.
- (6) Τὸ χειρ. ἀπ' αὐτῶν.
- (7) Τὸ χειρ. σταυροειδῶς
- (8) Τὸ χειρ. ὅτι.
- (9) Τὸ χειρ. ἀρτήκιος παρεντής.

καὶ τὴν ἡμέραν, ἣν μοι λέγεις. ἀλλὰ ἀμφότεροι δοξάσωμεν τὸν θεὸν καὶ γίνωσκε ἀληθῶς ὅτι ἄγγελος κυρίου ἦν ὁ ταῦτα λαλῶν, καὶ, ὡς προσέταξέν, σοὶ ποίησον. ἐποίησε δὲ κατὰ τὸν λόγον τοῦ ἀγγέλου θυρίδας τρεῖς ἀπέστειλεν δὲ ὁ βασιλεὺς. Τρώϊλον σπαθοκουβικουλάριον (1) καὶ Θεόδωρον ἑπαρχον καὶ Βασιλίδην κοιαιστοραν ἐν τῇ νήσῳ τῆς Ῥόδου καὶ ἐποίησαν ἐκεῖσε βήσαλα μεγάλα τοῦ πηλοῦ τῆς νήσου ἰσόσταθμα, ἰσόσταθμα, μεγάλα λίαν. ἐπέγραφον δὲ ταῦτα μετὰ σφραγίδος οὕτως· ὁ θεὸς ἐν μέσῳ αὐτῶν καὶ οὐ σαλευθήσεται. βοηθήσει αὐτῇ ὁ θεὸς τὸ πρὸς (2) πρῶτῃ πρῶτῃ. ὁ δὲ σταθμὸς τῶν βησάλων ἰσόσταθμα μετὰ ἡμιτέρου ἑνὸς βησαλίου, διὰ τὸ εἶναι τὸν πηλὸν ἐκείνον ἐλαφρὸν πάνυ καὶ σφογγοειδῆ καὶ λευκοειδῆ καὶ κοῦφον. ἀπεκόμισταν δὲ αὐτὸν μετὰ τὸ συμπληρῶσαι τὰς(ς) ὁ μεγάλας καμάρας τοῦ τρούλλου. ἐτίθεντο δὲ οἱ βύνσαλοι <καὶ> μεταξὺ αὐτῶν εἰς τὰ δίκουφα (3) ἐτίθεντο λείψανα διαφόρων καὶ μεγάλων ἀγίων, ἕως οὐ ἐτελειώθη. μετὰ δὲ τὸ συμπληρῶσαι αὐτὰς διὰ παντὸς ἐκ χρυσοῦ καθαρωτάτου καὶ πληρώσαντες τὰς καλὰς καὶ λαμπρὰς ὀρθομαρμαρώσεις κατεχρύσωσαν ἅπαντα τὰ περικεφάλαια τῶν κίωνων καὶ πάντας τοὺς κοσμήτας. τὸ τε διόροφον καὶ τριόροφον διὰ χρυσοῦ καθαρωτάτου ἐτίθει. τὸ δὲ σύμπαχον (4) τοῦ χρυσώματος δακτύλους δύο. τοὺς τε διορόφους καὶ τριόροφους ἐπὶ πλησίον καὶ μέσον τοῦ ναοῦ (5) καὶ ἐπὶ τὸ πλάγιον (6) τῶν τεσσάρων ναρθήκων τὰς καμάρας κατεχρύσωσεν ἐξ ὑελίνου χρυσοῦ ἅπαντα. τοὔτέστιν μωσέου λαμπροτάτου. καὶ τὰ ὑποπτέρυγα τοῦ ναοῦ καὶ μέχρι τῶν προαυλίων καὶ τοὺς κίονας τῶν | προσιμίων καὶ τὰς ὀρθομαρμαρώσεις χρυσίῳ κατεκόσμησε. Κατέστρωσε δὲ καὶ τὸ ἔδαφος ὄλον τοῦ ναοῦ διὰ ποικίλων καὶ πολυτίμων μαρμάρων διαχλύψας καὶ σιλωδάσας αὐτά, τὰ δὲ πλάγια καὶ τὰ πέριξ ἅπαντα κατέστρωσεν διὰ λευκῶν λίθων μεγίστων πολυτελῶν. Τὸ δὲ τοῦ ἁγίου θυσιαστηρίου [τὸ] ἔδαφος κατέστρωσεν διάχρυσον ἀργυ-

(1) Τὸ χειρ. *σπαθοκουκούκλιον*. (2) Τὸ χειρ. τὸ *πὸρ*.

(3) Ἐν τῇ ἐκδόσει Preger σελ. 92. 15 φέρεται· «ἐποιοῦν οἱ κτίσται κατὰ δώδεκα βήσαλα ὀπὴν, ἐμβάλλοντες ταῖς ὀπαῖς τίμα καὶ ἅγια λείψανα κλπ.».

(4) Τὸ χειρ. *σύμπαλον*. (5) Τὸ χειρ. *μέσον αἵτου*. (6) Τὸ χειρ. τὸ *ἐπιπλάγιον*.

ρίου λαμπροτάτου. Τὰ δὲ στήθεα γύρωθεν ἅπαντα, τοὺς τε κίονας ἐπάνω τῆς ἁγίας τραπέζης καὶ τὸ κιθώριον ἐπάνω τῶν κίωνων καὶ τοὺς γύρωθεν κίονας ἅπαντας ἀργύρῳ κατεκάλυψεν. τὰς δὲ πύλας πάσας αὐτὰς ἀργυρίῳ κατεσκεύασεν χρυσώσας αὐτάς. τὰ δὲ συστεμμάτια τῶν πυλῶν ἐχρύσωσε καὶ αὐτά.

Ὁ δὲ βασιλεὺς καὶ ὁ πρωτομαΐστωρ ἐθεώρουν, ὡς ὅτι ἄγγελος κ(υρίου)υ παρειστήκει. καὶ ἐπίασαν καὶ ἐχώνευσαν χρυσίον ἐν τῇ χωνευτηρίῳ καὶ ἄργυρον καὶ μόλυβδον καὶ κρύσταλλον καὶ παμποίκιλλα βότανα, καὶ ἔχυσαν(1) ταῦτα οἱ τεχνίται ἐκ τοῦ πυρὸς εἰς τύπον καὶ ἐγένετο ἡ ἁγία καὶ μεγάλη τράπεζα ὡραία. Καὶ παμποίκιλος καὶ πανθαύμαστος καὶ ἀκατανόητος. ἄγγελος δὲ κ(υρίου)υ ὑπέδειξε τῷ βασιλεῖ τὴν πᾶσαν διαμέτρησιν τοῦ ναοῦ. ὑπῆρχεν ὁ πρῶτος τῶν οἰκοδόμων μηχανικός εἰς τὸ ἐγεῖραι ναοὺς καὶ πλήρης φρονήσεως καὶ (2) ἐπιτηδειότητος, ὥστε τὸν φλοιὸν(3) τῶν ἰτεῶν καὶ τὴν κριθὴν ἐψήγων εἰς λέβητας(4) | Καὶ τὸν χυλὸν αὐτοῦ ἔσμειγον εἰς τὴν ἄσβεστον τοῦ ὀστράκου διὰ τὸ γλύσχος, μυξώδης τε καὶ κολλητικός(5) <εἶναι>. ἐποίησεν τὰς μάζας τετραγώνους ἐκ πηκῶν πενήκοντα τὸ μῆκος καὶ τὸ πλάτος καὶ οὔτε θερμὸν ἐπετίθουν τὸ μάλαγμα οὔτε πάλιν χλιαρόν, διὰ τὸ εἶναι κολλητικὸν καὶ ἐπάνω <εἰς> τὰς μάζας ἐτίθουν λίθους παμμεγέθεις ἰσοπλάτους καὶ ἰσομήκους. καὶ ἦν ἰδεῖν αὐτοὺς τότε καὶ τῷ βασιλεῖ. τοῦ δὲ πρὸς ἄρκτον(6) μέρους τοῦ γυναικείου καὶ μέχρι τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ θαυματουργοῦ ὑπῆρχον οἰκήματα Ξενοφώντου τινὸς εὐνούχου βασιλικοῦ, ὅστις ἔλεγε τῷ βασιλεῖ ὅτι κἂν τριπλοῦν τίμημα δώσης μοι οὐ λαμβάνω τι ἀπὸ σοῦ εἰ μὴ(7) τοῦτο ποιήσεις μοι. ἡνίκα ἵπποδρόμιον γέννηται, ἵνα τιμῶμαι καὶ προσκυνῶμαι(8) ὑπὸ τῶν τεσσάρων ἡμιόχων. Καὶ ἐκέλευσεν

(1) Τὸ χειρ. ἔχουσιν.

(2) Τὸ χειρ. ἐν.

(3) Τὸ χειρ. τὸν φλοῦν.

(4) Τὸ χειρ. ἐν λέβητας.

(5) Τὸ χειρ. γλόσχος, μυξώδης καὶ κολλητικός.

(6) Τὸ χειρ. τοῦ δὲ ἄρκτου.

(7) Τὸ χειρ. ἀπὸ σοῦ οἴμου.

(8) Τὸ χειρ. ἵνα τιμῶμαι καὶ προσκυνῶμαι.

ὁ βασιλεὺς τοῦτο, εἰς τοὺς διγενεκεῖς χρόνους τὸν τοιοῦτον πρὸς γέλωτα προσκυνοῦντες ἐν ἡμέρᾳ ἵπποδρομίου ἀμφιέννυνται(1) χλαμύδα λευκὴν καὶ πε(ρι)έχουσα(ν) παντὸς μύρας πάνας καὶ κόκκινας καὶ πρασίνας. Καὶ πάντας ἡμφιεσμένους ὅπως καθέζηται ἐν μέσῳ τῶν ἀγγέλων καὶ τὰ ὅπισθεν αὐτοῦ προσκυνοῦσιν οἱ τέσσαροι ἡγίοχοι(2) τῶν ἁρμάτων πρὸ τοῦ ἀναβῆναι αὐτοῦς. τετύπεται δὲ καὶ μέχρι τῆς σήμερον λέγεται(3) ἄρχων τῶν καταχθονίων.

Βουλόμενος δὲ ὁ βασιλεὺς κατασκευάσαι τὴν ἀγίαν τράπεζαν, ὡς εἶπομεν ὅπισθεν, λαθῶν καὶ βαλῶν εἰς τὸ χωνευτήριον χρυσίον τε καὶ ἀργύριον, ἤλεκτρον, χαλκὸν(4) καὶ σίδηρον, ὑελίον καὶ λίθους τιμίους, ὑάκινθας καὶ σμάραγδας, μαργαρίτας καὶ μαγνίτας, ὀνύχια, κίσσηριν(5) καὶ κασ(σ)ίτερον καὶ μόλυβδοον, κρύσταλλον καὶ ἀδάμαντα, ἰάσπ[ε]ιν καὶ σάπφειρον καὶ ἄλλα πλείονα τούτων μέχρι τῶν ὅβ καὶ τρίψας αὐτὰ ὁμοῦ καὶ ἐμβάλων εἰς τὸ χωνευτήριον καὶ ἀναμιζάμενος ταῦτα εἰς τὸ πῦρ ἐχώνευσε. Καὶ οὕτως καταπήξας αὐτὴν γύρωθεν κατεχύρυσσεν χρυσίῳ καὶ μαργάρῳ καὶ λίθῳ πολυτελεῖ. καὶ ἔθηκε αὐτὴν ἐπάνω τῶν ἰβ κίωνων τῶν ἀργυρῶν κεχρυσωμένων. Τὸ δὲ θαλάσσιον τὸ ὑποκάτω τῆς ἀγίας τραπέζης καὶ τὰ γύρωθεν πάντα καὶ τὰς βαθμιῶδας, ἐν αἷς(6) ὁ ἀρχιεπίσκοπος καὶ πάντες οἱ ἱερεῖς ἐστέκοντο, ἐξ ἀργυρίου πεποιήκειν. ποῖος δὲ νοῦς ἀν(θρώπ)ινος δυνησεται κατανοῆσαι τὸ εἶδος τῆς ἀγίας τραπέζης; διότι πολλὰς χροῶς καὶ σιλικότιγτας ἐναλλάσσω ἐν τῇ ὀράσει αὐτῆς καὶ φοδερὰ καὶ ἀνεκδιήγητος ἐστί. καὶ πότε μὲν χρυσίζουσα, καὶ εἰς ἕτερον ἐξαστραπτουσα[ν], ἐν ἄλλῳ δὲ τόπῳ πολλὰ σαπφυρίζουσα [καὶ εἰς ἕτερον ἐξαστραπτουσαν]. ἐν ἄλλῳ δὲ τόπῳ βύσσον καὶ πορφύρας ἀκτίνα[ν] ἀποπέμπουσα δίκην ἡλίου τὸ εἶδος αὐτῆς τῇ ποικιλίᾳ | τῶν χρωμάτων ἐναλλάσσον καὶ κυματίζον. καὶ

(1) Τὸ χειρ. ἐμφιέννυνται.

(2) Τὸ χειρ. οἰνίοχοι.

(3) Τὸ χειρ. ὡς λέγεται.

(4) Τὸ χειρ. ἤλεκτιόν, χαλκοῦν.

(5) Τὸ χειρ. καὶ σουρήκων.

(6) Τὸ χειρ. αἷς.

ἀπλῶς εἰπεῖν τὸ ἔργον ἀμίμητον καὶ νοῆσαι <καὶ> καταλαβεῖν ἀπὸ τῶν ὀβ τῶν ἐκείσε χωνευθέντων οὐ δυνήσεται. Ἐποίησε δὲ καὶ πυλῶνας ἐξ ἐλεφαντίνων γλυπτῶν κεχρυσωμένας τῆε κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἡμερῶν. ἐν δὲ τῇ προεισόδῳ τοῦ λου- τῆρος καὶ ἐν τῇ πρώτῳ νάρθηκι ἐποίησεν πύλας ὠραίους πάνυ ἐκ τῶν τῆς κιδωτοῦ ξύλων. ἐδοῦλετο δὲ ὁ βασιλεὺς πάσας τὰς πύλας ἀργυρίῳ κατασκευάσαι καὶ κατακοσμηῖσαι λίθῳ καὶ μαργάρῳ πολυτελεῖ. οὐ μόνον δὲ αὐταῖς ἀλλὰ καὶ τὸ ἔδαφος τοῦ ναοῦ, καὶ ἀνέκοψαν τὸν λογισμὸν αὐτοῦ τινες ἀστρολόγοι σοφοί τε καὶ ἐπιστήμονες, ὧν τὰ ὀνόματα αὐτῶν Μαξιμιανὸς καὶ Ἰερόθεος. πε(ί)θουσι τὸν βασιλέα λέγοντες, ὅτι ἐν ταῖς ἐσχά- ταις ἡμέραις γενήσονται βασιλεῖς πένητες καὶ βασιλεύσονται ἄνδρες ἀπεχόμενοι τῆς ὀρθῆς πίστεως καὶ ἀφέλονται αὐτά. Ἐκ τῆς προρρήσεως ταύτης κατέλιπε ταῦτα ὁ βασιλεὺς ἄνευ ἀργυρίου μέχρι τῆν σήμερον. Ἐποίησε δὲ καὶ βαθυμῖδας ἐν τῇ ἱερῷ συνθρόνῳ, ἐν ᾗ οἱ ἱερεῖς ἐκαθέζοντο ἐν τῇ θεῖᾳ λειτουργίᾳ, καὶ τὸν θρόνον τὸν μεσώτατον, ἐν ᾗ καθέζεται ὁ π(ατ)ριάρ- χης ἐξ ἀργυρίου καὶ χρυσοῦ καὶ λίθων πολυτίμων σαρδονυχιῶν καὶ σαπφείρων. Ἐπάνω δὲ τοῦ ἁμῶνος ἐποίησε χρυσοῦν τοῦρ- λον | Διὰ μαρμάρων καὶ λυχνηταρίων καὶ σιμαραγδῶν κατε- σκεύασεν ἐπάνω δὲ αὐτοῦ σ(αυ)ρὸν χρυσοῦν καθαρῶτατον λι- τρῶν P. εἶχε δὲ ὁ ἁμῶν ἐπάνω στήθεα καὶ πετάσια ἀργυρᾶ Τοῦ τε ἀγίου φρέατος, οὗ ὁ X(ριστὸς) ἐκάθησεν τῇ Καμαρί- τιδι διαλεγόμενος, τὰς ἐξ σάλπιγγας γύρωθεν ἵσταμένας ἀπὸ Ἰεριχοῦ ἤφερον ταύτας. καὶ οἱ ἱερεῖς σάλπισσαντες ἐκύκλωσάν τε[ς] Ἰεριχῶ τὴν ἐπτάτειχον καὶ κατέπεσον τὰ τεύχη ἐπὶ Ἰ(ησοῦ) τοῦ Ναβῆ. ἐκεῖ ἐστὶν ὁ τίμιος σ(αυ)ρὸς, ἐν ᾗ ἐπάγγη ὁ κ(ύριος)ς ἡμῶν Ἰ(ησοῦς) X(ριστὸς).

Ἐποίησεν δὲ ὁ βασιλεὺς τοῦ αὐτοῦ μέτρου τῆς ἡλικίας τοῦ δεσπότη X(ριστοῦ) ἕτερον σ(αυ)ρὸν καὶ κατεκόμησεν αὐτὸν ἐκ χρυσοῦ καθαρῶ καὶ λίθων τιμίων καὶ ἔστησεν αὐτὸν[ς] ἐν τῇ σκευοφυλακείῳ μέχρι τῆν σήμερον, ἐπιτελοῦντο(ς) δὲ ψυχῶν καὶ σωματῶν ἰατρείαν, [ὥστε] καὶ δαίμονας ἀπελύνοντα καὶ σημεῖα πολλὰ τελοῦντα. Ἐἰσὶν δὲ οἱ κίονες τοῦ ναοῦ ἔσωθεν καὶ ἔξωθεν χίλια[ς] καὶ μία. καὶ πάντα δὲ τὰ κίονια τῶν κεφαλοκίωνων καὶ

οἱ ποδίσκοι αὐτῶν ἐνθρονιασμένα μετὰ λειψάνων ἀπὸ ἀγίων μαρτύρων, καθὼς καὶ ὁ τροῦλλος ὁ μέγας καὶ ἡ ἀγία καὶ μεγάλη τράπεζα[ν] πρὸς δοξολογίαν καὶ ἀγισμὸν τοῦ θαυμαστοῦ ναοῦ. καὶ γὰρ ἐκ πολλοῦ πόθου καὶ πίστεως ἐποίησε ταῦτα ὁ φιλόχριστος βασιλεὺς οὕτως, ὥστε ἐν τῷ μαλάγματι τοῦ ἀσθέστου τῆς ἐν τῷ κτίσματι χορηγουμένης προσέταξεν ἐμβάλλεσθαι ἀργύρια ἡμιση μόδιον καὶ ἀνασήτ[τ]εσθαι μετὰ τῆς ἀσθέστου πρὸς τὸ εὐρίσκεσθαι (1) αὐτὰ ὑπὸ τῶν ἐργατῶν καὶ πᾶσαν σπουδὴν καὶ προθυμίαν ἐποίησε. Ἐποίησε δὲ καὶ ἱερά τῶν ἰβ̄ ἑορτῶν ἀνευ τῶν καθημερινῶν καὶ ἄλλα πολύτιμα, χερνόξυστα καὶ ποτήρια καὶ λαδίδασ καὶ σφουγγήτας καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν πάντα διὰ χρυσοῦ καὶ λίθων πολυτελῶν. Ἔστι δὲ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἱερῶν σκευῶν α καὶ ἔνα. στέμματα τῶν ἰβ̄ ἑορτῶν ἀνά ἰβ̄ ὀμοῦ Ρκδ. ἐσθίγτας τῶν ἱερέων χρυσᾶς σωληνωτάς (2) Τ. ποτηροκαλύμματα καὶ ἀόφρας χρυσοῦφάντας διὰ λίθων καὶ μαργάρων χιλιάδασ Γ. . . Εὐαγγέλια χρυσᾶ καὶ χρυσόγραφα διὰ χρυσοῦ ἐξωθεν καὶ ἔσωθεν μετὰ λίθων καὶ μαργάρων βαρυτίμων κδ ἔχοντα τὸ τίμημα αὐτῶν ἀνά ιε λιτρῶν. θυματήρια χρυσᾶ τ' καὶ λυχνίας χρυσᾶς τ' ἀνά λυτρῶν κ. τὰ δὲ πολυκάνδηλα καὶ οἱ βοτρώδες (3) τοῦ ὄλου ναοῦ ἔσωθεν χιλιάδες λ̄ ἐξ ἀσημίου κακκαροῦ, κεχρυσωμένα (4) μεγάλα τε πάνυ. Ἐκλήρωσε δὲ καὶ τοὺς μέλλοντας δουλεύειν καὶ ψάλλειν τὸν ναὸν τοῦ θεοῦ κληρικούς β^υ. Ἐκλήρωσε δὲ καὶ κτίσματα εἰς τὸν ναὸν τοῦ θεοῦ εἰς τροφὴν τῶν κληρικῶν πάμπολλα ἀπὸ ἀνατολῆς καὶ δύσεως, ἄρτου τε καὶ μεσημβρίας καὶ ἀπὸ πάσης ἐφίας. ἐτύπωσε δὲ καὶ τὰς μεγάλας ἑορτάς καὶ τοῦ οἴδειν ἔλαιον μέτρα α'. εἰς φαῦσιν τοῦ ναοῦ. περὶ δὲ κηρῶν καὶ λαμπάδων καὶ λοιπῶν τί χρὴ λέγειν; οἶνον καὶ ἄρτον τῆς προθέσεως ἀνά χιλιάδα καθ' ἑκάστην ἡμέραν, εἰς δὲ | τὰς ἐπισήμιους ἑορτάς ἀνά χιλιάδασ δύο. ἐτύπωσε δὲ καὶ ἄδούσας Ρ. εἰς τὰς δύο χοροὺς ἀνά ν. ἵνα ψάλλωσιν ἐν τῷ ἀγίῳ ναῷ. ἐποίησε δὲ καὶ ἀσχη-

(1) Τὸ χειρ. εὐρισκεται.

(2) Τὸ χειρ. σωληνωτάς

(3) Τὸ χειρ. σσιρώδες.

(4) Τὸ χειρ. καὶ χρυσοωμένα.

τήρια δύο πλησίον τῆς μεγάλης ἐκκλησίας, τὸ ἓν ἐκ δεξιῶν καὶ τὸ ἕτερον ἐξ ἀριστερῶν. Ὁμοίως δὲ καὶ τὰς κέλ(λ)ας τῶν κληρικῶν πλησίον τοῦ ναοῦ κατὰ τὴν τάξιν αὐτῶν. ἐποίησε δὲ καὶ σ(αυ)ρούς ε, καλλωπίσας αὐτοὺς διὰ χρυσοῦ καθαροῦ καὶ πολυτελῶν λίθων τιμίων. ὥστε ἀποτιμηθῆναι αὐτοὺς ἄνω κεντηναρίων (1) δέκα. μανουάλια (2) δὲ γλυπτὰ δλόχρυσα διὰ λίθων μεγίστων καὶ μαργάρων ἀποτιμηθέντα ἄνω κεντηναρίων (3) ε. ἐποίησε δὲ καὶ ἕτερα κρυστάλ(λ)ινα πάμπολλα. τοὺς δὲ πόδας αὐτῶν ὀλοχρύσους, ἀποτιμηθέντα ἄνα κεντηνάρια ἰβ. ἐποίησε δὲ καὶ ἕτερα μανουάλια μ ἀνδρομήκη (4) κεχρωσμένα. ἐποίησε δὲ καὶ ἕτερα ν, ἐν τῇ ἰσότητι αὐτῶν τοῦ Ἰστασθαι εἰς τὸ ἅγιον θυσιαστήριον. εἰς δὲ τὸν ἁμῶωνα ἐγένετο ἐξοδος κεντηνάρια χρυσοῦ τξε ἐνὸς χρόνου πάντου τῆς Αἰγύπτου.

Ἐγένετο δὲ ἡ ἐξοδος πᾶσα τοῦ ναοῦ σὺν τῷ ἔσω καὶ ἔξω κεντηνάρια βχγδ. αὐτὸς δὲ ὁ φιλόχριστος ἰουστινιανὸς μόνος ἤρξατο τὸν ναὸν τοῦ θεοῦ ἀπὸ θεμελίων καὶ αὐτὸς ἐτελείωσεν αὐτὸν μηδενὸς ἑτέρου συνδρομήσαντος, μόνον ὁ δεσπότης Κ(ησοῦ)ς Χ(ριστοῦ)ς Καὶ ἡ πανάχαρτος αὐτοῦ μ(ήτ)ῆρ θελήσει τοῦ Π(ατρ)ὸς καὶ συνεργεία τοῦ ἁγίου Πν(εύματος) | . οὗτος γὰρ ὁ λόγος τοῦ θεοῦ συνήργησεν αὐτῷ ἐν πᾶσιν. ὅστις δὲ ἀπιστεῖ τῇ συγγράμματι τούτῳ εἰσελθέτω ἐν τῷ ναῷ καὶ ἰδέτω καὶ θαυμασάτω τά τε κάλλη καὶ τοῦ ναοῦ τὴν πολλὴν ποικιλίαν, πῶς ἐκ χρυσοῦ καθαροῦ ἐξαστράπτουσα πάντοθεν, ἀργυρίου καὶ λίθων τιμίων καὶ κρυστάλλου καὶ μαργάρων Καὶ πολυποικίλων, ἰδέτω δὲ τὸ ἔδαφος ὅπως ἐκ τῶν μαρμάρων πεποικίλωται (5) χροῶς δίκην θαλάσσης κυμαινομένης ὁρᾶτε. τὰς γὰρ τέσσαρας σφῆνας τοῦ ναοῦ τοὺς τέσσαρας ποταμοὺς ὀνόματα τοὺς ἐκ παραδείσου ἐξερχομένους (6). ἐποίησε δὲ καὶ φιάλην ἔχουσα(ν) στοᾶς ἰβ με τοὺς λέοντας μαρμαρένιους διώ-

(1) Τὸ χειρ. ἀνακεντηναρίων.

(2) Τὸ χειρ. μανουήλια.

(3) Τὸ χειρ. ἀνακεντηνάρια.

(4) Τὸ χειρ. ἀπὸ ἀνδρομήκου.

(5) Τὸ χειρ. πεποικίλο το.

(6) Τὸ χειρ. τὸ ἐκ παρ. ἐξερχόμενοι.

δεκα ἐξερχόμενον τὸ ὕδωρ ἐκ τῶν στομάτων αὐτῶν εἰς ἀπό-
 νιψιν τοῦ κοινοῦ λαοῦ. ἐν δὲ τῇ δεξιᾷ πλευρᾷ εἰς τὸ γυναι-
 κίτην ἐποίησεν θάλασσαν δεχομένην τὰ ὀμβρήματα αὐτῶν
 πηγῶν ζε. ὑπεράνω δὲ τῆς θαλάσσης ἔβαλε κλίμακα ἵνα διέρ-
 χωνται οἱ ἱερεῖς. ἔστησε δὲ ἀπὸ πάντων τῶν ζώων στήλας
 μαριμαρένινας, <ἵνα> διὰ τέχνης διέρχεται τὸ ὕδωρ διὰ τῶν
 στομάτων αὐτῶν, ὅπως οἱ ἱερεῖς καὶ μόνον νίπτονται. Λέγεται
 δὲ ὁ τόπος μιτατήρια(1)· τὴν γὰρ ὠραιότητα καὶ πολυποικιλίαν
 καὶ τὸ μέγεθος οὐδεὶς δύναται εἰπεῖν ἢ κατανοῆσαι. τελέσας
 δὲ τὸ ἔργον τοῦ θεοῦ τὴν Ἁγίαν Σοφίαν καὶ πάντα τὰ ἱερά
 ἀναθήματα μὴν Δεκεμβρίῳ εἰς τὰς κβ ἡμέρα σαββάτω ἐστρατο-
 πέδευσε [δὲ] ὁ βασιλεὺς καὶ ποιήσας προέλευσιν ἀπὸ τοῦ με-
 γάλου παλατίου | Καθήμενος ἐπὶ τῶν θαυμασίων τεσσάρων
 ἵππων λευκῶν κεχρυσωμένων (2) καὶ ἐλθὼν πρὸς τὸν πυλῶνα
 τοῦ ναοῦ κατήλθεν ἐκ τοῦ ἄρματος καὶ εἰσῆλθεν ἐν τῇ ναῷ
 τοῦ Ἁγίου Προδρόμου καὶ ἔθυσσε βόα(ς) ,α, πρόβατα ,β, ἐλά-
 φους λ, (3) τράγους ,α, μόσχους ,α, ἄρνας(4) ,α, ἐρίφους ,β,
 περιστερὰς καὶ ἄλλα ἕτερα Γ, ὄρνεις (5) μετ' ἀλεκτόρων (6)
 χιλιάδας κ. ταῦτα πάντα σφάζας δέδωκεν πτωχοῖς, χηρῶν τε
 καὶ ὀρφανῶν καὶ παστῶν τῶν δεομένων. δέδωκεν σίτον χιλιά-
 δας μόδια ε Καὶ οἴνου μέτρα χιλιάδες κ. ταῦτα πάντα σφα-
 γισθέντα τε καὶ δοθέντα πένησι μέχρι ὧρῶν τριῶν τῇ αὐτῇ
 ἡμέρᾳ τοῦ σαββάτου, τότε εἰσοδεύσας ὁ βασιλεὺς μετὰ τοῦ
 ἀγιωτάτου π(ατ)ριάρχου Εὐτυχίου παντός τε τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ
 καὶ τοῦ κλήρου, ὡς ἤγγισε δὲ τὰς ὥρας καὶ χρυσᾶς καὶ
 βασιλικᾶς πύλας, ἀναπαυθεὶς δὲ ὁ βασιλεὺς προέδραμε μέχρι
 τοῦ ἁμῶνος καὶ στὰς κατέγκνι τοῦ μεγάλου τρούλ(λ)ου ἐξέ-

(1) Ἴσως ἐκ τοῦ mutio, «περὶ οὗ nihil est mutire» οὐδὲ γούραι πρὸς
 ἔλεγχον ἢ ἐπαινον.

(2) Τὸ χειρ. καὶ χρυσωμένων. Ἡ λέξις δηλοῖ βεβαίως ὅτι ἔφερον χρυσᾶ
 φάλαρα.

(3) Ὁ ἀριθμὸς εἶναι ἐλάχιστος προελθὼν, φαίνεται. ἐκ καθῆς ἀναγνώσεως
 τοῦ ἀντιγραφείου· ἄλλα χειρόγραφα ἀναγράφουσι ἐλάφους χ' ἢ φ' πιθανώτατα
 δὲ τὸ λ' προσῆλθεν ἐκ τοῦ γ'.

(4) Τὸ χειρ. ἄρνες. (5) Τὸ χειρ. ἄρνεις (6) Τὸ χειρ. μεταχῆ Γρῶν

τεινε τὰς χεῖρας αὐτοῦ εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ μεγάλη ἐδόθησεν τῇ φωνῇ· «δόξα τῷ θεῷ» τρ[ε]ῖς «τῷ καταξιώσαντί με τοῦτο τὸ ἔργον ἀποτελέσαι». καὶ προσκυνήσας τρ[ε]ῖς πάλιν, τὸ ὄμμα εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνατείνας, λέγει μεγάλη τῇ φωνῇ· «ἐνίκησά σε, Σολομὼν πάνσοφε, σὲ καὶ πᾶσαν τὴν δόξαν σου». μετὰ δὲ τὸ εἰσοδεῦσαι ἐποίησε διάδοσιν δωδωκῶς | ἀργύριον καὶ χρυσίον τῷ λαῷ κεντηνάρια ζ. Στρατήγιος(ς) δὲ ὁ καὶ μάγιστρος(ρ)ος καὶ ἀδελφοποιτὸς τοῦ βασιλέως διέχυνεν [ἐν] ταῦτα τῇ γῇ, καὶ ἤρπαζεν ταῦτα ὁ λαὸς μετὰ χαρᾶς. Καὶ τῇ ἐπαύριον τοσαῦτα καὶ πλείονα ἔθυσεν ὀλοκαυτώματα καὶ γέγονεν δόξα καὶ χαρὰ τῷ λαῷ καὶ ὁ θεὸς ἐδοξάσθη μεγάλως. εἴθ' οὕτως πάλιν ἐποίησε τὰ θηρανοίξια τοῦ ναοῦ ἐορτάζων καὶ χαιρόμενος ἡμέρας ἰε μέχρι τῶν ἁγίων Θεοφανίων κλητορεύσας πάντας τοὺς ἀρχοντας καὶ ῥοΓέβων πάντας τοὺς πένητας καὶ δωρεῶν δούς [εἰς] πάσαις ταῖς ἐκκλησίαις, εὐχαριστῶν τῷ κυρίῳ χαίρων καὶ χαιρόμενος ἐπὶ τὸ τοῦ θεοῦ ἔργον. μετὰ δὲ τὸ ποιῆσαι ταῦτα πάντα, κελεύσει τοῦ θεοῦ ἐπιζήσας ἔτι ὀλίγον, Καὶ ἀπέδωκε τὸ πνεῦμα αὐτοῦ ἐν ταῖς χερσὶ τοῦ θεοῦ βασιλεύσας τὰ πάντα αὐτοῦ ἔτη λθ.

μετὰ δὲ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐδασίλευσεν Ἰουστίνος ὁ ἀνεψιὸς αὐτοῦ. ἐν δὲ τῷ κβ^ω ἔτει τῆς βασιλείας αὐτοῦ, ὀκτώ καὶ δέκατον ἔτος τῆς τοῦ ναοῦ οἰκοδομῆς, ἐν ἡμέρᾳ κυριακῆς ὥρα ἕκτη Ἐγένετο πεσεῖν τὸν μέγαν τροῦλ(λ)ον ἐπὶ σεισμοῦ, καὶ συνέτριψε τὸν ἀξιοθαύμαστον ἄμβωνα τὴν τε σώλεαν καὶ τὰ χρυσᾶ στήθεα καὶ μερικὰ ἐκ τῶν κίωνων, τὰς τε σαρδονύχους σὺν τῷ χρυσῷ σ(τι)αυρῷ τῷ ἐπάνω τοῦ ἄμβωνος· τὸ δὲ λοιπὸν τοῦ ναοῦ ἔμεινεν ἀσάλευτον | ὁ δὲ βασιλεὺς καὶ πᾶν πλῆθος τοῦ λαοῦ ἐλυπήθησαν μεγάλην λύπην. καὶ προσκαλεσάμενος τὸν πρωτομάστορα ὀνόματι ἸΓνάτιον, <ὸς> ἦν παρακμάζων, [καὶ] λέγει πρὸς αὐτόν. τί τὸ συμβῆναι τὸ χάλασμα τοῦ τροῦλλου. ἀπεκρίθη ὁ αὐτὸς μαῖστωρ ὅτι ὁ βασιλεὺς ὁ καὶ θεὸς σου μακαρίτης ἐσπούδαζε τοῦ χρυσῶσαι αὐτόν. καὶ δὴ κατεάξας τὴν συσκευὴν πρὸ τοῦ σφίξαι τὸν θόλον, καὶ μεγάλου ὑετοῦ γενομένου ἐρράγγη ὁ τροῦλλος. Καὶ ἐξ αὐτοῦ συνέδη γενέσθαι τὴν σύμπτωσιν αὐτοῦ. εἴθ' οὕτως πάλιν ἐκέλευσεν ὁ βασιλεὺς γενέσθαι αὐτόν. καὶ γεγονότος

θ(εο)ῦ βογηθεία κατεχρύσωσεν αὐτὸν οἶον καὶ πρῶτον. τὸν δὲ ἄμβωνα μὴ δυνάμενος τοιαύτην πάλιν ἐξοδὸν ποιῆσαι διὰ κίονων ἄργυρῶν καὶ λίθων τιμίων. Ἐνεγκόντες [δὲ] καὶ μάρμαρα πάμπολλα ἀπὸ Προικο(ν)νήσου <ἐ>ποίησαν[τα] καὶ αὐτὰ καθ' ὁμοιότητα τῶν ποταμῶν τοῦ Παραδείσου. καὶ οὕτω πάλιν ἐτελειώθη ὁ ναὸς τοῦ θ(εο)ῦ. τοῦτου χάριν λέγουσιν τινὲς ὅτι καὶ Ἰουστίνος ἔκτισεν. ἀλλ' οὐδὲ ἄλλα πεποίηκε εἰ μὴ τὸ χάλασμα τοῦ τρούλλου καὶ τὸν ἄμβωνα μόνον. Καὶ εἰς τοῦτο, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, γινώσχετε ὅτι κατὰ χάριν τοῦ κ(υρίου) ἡμῶν Ἰ(ησοῦ) Χ(ριστο)ῦ ἀπὸ τοῦ ὑψίστου π(ατρ)ῶς συνίσταται τὸ τοιοῦτον ἀτίμητον ἔργον, οὐχὶ ὑπὸ . . .

ΣΥΝΤΟΜΟΝ ΧΡΟΝΙΚΟΝ

Ἐκ χειρογράφων τῆς Μονῆς τοῦ Τιμίου Προδρόμου καὶ τῆς Κοσμοφρηνείσης καταχωρίζομεν ἐνταῦθα εἰδήσεις τινὰς βραχείας ἱστορικής, ὁποίας περιέχει καὶ τὸ *Σύντομον Χρονικόν* (Breve chronicon), ἐδημοσίευσε δὲ καὶ ὁ ἀείμνηστος Σακελίω ἐν τῇ Ἑβδομάδι τοῦ 1888. Αἱ ἐν τοῖς ὑφ' ἡμῶν ἀναγνωσθεῖσι χειρογράφοις ἀναγραφόμεναι δὲν εἶναι πᾶσαι ἱστορικῶς ἀσφαλεῖς, ἀφ' οὗ δύο ἐξ αὐτῶν λέγουσιν ἢ μὲν ὅτι ἡ Θεσσαλονικὴ ἐκυριεύθη ὑπὸ Μουράτ τοῦ Β' τῷ 1427, ἢ δὲ τῷ 1442, ἄλλη δὲ τις ὅτι τὴν Κωνσταντινούπολιν «ἐπῆρεν ὁ σουλτὰν μεσεμέτης τῷ 1452». Περὶ τοῦτου δὲ τοῦ ἀταλαιπώρου τῶν τοιοῦτων ἀναγραφῶν ἐπραγματεύθημεν καὶ ἐν τοῖς *Συμμίκτοις* ἡμῶν (σελ. 88 κέξ) καὶ ἐν τῷ Ἀρχαιολογικῷ Συνεδρίῳ τῶν Ἀθηνῶν τοῦ 1905 (Comptes rendus du Congrès international d'archeol. 1905 σελ. 321-322).

ΜΟΝΗ ΠΡΟΔΡΟΜΟΥ

Ἐπὶ φύλλου κεκολλημένου ἐπὶ τοῦ σταχώματος καὶ τριῶν ἄλλων συνεχομένων τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 10 χειρ. περιέχοντος ἔργα Θεοδώρου τοῦ Στουδίτου.

+ εἰς τοὺς ἀχπα(1) μηνὶ δεκεμβρίῳ κ' ἐφάνη εἰς τὸν οὐρανὸν πρὸς τὴν δῦσιν ἐκεῖ ὅπου δυσσεύει ὁ ἥλιος τὸν ἰούνιον μῆναν, ἕνα ἄστρον μικρὸν μὲ φωτία μεγάλη πλατὴ καὶ μακρὴ ὥσαν σπαθὴν δύστομον, καὶ βαστοῦσεν ὡς τὴν ἀνατωλγὴν, καὶ ἦταν μέγα θαύμα

(1) Πρόκειται βεβαίως περὶ κομήτου· ἀλλ' ὁ ὑπὸ Νεύτωνος παρατηρηθεὶς, ἐκ τῶν μεγαλοπρεπεστάτων, ἐφάνη τῷ 1680. τῇ 22 Δεκεμβρίου (ε. ν.) ἐξῆλθε τῶν ἀκτίνων τοῦ ἡλίου.

τῆς ὁρώσιν. ἐκράτησεν ἡμέραις μ, εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ σπαθίου ἐχάθη ἢ φωτιά καὶ τὸ ἄστρον, τότεστῆ εἰς τὴν ἀνατολήν.·~

εἰς τοὺς ἀχπῶ(1) αὐγούστου, ἐφάνη καὶ ἕτερον ἄστρον με φωτίαν ὡσάν σπαθὴ καὶ αὐτῶ, πλὴν μικρόν, ἐκράτησεν ἡμέραις η, κατὰ μεσημβρίαν καὶ ἀντίκρηξεν πρὸς τὸ βόρειον μέρος.·~

+ εἰς τοὺς ἀχπγ ἐστράτευσεν ὁ βασιλεὺς τῶν τουρκῶν εἰς τὸ μπέτζη, ἦγγον εἰς τὴν βιένα, καὶ ἐπύρην οἱ νέμτζοι τόπους πολλούς, τὴν οὐκρίαν, τὸ μπουζτίμη, καὶ ἄλλα πολλὰ κάστρες ἕως τὸ πελεγράδι, ἐκράτησεν ὁ πόλεμος χρόνους ιε.

+ εἰς τοὺς ἀψι ἐπολέμησαν οἱ μοσκοβίται με τοὺς σφέτους ἕως τὰ σύνορα τῆς καζανίας, καὶ ἐνεκίθησαν οἱ σφέτσοι κατὰ κράτος καὶ ἔφυγεν ὁ ρίγας με ὀλίγους ἀν(θρώπ)ους εἰς τὰ μέρη τῆς τουρκίας καὶ ἔμηνεν ὁ ρίγας εἰς τοὺς τούρκους χρόνους δ, ἔπιτα ἐστράφη, πάλιν εἰς τὸν τόπον του, τὸν ἐπύρην οἱ μοσκοβίται κάστροι τῷ ρίγειν καὶ ἄλλα πολλά.

+ εἰς τοὺς ἀψιε ἔκαμαν μάχει οἱ μοσκοβίται με τοὺς τούρκους διὰ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ σφέτζου καὶ ἐπολέμησαν εἰς τὰ σύνορα τῆς μπογδανίας οἱ μοσκοβίται καὶ ὁ βιζήρις τῶν τούρκων πλὴν οὔτε τὸ ἓνα μέρος οὔτε τὸ ἄλλο ἐνικήθει, μόνον ἀγάπη.·~ ἔγινεν ὁ πόλεμος

ιουλίου

+ ἐν ἔτη ,ζμς ἐρχομένου τοῦ αἰμηρά σουλτάνου εἰς τοὺς κορυφοὺς ἀπρακτου μηνὶ ὀκτωβρίου

+ ἐν ἔτει ,ζοη μηνὶ ἰαννουαρίου κζ ἡμέρα τρίτη(;) ἐπάτησαν οἱ σοφτάδες τὸ μοναστήρι τοῦ προδρόμου, ἐποίησαν καὶ φόνον ἔνδον τοῦ μοναστηρίου.~

+ ἐπέιραν οἱ φράγγοι τὰ τούρκικα τὰ κάτεργα, τι ἐν ἔτει ,ζπ^ω μηνὶ ὀκτωβρίῳ ἡμέρα κυριακῆ

+ τῷ αὐτῷ ἔτει ἐδιαγούμισαν οἱ ἀγαρηνοὶ τὴν μητρόπολιν τῶν σερρών καὶ ἐπτὰ ἐκκλησίας, τὴν δὲ σεθασιμάν τοῦ προδρόμου μονὴν παντελῶς ἠρήμωσαν αὐτὴν καὶ τὰ αὐτῆς προάστεια καὶ μετόχια.~

(1) Τοῦτον παρατήρησας ὁ Haley ὑπελόγησε τὴν τροχίαν αὐτοῦ εἰς 76 περίπου ἔτη καὶ εἶπεν ὅτι εἶναι ὁ αὐτός καὶ ὁ τοῦ Κεπλέρου (1607) καὶ τοῦ Apian (1531).

+ ἐν ἔτει ς^{πδ} ἔγινεν λιμὸς ἰσχυρὸς καὶ μέγας εἰς πᾶσαν τὴν γῆν, ἐν δὲ τῇ πόλει σερρών, ἀνέβη ὁ σίτος εἰς ἄσπρα ὡπ τὸ κυλῶ εἰς τὸν καιρὸν τοῦ σουλτάν μουράτ.

+ ἐν ἔτει ς^{ηη} μηνὶ ἰουλίου κα, ἔγινεν ἔκλειψις ἡλίου ἀπὸ ὥρας α ἕως ὥρας δ.

+ εἰς τοὺς ἀχπς εὐγῆκαν τὰ γιωθαζοχάρτια, εἰς τοὺς χριστιανοὺς καὶ εἰς τοὺς καλογέρους.

+ εἰς ἀχπγ ἐπάησαν οἱ τοῦρκοι εἰς τὸ πέτζι, καὶ ἐγύρισαν ἄπρακτοι, ἐκράτησεν ὁ πόλεμος χρόνος ιε

+ εἰς τοὺς ἀφιδ ἔγινεν μέγας ἐμπρισμὸς εἰς τὰς σέρρας ἐκάησαν ὅλα τὰ ἐργαστήρια (.) ὁ τεπάχανας καὶ ὁ σανιδόφορος ἐγλύτωσεν, ἐκάηκεν καὶ τὸ ἐσκή τζαμη, μηνὶ αὐγούστου, ιγ, ξημερόνοντ(ας) τὸ σαδάτψ

+ εἰς τοὺς ἀχπς ἐπῆραν οἱ φράγγοι τὸν μωρέαν ἀπὸ τοὺς τούρκους.

+ εἰς τοὺς ἀφιε ἰνδικτιῶνος η ἐπῆραν οἱ τοῦρκοι τὸν μωρέαν, ἀπὸ τοὺς φράγγους, μεγάλην φθορὰν ἔκαμαν εἰς τὸ ἐλεγηδὸν ἀνάμπλη παντελῶς ἐρήμωσαν αὐτῷ, τοὺς χριστιανοὺς ἔκοψαν, τὰ δὲ παιδιὰ καὶ ταῖς γυναῖκες ἐσκλάβωσαν. μηνὶ αὐγούστου εἰς τὰς 2 ἡμέρα τρίτη ἦλθεν ὁ σουλτάν ἀχμέτης ἀπὸ τὸ νεδροκόπον εἰς τὰς σέρρας, τὸν ἦλθαν καλὰ μαντάτα πῶς ἐπῆρεν ὁ βεζήρης τὸν μωρέα, καὶ ἔκαμεν τοαναμὰν ἔξι ἡμέραις, καὶ ἀπάλιν ἐστράφη εἰς τὰ ὀπίσω ἀπὸ τὴν καδάλα εἰς τὴν ἀνδριανούπολιν, αὐγούστου εἰς τὰς 20 ἡμέρα σαδάτψ. |

(ἔσφα) ἔσαν τὸν παπαπαχώμιον μὲ ἰσχυρὸν ἀποτόλιμημα ὡσὶ ὁ λίκους τὸ πρόβατον καὶ τὸ προὶ τὴν τετάρτην μίχα ὄρα νὰ ξιμερώσῃ ἦλθε μίνγημα εἰς τὸ μοναστήρι(ι) διὰ τὴν σφαγὴν αὐτοῦ καὶ ἐσικόθησαν οἱ πατέρες καὶ ἐπῆργαν

ΜΟΝΗ ΠΡΟΔΡΟΜΟΥ

*Εν τινι σελίδι τοῦ τυπικοῦ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀκολουθίας τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις Ἁγίας Λάβρας τοῦ ὀσίου καὶ θεοφόρου πατρὸς ἡμῶν Σάββα.

+ μηνὶ δεκεμβρίῳ, ἐπὶ ἔτους ς^{ωξδ} Ν Θ(1) τέθνηκεν ὁ εὐσε-

(1) Ἱνδικτιῶνος Θ'.

δέσπυτος καὶ φιλόχρυστος αὐθέντης ἡμῶν καὶ βασιλεὺς σερβίας
καὶ ρῶμανίας στέφανος: +

⟨T⟩ Η κδ τοῦ σεπτεμβρίου μηνὸς τῆς ιδ N(1) ἡμέρα σαββάτω
ῶρα Θ, εἰσῆλθε ἡ φύλαξις τοῦ κράτη ἐπάνω εἰς τὸ καστέλι.
καὶ αὐτὸς τῆ κε' εἰς τὸ κάτω καὶ ἐλειτουργήθη εἰς τὴν μη-
τρόπολιν: ἔτους ςωνδ: +

ΜΟΝΗ ΠΡΟΔΡΟΜΟΥ

(Εἰς τὸ τέλος τῶν χρησμῶν τοῦ Πατάρων Μεθοδίου)

+ Εἰς τοὺς αἰῶ ἡ καὶ ὀγδόοντα χρόνους, βασιλεύσι εἰς τὴν
κωνσταντινοῦπολιν γυναῖκα καὶ εἰς ἐκείνους τοὺς χρόνους, εἰς
χιλίους ὠκτακασίους Ο ἢ Π χρόνους, ἀπὸ Χυ καὶ θέλη νὰ
καταποντισθῆ εἰς τὴν θάλασσαν ἢ κωνσταντινούπολι, ἀπὸ τὴν
γυναῖκα τὴν μικρὴ, ὧ τοῦ θαύματος, γυνὴ νὰ βασιλεύσι, οὐχ
καλὴ ἀλλὰ μικρὴ καὶ ἀπὸ αὐτὴν νὰ χαθῆ ἡ ἐπτάλοφος καὶ
ἡ σαλωνίκη καὶ τάννησια καὶ ἡ κύπρος καὶ τηκρήτη καὶ νὰ
βασιλεύσι ὁ ἀντίχριστος καὶ τέλος

+ ὁ Γράψας

ΜΟΝΗ ΠΡΟΔΡΟΜΟΥ

(Τελευταῖαι σελίδες νομοκάνονος χειρογράφου)

Περὶ τὰ κάτωθεν κάστροι ποῖω χρόνῳ ἐπάρθησαν
ἔτους ςωξα ἀπὸ ἀδάμ ἐπῆραν τὴν καλιούπολιν.
ἔτους ςωοζ ἀπὸ ἀδάμ ἐπῆραν τὴν ἀδριανούπολιν
ἔτους ἀπὸ ἀδάμ ςωδλε μαῖω κδ^η ἐπῆραν τὴν Θεσσαλονίκην
ἔτους ἀπὸ ἀδάμ ςωδξα μαῖω κθ^η βασιλεύοντος κωνσταντίνου
τοῦ παλαιολόγου ἐπάρθη ἡ πόλις παρὰ τοῦ σουλτάν
μεεμέτι
ἔτους ἀπὸ ἀδάμ τοῦ νέου ἡγουν ἀπὸ τοῦ Χυ αὐνζ ἐπῆραν
τὴν κόρινθον, τὴν πάτραν τὸ μουχλῆ καὶ τὴν καστελανίαν
ἔτους ἀπὸ ἀδάμ ςωδξδ μηνὶ ἰουνίῳ ἐπῆραν τὴν Ἀθήνα

(1) Ἰνδικτιῶνος Θ.

- ἔτους ἀπὸ ἀδάμ ,σϞξη ἐπήρασαν τὸν μιζιθρᾶν
 ἔτους ἀπὸ ἀδάμ ,σϞοα μηνὶ ἀπριλλίῳ ἐπαράδωκαν
 οἱ ἀργεῖοι τὸ ἄργος
 ἔτους ἀπὸ ἀδάμ ,σϞοη ἐπαπαδόθη ἡ εὐριππος μηνὶ
 ἰουλίῳ ιβ̄
 ἔτους ἀπὸ ἀδάμ ,ζζ αὐγούστῳ κη ἀλώθη ἡ ναύπακτος
 ἔτους ἀπὸ ἀδάμ ,ξη ἐπάρθη ἡ μεθώνη καὶ τῆ αὐτῆ ἔτη
 σεπτεμβρίῳ ιζ̄ ἐπροσκύνησαν οἱ κορωναῖοι
 ἔτους ἀπὸ ἀδάμ ,ξ) μηνὶ αὐγούστου β̄ ἐπήρασαν τὸ ἀμπελογράδι(1)
 ἔτους ἀπὸ Χυ γεννήσεως ,αφκδ δεκεμβρίῳ κη ἐπήρασαν
 τὴν ρόδον.
 ἔτους ἀπὸ Χυ γεννήσεως ,αφμ νοεμβρίῳ κα ἐπήρασαν
 τὸ ἀνακύπλοι. Καὶ τῷ αὐτῷ ἔτει καὶ τῷ αὐτῷ μηνὶ
 κδ ἐπήρασαν καὶ τὴν μονεμβασίαν

ΜΟΝΗ ΚΟΣΣΥΦΗΝΕΙΣΗΣ

(Χειρόγραφον ὑπ' ἀριθ. 294).

«Βιβλίον κατὰ μωάμεθ καὶ κατὰ λατίνων.

Ἴσον ἀπαράλλακτον τῆς διαθήκης καὶ θεολογικῆς ὁμολογίας τοῦ σοφωτάτου καὶ αἰοιδίμου φωστήρος καὶ μεγάλου π(ατ)ρὸς διδασκάλου κυρίου Ἀναστασίου Γορδίου τοῦ ἐξ Ἀγραφῶν ἐκ κώμης Μεγάλων Βρανιανῶν, ὅστις ἐξέλιπε τῆς παρούσης ζωῆς ἐβδόμη τοῦ ἰουνίου μηνὸς ἐν ἡμέρᾳ σαββάτῳ ὥρα ε καὶ ἐτάφη ἐν τῇ γῆ τὸ ἱερὸν καὶ καθαρώτατον αὐτοῦ σῶμα τῇ ἐνάτῃ ὥρᾳ τῆς κυριακῆς ἐν τῇ μονῇ τῆς ἀγίας ὁσιομάρτυρος Παρρασκευῆς τῇ καὶ σχολῇ αὐτοῦ τῇ κειμένῃ εἰς τὴν τοποθεσίαν τῆς βῆθεισης κώμης ἐν τῇ νάρθηκι ἐν τῇ μνημείῳ τοῦ μακαριωτάτου καὶ Γέροντος αὐτοῦ κυρίου Εὐγενίου πολλῶν π(ατέ)ρων καὶ ἱερέων καὶ πλήθος χριστιανῶν ἀναδραμόντων καὶ πάντες ὁδουρόμενοι τὴν ἀποδημίαν καὶ στέργισιν τοῦ καλοῦ π(ατ)ρὸς καὶ φωστήρος ὅτι πάντ(οτε) προΐστατο εὐεργετῶν καὶ πάντας νουθετῶν ὁ ἀείμνηστος ὡς ἄλλος οὐδεὶς τῶν κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον. ἦν δὲ ὡς ἐτῶν ἐβδομήκοντα πέντε.

(1) Ἀνάγν. Βελιγράδι.

«Εἰς δόξαν π(α)ρ(ὸ)ς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πν(εύματος) τοῦ ἐνὸς μόνου ἀληθινοῦ θεοῦ τοῦ ποιητοῦ καὶ πλάστου καὶ δεσπότου τῶν ἀπάντων ἐρωμένως τῷ νῷ καὶ τῇ διανοίᾳ.

Ὅσα εἰς ὀρθόδοξον πίστιν ἀναφέρεται. . .

ἐν τῇ μονῇ τῶν μεγάλων βραβιανῶν ἀψχθ^ο»

(Ἐν τέλει τοῦ χειρογράφου).

Πόθεν συνάγονται τὰ ἀπὸ κόσμου γεννήσεως ἔτη.

ἀπὸ ἀδάμ ἕως κατακλυσμοῦ ἔτη	2245
ἀπὸ κατακλυσμοῦ ἕως πυργοποιίας ἔτη	525
ἀπὸ πυργοποιίας ἕως ἀβραάμ ἔτη	425
ἀπὸ ἀβραάμ ἕως ἐβραίων ἐξόδου αἰγύπτου ἔτη	435
ἀπὸ τῆς ἐξόδου ἕως οἰκοδομῆς τοῦ ναοῦ ἔτη	757
ἀπὸ τῆς οἰκοδομῆς τοῦ ναοῦ ἕως τῆς μετοικεσίας βα- βυλῶνος ἔτη	425
ἀπὸ ταύτης ἕως ἀλεξάνδρου τοῦ μακεδόνοιο ἔτη	400
ἀπὸ ἀλεξάνδρου ἕως γεννήσεως χ(ριστο)ῦ ἔτη	300
ἀπὸ γεννήσεως χ(ριστο)ῦ ἕως τοῦ νῦν ἔτη	1745
	<u>725</u> <7>

Καὶ μετὰ τὴν ἐξήγησιν τοῦ ἀγγέλου Σιρημος(;) ἀπὸ τοῦ δράματος τοῦ προφήτου δανιήλ ἕως συνελείας τοῦ κόσμου συνάγονται ἔτη

(ἀ)πὸ τοῦ δράματος τοῦ δανιήλ ἕως τῆς παρουσίας τοῦ
κ(υρίου)υ ἔτη 576

(κ)αὶ ἀπὸ τῆς παρουσίας τοῦ κ(υρίου)υ μέχρι τοῦ παρόν-
τος ἔτη 1745

μένουν ἔτη 379 2314

ἀπὸ τοῦ παρόντος ἔτους 1745 μετὰ χρόνους 91 ἀρθήσεται
τελείως ἡ βασιλεία τῶν λατ[ε]ρίων. ἀπὸ τοῦ παρόντος ἔτους—
1745 μετὰ χρόνους 101 ἀρθήσεται τελείως ἡ βασιλεία τῶν
ἀγαρηνῶν. μετὰ τὴν τελείαν ἄρσιν λατίνων καὶ ἀγαρηνῶν βασι-
λεύσουσιν οἱ ὀρθόδοξοι χρόνους 278 καὶ τότε γενήσεται τὸ
τέλος τοῦ κόσμου.

1375 ὁ σου(λτάν. .)

1375 ὁ σουλτάν παγιαζίτης ἐπῆρεν τὴν ἀνδριανούπολιν

- 1442 ὁ σουλτάν μουράτης ἐπῆρεν τὴν Θεσσαλονίκην
 1452 ὁ σουλτάν μεχεμέτης ὁ υἱὸς τοῦ ἐπῆρεν τὴν κωνσταντινούπολιν
 1460 ὁ αὐτὸς μεχεμέτης ἐπῆρε τὸν μορέαν
 1470 ὁ αὐτὸς ἐπῆρε τὸν ἔγρηπον
 1521 ὁ σουλτάν σουλεϊμάνης ἐπῆρεν τὴν ῥώδον
 1526 ὁ αὐτὸς σουλεϊμάνης ἐπῆρεν τὴν οὐγκρίαν
 1570 ὁ σουλτάν σελῆμ ὁ υἱὸς τοῦ ἐπῆρεν τὴν κύπρον
 1640 ὁ σουλτάν μουράτ ὁ υἱὸς τοῦ ἀχμέτ ἐπῆρεν τὴν βαδουλῶνα
 1669 ὁ σουλτάν μεχεμέτης ὁ ἀνεψιὸς τοῦ ἐπῆρεν τὴν κρήτην
 1676 ὁ σουλτάν μεχεμέτης ὁ ἀνωθεν ἐπῆρεν τὴν καμενίτζαν
 1687 οἱ βενέτικοι ἐπῆραν τὴν (ν)αὔπακτον καὶ τὸν μωρέαν
 1700 ὁ σουλτάν μουσταφᾶς ἔδωκε τοῦ λέχου τὴν καμενίτζαν καὶ ἐπῆρε τὴν (ν)αὔπακτον
 1715 ὁ σουλτάν ἀχμέτης ὁ ἀδελφὸς τοῦ ἐπῆρε τὸν μορέαν
 1716 ὁ νιτζοῤαδόρος ἐπῆρεν τὸ τιμισ[ι]βάρ
 1717 ὁ νιτζοῤαδόρος ἐπῆρεν τὸ μπελιγράδ

τέλος τοῦ παρόντος βιβλίου ὑπὸ χειρὸς ἐμοῦ ἱακώδου ἱερομονάχου καὶ προηγούμενου τῆς βασιλικῆς μονῆς τοῦ Κουτλουμουσίου.

ΜΟΝΗ ΚΟΣΣΥΦΗΝΕΙΣΗΣ

Νικηφόρου τοῦ πατριάρχου χρονογράφου.

(Κῶδιξ χαρτῶος ὑπ' ἀρ. 249 περιέχων ἱστορικούς. μῆκος σελ. 0,20 πλάτος 0,14 μῆκος γεγραμμένον 0,16 πλάτος 0,9).

+ Τοῦ ἐν ἀγίοις π(ατ)ρ(ὸ)ς ἡμῶν καὶ ὁμολογητοῦ νικηφόρου π(ατ)ριάρχου κωνσταντινουπόλεως, χρονογράφου

Ἀπὸ ἀδάμ, ἕως τοῦ κατακλισμοῦ ἔτη βσιμβ καὶ γάρ ἀπὸ τῆς ἀραῆς ἧς ἀδάμ ἔλαβε καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ καὶ καθεξῆς οἱ ἄν(θρωπ)οι. αἱ γὰρ δέκα γενεαὶ οὔτε οἶνον ἐγίνωσκον οὔτε ἔλαιον οὔτε κρέας ἀλλ' ἔζουν πάνυ στενῆν καὶ τεθλιμμένην ζωὴν κατὰ τὸ ἱερὸν γράμμα. καὶ οὔτε ἡ γῆ ἦν οἰκισμένη ἀλλὰ πέραν τοῦ ὠκεανοῦ οἶκος. Μετὰ δὲ τὸν κατα-

κλυσμὸν ὁ νῶε διμερίσθη, τὴν γῆν τοῖς υἱοῖς αὐτοῦ, καὶ οἰκοίσθη. ἀπὸ δὲ τοῦ κατακλυσμοῦ ἕως τῆς πυργοποιίας χρόνοι φκε: ἀπὸ δὲ τῆς πυργοποιίας ἕως τῆς γεννήσεως Ἀβραάμ χρόνοι φλ: + ἀπὸ δὲ τοῦ ἀβραάμ ἕως τῆς ἐξόδου τῶν υἱῶν Ἰσραήλ ἐξ αἰγύπτου χρόνοι υνε. ἀπὸ τῆς ἐξόδου τῶν υἱῶν Ἰσραήλ ἕως τῆς οἰκοδομῆς τοῦ ναοῦ, ὃν ὠκοδόμησεν ὁ βασιλεὺς σολομῶν χρόνοι ψοε. ἀπὸ δὲ τῆς βασιλείας σολομῶντος ἕως τῆς βασιλείας ἀλεξάνδρου τοῦ μακεδόνος χρόνοι χιμγ. ἀπὸ δὲ τοῦ Ἀλεξάνδρου μέχρι τῆς ἐνσάρκου καὶ θείας οἰκονομίας Χ(ριστοῦ) τοῦ θεοῦ ἡμῶν τοῦ ἐν τριάδι καὶ ἐν μονάδι προσκυνουμένου χρόνοι [□ Φ†] ΤΛ: ἀπὸ δὲ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίαν Χ(ριστοῦ) τοῦ θεοῦ ἡμῶν μέχρι τῆς κωνσταντινουπόλεως χρόνοι τλς. Ὅμοῦ τὰ ἄλλα συνάγονται ἀπὸ κτίσεως κόσμου ἕως τῆς Κωνσταντινουπόλεως εωλς. τὰ νῦν δὲ εἰσιν ἔτη ςϞδ ἀπὸ τοῦ σ(ωτη)ρίου πάθους καὶ τῆς φρικτῆς ἀναλήψεως αὐτοῦ τοῦ σ(ωτη)ροῦς | <ἕως τῆς> λιθοβολίας στεφάνου τοῦ πρωτομάρτυρος ἔτη ζ. ἀπὸ τοῦ ἁγίου στεφάνου τοῦ πρωτομάρτυρος καὶ ἀρχιδιακόνου ἕως τοῦ ἐξ οὐ(ρα)νοῦ φανέντος τοῦ ἁγίου παύλου τοῦ ἀποστόλου φωτὸς καὶ βαπτισθέντος καὶ ἐναρξαμένου λόγων τοῦ Χ(ριστοῦ) τῆς ἀληθείας καὶ τοῦ θανάτου(;) ἔτη Γ. ἰστέον δὲ ὅτι ἡ πανυπέραγνος θεοτόκος καὶ ἀληθῆς μ(ή)τηρ τοῦ κ(υρίου) μου ἔζησεν ἐν τῇ ἀν(θρώπ)ω(;) ἔτη νθ. εἰς μὲν τὸν ναὸν ἔτη ιδ εἰς δὲ τὸν οἶκον τοῦ δικαίου ἰωσήφ μῆ(νας) ιδ, καὶ ἐκεῖσε εὐαγγελίσθη ὑπὸ τοῦ ἀρχαγγέλου Γαβριήλ. καὶ συλλαβοῦσα ἔτεκε τὸν κύ(ριον) ἡμῶν Ἰ(ησοῦ)ν Χ(ριστὸ)ν καὶ θεὸν ἡμῶν καὶ βασιλέα τῆς δόξης τῆ κε τοῦ δικεθρίου μηνός. ἔζησε δὲ καὶ ἀπὸ τῆς ἐνανθρωπίσεως τοῦ ἡμῶν σ(ωτη)ρος Χ(ριστοῦ) ἔτη λγ, καὶ μετὰ τὸ πάθος ἀπὸ τῆς ἀναλήψεως τοῦ Κ(υρίου) ἔζησε σὺν τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, εἰς τὸν οἶκον ἰωάννου τοῦ εὐαγγελιστοῦ ἔτη ια. ὁμοῦ τὰ ἄλλα αὐτῆς ἔτη ἔζησε ἔτη νθ. καθὼς ὁ ἁγιώτατος σοφρόνιος ἱεροσολύμων ἐγκωμιάζει τὸν π(ατέ)ρα τοῦ ἁγίου ἰωάννου τοῦ θεολόγου καταλεπτῶς καὶ περὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ τ(ο)ιάδε φάσκων· ὁ γὰρ πατήρ τοῦ θεολόγου ὁ ζεβεδαῖος ἦν, ἡ δὲ μήτηρ αὐτοῦ σαμφώρα θυγάτηρ ἰωσήφ τοῦ μνηστήρος. ὁ γὰρ ἰωσήφ τέσσαρας υἱοὺς ἔσχεν καὶ

θυγατέρας Γ. και (υί)ους μὲν Ἰάκωβον, σίμωναν, Ἰούδαν και Ἰωσή, θυγατέρας δὲ τὴν ἑσθήρ, τὴν μάρθαν και τὴν σαλώμην. αὕτη ἦν Γυνή μὲν ζεβεδαίου μ(ή)τηρ δὲ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ θεολόγου. ἐντεῦθεν ὁ σ(ω)τήρ ἡμῶν Χ(ριστὸ)ς και θε(ε)ὸς θεῖος μὲν ἦν Ἰωάννου τοῦ θεολόγου, και ἀδελφὸς σαλώμης | τῆς θυγατρὸς Ἰωσήφ. Ἰστέον ὅτι τὸν μὲν ἅγιον πέτρον οἰκείαις χερσὶν ἐδάπτισεν ὁ κ(ύρι)ος ἡμῶν, και ἀνδρέαν. και ἀνδρέας Ἰάκωβον και Ἰωάννην, και Ἰάκωβος τοὺς λοιποὺς ἀποστόλους. και πάντες μὲν ἔφυγον, μόνος δὲ Ἰωάννης ὁ ἡγαπημένος (;) ἐν τῇ παραδώσ(ε)ι και ἐν τῷ σ(α)υρῷ παρέσ(τ)η, και εἰς τὸν τάφον τοῦ κ(ύρι)ου πρῶτος τῶν ἄλλων ἦλθεν. και τὴν ὑπέραγνον ἁγίαν θε(ο)τόκον εἰς τὰ ἴδια ἔλαβε. και ἐπὶ τῆς γῆς Γ μητέρας ἔσχε πρώτην μὲν τὴν σαλώμην ἐξ ἧς ἐτίκτετο, και δευτέραν τὴν βροντήν, ὅς ἐβρόντισε τὸ <«>ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος<»> και Γ τὴν ὑπέραγνον θε(ο)τόκον εἰς τὰ ἴδια ἔλαβε ὡς <ἐδήλωσε> τὸ <«>Ἰδοὺ ἡ μ(ή)τηρ σου<»>. ὅς και ταύτην τὴν ἁγίαν θε(ο)τόκον αὐτὸς ἐδάπτισε. ἐνθα γὰρ ἐστιν ἡ ἁγία σιών, ἐκεῖ ἦν ἡ οἰκ[ε]ία αὐτοῦ τοῦ Ἰωάννου, ἐκεῖ και οἱ ἀπόστολοι κατέφυγον, ἐκεῖ και τῷ ματθαίῳ ἐφάνη ὁ κ(ύρι)ος μετὰ τὴν ἀνάληψιν τὴν ἐκ νεκρῶν αὐτοῦ. και τῶν θυρῶν κεκλεισμένων ἐκεῖ ἐφανερῶθη και ἔδωκεν αὐτοῖς πν(εῦ)μα ἅγιον. ἐκεῖ τῇ ̅̅ ἡμέρᾳ ἐπληροφόρησε τῷ Θωμᾷ δεῖξας αὐτῷ[ν] τὰς τῶν ἡλῶν τύπους (;) ἐκεῖ ἤτοιμασε φαγεῖν τὸ πάσχα μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, ὅθεν ἐξήλθον εἰς τὸ ὄρος τῶν ἐλεῶν(1) εἰς χωρίον λεγόμενον γεσθημανῆ. κακεῖ χειροτονεῖ τὸν Ἰάκωβον ὁ κ(ύρι)ος ἐπίσκοπον (;). οὕτω καταλέγεται ἡ γενεολο(γία). ὁ δὲ ἀδὰμ ἐγέννησε υἱοὺς Γ και θυγατέρας β τὸν κἀὶν και τὸν ἄβελ και τὸν σῆθ και τὴν ἄζουρ και τὴν ἄσουάμην. και ὁ μὲν κἀὶν ἔλαβε γυναῖκα τὴν ἀδελφήν αὐτοῦ ἄζουρ ὁ δὲ σῆθ τὴν ἄσουάμην. . .

(1) Ἄναγν. ἐλαιῶν.

ΜΟΝΗ ΚΟΣΣΥΦΗΝΕΙΣΗΣ

Κώδιξ χαρτῶος ὑπ' ἀρ. 151 (σελ. 411 μῆκος σελ. 21 πλάτος 15· μῆκος γεγραμμένον 16 πλάτος 8½). Ἐξ αὐτοῦ ἀναγράφομεν τὰ σημειοῦντα χρόνους ἀπὸ κτίσεως κόσμου, τὰ κεφάλαια τῆς ῥωμαϊκῆς καὶ βυζαντιακῆς ἱστορίας καὶ τινες συντόμους διηγήσεις.

« + βιβλίον χρονολογραφικόν, ἐν ἐξηγήσει τῆς τῶν ῥωμαίων βασιλείας, ἀπὸ κτίσεως κόσμου ἕως τῆς βασιλείας κυροῦ [μ]μανουήλ κομνηνοῦ.

ἡμέρα πρώτη

Ἄπ' ἀρχῆς ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν χωρὶς ἀστρων ὠραιότατόν τε εἰς ὕψος καὶ εἰς θεάν(1) καὶ μετ' αὐτὸν ἐποίησε τὴν γῆν εἶτα τὸ φῶς· ἡ δὲ γῆ ἦτον ἀθεώρητος καὶ ἀμόρφωτος καὶ ἐπάνω τῆς ἦτον βαθὺ σκότος κτλ.»

« Ἀρχὴ τῆς ῥωμαίων βασιλείας, τῶν χριστιανῶν καὶ πόθεν ἐδασίλευσαν.

Μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς τροίας στρατηγός τις ὀνόματι αἰνείας υἱὸς Ἀγχίσου(2) εἶτε ἔφυγε τότε εἶτε ἐλευθερώθη παρὰ τῶν Ἑλλήνων ἐπῆρε τὸν λαόν του καὶ ἐπῆγε εἰς τὴν Ἰταλίαν κτλ.

οἰκοδομὴ τῆς πρεσβυτέρας ῥώμης καὶ πῶς ἐγένετο.

βασιλεία ῥωμύλου | βασιλεία σερβίου | βασιλεία ταρκυνίου | (3) βασιλεία γαίτου Ἰουλίου καίσαρος | βασιλεία αὐγούστου καίσαρος | βασιλεία γάλβα μῆν(ας) ζ: — | περὶ τῆς γεννήσεως τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰ(ησοῦ) Χ(ριστοῦ) | βασιλεία οὐεσπεσιανοῦ | βασιλεία υἱοῦ οὐεσπεσιανοῦ | βασιλεία δομετιανοῦ | βασιλεία νερούα(4) | βασιλεία τραϊανοῦ | βασιλεία τραϊανοῦ | βασιλεία

(1) Τὸ χειρ. θεῖον.

(2) Τὸ χειρ. Αἰσχίστου.

(3) Καὶ ἐν τῇ χειρογράφῳ ἱστορίᾳ τῇ ἐν τῇ μονῇ τοῦ Τιμίου Προδρόμου οὐδὲν λέγεται περὶ τῆς δημοκρατουμένης Ῥώμης

(4) Τὸ χειρ. νεούρα.

ἀνδριανού | βασιλεία ἀντωνίνου | βασιλεία μάρκου ἀντωνίνου | βασιλεία κομμόδου(1) | βασιλεία περτίνακ(τ)ος | βασιλεία Ιουλιανού, διδύμου | βασιλεία σεδήρου | βασιλεία ἀντωνίνου, καρακάλου καὶ γέτα | βασιλεία τιβερίου ἔτη κδ ἤ, ἡμέρας Γ | βασιλεία γάϊου | βασιλεία κλαυδίου ἔτει ΙΓ μῆνας ι, ἡμέρας θ' | βασιλεία νέρωνος | .

+ Βιβλίον χρονολογικὸν δευτερον ἀρχόμενον ἀπὸ τῆς βασιλείας διοκλητιανοῦ καὶ μαξιμιανοῦ καὶ καταλήγον ἕως τῆς βασιλείας κυροῦ νικηφόρου τοῦ βοτανειάτου: + βασιλεία διοκλητιανοῦ. Διοκλητιανὸς ὁ βασιλεὺς ῥωμαίων, ἐλ(λ)ηγν εἰδωλόλατρης, ἐποίησε σύντροφον εἰς τὴν βασιλείαν μαξιμιανὸν τὸν ἐρκούλιον. Ἔτη ἀπὸ ἀδάμ ,εψοζ, ἀπὸ τοῦ κ(υρίο)υ ἡμῶν ἰη(σο)ῦ χ(ριστο)ῦ σοζ. Ἦτον δὲ πάπας ῥώμης γάϊος | βασιλεία κωνσταντίου ἐ(κ)κόσμου ἔτη ἡγουν ἀπὸ ἀδάμ ,εωγ μέγας κωνσταντίνος | λικίνιος βασιλεὺς | π(ατ)ριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ἀλέξανδρος ἔτη κγ ἡ ἁγία πρώτη <οἰκουμένη> σύνοδος | βασίλισσα ἐλένη | ῥώμης πάπας μαρκος ἔτη. β | ἀθανάσιος π(ατ)ριάρχης ἀλεξανδρείας ὁ ἅγιος ἔτη μς | τοῦ Χ(ριστο)ῦ ἔτη τκθ, ῥωμαίων βασιλεὺς κωνσταντίνος ἔτη κα, περσῶν βασιλεὺς σαδῶριος ἔτη ο, ῥώμης πάπας Οὐλεῖ ἔτη κε, Π(ατ)ριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Ἀλέξανδρος ἔτη κς, Ἱεροσολίμων μάζιμος ἔτη Λς, Ἀντιοχείας Εὐφρόσυνος ἔτη Η.

Ῥωμαίων βασιλεὺς Ἰουλιανός Γ, περσῶν βασιλεὺς Καδῶριος ἔτη ο.

Ἔτη ἀπὸ ἀδάμ ,εωνζ τοῦ κ(υρίο)υ τνζ, Ῥωμαίων βασιλεὺς Ἰουλιανός μῆνας θ, περσῶν βασιλεὺς Καδῶριος ἔτη ο.

Ἔτη ἀπὸ ἀδάμ ,εωνη, τοῦ Χ(ριστο)ῦ ἔτη τνη. Ῥωμαίων βασιλεὺς Οὐαλεντινιανός ἔτη ια, περσῶν βασιλεὺς Καδῶριος ἔτη ο:—

ὁ μέγας ἀθανάσιος ὅταν ἀπέθανε ἔτη μς

ὁ μέγας βασίλειος ἀρχιεπίσκοπος

ἔτη ἀπὸ ἀδάμ ,εωσα, τοῦ κ(υρίο)υ Τοα Ῥωμαίων βασιλεὺς Θεοδόσιος ἔτη ις | τὸ λείψανον αὐτοῦ ἤφερέν το ὁ ἀρκάδιος εἰς τὴν κωνσταντινούπολιν καὶ ἔθαψέν το ἔσω εἰς τοὺς ἁγίους

(1) Τὸ χειρ. κωμῶδι.

ἀποστόλους + ἔτη ἀπὸ ἀδάμ ,εωπζ, περσῶν βασιλεὺς Ἰσδι-
γέρδης ἔτη κα.

Τούτῳ τῷ ἔτει ἐγένετο ὁ ἀρκάδιος αὐτοκράτωρ | χρυσόστο-
μος | χρυσόστομος | φθόνος | ἐξορία | ἢ κοίμησις |

Ῥωμαίων βασιλεὺς Θεοδόσιος | ἀθηγαῖδα |

ἔτη ἀπὸ ἀδάμ ,εϞμγ, τοῦ κ(υρίο)υ ἡμῶν υμγ. Ῥωμαίων
βασιλεὺς μαρκιανὸς ἔτη ς

ἔτη ἀπὸ ἀδάμ ,εϞν, τοῦ κ(υρίο)υ υν + Ῥωμαίων βασιλεὺς
λέων ὁ μέγας ἔτη ιζ.

ἔτη ἀπὸ ἀδάμ ,εϞξζ, τοῦ κ(υρίο)υ υξζ. Ῥωμαίων βασιλεὺς
Ζήνων ἔτη ιζ

ἀπὸ ἀδάμ κατὰ ρωμαίους ἔτη ,εϞηθ κατὰ δὲ τὸν ἀληθινὸν
ψήφον ἀλεξανδρέων ἔτη ,ε<Ϟ>πγ, ἀπὸ δὲ τῆς ἀρχῆς διοκλη-
τιανοῦ ςζ, τοῦ κ(υρίο)υ ἡμῶν υπγ· ἐστέφθη δὲ ὁ ἀναστάσιος
Ἰνδικτιῶνος ιδ μηνί ἀπριλίῳ ιδ ἡμέρᾳ πέμπτη + ἔτη ἀπὸ
ἀδάμ ,εϞπδ, τοῦ κ(υρίο)υ υπδ, Ῥωμαίων βασιλεὺς ἀναστάσιος
ἔτη κζ, περσῶν βασιλεὺς Περῶξ(1) |

ἔπει ἀπὸ ἀδάμ ,ια, τοῦ κ(υρίο)υ φια. Ῥωμαίων βασιλεὺς
Ἰουστίνος ἔπει θ βασιλεῖα Ἰουστινιανοῦ τοῦ μεγάλου

Καὶ ἐβασίλευσεν Ἰουστινιανὸς ὁ μεγαλοπρεπέστατος | . . . .

Δυσμένεια πρὸς τὸν Βελισάριον.

«ἔπεσεν ὁ βελισάριος πτώσειν μεγάλην ἀπὸ συκοφαντίας καὶ
ἐγυμνώθη ἀπὸ τὰ πράγματά του καὶ ἢ πικρία ὁποῦ τὸν ἐπλά-
κωσεν ἦτον ἀδάστακτος καὶ ἐγένετο ἀπὸ τὰς καταπλοκάς ὡσάν
σκλάβος φευγᾶτος. καὶ ἔφθασεν εἰς πτωχείαν καὶ ταλαιπωρίαν
ἐσχάτην καὶ ἐκάθητο καὶ ἀνέμενεν πότε νὰ ἔλθῃ σεργέντης
νὰ τὸν ἀποκεφαλίσῃ. καὶ τόσον τὸν ἐγύριζεν ὁ τροχὸς τοῦ
χρόνου, ὅτι ἐκράτει εἰς τὸ χέριν του ξυλοκαύχην καὶ ἐζήτα
ἐλεημοσύνην διὰ νὰ χορτάσῃ ψωμὴν, καὶ ἐλάλη· ὁ δὲ καρτέ-
σιν τῷ βελισαρίῳ· τὸν ὕψωσε ἢ τύχη, ὁ δὲ φθόνος ἐταπεί-
νωσεν + » |

(1) Τὸ χειρ. Περῶξ.

βασιλεία Ιουστίνου(1) τοῦ νέου | βασιλεία τιβερίου ἔτει ε | βασιλεία μαυρικίου ἔτη η | βας. Φωκᾶ τοῦ Τυρα(ν)Νου | βας. Ἡρακλείου ἔτη λ | βας. κωνσταντίνου υἱοῦ Ἡρακλείου | βας. μαρτίνας καὶ Ἡρακλεωνᾶ(2) | βας. κωνσταντίνου τοῦ πωγωνάτου ἔτη ιζ | βας. Ιουστινιανοῦ τοῦ ῥινοτμήτου | βας. λέοντος τοῦ π(ατ)ρικίου | βας. ἀψημάρου τοῦ Τιβερίου | δευτέρα ἀνάρ(ρ)ησις Ιουστινιανοῦ τοῦ ῥινοτμήτου | βας. Φιλιππικοῦ ἔτη β | βας. ἀναστασίου τοῦ ἀρτεμίου | βας. λέοντος Ἰσαύρου ἔτη κε | .

Παράδεισος Σοφίας.

«Χιλιάδες ΛΓ βιβλία».

«Κοντὰ εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν, τὸν ναόν, ὠκοδόμησαν οἱ πρῶτοι βασιλεῖς οἶκον λαμπρὸν καὶ ὠραῖον καὶ μέγιστον. καὶ ὅπου δ' ἂν ἤϋρασι βιβλία χρήσιμα καὶ καλὰ ἤφεράν τα εἰς τὸν μέγαν οἶκον ἐκείνον, ὥσπερ θησαυρὸν πολύτιμον. καὶ ἦσαν τὰ ρηθέντα(3), βιβλία χιλιάδες ΛΓ. καὶ τὸν οἶκον ἐκείνον ὠνόμαζαν τὸν παραδείσον σοφίας. ἔθηκον δὲ οἱ βασιλεῖς ἐπάνω τοῦ παραδείσου ἐκείνου ἐπιστάτην καὶ ἄρχοντα ἄνδρα θεῖον καὶ ἐνάρετον προέχοντα τῶν ἄλλων σοφῶν ἐν λογικῇ συνέσει(4) καὶ ἐπιστήμῃ ἄξιον θαύματος καὶ τιμῆς καὶ μεγάλων ἀγαθῶν αἴτιον. ἦσαν δὲ μετ' αὐτοῦ ἕτεροι ἄνδρες ιβ σοφώτατοι καὶ φρονιμώτατοι Καὶ ἐκλελεγμένοι, ὥσπερ ὑποστράτηγγοι εἰς Γενναῖον καὶ ἄριστον στρατ(ηγ)όν.

Καὶ εἶχασιν ἀπὸ τοῦ βασιλεῖς καὶ ἀπὸ τοῦ μεγιστάνας τιμὴν τὴν πρέπουσαν καὶ δωρεὰς καὶ εὐεργεσίας μεγάλας, καὶ ἦσαν διὰ τιμὴν καὶ καύχημα τῆς βασιλείας τῶν Ῥωμαίων. καὶ ἦσαν δυνατοὶ ἐν ἔργῳ καὶ λόγῳ νὰ λύωσι τὰ σκοτεινὰ τῆς γραφῆς καὶ νὰ ἀντιστομίζωσιν πᾶσαν αἴρεσιν καὶ πᾶσαν συμπλοκὴν καὶ τέχνην τῶν ἄλλων γενεῶν. καὶ εἴ τις ἐπόθει νὰ μάθῃ, ἔτρεχεν εἰς ἐκείνους καὶ χωρὶς μισθὸν ἐπαιδεύετο πᾶσαν

(1) Τὸ χειρ. 'Ιουστινιανοῦ τοῦ ναίου.

(2) Τὸ χειρ. Ἡρακλώνας.

(3) Τὸ χειρ. τὰ τεθρύτα.

(4) Τὸ χειρ. συνώσει.

σοφίαν καὶ οὐδὲν ἦτον μάθημα ἐπὶ τῆς γῆς ἀπὸ τὴν ἔξω σοφίαν καὶ ἀπὸ τὴν καθ' ἑμᾶς ὅτι νὰ τοὺς ἐλάνθανε τίποτε. καὶ τόσῃν ἦτο ἡ γνῶσις αὐτῶν καὶ ἡ ἀρετή, ὅτι οὐδὲ οἱ βασιλεῖς αὐτοὶ ἐπολεμοῦσαν τίποτε χωρὶς νὰ πάρουν βουλὴν καὶ θέλημα τούτων τῶν καλῶν καὶ σοφῶν ἀν(θρώπων), τὸ μέγα καύχημα τῶν Ῥωμαίων. ἐδιάζετο ὁ βασιλεὺς(1) νὰ τοὺς φέρῃ εἰς τὴν κακὴν ὄρεξιν καὶ νὰ συγκαταδοῦσιν εἰς τὴν ὄρεξιν καὶ ἀσέβειαν τῆς ψυχῆς του(2). ὡς δὲ καὶ μὲ κολακείας καὶ ἀπειλὰς καὶ ὑποσχέσεις καὶ μὲ πᾶσαν τέχνην ἐδοκίμασέν τους, βουλὴν φεῖ! βουλεύεται κακὴν καὶ ἀπάν(θρωπον), βουλὴν παράνομον καὶ ἀτυπωτάτην. ὤρισε γὰρ καὶ ἐσώρευσαν ὕλην περισσῆν, ξύλα καὶ ὄχθια καὶ κλίματα καὶ φρύγανα, προσέθηκε δὲ καὶ καλάμην καὶ πίσσαν καὶ τεάφην(3) καὶ ὅσα εἶναι εἰς τὸ λαμπρὸν(4) ἔτοιμα, καὶ περιεκύκλωσαν τὸν περίδοξον οἶκον ἐκεῖνον, καὶ ὑφήψε πῦρ καὶ κατέκαυσε τοὺς ἱερούς ἀνδρας ἐκεῖνους καὶ τὰ πολύτιμα βιβλία. Ὡ ψυχῆς μιαρᾶς καὶ ἀθεωτάτης, καὶ ἐξέκοψε τὸν ὀφθαλμὸν τῆς πόλεως καὶ τὴν τιμὴν τῶν Ῥωμαίων. ἦσαν ἐκεῖ βιβλία ἀπὸ πάντων τῶν μαθημάτων τῶν παλαιῶν καὶ τῶν νέων. ἦτο καὶ ἕνα κοντάκιον καὶ ἦσαν τὰ χαρτιά τοῦ δράκοντος ἔντερα. καὶ εἶχαν τὰ βιβλία γεγραμ(μ)ένα τοῦ Ὁμήρου. ἀπὸ τοῦτο τὸ ἀνόσιον ἔργον τὸ(5) ἐποίησεν νὰ γνωρίσῃ πᾶς ἀν(θρωπος) τὴν κακὴν καὶ λυσσώδη μανίαν τῆς ψυχῆς του κτλ.

Βασιλεία κωνσταντίνου τοῦ κοπρωνύμου | βασιλ. λέοντος υἱοῦ τοῦ κοπρωνύμου | βασιλ. εἰρήνης καὶ κωνσταντίνου τοῦ υἱοῦ αὐτῆς | βασιλ. νικηφόρου τοῦ Γενικοῦ | βασιλ. Σταυρακίου | βασιλ. μιχαήλ τοῦ ῥαγκαβὲ ἔτη ὁ μῆνας θ' | ἐδασίλευσεν ὁ ἐξ ἀρμενίας λέων | βασιλ. μιχαήλ τοῦ τραυλοῦ | βασιλ. θεοφίλου υἱοῦ τοῦ μιχαήλ | βασιλ. μιχαήλ υἱοῦ θεοφίλου | βασιλ. βασιλείου τοῦ μακκαϊδῶνος | βασιλ. λέον(τος) τοῦ σοφοῦ | ἐποίησε βασιλεία

(1) Λέων ὁ Ἰσαυρος.

(2) Τὴν εἰκονομαχίαν.

(3) Θειάφιον.

(4) Πῦρ.

(5) ὃ ἐποίησεν, δύναται νὰ γνωρίσῃ πᾶς κτλ.

Ἀλέξανδρον τὸν ἀδελφόν του καὶ τὸν υἱόν του τὸν Κωνσταν-
 τίνου | βασιλεία βασιλείου τοῦ βουλγαροκτόνου καὶ κωνσταν-
 τίνου υἱῶν | βασ. κωνσταντίνου ἀδελφοῦ βασιλείου ἔτη β | βασ.
 ῥαμνοῦ τοῦ ἀργυροπούλου ἔτη ε' καὶ ἐβασίλευσε μιχαήλ ὁ
 παφλαγῶν ἔτη ζ' | βασιλεία μιχαήλ τοῦ καραφλοῦ | βασ. ζωῆς
 καὶ θεοδώρας | βασ. κωνσταντίνου τοῦ μονομάχου ἔτη ιβ' | βασ.
 θεοδώρας | βασ. Ἰσακίου τοῦ κομνηνοῦ ἔτη ιβ' | βασ. κων-
 σταντίνου τοῦ δούκα ἔτη β | βασ. εὐδοκίας καὶ τῶν τέκνων
 αὐτῆς | βασ. ῥωμανοῦ διογένους | βασ. νικηφόρου τοῦ βοτα-
 νειάτου |

(Πῶς ἐγένοντο χριστιανοὶ οἱ Βούλγαροι).

« + διήγησις παλαιὰ ἀπὸ ποίαν ἀφορμὴν ἐγένοντο οἱ βούλ-
 γαροι χριστιανοί:—

*Ἀν(θρωπ)ός τις φιλόσοφος καὶ ζωγράφος ἀπὸ τὴν κων-
 σταντινούπολιν ἀπήλθεν εἰς τὴν βουλγαρίαν νὰ παραδιαδάσῃ·
 καὶ ὡς ἤκουσαν οἱ βούλγαροι ὅτι ζωγράφος ἔνε ἀνέφεράν το
 τὸν βασιλέα τους· καὶ ἔστειλεν καὶ ἤφερέν τον ὀμπρός του καὶ
 ἠρώτησέν τον· καὶ τότε ἔδειξέν τον ἕνα παλάτι ἔμμορφον καὶ
 εἶπε νὰ (ι)στορήσῃ καὶ νὰ ποιήσῃ πολέμους καὶ ἐξηγήσεις
 παλαιάς. καὶ εὐθὺς ὁ ζωγράφος ἤπτετο τοῦ ἔργου. καὶ ὁ βα-
 σιλεὺς ἀπήλθεν εἰς ἑτέραν πόλιν διὰ δουλείας βασιλικαῖς ὅπου
 εἶχεν. καὶ ὁ ζωγράφος εἰς ἕνα ἔμμορφον τόπον τοῦ παλατιοῦ
 ὀποῦτον εὐκόλον νὰ βλέπῃ πᾶς ἄν(θρωπο)ς ἐστόρησε τὸν
 Χ(ριστὸ)ν καθήμενον ἐπὶ θρόνου φοβεροῦ καὶ ποταμὸν πύρινον
 ἐξερχόμενον ἐκ τοῦς πόδας αὐτοῦ, καὶ τοῦς δώδεκα ἀποστό-
 λους καθήμενους εἰς θρόνους καὶ κρίνοντας τὰς ἰβ' φυλὰς τοῦ
 Ἰ(σρα)ήλ· καὶ πᾶσα φυλὴ καὶ γλῶσσα· καὶ τὴν παράδεισον καὶ
 τὰς κολάσεις καὶ τὸν ζυγὸν τῆς δικαιοσύνης καὶ τοῦς μὲν δι-
 καίους ἀπερχομένους εἰς τὸν παράδεισον, τοῦς δὲ ἁμαρτωλοὺς
 ἀ(ποπ)εμπομένους εἰς τὴν κόλασιν, ἴγουν τὴν δευτέραν παρου-
 σίαν. καὶ ἐποίησέν την πολλὰ ὠραιότητα. καὶ ὅταν ἦλθεν ὁ
 βασιλεὺς καὶ ἐσέδη[ν] εἰς τὸ παλάτιν, ἐστράφη καὶ (ε)ἶδε τὸν
 Χ(ριστὸ)ν εἰς τὴν κρίσιν ὅπου ἐκάθετον, καὶ ἐξέστη, καὶ ἐστάθη

ἐπὶ πολὺ ἄφρονος ἀτενίζοντας εἰς τὸν Χ(ριστό)ν. καὶ εὐθὺς ἔκραξε τὸν ζωγράφον καὶ ἠρώτησέν τον περὶ τοῦ Χ(ριστο)ῦ καὶ τοὺς ἀποστόλους τὸ τίνας ὑπάρχουσι. καὶ ὁ ζωγράφος ἠρξαστο καὶ ἐξηγεῖτο ἐξ ἀρχῆς τὸ ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ θε(ε)ὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, καὶ τὸ πῶς ἔπλασε τὸν ἀδὰμ καὶ ἔθετο ἐν τῷ παραδείσῳ καὶ περὶ τοῦ κατακλυσμοῦ. καὶ ἐξηγήθη τὴν παλαιὰν διαθήκην, καὶ περὶ τοῦ Χ(ριστο)ῦ πῶς ἐγεννήθη[ν] καὶ ἐβαπτίσθη[ν] καὶ τὰ σημεῖα ἃ ἐποίησεν καὶ ἐστ(αυ)ρώθη[ν] καὶ ἐτάφη καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀνέστη καὶ τῇ τεσσαρακοστῇ ἡμέρᾳ ἀνελήθη. καὶ περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος τὴν κάθοδον, καὶ τῶν ἀποστόλων τὸ κήρυγμα, καὶ ὡς μέλλει ἴξιν καὶ ἀποδοῦναι ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. καὶ ἐξηγήθη καταλεπτῶς. καὶ ὁ βασιλεὺς ἴστατο ἐνεθὺς ἀτενίζων εἰς τὸν Χ(ριστό)ν καὶ ἐνθυμούμενος τὰ ἔργα αὐτοῦ καὶ πῶς μέλλει ἀπολογεῖσθαι εἰς τὴν κρίσιν τὴν φοβερὰν ἐκείνην. καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἔγραψεν εἰς τὸν βασιλέα τῆς κωνσταντινουπόλεως καὶ εἰς τὸν π(ατ)ριάρχην καὶ ἐπαρεκάλεσέν τους νὰ στείλουνσι ἐπισκόπους διὰ νὰ τὸν βαπτίσουν. καὶ ἐστειλάσιν ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ π(ατ)ριάρχης ἀρχιερεῖς σημειοφόρους καὶ θαυματουργοὺς καὶ φιλοσόφους, καὶ ἐδίδαξαν τους, καὶ ἐβάπτισαν τὸν βασιλέα τῶν βουλγάρων καὶ πᾶσαν τὴν σύγκλητον καὶ ἐχειροτόνησαν ἀρχιερεῖς καὶ ἱερεῖς καὶ διακόνους. καὶ τὸν ζωγράφον ἀρχιεπίσκοπον σερβίας. καὶ ἔκτισαν ναοὺς καὶ ἐγκαινίασάν τους. καὶ οὕτως ἐπλατύνετο ὁ χριστιανισμὸς εἰς τοὺς βουλγάρους εἰς δόξαν τοῦ κυ(ρι)οῦ ἡμῶν Ἰ(ησοῦ) Χ(ριστο)ῦ. ὅτι αὐτῷ πρέπει δόξα καὶ μεγαλοπρέπεια εἰς τοὺς αἰῶνας ἀμήν: †

ΤΑΞΙΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΩΝ
 ΓΥΟ ΤΟΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ
 ΓΕΝΟΜΕΝΗ ΕΠΙ ΛΕΟΝΤΟΣ ΤΟΥ ΣΟΦΟΥ

Κώδιξ χαρτῶος ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς μονῆς τοῦ Τιμίου Προδρόμου ἐκ σελίδων 577 (μῆκος ἐκάστης 0,21, πλάτος 0,15, μῆκος τοῦ γεγραμμένου τῆς σελ. 0,14, πλ. 0,9 1/2) περιέχων ἱστορίαν Ῥωμαϊκὴν (σελ. 45), Βυζαντιακὴν (σελ. 417), νεωτέραν ἀπὸ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου μέχρι Σελῆμ τοῦ Β' (σελ. 69), προφητείας κλπ. (σελ. 29) καὶ Κατήχησιν (σελ. 18).

Ἐνταῦθα ἐν τέλει τοῦ βίου Λέοντος τοῦ σοφοῦ ἀναγράφεται τάξις τῶν μητροπολιτικῶν θρόνων τῶν ὑπὸ τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως. Καὶ ἔχουσι μὲν δημοσιευθῆ τοιαῦται ὑπὸ Parthey (Hieroclis synecdemus et notitia graecae episcopatum. accedunt Nili Doxapatrii notitia patriarchatum etc 1866) καὶ ὑπὸ Gelger (Ungedruckte und wenig bekannte etc ἐν Byzant. Zeitschrift τόμ. I σελ. 245 κέξ.) ἔχουσαι πολλὰς πρὸς ἀλλήλας διαφορὰς. Ἐπειδὴ δ' αἱ ὑπ' ἐμοῦ ἀναγνωσθεῖσαι ἐν κώδιξι τῶν δύο μονῶν Μακεδονίας ἔχουσιν ἱκανὰς διαφορὰς ὡσαύτως πρὸς τὰς ἤδη δημοσιευθείσας, δημοσιεύομεν αὐτὰς ὧδε.

«Οὗτος ὁ βασιλεὺς Λέων ὁ σοφὸς ἔκαμε τὴν παροῦσαν διατύπωσιν ὅπως ἔχωσι τάξεως οἱ θρόνοι τῶν ἐκκλησιῶν <τῶν> ὑποκειμένων τῷ π(ατ)ριάρχῃ Κωνσταντινουπόλεως.

α ἢ Καισάρεια	η ἢ Νίκαια
β ἢ Ἐφεσος	θ ἢ Χαλκηδὼν
γ ἢ Ἡράκλεια	ι ἢ Σεβάστεια
δ ἢ Ἄγκυρα	ια ἢ Ἀμάσεια
ε ἢ Κύζικος	ιβ ἢ Μελιτηγὴ (1)
ς αἰ Σάρδεις	ιγ τὰ Τύανᾶ
ζ ἢ Νικομήδεια	ιδ ἢ Γάγγρα

(1) Τὸ χεῖρ. ἢ μητηλίμη.

ιε ἡ Κλαυδιούπολις	μη αἰ Νέαι Πάτραι
ισ ἡ Νικοκαισάρεια	μθ τὰ Εἰσάγῃτα
ιζ ἡ Πεισινοῦς(1)	ν ἡ Ἄμαστρις
ιη τὰ Μύρα	να αἰ Χῶναι
ιθ ἡ Καρία	νβ ἡ Ὑδροῦς
κ ἡ Θεσσαλονίκη	νγ ἡ Κελτζίγη
κα ἡ Λαοδίκεια	νδ ἡ Κολώνια
κβ τὰ Σύναδα	νε αἰ Θήβαι
κγ τὸ Ἰκόνιον	νε αἰ Σέρραι
κδ ἡ Ἀντιόχεια	νς ἡ Πομπηϊούπολις
κε τὸ Σύλαιον	νη ἡ Ῥωσία
κς ἡ Κόρινθος	νθ ἡ Ἀλανία
κζ αἰ Ἀθήναι	ξ ἡ Αἶνος
κη ἡ Μωκισὸς	ξα ἡ Τίβεριούπολις
κιθ ἡ Σελεύκεια	ξβ ἡ Ἀχαΐα
λ ἡ Καλαδρία	ξγ ἡ Κερασσοῦς
λα αἰ Πάτραι	ξδ ἡ Νακολία
λβ ἡ Τραπεζοῦς	ξε ἡ Γερμανία
λγ ἡ Λάρισσα	ξς τὰ Μάδυτα
λδ ἡ Φιλιππούπολις	ξζ ἡ Ἀππάμια
λε ἡ Τραϊνούπολις	ξη τὸ Βασιλεῖον
λς ἡ Ῥόδος	ξθ ἡ Δρίστρα
λζ ἡ Φιλίππου	ο ἡ Νανζιανὸς
λη ἡ Ἀνδριανούπολις	οα τὰ Κέρκυρα
λθ ἡ Ἱεράπολις	οβ ἡ Ἄβυδος
μ τὸ Δυρράχιον	ογ ἡ Μέθυμ(ν)α
μα ἡ Σμύρνα	οδ ἡ Χρυστιχνούπολις
μβ ἡ Κατάνη	οε τὸ Ῥύσιον
μγ τὸ Ἀμμόριον	ος ἡ Λακεδαιμονία
μδ ἡ Κάμαχος	ος ἡ Παροναξία(2)
με τὸ Κοτυάειον	οη ἡ Ἀτ(τ)άλ(ε)ια
μς ἡ Σεθηριανή	οθ ἡ Συλιβρία
μζ ἡ Μητιλίγη	π ἡ Ἀρκαδιούπολις

(1) Τὸ χειρ. ἡ Πισινοῦς.

(2) Τὸ χειρ. ἡ πάρον ἀξία.

πα ἡ Μεσημβρία	πζ ἡ Ῥίζαινα
πβ ἡ Μίλυτος	πη τὸ Πύργιον
πγ τὰ Γαρδίκεια	πθ ἡ Σεβαστ[ι]ούπολις
πδ τὰ Ὑπαιπα (1)	ἡ ἡ Εὐρυπος
πε ἡ Φιλαδέλφεια	ἡα τὰ Κύβηστα
πς τὸ Ἄργος	

ΤΑΞΙΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΩΝ
ΥΠΟ ΤΟΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ
ΓΕΝΟΜΕΝΗ ΕΠΙ ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΥ ΤΟΥ ΓΕΡΟΝΤΟΣ

(Ἐν τῷ αὐτῷ κώδικι μετὰ τὸν βίον τοῦ Ἀνδρονίκου).

«οὗτος ἔκαμε νέαν <τῶν ἐκκλησιῶν τάξιν> καὶ πολλὰς μ(ητ)ροπόλεις ἐτίμησεν ἀπὸ μικροῦς θρόνους εἰς ὕψηλότερους καὶ πολλὰς ὕψηλὰς ἐκατέβασε εἰς θρόνους μικροτέρους. τοὺς ὁποίους γράφομεν ἔνταῦθα κατ' ὄνομα

- α ἡ Κεσάρεια
β ἡ Ἐφεσος
γ ἡ Ἡράκλεια
δ ἡ Ἄγγυρα
ε ἡ Κύζικος
ς αἱ Σάρδεις
ζ ἡ Νικομήδεια
η ἡ Νίκαια
θ ἡ Χαλκηδῶν
ι ἡ Φιλαδέλφεια ἦτον ἐπισκοπὴ τοῦ Σάρδεων καὶ ἡρημώθη ὑπὸ τῶν ἔθνων, εἶτα ἐτιμήθη εἰς μ(ητ)ρόπολιν.
ια ἡ Θεσσαλονίκη, ἦτον θρόνος ις καὶ παρὰ τοῦ εἰρημένου βασιλέως εἰς τὸν ια θρόνον ἐτιμήθη.
ιβ ἡ Ἀνδριανούπολις ἦτον θρόνος μ καὶ ἐτιμήθη εἰς ιβ
ιγ ἡ Σίδη ἦτον θρόνος ι καὶ ἐκατέβη εἰς ιγ
ιδ ἡ Σεβάστεια ἦτον θρόνος θ καὶ ἐκατέβη εἰς ιδ
ιε ἡ Ἀμάσεια ἦτον θρόνος ιβ καὶ ἐκατέβη εἰς ιε

(1) Τὸ γειρ. τὰ ἕπαιτα.

ις ἡ Μελιτηνή(1) ἦτον θρόνος ιγ καὶ ἐκατέβη εἰς ις
 ις τὰ Τύανα ἦτον θρόνος ιδ καὶ ἐκατέβη εἰς ις
 ιη ἡ Γάγγρα ἦτον θρόνος ιε καὶ ἐκατέβη εἰς ιη
 ιθ ἡ Ποντογράκλεια ἦτον ἐπισκοπὴ καὶ ἐτιμήθη(2) <εἰς μη-
 τρόπολιν>

κ ἡ Προῦσσα ἦτον θρόνος Ι' καὶ ἐτιμήθη εἰς κ
 κα αἰ Πηγγαί ἦτον θρόνος ιη καὶ ἐτιμήθη εἰς κα
 κβ ἡ Πέργαμος ἦτον ις καὶ ἐκατέβη εἰς κβ
 κγ ἡ Νικοκαισάρεια ἦτον θρόνος ιε καὶ ἔγινε εἰς κγ
 κδ ἡ Πισινοῦς ἦτον θρόνος ιθ καὶ ἐκατέβη εἰς κδ
 κε τὰ Μύρα ἦτον θρόνος κ καὶ ἔγινε εἰς κε
 κς ἡ Σταυροῦπολις ἦτον θρόνος κα καὶ ἔγινε εἰς κς
 κζ ἡ Λαοδίκεια ἦτον θρόνος κβ καὶ ἔγινε εἰς κζ
 κη τὰ Σύναδα(3) ἦτον θρόνος κγ καὶ ἔγινε εἰς κη
 κθ τὸ Ἰκόνιον ἦτον θρόνος κδ καὶ ἔγινε εἰς κθ

λ ἡ Βέρροια ἦτον ἐπισκοπὴ τοῦ Θεσσαλονίκης καὶ ἐτιμήθη
 εἰς μ(γτ)ροπολ(ιτικὸ)ν θρόνον λ

λα ἡ Πισιδία ἦτον θρόνος κε καὶ ἔγινε εἰς λα
 λβ τὸ Σίλαιον ἦτον θρόνος κς καὶ ἔγινε εἰς λβ
 λγ ἡ Κόρινθος ἦτον θρόνος κζ καὶ ἔγινε εἰς λγ
 λδ ἡ Μονεμβασία ἦτον ἐπισκοπὴ τοῦ Κορίνθου καὶ ἐτιμήθη
 εἰς μ(γτ)ροπολι(τι)κὸν θρόνον λδ

λε αἰ Ἀθήναι ἦτον θρόνος κη καὶ ἔγινε εἰς λε
 λς ἡ Μωκισὸς ἦτον θρόνος κθ καὶ ἔγινε εἰς λς
 λζ ἡ Κρήτη[ς] ἦτον θρόνος λ καὶ ἔγινε εἰς λζ
 λη ἡ Καλαυρία ἦτον θρόνος λα καὶ ἔγινε εἰς λη
 λθ αἰ Παλαιαὶ Πάτραι ἦτον θρόνος λβ καὶ ἔγινε εἰς λθ

μ ἡ Τραπεζοῦς ἦτον θρόνος λγ καὶ ἔγινε εἰς μ.
 μα ἡ Λάρισσα ἦτον θρόνος λδ καὶ ἔγινε εἰς μα
 μβ ἡ Νάυπακτος ἦτον θρόνος λε καὶ ἔγινε εἰς μβ
 μγ ἡ Φιλιππούπολις ἦτον θρόνος λς καὶ ἔγινε εἰς μγ

(1) Τὸ χειρ. ἡ Μηλιηνή.

(2) Τὸ χειρ. ἡσημώθη.

(3) Τὸ χειρ. τὰ συνάδα.

μδ ἡ Τραϊανούπολις ἦτον θρόν λζ και ἔγινε εἰς μδ
 με ἡ Ῥόδος ἦτον θρόνος λη και ἔγινε εἰς με
 μς αἰ Σέρραι ἦτον θρόνος νη και ἔγινε εἰς μς
 μζ ἡ Φιλίππων ἦτον θρόνος λθ και ἔγινε εἰς μς
 μη ἡ Χριστούπολις ἦτον θρόνος ος και ἔγινε εἰς μη
 μθ ἡ Ἱεράπολις ἦτον θρόνος μα και ἔγινε εἰς μθ
     ν τὸ Δυρράχιον ἦτον θρόνος μβ και ἔγινε εἰς ν
 να ἡ Σμύρνα ἦτο θρόνος μς και ἔγινε εἰς να
 νβ ἡ Μητιλίνη ἦτον θρόνος μθ και ἔγινε εἰς νβ
 νγ τὰ Ἰωάννινα ἐπισκοπή ἦτον τοῦ Ναυπάκτου και ἐτιμήθη
     εἰς μ(γτ)ρόπολιν νγ
 νδ τὸ Διδυμότειχον ἦτον ἐπισκοπή τοῦ Τραϊανουπόλεως και
     ἐτιμήθη εἰς μ(γτ)ροπολι(τικὸν)ν θρόνον νδ
 νε ὁ Μελένικος ἐτιμήθη εἰς μ(γτ)ρόπολιν και εἰς θρόνον νε
     και λέγουν κατὰ παράδοσιν ὅτι ἦτον ἐπισκοπή τοῦ
     Σερρῶν
 νς ἡ Κατάνη ἦτον θρόνος μδ και ἔγινε εἰς νς
 νζ τὸ Ἀμόριον ἦτον θρόνος με και ἔγινε εἰς νζ
 νη ἡ Κάμαχος ἦτον θρόνος μυ και ἔγινε εἰς νη
 νθ τὸ Κοτυάειον ἦτον θρόνος μζ και ἔγινε εἰς νθ
     ξ ἡ Ἁγία Σεβηριανή ἦτον θρόνος μη και ἔγινε εἰς ξ
 ξα αἰ Νέαι Πάτραι ἦτον θρόνος ν και ἔγινε εἰς ξα
 ξβ ἡ Ἄπρωσ ἦτον θρόνος ξθ και ἔγινε εἰς ξβ
 ξγ ἡ Ἀμαστρις ἦτον θρόνος νβ και ἔγινε εἰς ξγ
 ξδ αἰ Χῶναι ἦτον θρόνος νγ και ἔγινε εἰς ξδ
 ξε ἡ Ὑδροῦς ἦτον θρόνος νδ και ἔγινε εἰς ξε
 ξς ἡ Κελεσσηνή(1) ἦτον θρόνος νε και ἔγινε εἰς ξς
 ξζ ἡ Κολωνία ἦτον θρόνος νς και ἔγινε εἰς ξζ
 ξη αἰ Θήβαι ἦτον θρόνος νζ και ἔγινε εἰς ξη
 ξθ ἡ Πομπηϊούπολις ἦτον θρόνος νη και ἔγινε εἰς ξθ
     ο ἡ Ῥωσία ἦτον θρόνος ξ και ἔγινε εἰς ο
 οα ἡ Ἀλανία ἦτον θρόνος ξα και ἔγινε εἰς οα
 οβ ἡ Αἶνος ἦτον θρόνος ξβ και ἔγινε εἰς οβ

(1) Τὸ γειρ. ἡ Κελεζηνή.

ογ τὰ Φάρσαλα ἦτον ἀρχιεπισκοπή και ἐτιμήθη εἰς μ(ητ)ρο-
πολιτικὸν θρόνον ογ
οδ ἡ Τιβερίου πόλις ἦτον θρόνος εγ και ἔγινε εἰς οδ
οε τὰ Εὐχάϊτα ἦτον θρόνος να και ἔγινε εἰς οε
ος ἡ Κερασσοῦς ἦτον θρόνος ξε και ἔγινε εἰς ος
οζ ἡ Νακώλυα ἦτον θρόνος ξη και ἔγινε εἰς οζ
οη τὰ Γέρμανα (1) ἦτον θρόνος ες και ἔγινε εἰς οη
οθ τὰ Μάδιτα ἦτον θρόνος ξη και ἔγινε εἰς οθ
π ἡ Ἀπάμεια ἦτον ἀρχιεπισκοπή και ἐτιμήθη εἰς μ(ητ)ρό-
πολιν εἰς π
π(α) ἡ Αἰτῶα ἦτον ἐνορία τῆς Μεγάλης Ῥωσίας και ἐτιμήθη
εἰς μ(ητ)ρόπολιν εἰς πα
πβ(2) παρὰ τοῦ αὐτοῦ βασιλέως, ἐπὶ τῆς π(ατ)ριαρχίας κῦρ Ἰωάννου
πγ τοῦ γλυκέως ὁ Καυκάσου ἦτον θρόνος ο και ἔγινε πβ
πδ ἡ Βυδίνη (3) ἦτον ἐπισκοπή τοῦ Βουλγαρίας και ἐτιμήθη
εἰς μ(ητ)ρόπολιν πγ
πε ἡ Γοθθία ἦτον ἀρχιεπισκοπή και ἐτιμήθη εἰς μ(ητ)ρό-
πολιν εἰς πδ
πς τὸ Βασίλειον ἦτον θρόνος οα και ἔγινε εἰς πε
πζ ἡ Νανζιανζὸς ἦτον θρόνος οβ και ἔγινε εἰς πς
πη τὰ Κέρκυρα ἦτον θρόνος ογ και ἔγινε εἰς πζ
πθ ἡ Ἄβυδος ἦτον θρόνος οδ και ἔγινε εἰς πη
η ἡ Μέθυμνα ἦτον θρόνος οε και ἔγινε εἰς πθ
ηα ἡ Χριστιανούπολις ἦτον θρόνος ος και ἔγινε εἰς η
ηβ τὸ Ῥώσιον (4) ἦτον θρόνος ος και ἔγινε εἰς ηα
ηγ ἡ Λακεδαιμόνια ἦτον θρόνος οη και ἔγινε εἰς ηβ
ηδ ἡ Πάρρον ἀξία ἦτον θρόνος οθ και ἔγινε εἰς ηγ
ηε ἡ Ἀτάλια ἦτον θρόνος π και ἔγινε εἰς ηδ
ης ἡ Ζηκλία (5) ἦτον θρόνος ἀρχιεπισκόπου και μ(ητ)ρόπολις
ἔγινε εἰς ηε

(1) Παρὰ Parthey (σελ. 241) ἡ Γερμανία, ἀλλαχοῦ Γέρμιον.

(2) Ἐντεῦθεν ὁ ἀντιγραφεὺς ἐτάραξε τοὺς ἀριθμοὺς.

(3) Parthey (σελ 241) Βιδώνη.

(4) Parthey αὐτ. τὸ Ῥούσιον.

(5) Parthey τὸ ὀρθότερον Ζηκχία.

ηζ ἡ Βόσπορος ἀρχιεπισκοπή οὔσα καὶ ἔγινε μ(ητ)ρόπολις εἰς ης
 ηη ἡ Σούγδαα ἀρχιεπισκοπή ἦτον καὶ ἔγινε μ(ητ)ρόπολις ηζ
 ηθ ἡ Μεσημβρία ἦτον θρόνος πγ καὶ ἔγινε εἰς ηη
 ρ ἡ Ἀρκαδιούπολις ἦτον θρόνος πβ καὶ ἔγινε εἰς ηθ
 ρα ἡ Σουλιδρία ἦτον θρόνος πι καὶ ἔγινε εἰς ρ
 ρβ ἡ Μήλιτος ἦτον θρόνος πδ καὶ ἔγινε εἰς ρα
 ργ τὸ Γέρδικον ἦτον θρόνος πε καὶ ἔγινε εἰς ρβ
 ρδ τὸ Ἄργος ἦτον θρόνος πη καὶ ἔγινε εἰς ργ
 ρε ἡ Δρίστρα ἦτον θρόνος κα καὶ ἔγινε εἰς ρδ
 ρς τὸ Πύργιον ἦτον θρόνος η καὶ ἔγινε εἰς ρε
 ρζ ἡ Σεδαστ[ι]ρούπολις ἦτον θρόνος να καὶ ἔγινε εἰς ρς
 ρη ἡ Εὐριπ[π]ος ἦτον θρόνος ηβ καὶ ἔγινε εἰς ρζ
 ρθ ἡ Κυδίστου ἦτον θρόνος καὶ ἔγινε εἰς ρη
 ρι ἡ Ἀντιόχεια ἦτον θρόνος καὶ ἔγινε ρθ
 ρια ἡ Ἀχυρράουν ἦτον θρόνος καὶ ἔγινε εἰς ρι
 ριβ τὸ Ῥίτσιον ἦτον θρόνος καὶ ἔγινε εἰς ρια
 ρ<ι>γ ἡ Λαζία ἦτον θρόνος καὶ ἔγινε εἰς ριβ

ΜΟΝΗ ΚΟΣΣΥΦΗΝΕΙΣΗΣ

(Τοῦ χειρογράφου 209 τὸ πρὸ τοῦ τελευταίου.)

«Γενομένη ἐκθεσις τῶν ὑποκειμένων τῇ βασιλίδι Κωνσταντι-
 νούπολιν μ(ητ)ροπόλεων ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ αἰοιδίμου βασι-
 λέως κυροῦ Ἀνδρονίκου τῶν Παλαιολόγων

α ἡ Καισάρια β ἡ Ἐφεσος γ ἡ Ἡράκλεια δ ἡ Ἄγκυρα
 ε ἡ Κόζικος ς αἰ Σάρδεις ζ ἡ Νικομήδεια η ἡ Νίκαια θ ἡ
 Χαλκηδῶν ι ἡ Φιλαδέλφεια ια ἡ Θεσσαλονίκη ιβ ἡ Ἀνδρια-
 νούπολις ιγ ἡ Σίδη ιδ ἡ Σεβάστεια ιε ἡ Ἀμάσεια ις ἡ Μελι-
 τινή ιζ τὰ Τύανα ιη ἡ Γάγγρα ιθ ἡ Ποντοηράκλεια κ ἡ Προῦσα
 κα αἰ Πηγαι κβ ἡ Πέργαμος κγ ἡ Νεοκαισάρεια κδ ἡ Πεσ-
 σινοῦς (1) κε τὰ Μύρα κς ἡ Σταυριούπολις κζ ἡ Λαοδικία κη
 τὸ Ἰκόνιον κθ ἡ Βέρροια λ ἡ Πισιδία λα τὸ Σύλαιον λβ ἡ

(1) Τὸ χειρ. Πισινοῦς.

Κόρινθος λγ ἡ Μομεμβασία λδ αἱ Ἀθήναι λε ἡ Μωκρησός λς ἡ Κρήτη λζ ἡ Καλάβρια λη αἱ Παλαιαὶ Πάτραι λθ Τραπεζοῦς μ Ἀάρισα μα ἡ Ναύπακτος μβ ἡ Φιλιππούπολις μγ ἡ Ῥόδος μδ αἱ Σέρραι με Φιλίπποι(1) μς Χριστούπολις μζ τὸ Δυρράχιον μη ἡ Σμύρνα μθ ἡ Μιτυλίνη ν τὰ Ἰωάννινα να τὸ (Δι)δυμότειχον νβ ἡ Λακεδαιμονία νγ ἡ Κατάνη νδ τὸ Ἀμόριον νε ἡ Κάμαχος νς τὸ Κοτυάειον νζ ἡ Ἁγία Σεβηριανή νη(2) αἱ Ναῖαι Πάτραι νθ ὁ Ἄπρωσ ξ ἡ Ἄμαστρις ξα αἱ Χῶναι ξβ ὁ Ἰδρούς ξγ ἡ Κελεσιγνή(3) ξδ ἡ Κολώνεια ξε αἱ Θήβαι ξς ἡ Πομπ(η)ιούπολις ξζ ἡ Ῥώσια ξη ἡ Αἶνος ξθ ἡ Ἀλάνια ο τὰ Φάρσαλα οα ἡ Τιβεριούπολις οβ τὰ Εὐχάϊτα ογ ἡ Κερασσοῦς οδ ἡ Νακώλεια οε τὰ Γέρμια ος τὰ Μάδουτα οζ ἡ Ἀπάμεια οη ἡ Λιτῶν τῆς μεγάλης Ρουσίας Γέγονεν οθ Κευκάσου(4) π ἡ Βιδύγνη πα ἡ Γοθθία πβ τὸ βασιλεῖον πγ ἡ Νανζιανζός πδ τὰ Κέρκυρα πε ἡ Ἄμυδος(5) πς ἡ Μύθημνα πζ ἡ Χριστιανούπολις πη τὸ Ῥώσιον πθ ἡ Παροναξία χ ἡ Ἀττάλεια χα ἡ Ζηκχία(6) χβ ὁ Βόσπορος χγ ἡ Βιτζίνα χδ ἡ Σουγδαία χε ἡ Μεσημβρία χς ἡ Ἀρκαδιούπολις χζ ἡ Σουλβρία χη ἡ Μίλητος χθ ὁ Γάρδικον ρ ἡ Δρίστρα ρα τὸ Πυργίον ρβ τὸ Ἄργος ργ ἡ Σεβαστούπολις ρδ ἡ Εὐριππος ρε ἡ Κυδίστου ρς ἡ Ἀντιόχεια ρζ ἡ Ἀχυραοῦς

(1) Τὸ χειρ. Φιλίππου.

(2) Τὸ χειρ. νζ.

(3) Τὸ χειρ. ἡ Κελεσιγνή.

(4) Parthey (σελ. 241) Καυκάκου.

(5) Parthey αὐτ. ἡ Ἄβυδος.

(6) Τὸ χειρ. ἡ Ζηκχία.

*Εικ. 17. Τρισκελές δοτρεοκόσμητον τῆς Μονῆς Κοσουφηνείσης,
ἐφ' οὗ τίθεται τὸ Ἐδαγγέλιον ἀναγιγνωσκόμενον.
(Ἦρα ἄνωτ. ἐν σελ. 196 ἐπιγραφῆν 117).*

ΚΩΝΣΤ. Γ. ΖΗΣΙΟΥ